

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

NÄR • VAR • HUR om ungas kultur

En analys av ungas kulturutövande på fritiden

UNGDOMSSTYRELSENS
2011:1
SKRIFTER

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

NÄR • VAR • HUR om ungas kultur

En analys av ungas kulturutövande på fritiden

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.

Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

© Ungdomsstyrelsens skrifter 2011:1

ISSN 1651-2855

ISBN 978-91-85933-41-9

projektledare Nils-Olof Zethrin

språkgranskning Ingrid Bohlin

grafisk form Christián Serrano

tryck Elanders Sverige AB

distribution Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm

tfnr 08-566 219 00, *fax* 08-566 219 98

e-post: info@ungdomsstyrelsen.se

webbplats: www.ungdomsstyrelsen.se

Förord

Kulturutövande har stor betydelse i ungas liv. Många unga ägnar sig åt någon form av kultur på fritiden. De trivs med sitt utövande och vill göra mer. Kultur- och fritidsaktiviteter är viktiga för avkoppling, bra hälsa, personlig utveckling och förståelse av omvärlden. Alla ska ha rätt till kultur oberoende av familjeförhållanden och var man växer upp. Det innebär att alla oavsett ålder, kön, eventuell funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsidentitet, etnisk, socioekonomisk eller religiös bakgrund ska kunna ta del av och utforska kultur i olika former.

Kultur och kulturutövande når dock inte alla idag. Fortfarande finns ojämlikheter. Till stora delar saknas både översiktlig och fördjupad kunskap om ungas kulturutövande. Därför är det fortfarande svårt att se om det offentliga samhällets mål att prioritera kultur av, med och för unga förverkligas.

Ungdomsstyrelsen fick i slutet av 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en analys av ungas kulturutövande på fritiden. I rapporten analyseras möjligheterna att följa upp ungas kulturutövande relaterat till deras levnadsvillkor och till den offentliga medelstilldelningen samt i förhållande till andra fritidsaktiviteter.

Arbetet med rapporten har skett inom enheten nationell och kommunal ungdomspolitik. Det är främst Nils-Olof Zethrin, ansvarig projektledare, som tillsammans med Oscar Svensson tagit fram rapporten. Även Emelie Hedström, Daniel Wohlgemuth, Henrik Karlsson, Magnus Björkström och Anna

Westin har varit delaktiga. Arbetet har skett i nära samarbete med enhetschef Inger Ashing.

Flera konsulter har lämnat bidrag. Statistiska centralbyrån har ansvarat för insamlingen av enkätmaterial. Tobias Harding, fil dr vid Linköpings universitet och Torbjörn Forkby, docent i socialt arbete vid FoU i Väst (Göteborgsregionens kommunalförbund) har medverkat med var sitt avsnitt. Till dem och övriga konsulter framförs ett stort tack.

Ungdomsstyrelsen har tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting genomfört två enkäter riktade till kommuner respektive landsting. Vi vill särskilt tacka Calle Nathanson för ett givande samarbete.

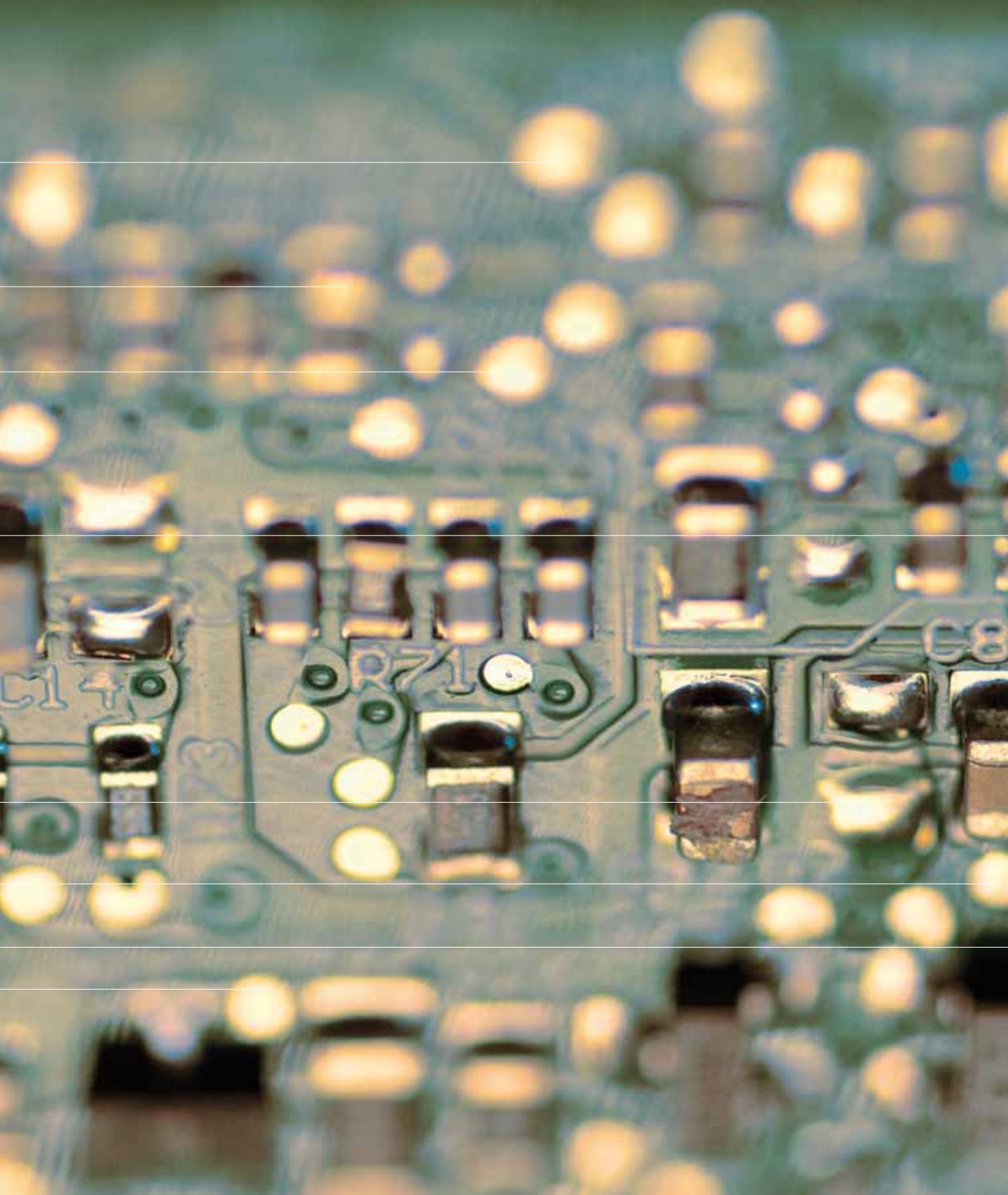
Under arbetet har vi genomfört en rad studiebesök. Vi har besökt Västerbottens läns landsting, Örebro läns landsting, Regionförbundet Örebro, Stockholms läns landsting samt Region Skåne. Vidare har vi besökt Norrtälje kommun, Storumans kommun, Malmö stad, Stockholms stad, Umeå kommun samt Örebro kommun. Ett stort tack för att vi fått ta del av all er kunskap och alla era erfarenheter.

Rapporten har genomförts i samråd med Barnombudsmannen, Folkbildningsrådet, Kommittén för bildande av Myndigheten för kulturanalys, Kulturrådet, Medierådet, Nordicom, Riksidrottsförbundet, Svensk Biblioteksförning, Sveriges Kommuner och Landsting samt Sveriges Musik- och Kulturskoleråd. Till samrådet inbjöds även Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer.

Per Nilsson
generaldirektör, Ungdomsstyrelsen

Innehåll

- 7 **INLEDNING**
7 Sammanfattning
9 Huvudresultat
12 Förslag
- 15 **KAPITEL 1**
Befintlig statistik om ungas levnadsvillkor och kulturutövande
15 Villkor och utmaningar
- 43 **KAPITEL 2**
Analys av ungas kulturutövande
43 Tolkning av uppdraget och analysens upplägg
47 En mångfald av aktiviteter
68 Kulturutövarna
86 Kulturutövandets organisationsformer och arenor
97 Kulturutövandets betydelser
- 113 **KAPITEL 3**
Organisation, medelstilldelning och prioritering av unga
113 Politik för ungas kulturutövande – en sammansatt relation
text: Tobias Harding
133 Regionala och kommunala mål och prioriteringar
text: Ungdomsstyrelsen
166 Ungas kulturutövande i den öppna fritidsverksamheten
text: Torbjörn Forkby
169 Medel till kultur- respektive idrottsutövande
text: Ungdomsstyrelsen
184 Samverkansmodellen och dess fokus på unga
text: Ungdomsstyrelsen
- 191 **KAPITEL 4**
Slutdiskussion och förslag
191 Slutdiskussion
201 Förslag
- 211 **BILAGA 1**
Regeringsbeslut: Riktlinjer för uppdraget
- 215 **REFERENSER**
- 223 **NOTER**

INLEDNING

DATA

INTERNET BLOGG FACEBOOK WEBBKAMERA FLASHMOB
SKRIVA LÄSA LJUDBOK STREAMA ANIMERA

Inledning

Sammanfattning

Ungdomsstyrelsens uppdrag

Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en analys av ungas kulturutövande på fritiden (bilaga 1). Syftet är att öka kunskapen om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan tjejers och killars kulturutövande samt bättre synliggöra unga tjejers fritidsaktiviteter. Analysen ska beskriva hur unga upplever betydelsen och konsekvenserna av sitt utövande samt deras tillgång till och upplevelser av kulturaktiviteter. Skillnader ska belysas utifrån ålder, bostadsort, funktionsnedsättning samt mellan inrikes och utrikes födda.

Vidare ska den offentliga medelstilldelningen till ungas kulturutövande jämföras med andra fritidsaktiviteter. Ungdomsstyrelsen ska lämna förslag på hur tillgänglig statistik ska kunna sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt skapa möjligheter att följa upp dessa.

Sammanhang

Ungdomsstyrelsens uppdrag kan förstås både i ett ungdomspolitiskt och i ett kulturpolitiskt sammanhang. Utredningen granskar ett viktigt område i en ung människas liv, nämligen fritiden. Dess ungdomspolitiska vikt understryks av att kultur och fritid är ett av fem huvudområden inom ungdomspolitiken. Huvudområdet handlar om nationella politiska mål inom politiken för det civila samhället, idrotts- och kulturpolitiken samt mediepolitiken. Fritiden spelar en viktig roll för unga och huvudområdet syftar bland annat till att unga i sina fritidsaktiviteter ska ha tillgång till inflytande och genom aktiviteterna uppmuntras till att

delta i ett demokratiskt samhälle samt till att förbättra sin hälsa.

Utredningen ska också ses i ett kulturpolitiskt sammanhang. Kulturpolitiken har under lång tid berört frågor kring kultur av unga. Efter riksdagens beslut att anta den senaste kulturpolitiska propositionen blev säkerställandet av barns och ungas rätt till kultur ett eget kulturpolitiskt mål. Grunden för kulturpolitiken är kulturens egenvärde, men den vägleds också av kulturens och kreativitetens betydelse för andra samhällsområden.

I den kulturpolitiska propositionen *Tid för kultur* betonas att kulturpolitiken bör ge förutsättningar till eget skapande. Samhället har ett särskilt ansvar för att barn och unga får goda och likvärdiga möjligheter att delta i kulturlivet. Det egna utövandet nämns särskilt, men även barns och ungas möjlighet till inflytande och delaktighet i såväl planering som genomförande av de verksamheter som rör dem lyfts fram (prop. 2009/10:3).

Uppdragets tolkning och genomförande

Ungdomsstyrelsen tolkar uppdraget som att det ska genomföras med utgångspunkt i den nationella ungdomspolitiken. Detta betyder att analyserna vägleds av ett tvärsektoriellt perspektiv där ungas kulturutövande på fritiden ska studeras oavsett vilket politikområde det tillhör.

I Ungdomsstyrelsens utredningsuppdrag ingår att genomföra en analys av ungas kulturutövande. I uppdraget ligger att öka kunskapen om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan tjejers och killars kulturutövande samt

synliggöra tjejernas fritidsaktiviteter. Vidare ska den offentliga medelstilldelningen till ungas kulturutövande jämföras med andra fritidsaktiviteter. Ungdomsstyrelsen ska lämna förslag kring hur tillgänglig statistik ska sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt skapa möjligheter att följa upp dessa.

Med unga tolkar Ungdomsstyrelsen att regeringen avser unga i åldern 13–25 år, det vill säga den åldersgrupp som omfattas av ungdomspolitikerna. Ungdomsstyrelsen tolkar det som särskilt viktigt att problematisera den åldersgruppsindelning som ofta inom kulturpolitik kallas för *barn och unga*. Myndigheten har sett det som viktigt att även belysa åldersgruppen under 15 år och har även efter etisk prövning riktat frågor till unga under 15 år.

Ungdomsstyrelsen tolkar uppdraget som att det är inriktat på ungas eget kulturutövande på fritiden. Detta betyder att analyserna i mycket liten utsträckning är inriktade på studier av i vilken utsträckning unga tar del av ett kulturutbud i form av föreställningar, utställningar, konserter etcetera. I realiteten finns det en avgränsningsproblematik kring en strikt uppdelning mellan utövande och att ta del av kultur. Uppdragets betoning av fritiden innebär att vi avgränsar studierna och att vi inte belyser det kulturutövande som sker inom ramen för grund- och gymnasieskolan och inte heller kulturutövande inom eftergymnasial utbildning. Dessa avgränsningar ska inte ses som ett uttryck för en underskattning av betydelsen av ett högkvalitativt kulturutbud eller vikten av kulturmöten och kulturutövande i skolan.

Utredningsuppdragets kärna är att analysera ungas eget kulturutövande. Eftersom uppdraget också innehåller en tydlig koppling till offentliga strävanden att främja ungas kulturutövande, samt möjligheterna att analysera detsamma, besvaras uppdragets frågeställningar genom att ungas egna upplevelser av sitt kulturutövande sätts i relation till deltagarstatistik och annan kunskap. Detta görs genom sammanställningar av olika former av tillgänglig deltagarstatistik och olika enkätundersökningar om ungas kulturvanor, genom Ungdomsstyrelsens enkätundersökning om ungas kulturutövande samt genom studier av det politiska och administrativa systemet kring ungas kultur.

Utredningen bygger på flera olika typer av undersökningar som sammantaget syftar till ett ge underlag för en analys av ungas kulturutövande. De ger också underlag till en analys kring hur statistik ska kunna sammanställas på ett mer rättvisande sätt för att ge en bild av ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt skapa möjligheter att löpande följa upp dessa.

I det ungdomspolitiska huvudområdet kultur och fritid ingår även mål relaterade till mediepolitiken. Konsumtion av medier har inte studerats särskilt. Däremot finns beskrivningar av digitala medier och digital teknik relaterat till kulturutövande.

Avslutningsvis görs en studie av hur ungas kulturutövande på fritiden syns i processen kring kultursamverkansmodellen.

Utredningens innehåll

Inledningen innehåller en redovisning av Ungdomsstyrelsens tolkning av uppdraget och beskrivning av dess genomförande. I inledningen presenteras även utredningens huvudsakliga resultat samt Ungdomsstyrelsens förslag kortfattat.

Kapitel 1 innehåller en beskrivning av befintlig statistik om ungas kulturutövande och en diskussion förs om hur statistik ska kunna sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas kulturutövande.

Kapitel 2 innehåller analysen av en enkät om ungas kulturutövande och hur de upplever dess betydelse och konsekvenser i sina liv.

Kapitel 3 beskriver det politiska och administrativa systemet kring ungas kulturutövande. Vi redovisar resultaten från två enkätundersökningar till kommuner och landsting om ungas kulturutövande samt våra erfarenheter från ett antal studiebesök. Dessutom presenteras en översikt av den offentliga medelstilldelningen till ungas kulturutövande i förhållande till andra fritidsaktiviteter.

Kapitel 4 innehåller utredningens resultat och analyser samt Ungdomsstyrelsens förslag.

Huvudresultat

Ungdomsstyrelsen kan konstatera att många unga i Sverige ägnar sig åt kulturutövande på sin fritid. Sannolikt är kulturutövandet av större omfattning än vad politiker, tjänstemän, forskare och inte minst medborgare tänker sig. Hur omfattande kulturutövandet kan sägas vara hänger intimt samman med hur kultur definieras och vad som läggs i utövandebegreppet.

Definitionsfrågorna är inte enbart av semantisk eller utredningsteknisk art. De handlar om att kulturutövande för unga inte enbart ska förstås

utifrån kulturpolitiken. Politiska mål kring ungas kulturutövande formuleras inom en rad olika politikområden på nationell, regional och lokal nivå.

Kulturutövandet

Ungdomsstyrelsen har identifierat vilka konstformer unga ägnar sig åt på sin fritid. De populäraste kulturutövandeformerna, där mellan 30 och 46 procent av de unga är aktiva, är i fallande skala slöjd och hantverk, bildskapande, musicerande och skrivande. Därefter följer dans och teater.

I uppdraget ingår att synliggöra tjejers fritidsaktiviteter och vi ser att det finns stora skillnader i könsfördelningen inom de olika aktiviteterna. Slöjdande, bildskapande och skrivande är aktiviteter där tjejer dominerar. Detta resultat är viktigt att sätta i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga.

På dessa arenor dominerar musiken stort och i öppna verksamheter och studieförbundsverksamhet med kulturinriktning är killar i majoritet. Detta betyder att utbudet på de offentligt finansierade arenorna inte motsvarar de aktiviteter som unga själva ägnar sig åt. Däremot motsvarar de i något större utsträckning de former som unga kulturutövare med en tydlig förankring i sin speciella kulturaktivitet föredrar. Man kan också hävda att den offentliga medelstilldelningen i mindre utsträckning används till tjejers aktiviteter än till killars.

Väldigt många unga utövar kultur i hemmet. Det kan på ett sätt ses som positivt att stora andelar finner former för sina egna kulturella uttryck utanför de offentliga strukturerna. Men det innebär också en risk för att de som inte får uppmuntran hemifrån att utöva kultur utanför hemmet inte

heller får tillgång till kultur. Alla unga har rätt till kultur, men alla har inte tillgång till kultur. Det offentliga finansierar inte heller de former av kultur som unga helst ägnar sig åt.

Många unga uppger att de förbättrat sitt självförtroende till följd av det egna kulturutövandet. De har fått nya vänner, bättre hälsa samt bättre skolresultat. Särskilt starkt upplevs de positiva konsekvenserna av kulturutövandet när det gäller hälsa. Denna positiva självskattning gäller både tjejer och killar. Sammantaget tyder resultaten på att kulturutövande kan sättas i samband med flera eftersträvarvärda samhällspolitiska mål.

Att belysa kulturutövandet

Tidigare redovisningar av kulturutövande har ofta varit uppdelade på konstform och genrer. Detta har bidragit till att omfattningen av kulturutövandet har underskattats. Att slå samman olika typer av kulturutövande i en sammanhållen kategori bidrar till möjligheterna att åskådliggöra omfattningen av kulturutövandet och det bidrar även till möjligheten att göra olika typer av fördjupande analyser. Däremot är det mer tveksamt om en sammanslagning av många utövandeformer i en ”kultura”-kategori på liknande sätt som man talar om att ”idrotta” bättre synliggör tjejers fritidsaktiviteter. Den kritik som kan riktas mot det är att analyser av utövandet i en sammanslagen ”kultura”-kategori riskerar att förstärka osynliggörandet.

En övergripande slutsats är att kulturutövandet i gruppen unga i åldern 13–25 år i stor utsträckning inte syns i olika återrapporteringar, uppföljningar och utredningar. I allmänhet talas det om barn och unga utan närmare precisering än att man avser åldersgruppen 0 till 18 år. I praktiken avses då ofta den yngre delen i åldersspannet. Studier visar också att unga i 13–25-årsåldern inte prioriteras i offentliga satsningarna på kultur.

En övergripande slutsats är att en majoritet bland Sveriges landsting, regioner och kommuner identifierat satsningar för denna åldersgrupp som ett behov. En andra övergripande slutsats är att det är svårt att urskilja hur de ekonomiska prioriteringarna av ungas kultur ser ut eftersom redovisningarna inte generellt ger utrymme för att identifiera hur stora delar av satsningarna som går till barn respektive till unga. En tredje övergripande slutsats är att satsningar på kulturutövande inom ramen för skolans verksamhet och kulturutövande på fritiden är svåra att skilja åt redovisningsmässigt. Sedan tidigare vet vi att huvuddelen av satsningar på ungas kultur inte är riktade till möten med kultur under den fria tiden.

Medelstilldelningen

Utifrån nuvarande uppföljningssystem är det inte möjligt att se hur stor del av medelstilldelningen från kulturpolitiken som når unga i åldern 13–25 år. Om vi vänder blicken mot ungas kulturutövande på fritiden blir bilden än mer komplex. Det statliga stödet till ungas kulturutövande rymms inte enbart inom kulturpolitiken utan även i politiken för det civila samhället, folkbildningen och ungdomspolitik. Regionalt och lokalt är politiken än mer vittförgrenad och det finns stora skillnader kring organisering av politiken och av dess innehåll.

Det finns en rad utmaningar när ungas kulturutövande ska beskrivas genom den statistik som produceras av myndigheter och andra centrala aktörer. En utmaning är att identifiera vad som avses med kultur samt vad som avses med unga. Exempel på andra utmaningar är att ta fram åldersklassificeringar som stämmer överens inom hela fältet av offentliga aktörer.

I uppdraget ingick att jämföra medelstilldelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter. Ur ett jämställdhetspers-

pektiv kan vi konstatera att inom idrotten får killar en större del av stödet än tjejer eftersom en större andel killar ägnar sig åt föreningsidrottande. Även inom kulturområdet får förmodligen killar större andelar av stödet eftersom störst andel killar utövar de verksamheter som sammantaget får de största andelarna av det offentliga stödet.

För att kunna göra en rättvis jämförelse måste man ta ställning till hela det problemkomplex som beskrivs ovan. Ungdomsstyrelsen utgår i beskrivningen från de officiella sammanställningar som finns av de medel som fördelas till kultur respektive till idrott. Sammanställningarna av den offentliga medelstillsdelningen till barns och ungas kultur visar att den övervägande delen av kulturmedlen inte går till ungas eget utövande och att den största posten i redovisningarna som kan knytas till kulturutövande på fritiden avser de kommunala stöden till musik- och kulturskolorna.

I dessa jämförande sammanställningar finns inte kostnaderna för studieförbundens verksamheter med, vilka vid sidan av kulturskolorna, är de största offentligt stödda arenorna för ungas kulturutövande. Anledningen till att de saknas är att uppföljningen av vilka medel som går till ungas utövande inom studieförbunden är komplicerad att utföra. Vidare saknas kostnaderna för de betydelsefulla arenorna för kultur i form av kommunal öppen ungdomsverksamhet i sammanställningarna.

De öppna verksamheternas roll för kulturutövande tenderar att underskattas, inte minst eftersom de i allmänhet inte ses som arenor för kultur. Sammanställningen av finansieringen tydliggör att staten är en stor finansör av ungas kulturutövande genom sitt stöd till folkbildningen, men att detta stöd har en svag koppling till kultur-

politiken eftersom den på nationell nivå tillhör utbildningspolitiken.

Det offentliga stödet till idrotten går, till skillnad från stödet till kulturen, företrädesvis till barns och ungas eget utövande oavsett om det handlar om de nationella, regionala eller lokala stöden. I störst utsträckning går det till föreningsidrotten och når inte fram till andra stora grupper som ägnar sig åt idrott och motion.

En grov jämförelse av medelstillsdelningen till kultur och till idrott visar att kultur för barn och unga får en större tilldelning än idrotten. En jämförelse mellan medelstillsdelningen för aktiviteter på fritiden låter sig inte göras. Därför går det inte heller att jämföra medelstillsdelningen relaterat till individ eller deltagartillfälle.

Samverkansmodellen

Avslutningsvis vill Ungdomsstyrelsen lyfta fram resultaten från studien om processen kring kultur-samverkansmodellen. Denna modell är en viktig del av den nationella kulturpolitiken. Samverkansmodellen syftar till förnyelse och en tydligare koppling mellan den nationella kulturpolitiken och regionala och lokala behov. Resultaten bekräftar de slutsatser som dras av utredningens övriga undersökningar. Ungas eget utövande på fritiden har ett litet utrymme i denna process. När man talar om ungas kulturutövande handlar det framförallt om utövande i skolan. Betoningen av skolan som arena för kulturutövande riskerar att osynliggöra äldre ungas behov. De dokument som ligger till grund för processen kring samverkansmodellen saknar preciseringar av vilka som ses som unga. Det kan därför sägas att ungas kulturutövande på fritiden inte kan betraktas som prioriterat.

Förslag

Ungdomsstyrelsen ska lämna förslag på hur tillgänglig statistik ska sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt skapa möjligheter att följa upp dessa. Ungdomsstyrelsen lämnar följande förslag:

Befintlig statistik och datainsamling inom kulturområdet behöver förbättras så att gruppen 13–25-åringar alltid synliggörs.

-
- I all framtida uppföljning av ungas kulturutövande ska situationen för åldersgruppen 13–25 år tydligt belysas. Uppföljningen bör delas in i följande åldersgrupper, 0–12 år, 13–18 år samt 19–25 år. All uppföljning ska också redovisas uppdelat på kön för att synliggöra skillnader mellan tjejer och killar.

Idag är det ett problem att främst tjejers kulturaktiviteter osynliggörs. För att minska risken för det bör uppgifter om ungas kulturvanor samlas in på ett sådant sätt att olika aktiviteter kan redovisas var för sig.

-
- Ungas eget kulturutövande ska följas upp kontinuerligt.

Det skulle också vara önskvärt att få ytterligare information och kunskap om olika verksamheter som bidrar till ungas eget kulturutövande. Det kan vara lämpligt att överväga om det ska tas fram gemensamma riktlinjer för insamlingen av statistiken.

-
- Även ungas deltagande i olika kulturverksamheter bör följas över tid och på ett annat sätt än idag. De områden som ska inkluderas är ungas deltagande i studiecirkelverksamhet, musik- och kulturskolorna samt kommunala verksamheter som öppna fritidsverksamheter, bibliotek och finansiering genom småskaliga arrangörsstipendier.

Det är svårt att urskilja hur de ekonomiska prioriteringarna av ungas kultur ser ut liksom att urskilja hur mycket medel som går till barns och ungas kulturutövande på fritiden. Det saknas en samlad bild av den offentliga medelstilledningen. För att göra det möjligt att följa upp och prioritera genom budget bör en lämplig aktör få i uppgift att följa upp finansieringen av ungas kulturutövande.

- För att möjliggöra uppföljning av hur mål och prioriteringar får genomslag i olika verksamheter måste även finansieringen av kulturverksamhet följas upp. Det handlar om finansiering nationellt, regionalt och kommunalt.

För att kunna ta del av ungas eget kulturutövande krävs att det görs särskilda undersökningar. Mot denna bakgrund föreslår Ungdomsstyrelsen att ungas kulturutövande undersöks genom återkommande enkätundersökningar. En samlad kunskap om ungas kulturutövande säkras och förstärks genom en nationell, representativ och återkommande insamling av uppgifter om ungas kulturutövande. Inom detta område är det viktigt att Myndigheten för kulturanalys och Ungdomsstyrelsen har en nära samverkan. Statistiska centralbyrån spelar också en central roll.

- Ge Ungdomsstyrelsen och Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att utveckla en enkät kring ungas kulturutövande som ska genomföras kontinuerligt.

- Ge Statistiska centralbyrån ett särskilt uppdrag att utveckla kostnadseffektiva metoder för att statistiskt kunna belysa ungas villkor genom enkätundersökningar.

- Förbättra deltagarstatistiken inom folkbildningen, musik- och kulturskolorna samt bibliotekens verksamhet kring kultur. Ta fram system för att följa upp i vilken utsträckning småskaliga arrangörsstipendier bidrar till ungas eget kulturutövande.

- Myndigheten för kulturanalys bör samordna statistik från kommuner, organisationer och olika statliga aktörer. De bör årligen rapportera indikatorer för ungas kulturutövande till Ungdomsstyrelsen, medan mer genomgripande analyser på området kan presenteras med något lägre frekvens.

KAPITEL 1

TRÅD

TEXTILT ARBETE VÄVA BATIKFÄRGNING SLÖJD ROLLSPEL TEATER

Befintlig statistik om ungas levnadsvillkor och kulturutövande

Villkor och utmaningar

I detta avsnitt beskrivs den statistik som idag finns om ungas kulturutövande. Statistiken består av uppgifter framtagna inom särskilda verksamheter (till exempel verksamhetsstatistik för musik- och kulturskolor samt studieförbund) samt av uppgifter från särskilda enkätundersökningar bland unga.

Syftet med genomgången är dels att se vad befintlig statistik visar, dels att visa på styrkor och svagheter i statistiken. Detta bildar underlag för den diskussion som vi för i det avslutande kapitlet och som ligger som grund för våra föreslag om hur statistiken kan sammanställas för att ge en så rättvisande bild som möjligt av ungas kulturutövande. Vi utgår också från vilka behov av att belysa ungas levnadsvillkor, relaterat till kulturutövande, som finns inom olika politikområden och hos olika aktörer.

Den statistik som finns idag kring ungas kulturutövande tas fram på olika sätt och av olika aktörer. I detta avsnitt presenteras några övergripande tendenser som har blivit tydliga i genomgången av denna statistik.

Verksamhetsstatistik och särskilda undersökningar

Inledningsvis ser vi att det finns olika typer av sammanställningar som rör omfattning och inriktning av ungas kulturvanor. De kan delas in i två huvudsakliga typer: uppgifter i form av verksamhetsstatistik samt särskilda undersökningar där unga själva får svara på frågor inom området. Den första typen av statistik kan främst belysa frågor

kring aktiviteter, till exempel aktivitet inom olika konstformer uppdelat på kön och ålder. Den andra, särskilda undersökningar genom enkäter och intervjuer, kan ge en djupare bild av ungas kulturutövande och hur det relaterar till övriga levnadsvillkor.

Sammanställningar inom olika politikområden

Ungas eget kulturutövande berörs av flera politikområden som kulturpolitiken, ungdomspolitik och politiken för det civila samhället. Flera aktörer verkar inom dessa områden och mot bakgrund av skilda uppdrag kan de ha delvis olika syften med att ta fram statistik kring ungas kulturutövande. Det finns ett generellt behov av att utveckla statistik kring kulturutövande och att statistiken kan användas för att följa upp mål som rör barn och unga på statlig, regional och kommunal nivå samt inom politikområden som barn-, ungdoms- och kulturpolitik.

Om befintliga uppgifter och analyser ska kunna ge ett bra underlag för att bedöma utfall av politiska mål och prioriteringar behöver de i större utsträckning kopplas till de avgränsningar som finns inom politiken – inte minst i form av olika formella åldersindelningar som barn 0–18 år och unga 13–25 år. En utmaning är att information framställs och samlas in i anslutning till olika politikområden. Det är Kulturrådet som ansvarar för den officiella svenska statistiken på området, men det är flera andra myndigheter och aktörer som också tar fram relevanta uppgifter.

Behov av fördjupad kunskap

Vår genomgång visar att det finns ett utvecklingsbehov för att vi ska kunna ge en detaljerad bild av hur ungas kulturutövande ser ut (vad de gör, inom vilka arenor, eventuella marginaliseringstendenser och så vidare) men också för att vi ska kunna uttala oss om kulturutövande inom olika åldersgrupper. I avsnittet ger vi en bild av vilka uppgifter som finns att tillgå i några av de mer centrala sammanställningarna kring ungas eget kulturutövande på fritiden samt hur de kan kompletteras.

Risker med att kategorisera aktiviteter

Flera aktörer har påpekat att det finns ett behov av att utveckla statistik om kulturvanor generellt, men att det finns ett kanske särskilt tydligt behov kring just ungas kulturvanor (se SOU 2009:16, Statens kulturråd 2010a, Ungdomsstyrelsen 2006, 2010).

En synpunkt som har förts fram är vikten av jämförbara kategorier när man mäter ungas fritidsaktiviteter (Trondman & Lund 2009). Det finns många exempel på hur idrottsutövande slås samman till en kategori som sedan ställs mot olika former av kulturutövande, till exempel dansande, musicerande eller teaterspelande. En sådan jämförelse kan ge sken av att idrottsutövandet är mer utbrett än utövande av olika kulturaktiviteter, även om så inte är fallet. En sannolik konsekvens är att tjejers fritidssysselsättningar osynliggörs genom detta sätt att redovisa eftersom tjejer är flitiga kulturutövare inom många områden. För att tydligt komma till rätta med detta har det förslagits att kulturaktiviteter också bör samlas i en gemensam kategori om de ska jämföras med idrottsutövande. Problembilden har sammanfattats i den retoriska frågan ”kan man idrotta kan man väl kultura?” (Trondman & Lund 2009).

Här kan ett exempel lyftas fram som illustrerar både detta och ytterligare ett problem med att kategorisera. Det finns ett antal europeiska undersökningar kring ungas fritid. I en av dessa (Europeiska kommissionen 2007a) har idrottsaktiviteter en bred definition som inte utgår från vilken organisationsform de bedrivs inom som exempelvis promenera, cykla eller sporta. Av dem som hade tillfrågats så ”promenerade, cyklade eller sportade” 45 procent av de tillfrågade ofta på sin fritid. Därtill uppgav 40 procent att de ofta ”träffar kompisar, går och dansar, går ut för att dricka/äta”. Det var 25 procent som uppgav att de läste ofta, 17 procent uppgav att de lyssnade på musik och 4 procent uppgav att de spelade ett instrument. Kulturaktiviteterna redovisades med andra ord separat till skillnad mot idrottsaktiviteterna. Ett annat problem är att det i undersökningar ofta saknas beskrivningar kring just kulturutövande, medan det finns mer uppgifter kring exempelvis att ta del av olika kulturformer.

För att få ett bra underlag kring ungas kulturutövande är det önskvärt med så detaljerade uppgifter som möjligt. Samtidigt är utrymmet alltid begränsat i enkätundersökningar. Det begränsade utrymmet kräver ibland att olika typer av kulturutövande slås ihop till en gemensam kategori. Vägledande i de fallen bör vara att vinna kunskap som säger något djupare om olika kulturyttringar och att grupperingen inte riskerar att osynliggöra potentiellt intressanta skillnader mellan olika delar av befolkningen. Som exempel kan nämnas sammanslagningar som ”måla, sy eller annan skapande verksamhet” och ”andra kulturaktiviteter som skulpterat, målat, ritat eller gjort kreativ design via dator såsom design av hem-sidor”. Utifrån sådana grupperingar är det svårt att få fördjupad kunskap på området och variationer mellan till exempel tjejer och killar kan osynliggöras.

Skillnader mellan unga och andra åldersgrupper

Ungdomspolitiken omfattar individer i åldern 13–25 år. Gruppen är heterogen samtidigt som det finns några mer eller mindre tydliga skillnader mellan dem som går i grundskolan, de som är i gymnasieåldern och äldre unga. Villkoren för eget kulturutövande, och graden av offentliga satsningar, skiljer sig delvis åt mellan dessa grupper (Ungdomsstyrelsen 2006). Ett exempel är musik- och kulturskolan som främst riktar sig till den yngre delen av ungdomsgruppen. Därför kan det vara viktigt att visa på skillnader mellan unga i olika åldrar.

Det finns också en tendens att tala om barn och unga sammanhållet inom kulturpolitiken. Statistik på kulturområdet bör kunna illustrera skilda förutsättningar och aktiviteter bland barn (0–18 år) respektive unga (13–25 år). I och med att det i anslutning till det kulturpolitiska målet också är fastslaget att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas, krävs att den statistik som finns på området också illustrerar villkor och utövande bland barn och unga i förhållande till den övriga befolkningen.

Tidigare forskning har uppmärksammat en risk att tjejers fritidsaktiviteter osynliggörs genom oreflekterad presentation av statistik (Trondman & Lund 2009, Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009). Statistiska sammanställningar och analyser bör i högre grad än idag belysa skillnader inom barn- och ungdomsgruppen utifrån olika åldrar. Vi vet sedan tidigare att äldre unga ofta är en grupp som inte prioriteras i offentliga satsningar på kultur och fritid (Ungdomsstyrelsen 2006). Om tydliga åldersindelningar inte finns riskerar exempelvis unga som har fyllt 18 år att osynliggöras (se Statens kulturråd 2010a).

En ytterligare faktor att ta hänsyn till i val av åldersindelning i analyser på området är i vilken mån den kan och bör skapa jämförbarhet i internationella sammanhang. Detta inte minst i förhållande till statistik på EU-nivå. För att kunna följa upp mål kring likvärdiga möjligheter bör sammanställningarna också lyfta fram andra relevanta bakgrundsvariabler, till exempel kön, födelseland, boendeort, utbildningsnivå, funktionsnedsättning och sexuell läggning.

Europeisk statistik kring unga och kultur

Sammanställning och utveckling av statistik om unga och kultur på europeisk nivå kan bland annat ses i ljuset av medlemsstaternas gemensamma strävan mot en kunskapsbaserad ungdomspolitik. Denna strävan lyfts bland annat fram i det europeiska ramverket för samarbete mellan medlemsländerna inom ungdomsområdet 2010–2018 (Europeiska rådet 2009). Information om ungas kulturutövande finns både i tematiska rapporter kring ungas levnadsvillkor och i tematiska rapporter kring kultur inom EU.

Avgränsningen av ungdomsgruppen varierar mellan de europeiska länderna. I Sverige omfattar ungdomspolitiken unga i åldern 13–25 år. Statistik inom olika politikområden är också åldersindeldad på skilda sätt. På europeisk nivå inkluderas ofta även äldre unga eller unga vuxna upp till 30 år (se Eurostat 2009, Europeiska rådet 2009). Inom EU-samarbetet finns flera rapporter som innehåller kulturstatistik där unga går att urskilja. Ibland saknas dock tillfredsställande redovisning av skillnader utifrån ålder och kön (se Europeiska kommissionen 2007b).

Opinionsundersökningar

Genom så kallade Eurobarometrar genomför Europeiska kommissionen opinionsundersökningar inom olika ämnesområden. En av dessa riktas till unga i åldern 15–30 år och har hittills genomförts sex gånger (Europeiska kommissionen 2007a). Undersökningen innehåller flera frågeområden där ett handlar om fritidsaktiviteter. Unga människors eget kulturutövande berörs dock endast i begränsad utsträckning.

Anslutande frågor har tagits upp i tematiska undersökningar. I en kulturvärderingsrapport (Europeiska kommissionen 2007b) har intervjuer genomförts med nästan 27 000 individer över 14 år från de 27 medlemsländerna. Dock saknas uppgifter nedbrutna på ålder för respektive medlemsland.

Rapporten visade några utmärkande resultat för Sverige som kan lyftas fram. Totalt uppgav 77 procent av de som deltog i undersökningen att kultur spelade en viktig roll i deras liv och andelen var ungefär lika stor i Sverige. Samtidigt var det tydligt att personer från olika länder lade olika betydelser i begreppet kultur. De intervjuade fick associera fritt utifrån kulturbegreppet. Sammantaget associerade 39 procent begreppet med klassiska konstformer ("arts"), det vill säga måleri, arkitektur och så vidare. Några andra vanliga svar var "tradition, språk, vanor och sociala/kulturella gemenskaper" (24 procent), "litteratur, poesi, pjäs- och bokförfattande" (24 procent), "utbildning och uppfostran" (20 procent) och "kunskap och vetenskap" (18 procent). Sverige utmärkte sig ge-

Tabell 1.1 Andel kulturutövare i Sverige (över 14 år) i jämförelse med EU:s population (över 14 år) samt unga i EU (15–24 år) som under de senaste 12 månaderna utfört olika kulturaktiviteter, 2007. Procent

Kulturaktiviteter	Samtliga åldrar		Samtliga unga
	i Sverige (över 14 år)	i EU (över 14 år)	i EU (15–24 år)
Spelat ett instrument	26	10	17
Sjungit	40	15	21
Skådespelat	8	3	9
Dansat	36	19	29
Skrivit något (till exempel en text, poesi)	35	12	24
Gjort inredning, hantverk eller trädgårdsarbete	77	36	29
Fotograferat eller gjort film	65	27	31
Andra aktiviteter som: skulpterat, målat, ritat eller gjort kreativ design via dator såsom design av hemsidor etc.	34	16	28
Ingen av dem	7	38	26
Annat	0	1	
Vet ej		1	

Källa: Europeiska kommissionen (2007b) och Eurostat 2007.

Kommentar: Aktiviteter som unga deltagit i ensam eller som en del av en grupp eller klass dock ej professionella aktiviteter.

nom att det var en mycket hög andel (75 procent) som associerade kultur till klassiska konstformer.

En slutsats är att om man skulle genomföra undersökningar i olika länder utifrån frågan ”hur ofta ägnar du dig åt kulturutövande” så skulle resultatet uppvisa stora variationer på grund av olika definitioner av begreppet. Mer detaljerade frågor måste därför ställas om utövande inom specifika områden för att uppgifterna ska bli jämförbara. En generell brist i rapporten är avsaknaden av analyser utifrån kön och ålder, även om det finns några noteringar kring detta.

Det har även gjorts en fördjupande intervjustudie med ett 30-tal personer i olika åldrar från respektive medlemsland (Europeiska kommissionen 2006). Den visade bland annat att personer som tolkar kultur som bildning i mindre utsträckning såg sig själva som kulturproducenter. Flerparten av de som tillfrågades i undersökningen hade dock en bredare syn på kultur där kultur snarare ses som olika former av personliga uttryck som inte är lika förknippade med professionalism eller kommersiell kultur.

En av frågorna i den kvantitativa kulturvärderapporten (Europeiska kommissionen 2007b) handlade om specifikt kulturutövande på amatörnivå under det senaste året, antingen på egen hand, i en grupp eller i en klass. Andelen som uppgav att de inte hade gjort något av detta var i genomsnitt 38 procent. I Sverige fanns den högsta graden av utövande då endast 7 procent uppgav att de inte ägnat sig åt någon av de aktuella aktiviteterna. Utövandet var betydligt lägre i andra länder, i till exempel Bulgarien och Portugal hade 79 respektive 73 procent inte ägnat sig åt aktiviteterna. Motsvarande andel i Danmark var 23 procent. En generell tendens på europeisk nivå var en högre grad av kulturutövande bland yngre än bland äldre. Detta var tydligast inom dansområdet där 29 procent av unga i åldern 15–24 år

ägnat sig åt dans jämfört med 11 procent av dem över 55 år. Det omvända förhållandet gällde för inredning, hantverk och trädgårdsarbete (tabell 1.1).

Det är dessa Eurobarometerundersökningar som ofta har utgjort underlag i senare rapporter om kulturstatistik eller ungas villkor på europeisk nivå (se Eurostat 2007, 2009, Europeiska kommissionen 2009).

Undersökningar kring hinder för deltagande

Kulturvärderapporten (Europeiska kommissionen 2007b) rörde även frågor om möjlighet att ta del av eller delta i kulturella aktiviteter. Endast 8 procent på europeisk nivå uppgav att de inte upplevde några hinder för att delta. Motsvarande andel i Sverige var 9 procent. På frågan om vilka huvudsakliga hinder intervjupersonerna upplevde så var de tre vanligaste på europeisk nivå tidsbrist (42 procent), för höga kostnader (29 procent) och avsaknad av intresse (27 procent). I Sverige var de tre vanligaste tidsbrist (52 procent), avsaknad av intresse (23 procent) samt för höga kostnader (21 procent).

I den fördjupande intervjustudien (Europeiska kommissionen 2006) framkom tre huvudsakliga typer av hinder för att ta del av eller delta i kulturaktiviteter:

- *objektiva materiella hinder* – brist på pengar, tid, information samt geografiskt avstånd.
- *sociokulturella hinder* – oförmåga att ”öppna dörrar” inom skolsystemet och att stimulera unga att delta i olika aktiviteter, en social omgivning av familj, vänner och kollegor som inte är kulturellt intresserade eller uppmuntrande, upprätthållande av kulturella värden och traditioner där till exempel kulturella sammanslutningar eller genrer exkluderar vissa grupper eller individer.

- *psykologiska hinder* – brist på självförtroende, intresse och motivation och att vila och avslappning kan prioriteras högre än en del kulturella aktiviteter.

Några förslag lades för att bemöta dessa hinder. Bland dem fanns reducerat inträde för barnfamiljer och gratis inträde för studenter och pensionärer till museum, att arbeta mer aktivt med kultur inom skolor och universitet samt att stödja utvecklingen av befintliga begivenheter som utställningar, teaterturnéer och festivaler.

Rapporten *Access of Young People to Culture* (Europeiska kommissionen 2008), pekar på att huvudsakliga hinder för just ungas tillgång till kultur är brist på pengar och tid. Rapporten handlar främst om situationen för gruppen 15–24 år, men även grupperna 12–15 år och 24–29 år berörs. Det konstateras också att familj, skola och övrig social omgivning har stor betydelse för tillgång till och uppmuntran kring kulturella aktiviteter. Studien visade även att det finns ett samband mellan ”kulturell uppfostran” och ungas deltagande i kulturaktiviteter. I rapporten påpekas att digitaliseringen av olika aktiviteter spelar en stor roll i många ungas liv, medan relationen mellan denna trend och ungas kulturella aktiviteter beskrivs som relativt outforskad.

Behov av kunskap och utveckling

I den omfattande rapporten *Access of Young People to Culture* (Europeiska kommissionen 2008) kring ungas tillgång till kultur var de huvudsakliga slutsatserna att det finns behov av mer kunskap. Det gällde övergripande kunskap om ungas deltagande, tillgång och tillträde till kultur, men också ungas egen bedömning av vad som är betydelsefullt i termer av tillgång, tillträde, kulturellt utbud och deras förväntningar på området. Vidare konstaterades att det politiska in-

tresset för ungas tillgång till kultur har ökat på internationell, nationell, regional och lokal nivå.

Eurostat har på Europeiska kommissionens uppdrag inlett ett arbete för att utveckla den EU-gemensamma kulturstatistiken. Arbetet sker i ett nätverk kallat ESSnet-culture och Kulturrådet deltar för Sveriges räkning. Uppdraget är att komma fram till vilka data som ska samlas in och hur. Arbetet inleddes 2009 och en slutrapport ska presenteras i augusti 2011. Diskussionerna sker i fyra undergrupper: *framework and definitions, financing and expenditure, cultural industries* och *participation and social aspects*. Den sistnämnda gruppen ska ge ett förslag till insamling av kulturvanestatistik. Ytterligare EU-statistik presenteras av det delvis EU-finansierade forskningsinstitutet EricArts. Även statistikkontoret inom FN:s organ UNESCO arbetar med att utveckla statistik inom kulturområdet (UNESCO 2009).

Nationella uppföljningar och indikatorer

Nationella uppföljningar och indikatorer i Sverige kan delas in i verksamhetsstatistik och i undersökningar som genomförs för att undersöka kulturvanor. Som vi konstaterade inledningsvis bör nationella uppföljningar och indikatorer kring kulturutövande bland unga i Sverige svara mot de prioriteringar, åldersindelningar och mål som finns inom olika politikområden. För att jämförelser ska vara möjliga över tid bör fokus ligga på mål som kan antas ligga fast över relativt lång tid. Barn och unga har ofta varit föremål för särskilda satsningar inom kulturpolitiken (se SOU 2009:16) och utifrån nationella, regionala och kommunala exempel finns skäl att anta att särskilda satsningar och mål även i fortsättningen kommer att relatera till just dessa grupper.

Här diskuteras först delar av den verksamhetsstatistik som finns att tillgå för att sedan gå över

i en diskussion kring särskilda undersökningar. Inledningsvis beskrivs dock de sammanställningar som Kulturrådet presenterat på området, eftersom de har ansvar för den officiella statistiken inom kulturområdet. Från och med 2011 så har dock Kungliga biblioteket ansvar för biblioteksstatistiken. På sikt kan ansvaret för den officiella statistiken komma att förändras i spåren av den analysmyndighet som nu etableras på kulturområdet (KU2010/1396/KV, dir. 2010:81).

Inom ungdomspolitiken finns fem huvudområden varav kultur och fritid är ett (rskr 2009/10:53). Även om Kulturrådet ansvarar för den officiella statistiken har flera myndigheter uppdrag som ansluter till kunskapsinhämtning om ungas eget kulturutövande. Ungdomsstyrelsen har ett särskilt ansvar för att det finns samlad kunskap om ungas levnadsvillkor. Ett av Barnombudsmannens uppdrag är att samla kunskap och sammanställa statistik som rör barns och ungas levnadsvillkor (SFS 1993:335). Nybildade Statens medieråd (SFS 2010:1923) ska följa medieutvecklingen kopplat till barn och unga och sprida information kring deras mediesituation (dir. 2010:64). Nämnden för hemslöjdsfrågor har i uppdrag att öka barns och ungas intresse för utövande av olika slöjdtekniker och ska redovisa resultat och måluppfyllelse till regeringen (Kulturdepartementet 2010).

Kulturutredningen (SOU 2009:16) berörde liknande frågor i sitt förordande av en förnyad kulturpolitik. De ansåg dels att förvaltningsmyndigheterna, inom de nya kulturområden som skisserades, var för sig skulle ha ansvar för den nationella överblicken inom sitt område – bland annat för insatser riktade till barn och unga. Dels konstaterade de ett generellt behov av att utveckla den befintliga statistiken och utvärdera de insatser som gjorts. Detta inte minst för att spegla nya levnadsmönster och kulturvanor. Det påpekades

att sådana förändringar är särskilt tydliga bland unga.

Relevant kunskap tas också fram av flera andra aktörer. Folkbildningsrådet är en ideell förening som enligt riktlinjer från staten bland annat ska redovisa det totala antalet studiecirkel utifrån ämnesinriktning, deltagarantal, åldersgrupper, utländsk bakgrund, deltagare med funktionsnedsättning och antal arbetslösa deltagare (Utbildningsdepartementet 2010). Vidare ska all individstatistik vara könsuppdelad om det inte finns särskilda skäl att inte redovisa på ett sådant sätt. Sveriges Kommuner och Landsting är en av medlemsorganisationerna i Folkbildningsrådet och de presenterar också studier med bäring på de aktuella frågorna. Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) sammanställer också viss statistik från sina medlemmar.

SOM-institutet (Samhälle Opinion Medier) vid Göteborgs universitet tar regelbundet fram rapporter som bland annat rör ungas kulturaktiviteter. Bland annat har de presenterat förändringar i kulturvanor mellan 1987 och 2009 (SOM-institutet 2010). I Göteborg finns även Nordiskt informationscenter för medie- och kommunikationsforskning (Nordicom). De presenterar också rapporter kring anslutande frågor, även om eget utövande är sparsamt belyst i relation till att ta del av olika medier och uttryck (se Carlsson 2010, Carlsson & Facht 2010). Det finns också en centrumbildning kopplad till Linköpings universitet kallad Swedish Cultural Policy research Observatory (SweCult) där forskare och experter presenterar och analyserar statistik kring svensk kultur och kulturpolitik (Beckman & Månsson 2008)

Kulturrådets statistikrapportering

Kulturrådet har i uppgift att förverkliga de nationella kulturpolitiska målen och ansvarar också för den officiella statistiken inom kulturområdet. De

presenterar löpande statistik i skriftserien *Kulturen i siffror*. Barn och unga har i den serien berörts i särskilda rapporter (Statens kulturråd 1998, 2010a). I den senaste rapporten beskrivs politiska förändringar under de senaste åren och även i olika utsträckning forskningsläge, typ av insatser, statistik samt medievanor. Uppgifterna hämtas från statistiska rapporter och sammanställningar från olika myndigheter och organisationer.

I rapporten lyfts vikten av ett barnperspektiv samt barnkonventionens betydelse för barns och ungas kultur fram. Huvudfokus ligger genomgående på det som i konventionen definieras som barn – individer upp till 18 år. Politik, villkor och statistik kring de som enligt ungdomspolitiken definieras som unga – individer i åldern 13–25 år – finns endast sparsamt omnämnt. Möjligen kan frågan också ställas om vilken definition olika aktörer anammar när de arbetar i relation till ambitionen att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas inom kulturpolitiken. I den nationella politiken (prop. 2009/10:3) betonas att både barnkonventionen och regeringens ungdomspolitik ingår i vad man menar med *barns och ungas rätt till kultur*. I den aktuella rapporten är en av de inledande ingångarna istället att:

”Det finns cirka 2 miljoner barn under 18 år i Sverige. Alla dessa kan ses som potentiell målgrupp för samhällets insatser när det gäller kultur för barn och unga, men också för ’vuxenkultur’.”

(Statens kulturråd 2010a, s. 8)

Att spegla villkoren och förutsättningarna för hela gruppen är viktigt på nationell, regional och lokal nivå. Inte minst mot bakgrund av att Ungdomsstyrelsen (2006) tidigare har påpekat att äldre unga ofta är en missgynnad grupp sett till offentliga satsningar på kultur och fritid.

I stora delar saknas detaljerade uppgifter över vilka åldersgrupper bland barn och unga (0–25 år) som avses i rapporten. Det går därför inte att tyda vilken åldersgrupp som verksamheterna främst innefattar, om det exempelvis främst är yngre barn eller unga vuxna som utövar en viss kulturaktivitet. I rapporten presenteras ett avsnitt utifrån Medierådets uppgifter om barns och ungas medievanor med fokus på grupperna 9–12 år och 12–16 år, de första benämns som barn, de sistnämnda som unga. Unga i åldern 17–25 år berörs alltså inte.

I rapporten finns även åldersuppgifter för studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet, där utövarna delas in i ålderskategorierna under 13 år och 13–25 år, vilket istället tydliggör att hela ungdomsgruppen räknas in i statistiken.¹ Studieförbundens totala deltagarantal har minskat sedan 2004 men andelen unga har legat konstant på cirka 25 procent² (Statens kulturråd 2010a).

Att barn och unga inte alltid särskiljs går också att se i andra redovisningar på området (se Nämnden för hemslöjdsfrågor 2011). Det blir tydligt att om ambitionen är att kunna uttala sig om prioriteringen av barn och unga inom kulturpolitiken främst kommer barn eller unga till del, så krävs en tydligare åldersindelad statistik.

Kulturrådet har också lyft fram flera brister i statistik om barn och unga inom kulturområdet. Det gäller både utbud av kulturaktiviteter för dem och omfattning av deltagande och inflytande (Statens kulturråd 2010a). I presentationen är det också främst statistik kopplad till kulturutövande under barns och ungas skoltid som återges, till exempel museibesök för skolklasser och filmvisning för elever. Några uppgifter finns dock om kulturvanor på fritiden, även om det inte här heller går att särskilja uppgifter kring barn respektive unga:

- Ungefär hälften av folkbibliotekens utlånade böcker och andra medier under 2008 var till barn och unga.
- Drygt en tredjedel av alla besökare på teater- och dansföreställningar samt konserter som Kulturrådet gett bidrag till var barn och unga.
- Av totala antalet besökare på filmer utgjorde besökare på barn- och ungdomsfilmer cirka 22 procent.
- Föreningsliv: Deltagande i folkrörelser och föreningar (Ungdomsstyrelsen)
- Idrottsutövande: Andel motionsutövare (Riksidrottsförbundet)
- Idrottsutövande: Andel som tränar eller tävlar i idrott (Riksidrottsförbundet)
- Kulturvanor: Besöks- och läsvanor (Kulturrådet)
- Kulturvanor: Eget kulturutövande (Kulturrådet).

Inom ramen för Ungdomsstyrelsens aktuella uppdrag kring ungas kulturutövande ingår också att lyfta fram eventuella skillnader mellan unga kvinnors och unga mäns kulturutövande. I Kulturrådets rapport är dock statistiken över könsfördelningen i kulturverksamheterna bristfällig. Kunskap om hur könsfördelningen ser ut bland unga kulturutövare i olika verksamheter är viktig för att exempelvis kunna identifiera behov av jämställdhetsåtgärder.

Ungdomsstyrelsens indikatoruppföljning

Ungdomsstyrelsen har ett övergripande ansvar för att den nationella ungdomspolitikens genomslag i olika delar av samhället (rskr 2009/10:53). Myndigheten ska också inhämta och förmedla kunskap om ungas levnadsvillkor. Som ett led i detta har Ungdomsstyrelsen sedan 2005 årligen presenterat rapporten *Ung idag*. Den innehåller statistiska uppgifter inom ungdomspolitikens fem huvudområden och ett av dessa är kultur och fritid. Fem indikatorer redovisas inom kultur- och fritidsområdet. Dessa rapporteras, förutom av Ungdomsstyrelsen, av Riksidrottsförbundet och Kulturrådet.

Kulturrådet gör det i egenskap av att vara ansvarig för den officiella statistiken på området medan Riksidrottsförbundet är en paraplyorganisation för Sveriges idrottsrörelse som företräder sina medlemsförbund i kontakter med myndigheter.

Uppgifter om kulturvanor och eget utövande rör unga i åldern 16–23 år och hämtas från SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF-undersökningen, se följande avsnitt). Besöksstatistiken visar bland annat att knappt en tredjedel av 16–23-åringarna hade gått på teater och att lika många hade besökt ett konstmuseum läsåret 2006/07. Drygt hälften hade gått på konsert och besökt ett bibliotek, medan 90 procent hade gått på bio minst en gång under de senaste 12 månaderna. En tendens är att siffrorna för besöks- och läsvanor har sjunkit sedan 1982/83, med undantag för besök på konstmuseum eller konstutställning (Ungdomsstyrelsen 2010).

Uppgifterna visar på vissa variationer mellan könen, där tjejer generellt gör fler besök på olika arenor för kultur. Skillnaden mellan killar och tjejer är liten för besök på konsert, bio och annat museum än konstmuseum under de senaste 12 månaderna. För besök på teater och konstmuseum

är skillnaden istället 10 procentenheter, för bokläsande och biblioteksbesök 20 procentenheter. Över tid har skillnaden mellan killar och tjejer blivit något större för biblioteksbesök och bokläsande mellan 1982/83 och 2006/07. För teaterbesök har skillnaden mellan könen dock minskat något över tid.

Kring eget kulturutövande presenteras fem områden: ”spelat musikinstrument”, ”sjungit i kör eller annan sånggrupp”, ”målade, ritade, tecknade eller arbetat med lera”, ”skrivit dagbok, dikter, brev, artiklar och dyligt” samt ”deltagit i studiecirkel eller kurser”. För eget utövande konstaterades att omkring var tredje 16–23-åring hade skrivit dagbok och målade/ritade/tecknade under det gångna året 2006/07. Var femte hade spelat ett musikinstrument och var femte hade deltagit i en studiecirkel. Var tjugonde hade sjungit i en kör minst en gång.

Trenden med fallande aktivitet från 1982/1983 är genomgående för ungas eget kulturutövande (även om förändrade mätmetoder försvårar jämförelser). Skillnaderna mellan könen minskar något över tid eftersom tjejers utövande har sjunkit snabbare än killars. Könsskillnaderna inom körsjungande och studiecirkeldeltagande har blivit mycket små. Trenden har gjort att andelen killar som spelade instrument för första gången var större än motsvarande andel tjejer vid mätningen 2006/07. Samtidigt består de stora skillnaderna för bild- och formskapande samt skrivande där andelen tjejer är större än andelen killar. Unga i storstäder är generellt aktiva i större utsträckning än unga i mindre kommuner. Unga födda i riket är i regel aktiva i större utsträckning än unga födda i utlandet, med undantag för skrivande.

Ungdomsstyrelsen (2010) har påpekat att indikatorerna inte ger en heltäckande bild av hur unga

tar del av kultur och deras eget kulturutövande. Det går exempelvis inte att utläsa vilka aktiviteter unga ägnar sig åt inom kursverksamhet och studiecirkel. Befintliga indikatorer visar inte heller hur många unga som dansar. Vidare saknas bra uppgifter kopplade till ny teknik och användning av till exempel internet och telefoner. Kring eget skrivande uttrycks också farhågan att de befintliga insamlingsmetoderna kanske inte lyckas fånga upp olika former av bloggande.

Statistik om musik- och kulturskolor

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd är en nationell samlingsorganisation för musik- och kulturskolor som sammanställer statistik på området i nulägesrapporter. Organisationen bildades 1997 som ett svar på behovet av regional och nationell uppföljning och utveckling, omkring 90 procent av landets kommuner är medlemmar (www.smok.se).

Av underlag som Ungdomsstyrelsen har tagit del av framgår att det totala antalet elever i musik- och kulturskolorna har minskat något under de senaste åren, men att eleverna i ämneskurserna, som är den frivilliga verksamhet som utövas på fritiden, blivit något fler (figur 1.1). Eftersom det saknas statistik uppdelad på olika åldrar är det emellertid svårt att sätta dessa uppgifter i relation till hur stora andelar detta motsvarar i förhållande till totalbefolkningen i aktuella åldrar.

Tidigare har SMOK:s årsrapporter innehållit information om vilka typer av kurser kommunerna erbjuder. De senaste årens sammanställningar visar också fördelningen av deltagande i olika typer av kurser och även könsfördelningen i deltagandet. Fördelningen är relativt stabil där musik är den absolut största verksamheten med drygt 80 procent av deltagarna, följt av dans där knappt 10 procent deltar (tabell 1.2).

Figur 1.1 Antal barn och unga som deltar i musik- och kulturskola 1997–2009.

Tabell 1.2 Andel barn och unga som deltar i ämneskurser i musik- och kulturskola efter ämne, 2007 och 2009. Procent

	2007		2009	
	Antal	%	Antal	%
Musik	153 505	82	154 136	81
Dans	16 208	9	16 828	9
Drama/teater	9 570	5	9 147	5
Bild	3 454	2	4 007	2
Medier	362	0	466	0
Annat ämne	3 314	2	6 421	3
Totalt	186 413	100	191 005	100

Källa: Sveriges musik- och kulturskoleråd 2010.

Tabell 1.3 Andel barn och unga som deltar i ämneskurser i musik- och kulturskola efter kön och ämne, 2007 och 2009. Procent

	2007				2009			
	Flickor		Pojkar		Flickor		Pojkar	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Musik	88 735	58	67 770	42	88 452	57	65 684	43
Dans	14 986	92	1 222	8	15 363	91	1 465	9
Drama/teater	7 237	76	2 333	24	7 127	78	2 020	22
Bild	2 477	72	977	28	2 959	74	1 048	26
Medier	129	36	233	64	170	36	296	64
Annat ämne	2 191	66	1 123	34	4 069	63	2 352	37
Totalt	115 755	62	70 658	38	118 140	62	72 865	38

Källa: Sveriges musik- och kulturskoleråd 2010.

Det går även att se fördelning utifrån kön där det framgår att 62 procent av deltagarna i musik- och kulturskolorna var tjejer och att 38 procent var killar både under 2007 och under 2009. Könskillnaderna är minst inom musikområdet och störst inom dans (tabell 1.3).

Musik- och kulturskolorna är frivilliga kommunala åtaganden och det är upp till respektive kommun att bestämma innehåll och inriktning. Detta betyder att det utbud av utbildningar som finns i respektive kommun ser olika ut, vilket naturligtvis har konsekvenser för fördelningen av deltagare inom respektive kulturell inriktning. Samtliga musik- och kulturskolor erbjöd 2009 musikutbildningar, cirka hälften av kommunerna erbjöd utbildningar i dans och drama/teater. En tredjedel erbjöd utbildningar inom bild och en tiondel inom medier. Cirka en fjärdedel av musik- och kulturskolorna erbjöd ”annan” utbildning än vad som ryms i de tidigare redovisade kategorierna (www.smok.se).

Även om statistiken ger utrymme för att se könskillnader efterfrågar SMoK mer resurser för att kunna belysa genusperspektivet i verksamheten

ytterligare. Sveriges musik- och kulturskoleråd upplever också att det blir allt svårare att få in statistiska uppgifter från sina medlemmar och efterlyser att någon offentlig aktör på nationell nivå övertar ansvaret för att samla in och utveckla statistiken.

En brist i den nuvarande statistiska redovisningen är att åldersuppgifter saknas. Därmed är det inte möjligt att analysera i vilka åldrar som unga tar del av verksamheten. Enligt SMoK är en kvalificerad bedömning att de flesta elever är 9–12 år, men att det saknas statistik som belyser fördelning utifrån ålder. För att kunna analysera hur stor del av verksamheten som innefattar unga mellan 13 och 25 år behövs därför en mer detaljerad insamling. En sådan skulle exempelvis kunna illustrera i vilka åldrar deltagare börjar respektive slutar i musik- och kulturskolan. Detta vore inte minst intressant att ställa i relation till i vilken utsträckning deltagande i musik- och kulturskolan sker parallellt eller avlöses med deltagande i folkbildningsverksamhet och studiecirkel med kulturinriktning.

Statistik om folkbildning

Studieförbundens verksamhet är en betydelsefull arena för ungas kulturutövande på fritiden. Folkbildningsrådet är den organisation som har detaljerad statistik på nationell nivå kring folkbildningens område genom att de äger studieförbundens verksamhetsregister.³ Kulturrådet är dock den myndighet som har ansvar för den officiella statistiken på området (se Statens kulturråd 2010b). Den statistik som presenteras ger dock inte underlag för en beskrivning av ungas kulturutövande inom studieförbunden i enlighet med Ungdomsstyrelsens uppdrag.⁴

De delar av studieförbundens verksamhet som framförallt kan vara betydelsefulla för ungas kulturutövande finns inom verksamhetsformerna kulturprogram, studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet. Kulturprogrammen är ett samlingsnamn för verksamhet och produktion som sker inför publik. Denna verksamhetsform är inte primärt en arena för kulturutövande och de behöver inte ha kulturell inriktning. Däremot handlar de ofta om att förmedla kulturupplevelser. Ungas eget kulturutövande ryms framförallt inom studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet. Unga i åldern från 13 år och uppåt kan delta i båda dessa verksamheter.

Statistiken som presenteras för studiecirkel utgår från antal deltagare. Eftersom en person kan vara med i flera cirkel är antal studiecirkeldeltagare fler än antal unika individer som är engagerade i cirkelverksamhet.

Av samtliga 1 809 000 studiecirkeldeltagare under 2010 var 13 procent i åldern 13–24 år, 67 procent var 25–65 år och 20 procent var över 65 år. Detta år fanns 232 000 deltagare i åldern 13–24 år i studiecirkelverksamhet (38 procent tjejer och 62

procent killar). Totalt var det en större andel kvinnliga deltagare (57 procent kvinnor mot 43 procent män). Tidigare sammanställningar av studiecirkelverksamhet visar en högre andel män bland studiecirkeldeltagarna i åldern 13–44 år, medan kvinnor dominerar i åldern 45–95 år (Andersson, Larsson & Lindgren 2008).

För att kunna fastställa hur stor andel av cirkelarna som kan räknas till ungas eget kulturutövande krävs en definition av vad som ska räknas till kulturaktiviteter. Sedan 2004 sker redovisning och gruppering av verksamheter inom folkbildningsområdet utifrån svensk utbildningsnomenklatur. Detta är en officiell standard för hur utbildningar sorteras och benämns (Statens kulturråd 2008).

Utifrån svensk utbildningsnomenklatur går det sortera ut studiecirkel inom området ”kulturinriktad verksamhet” (se Statens kulturråd 2008). Flertalet av dessa cirkel kan kopplas till ungas eget kulturutövande, samtidigt som det skulle gå att sortera i andra grupperingar beroende på vilken definition av kultur som används. Cirkelarna kan samlas i några huvudkategorier:

- bild- och formkonst
- formgivning
- konsthantverk
- medieproduktion (grafisk formgivning)
- musik, dans och dramatik
- svenska och litteraturkunskap
- religion
- historia och arkeologi.

Även i detta fall går könsmönstren igen bland unga, av 175 000 cirkeldeltagare mellan 13 och 25 år definierade utifrån dessa ämnen är endast 36 procent tjejer och 64 procent killar. Eftersom musik, dans och dramatik är en gemensam kategori riskerar en analys enbart utifrån huvudkategorierna att dölja betydande skillnader mellan könen. Istället presenteras könsfördelning i de tio största cirkeltyperna i tabell 1.4. Enbart inom kategorin musik, dans och dramatik finns 140 000 deltagare, vilket gör att de dominerar i sammanställningen. Denna kategori består till största delen av improvisatorisk musik (som rymmer musikgenrer som rockmusik) där killar är starkt överrepresenterade (89 procent killar och 11 procent tjejer). Killarnas dominans gäller även sång och musik i grupp, instrumentalmusik samt musik för scenframställning. Tjejerna dominerar i stället i körsångscirklar och i olika former av dans.

Som en jämförelse med de siffror som presenterades i föregående avsnitt visar statistiken över deltagare i musik- och kulturskolornas verksam-

het att musiken där domineras något av tjejer. Verksamhetsstatistiken över studiecirklar visar istället att killarna är överrepresenterade. Bland unga så är det alltså framförallt killar som hittar fram till studiecirkelverksamheten, eller omvänt – studieförbunden verkar i högre grad hitta fram till killar än till tjejer. Detta gäller alltså unga i åldern 13–24 år, bland de äldre är det som tidigare konstaterats en större andel kvinnor än män.

Eftersom kulturutövande kan definieras på olika sätt finns flera andra sätt som statistiken skulle kunna grupperas på. Gränsdragningen kan vara svår. Det är exempelvis tveksamt om annan utbildning i religion, som räknas till den kulturinriktade verksamheten, bör ingå när ungas kulturutövande analyseras.

För att kunna göra jämförelser mellan olika verksamheter vore enhetliga kategoriseringar att föredra. I tabell 1.5 har Ungdomsstyrelsen kategoriserat om studiecirklar med kulturinriktad verksamhet så att de tydligare motsvarar den redovisning som finns kring musik- och kulturskolor.

Tabell 1.4 Andel deltagare i de tio vanligaste studiecirkelarna med kulturinriktning efter kön och ämne, 13–24 år, 2010. Procent

STUDIECIRKEL	Tjejer	Killar	Antal deltagare
Musik, dans och dramatik			
Improvisatorisk musik (rock, jazz etc.)	11	89	66 019
Teater och dramatik (för scenframställning)	55	45	12 020
Sång och musik i grupp	27	73	11 213
Musik (för scenframställning)	25	75	8 288
Modern konstdans	84	16	7 958
Övriga danser	86	14	6 559
Folklig dans	74	26	6 234
Körsång	81	19	5 225
Instrumentalmusik – ensemble	19	81	5 025
Religion			
Annan utbildning i religion	51	49	16 251

Källa: Folkbildningsrådet 2010.

Inom kategorin musik samlas då cirklar med något olika inriktning – från solosång och körsång till musikteori och enskilda instrument. Inom dans finns bland annat modern konstdans, folklig dans, koreografi och övriga danser. Litteratur består främst av skrivarcirklar. Till medierna räknas bland annat film och fototeknik, medieproduktion, och illustration, reklam, grafisk formgivning och foto. Två ytterligare kategorier tillkommer. Till formgivning/hantverk/slöjd räknas bland annat modedesign, vävning, konsthantverk, inredningsdesign och olika former av slöjd. Det som benämns humaniora/religion/historia handlar främst om fördjupningskurser i till exempel olika konstarters historia samt de båda nämnda ämnena religion och historia.

Medan det 2009 var omkring 191 000 elever i musik- och kulturskolan fanns det 2010 omkring 175 000 deltagare i åldern 13–24 år i studiecirklar med kulturinriktning. I redovisningen beskrivs till exempel all form av dans samlat.

Även när uppgifterna redovisas på detta sätt framgår det tydligt att musik dominerar. Unga som

utövar musik utgör 59 procent av samtliga studiecirkeldeltagare i åldern 13–24 år. Enligt svensk utbildningsnomenklatur så ingår även vissa cirklar med inriktning mot humaniora, religion och historia bland de kulturinriktade cirklarna. Dock är det tveksamt om dessa cirklar bör räknas med då analyser görs av ungas eget kulturutövande. Om dessa cirklar exkluderas var hela 67 procent av studiecirkeldeltagarna i åldern 13–24 år utövare inom musik 2010. Motsvarande andel för den näst största kulturformen, dans, var 14 procent.

Könsskillnaderna är påtagliga inom områdena musik, dans och medier. Vi ser dock att dansen inom studiecirkelarna inte visar på en riktigt lika påtaglig könsuppdelning som inom musik- och kulturskolorna, även om den är påtaglig även här. En annan skillnad mellan deltagarna i musik- och kulturskolorna i förhållande till studiecirkeldeltagarna är killarnas dominans i musikstudiecirkelarna, vilket står i kontrast till att det är en större andel tjejer som ägnar sig åt musik inom musik- och kulturskolorna.

Tabell 1.5 Deltagande i studiecirklar med kulturinriktning efter kön och ämne, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer		Killar		Totalt
	Antal	%	Antal	%	Antal deltagare
Musik	20 450	20	83 524	80	103 974
Dans	18 159	82	3 980	18	22 139
Drama/teater	7 501	56	5 916	44	13 417
Bild	1 140	53	1 013	47	2 153
Medier	1 721	24	5 374	76	7 095
Litteratur	742	37	1 278	63	2020
Formgivning/hantverk/slöjd	2 926	67	1 410	33	4 336
Humaniora/religion/historia	9 855	49	10 405	51	20 260
Totalt	62 494	36	112 900	64	175 394

Källa: Folkbildningsrådet 2010.

Tabell 1.6 Andel deltagare i de tio vanligaste gruppverksamheterna med kulturinriktning efter kön och ämne, 13–24 år, 2010. Procent

KULTURELL GRUPPVERKSAMHET	Tjejer	Killar	Antal deltagare
Musik, dans och dramatik			
Improvisatorisk musik (rock, jazz etc.)	25	75	3 441
Teater och dramatik (för scenframställning)	50	50	3 561
Sång och musik i grupp	59	41	1 507
Musik (för scenframställning)	39	61	1 152
Modern konstdans	87	13	3 369
Övriga danser	85	15	2 328
Folklig dans	67	33	1 302
Körsång	76	24	5 038
Instrumentalmusik – ensemble	46	54	1 127
Religion			
Annan utbildning i religion	56	44	11 269

Källa: Folkbildningsrådet 2010.

Inom studieförbunden finns även ”annan folkbildningsverksamhet”, som bedrivs i friare former än cirkelverksamheten. Totalt deltog 61 000 unga i denna verksamhet 2010 (55 procent killar och 45 procent tjejer). Många av dessa deltagare ägnar sig inte åt det som enligt svensk utbildningsnomenklatur definieras som verksamhet med kulturinriktning, än färre om en tydlig gräns dras vid eget kulturutövande. För dessa verksamheter uppstår flera svårigheter vid försök att kategorisera vad som ska räknas till eget utövande. Dock kan aktiviteterna precis som tidigare sorteras utifrån omfattning. I tabell 1.6 visas de tio vanligaste gruppverksamheterna som enligt svensk utbildningsnomenklatur definieras ha kulturinriktning. Medan könsfördelningen är relativt jämn för teater och dramatik finns tydliga skillnader mellan killar och tjejer i körsång, musik och olika former av dans.

Riksrepresentativa undersökningar

I Ungdomsstyrelsens uppdrag kring ungas kulturutövande ingår att lämna förslag på hur tillgänglig statistik kan sammanställas. En aspekt av detta är att möjligheten att inhämta uppgifter och åsikter från ungdomsgruppen generellt har förändrats under de senaste årtiondena. Flera av de stora undersökningar som görs i Sverige vittnar om att det har blivit allt svårare att få höga svarsfrekvenser genom traditionella enkäter (tabell 1.7).

Detta är något som Ungdomsstyrelsen har upplevt i sin enkät Nationell uppföljning av ungdomspolitik. Denna enkät om ungdomars villkor fyller en liknande funktion som SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (ULF) och är ett viktigt inslag i arbetet för att bedriva en kunskapsbaserad ungdomspolitik. Som metod används postenkäter som riktar sig till gruppen 16–25 år. Under de tre år undersökningen har genomförts har den grupp som tillfrågats utökats från 5 000 unga 2004 till 8 000 unga 2009. Svarsfrekvensen har dock sjunkit från 65 procent 2004 till 48 res-

Tabell 1.7 Svarsfrekvenser bland unga i enkätundersökningar

	-95	-96	-97	-98	-99	-00	-01	-02	-03	-04	-05	-06	-07	-08	-09	-10
ULF 16–24 år																
Män	84	84	82	80	85	80	82	77	79	77	76	77	77	72	67	
Kvinnor	90	85	83	83	80	79	81	81	80	78	78	78	79	76	68	
Totalt	87	85	83	81	82	79	82	79	79	78	77	78	78	74	68	
Barn-ULF 10–18 år																
Pojkar							83	82	73	72	75	67	62	72	63	61
Flickor							88	83	80	79	80	75	67	76	70	70
Totalt							85	82	76	75	78	71	64	74	66	65
Barn-ULF																
10–12 år							88	86	79	78	82	77	67	78	68	69
13–14 år							87	86	78	78	81	69	64	74	68	69
15–18 år							82	76	74	71	73	68	63	71	65	61
Enkät om ungas kulturutövande																
13–15 år																63
16–19 år																66
20–25 år																51
Totalt																58
Attityd- och värderingsstudien																
16–19 år			81					58					47			
20–24 år			67					54					44			
25–29 år			59					54					47			
SOM-undersökningen																
15–19 år	66	71	72	75	67	57	56	61	60	55	56	49	53	46		
20–24 år	64	66	67	63	55	60	57	61	57	55	53	43	49	41		
Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 16–25 år																
... om ungdomspolitiken										65		48			49	
... i fyra socioekonomiskt utsatta bostadsområden															33	
Folkhälsoenkäten 16–29 år																
Män											45	41	39	38	32	31
Kvinnor											61	58	59	50	47	43
Totalt											53	49	49	44	39	37

Kommentar: Uppgift om ULF 16–24 hämtad från Bortfallsutvecklingen i ULF 1975–2009 (SCB 2010a). Barn-ULF 10–18 år (Källa:SCB). SOM-undersökningarna (Nilsson 2009). Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät, Attityd- och värderingsstudien och Enkät om ungas kulturutövande (Källa: Ungdomsstyrelsen). Folkhälsoenkäten (SCB 2005–2010).

 Besöksintervju
  Telefonintervju
  Postenkät
  Webbenkät

pektive 49 procent 2006 och 2009. I den senaste undersökningen fanns också möjlighet att lämna svar via en webbenkät, vilket få utnyttjade.

Under 2009 gjordes också en ytterligare undersökning riktad till 2 000 unga som bor i områden som karaktäriseras av stor social utsatthet (områden med lokala utvecklingsavtal). I den undersökningen svarade endast 33 procent. Ett annat exempel är Ungdomsstyrelsens undersökningar kring ungas attityder och värderingar som också sker genom postenkäter. Även i detta fall har svarsbenägenheten sjunkit markant under åren (Ungdomsstyrelsen 2007).

Andra aktörer har liknande erfarenheter. SOM-institutet (Samhälle Opinion Medier) genomför sedan mitten av 1980-talet en attitydundersökning baserad på postenkäter till ett riksrepresentativt urval av befolkningen. Under 2000-talet har åldersintervallet varit 15–85 år. Under några av de inledande åren låg svarsfrekvensen på omkring 70 procent, men har successivt sjunkit sedan dess. Den senaste undersökningen som ägde rum 2009 hade en svarsfrekvens på 59 procent (SOM-institutet 2010). För yngre är svarsfrekvensen dock markant lägre – och sjunker allt mer (Nilsson 2009). Under 2008 var svarsfrekvensen 46 procent i gruppen 15–19 år och 41 procent i gruppen 20–24 år.

Detta kan ställas i relation till den årliga nationella folkhälsoenkät som Statens folkhälsoinstitut genomfört sedan 2004. Enkäten riktar sig till individer i åldern 16–84 år och består precis som ULF av många frågor. Sedan 2007 finns möjlighet för de tillfrågade att istället lämna svar via webben. Under de senaste åren har den totala svarsfrekvensen i gruppen 16–29 år legat under 40 procent (SCB 2005–2010).

Statistiska centralbyrån genomför sedan 1975 Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF). I dem ställs en rad frågor kring till exempel ekonomi, utbildning och fritidsvanor. Undersökning-

arna har tidigare genomförts med besöksintervjuer. Från 1998 har telefonintervjuer använts för bortfallsuppföljning, men från 2007 har undersökningen övergått till telefonintervjuer som huvudsaklig insamlingsmetod. Med det skedde också en anpassning till den europeiska undersökningen EU Statistics on Income and Living Conditions (SILC). Svarsfrekvenserna har sjunkit även i dessa undersökningar.

Omläggningen föregicks av en studie 2006 med två parallella undersökningar – en besöks- och en telefonintervjustudie – där urvalet var 2 500 individer i båda fallen. Jämförelser mellan de olika undersökningarna visade inga tydliga trender. En av de svårigheter som noterades var att exempelvis fritidsfrågorna innehöll långa meningar som kan vara mer problematiska i telefonintervjuer. Uppdelat i ”delmängder” av befolkningen var testet för litet för att fullt ut kunna uttala sig om vilken påverkan metodbytet påverkat svarsfrekvensen, det gällde bland annat gruppen unga (SCB 2010b).

Under de tio inledande åren var svarsfrekvensen omkring 80–85 procent. En viss nedgång märks från mitten av 1990-talet fram till idag, 2008 var svarsfrekvensen 73 procent och 2009 var den 70 procent. I gruppen 16–24 år har svarsfrekvensen varit relativt hög, men sjunkit drastiskt de senaste åren – 2008 svarade 74 procent, året därpå 68 procent. Nu är svarsbenägenheten för första gången lägre i gruppen 16–24-åringar än i urvalet som helhet. Bortfallet delas in i de som ”vägrar” att delta och de i urvalet som inte anträffas. En tendens är att den sistnämnda gruppen utgör en allt större del av bortfallet, framförallt i de yngre åldrarna. I gruppen 16–24 år har de som inte anträffats under de senaste tre åren varit över 10 procent av urvalet och 2009 utgjorde gruppen hela 14 procent.

Sedan 2001 har SCB gjort undersökningar kallade Barn-ULF riktade till unga i åldern 10–18 år.

Även i detta fall har svarsfrekvensen sjunkit, från 85 procent 2001 till 65 procent 2009, vilket bland annat är en följd av övergång till telefonintervjuer (SCB 2010c).

Svarsfrekvenser kan variera beroende på metod – besöksintervjuer, telefonintervjuer, post- eller webbenkäter. En annan faktor är undersökningsperiodens längd. SOM-undersökningen pågår till exempel i omkring fyra och en halv månad, även om en stor del av svaren inkommer under den första månaden (Nilsson 2009). Enkätens längd kan också ha betydelse för benägenheten att svara.

En annan faktor i jämförelsen mellan olika undersökningar är hur svarsfrekvenser och bortfall beräknas. I SOM-undersökningen tas flera individer bort från urvalet när bortfallet beräknas – exempelvis personer som inte är svensktalande, som är bosatta utomlands eller har okänd adress. Därmed blev svarsfrekvensen 2009 för befolkningen som helhet 59 procent. Hade frekvensen istället beräknats på hela urvalet hade svarsfrekvensen varit 55 procent. I andra undersökningar, bland annat i Folkhälsoenkäten, görs vissa justeringar utifrån personer i urvalet som har avlidit, men som inte påverkar svarsfrekvensen i lika stor utsträckning. Med andra ord går det vara olika ”generös” i beräkningen av svarsfrekvensen.

Kulturutövande i

riksrepresentativa undersökningar

I de riksrepresentativa undersökningar som genomförs i Sverige speglas ungas kulturutövande i varierande utsträckning. En av landets mer omfattande studier är som nämnts Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) som Statistiska centralbyrån genomför. Undersökningarna innehåller frågor om en rad välfärdsområden där fritid är ett. Löpande används något av områdena som huvudtema, under 2006/2007 var fritid huvudområde och planeras bli det igen 2014/2015. Vid dessa tillfällen ställs utökade frågor som gör att

bland annat kulturutövande berörs. Fyra frågor ställs kring i vilken mån intervjupersoner på sin fritid spelar musikinstrument; sjunger i grupp, deltar i körsång; målar, ritar, tecknar, arbetar med lera; skriver dagbok, dikter, noveller, artiklar, brev och dyligt. Alltså berörs exempelvis inte skådespeleri och teaterutövande. Frågorna rör även deltagande i studiecirkel, men utan att inriktningen på denna verksamhet specificeras. Undersökningen kan alltså bidra till en övergripande bild av området, men utan att kunna belysa hur kulturutövandet ser ut bland unga på en mer detaljerad nivå.

Inom ramen för dessa undersökningar har, som nämnts tidigare, en särskild studie, Barn-ULF, gjorts av barns fritid (10–18 år). Detta utifrån föräldrars svar i 2006/2007 års ULF-undersökning (SCB 2009) och de ungas svar i den särskilda undersökningen. Där ställs frågor om intervjupersonernas deltagande i aktiviteter: dels i vilken mån de tränar idrott i klubb eller förening, dels om de är med i någon aktivitet med en vuxen ledare som inte har med idrott att göra (exempelvis scouter, teater, musikskola eller kör). I övrigt handlar de kulturrelaterade frågorna om besök vid kulturaktiviteter. Alltså inte heller i detta fall ges mer ingående information kring ungas eget kulturutövande.

SOM-institutets undersökningar innehåller en del frågor som ansluter till området. Det gäller hur ofta personer tecknat/målat, skrivit dagbok/poesi, deltagit i studiecirkel/kulturverksamhet och eventuellt medlemskap i kulturföreningar. SOM-institutet (2010) har också presenterat några övergripande trender kring kulturutövande för unga i åldern 16–29 år. Dock framgår inte eventuella könsskillnader inom denna grupp. De har också presenterat en specialstudie kring scenkonst, men som inte rör eget utövande utan främst uppgifter om besök och intresse för föreställningar som dans, teater, musikaler och rock-/popkonserter (SOM-institutet 2009).

En annan redovisning av det material som SOM-institutet samlar in (utifrån gruppen 16–25 år och kön) skulle kunna bidra en del till Ungdomsstyrelsens uppdrag, men inte ge en tillräckligt djup bild för att fullt ut besvara de aktuella frågorna.

Kulturutövande i den nationella uppföljningen av ungdomspolitiken

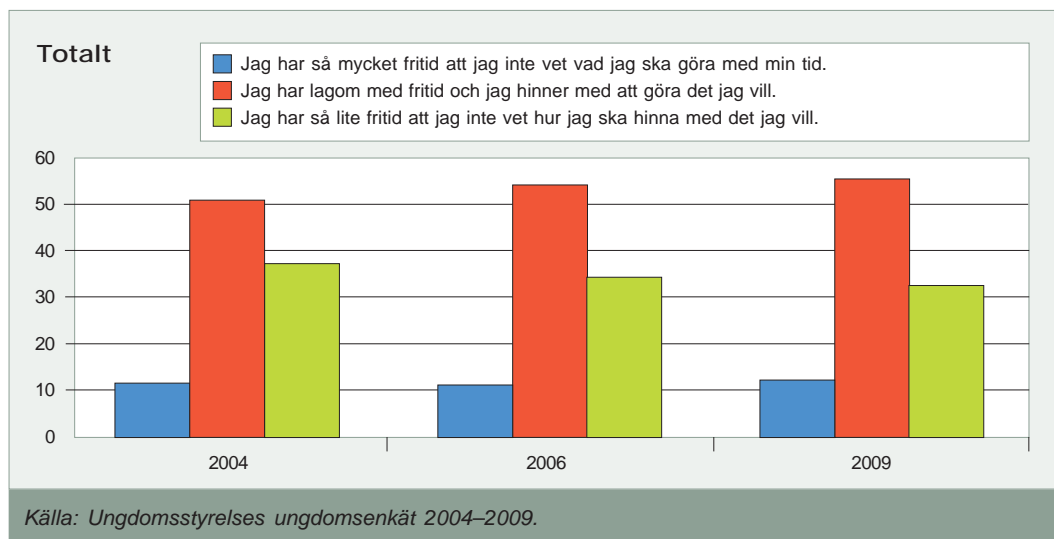
Inte heller den enkät som Ungdomsstyrelsen genomför som uppföljning av ungdomspolitiken berör de aktuella frågorna i tillräckligt stor utsträckning för att kunna belysa situationen. Trots det kan några tendenser kring ungas fritid lyftas fram. Uträkningarna baserar sig på data med vikter som ska kompensera för snedvridande bortfall, men mot bakgrund av bortfallets storlek bör svaren ändå tolkas med viss försiktighet. Detta gäller särskilt resultaten från den undersökning som genomfördes i områden med lokala utvecklingsavtal 2009 (i texten socioekonomiskt utsatta områden). Eftersom frågornas utformning varierat över tid saknas i vissa fall möjlighet till helt rättvi-

sande jämförelser över tid. Dock redovisas sådana jämförelser i de fall det är möjligt.

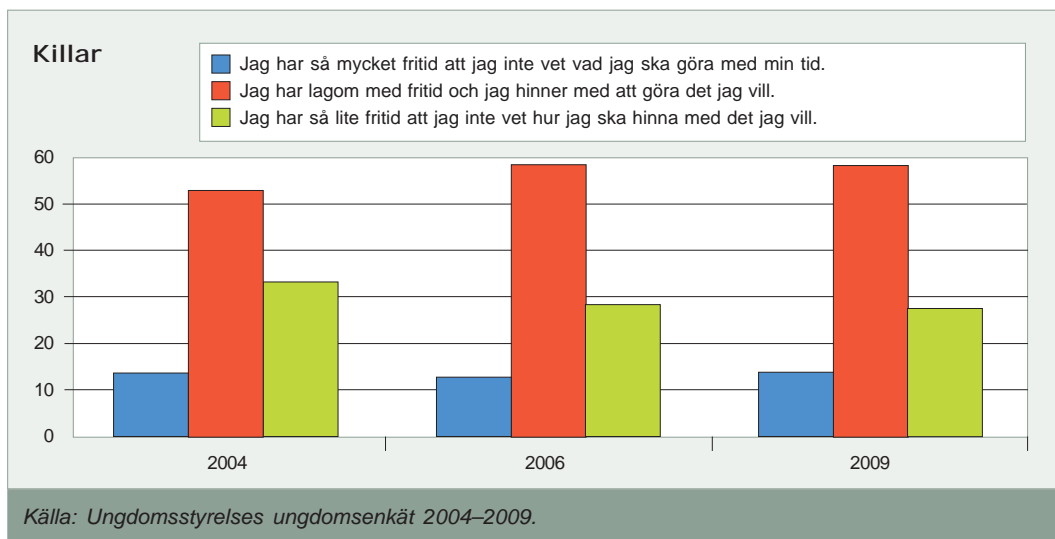
Ungas syn på sin fritid

Ungas syn på hur mycket fritid de har är relativt stabil över tid. Uppgifterna från 2004–2009 pekar på en viss positiv tendens där något större andelar upplever att de har lagom med fritid, eller så pass mycket fritid att de inte vet vad de ska göra med all sin tid (figur 1.2).

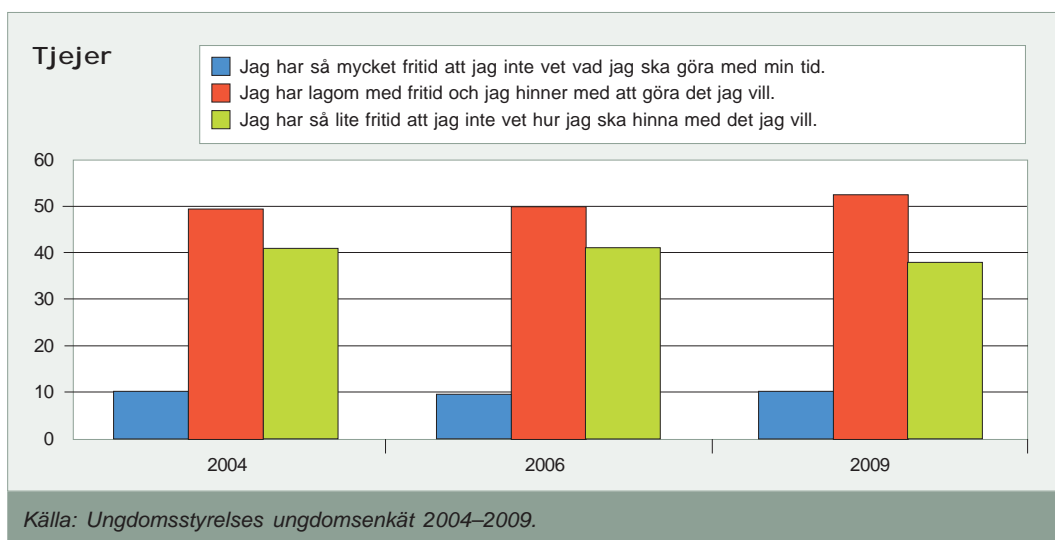
I jämförelse med landet som helhet var andelen som 2009 uppgav att de har så lite fritid att de inte vet hur de ska hinna med det de vill, något större bland unga i de fyra socioekonomiskt utsatta bostadsområden som undersöktes (35 respektive 33 procent). I landet som helhet upplevde tjejer i högre grad än killar att de har så lite fritid att de inte vet hur de ska hinna med det de vill, 38 respektive 28 procent 2009 (figur 1.3 och 1.4). Motsvarande siffror i de socioekonomiskt utsatta områdena var 39 procent bland tjejerna och 31 procent bland killarna.

Figur 1.2 Andel unga som svarat på hur mycket fritid de har, 16–25 år, 2004, 2006 och 2009. Procent.

Figur 1.3 Andel killar som svarat på hur mycket fritid de har, 16–25 år, 2004, 2006 och 2009. Procent.

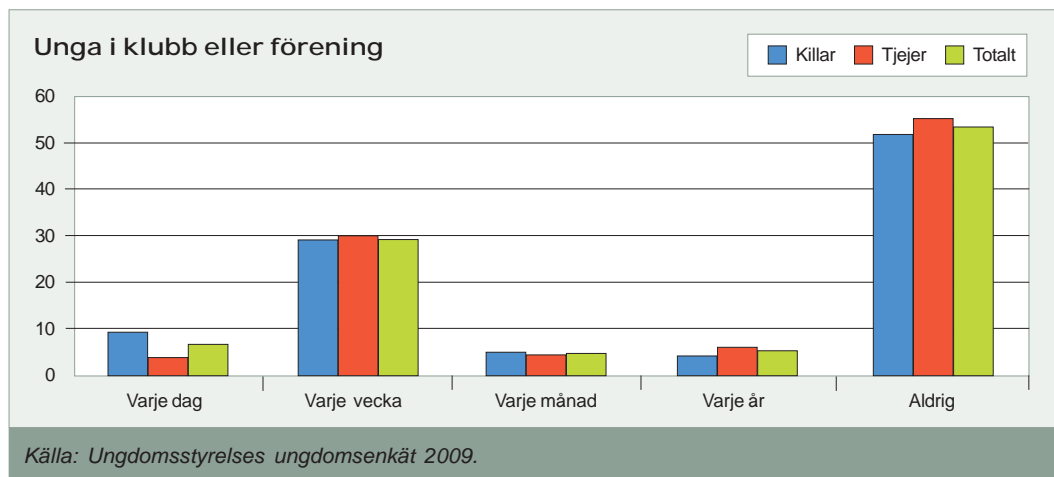
Figur 1.4 Andel tjejer som svarat på hur mycket fritid de har, 16–25 år, 2004, 2006 och 2009. Procent.

Idrottsutövande och motion på fritiden

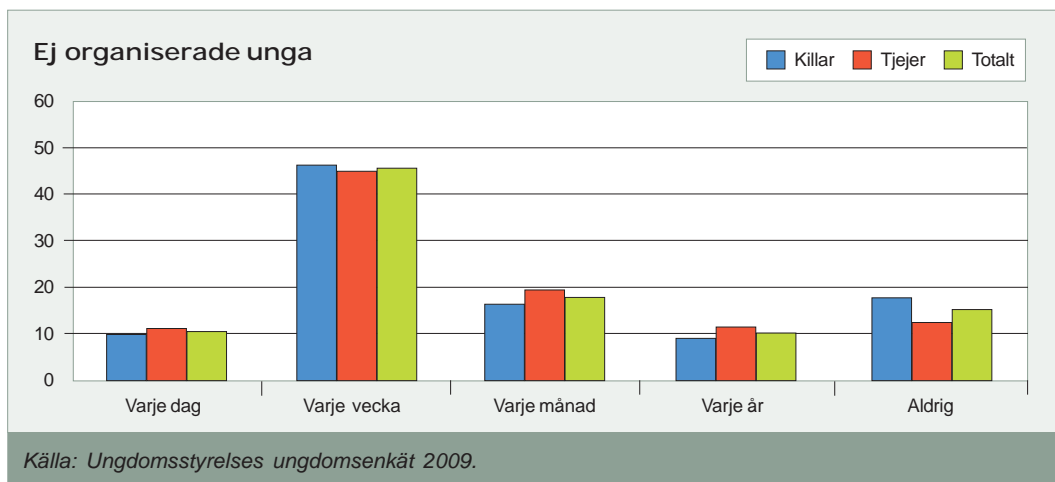
I enkäten finns några frågor kring vad unga gör på sin fritid och i vilken utsträckning. Kring eget utövande finns två frågor om idrott/motion – dels i klubb eller förening, dels oorganiserat. Enligt 2009 års undersökning är det vanligare att idrotta och motionera utanför en klubb eller förening. Det var 47 procent (45 procent av tjejerna och 49 procent av pojkarna) som minst någon gång varje år gör det i klubb eller förening, jämfört med 85 procent som gör detsamma utanför föreningslivet (88 procent av tjejerna och 82 procent av killarna). Hur ofta utövandet har skett framgår av figur 1.5 och 1.6.

Bland unga i riket som helhet är det 11 procent som aldrig idrottar/motionerar, varken i en klubb/förening eller oorganiserat, 12 procent av killarna och 9 procent av tjejerna.

Skillnaderna mellan könen är mer påtagliga i de fyra socioekonomiskt utsatta områdena. Där är killarna aktiva i minst samma utsträckning som i riket som helhet. Tjejerna är däremot aktiva i mindre utsträckning inom idrott/motion, 65 procent motionerar/idrottar aldrig i klubb eller förening jämfört med 55 procent i riket som helhet. De är också generellt i mindre utsträckning aktiva utanför klubb- och föreningslivet. Drygt en tredjedel, 34 procent, av tjejerna idrottade/motionerade aldrig utanför detta jämfört med 13 procent i riket som helhet. Bland unga i dessa områden var det 20 procent som varken idrottade/motionerade i en klubb/förening eller oorganiserat (12 procent av killarna och 27 procent av tjejerna). Inaktiviteten var högre i gruppen 20–25 år där andelen var 24 procent för gruppen som helhet och 29 procent bland tjejerna.

Figur 1.5 Andel unga som idrottar/motionerar i klubb eller förening efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

Figur 1.6 Andel unga som idrottar/motionerar men inte i klubb eller förening efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

Kulturutövande på fritiden

I enkäten illustreras det problem som påpekats med att all idrott slås samman till en kategori medan kulturutövandet delas upp i flera olika frågor (Trondman & Lund 2009). För kulturutövande finns flera kategorier och ingen distinktion har gjorts kring vilken organisationsform den bedrivs inom. Vilka kulturformer som har grupperats inom en och samma fråga har varierat mellan åren i enkäterna vilket möjliggör tidsserier. Det kan möjligen ses som ett uttryck för att området kan ses som mer svårfångat än idrottsutövandet.

I enkäten 2009 var de kategorier som direkt ansluter till området "sjunger/spelar instrument/skapar musik/dansar/spelar teater", "målar/syr/annan skapande verksamhet", "spelar rollspel/levande rollspel", "skriver dikter/dagbok" samt "bloggar". Om olika estetiska uttryck ska grupperas redan i frågorna finns skäl att framöver, både i denna och i andra enkätstudier, skapa kategorier som gör olika studier jämförbara, och mer noggrant överväga vilka analyser man vill göra utifrån frågan.

Att sammanföra uttrycksformer som musik och dans gör bland annat att väsentliga könsskillnader osynliggörs (jfr Ungdomsstyrelsen 2010).

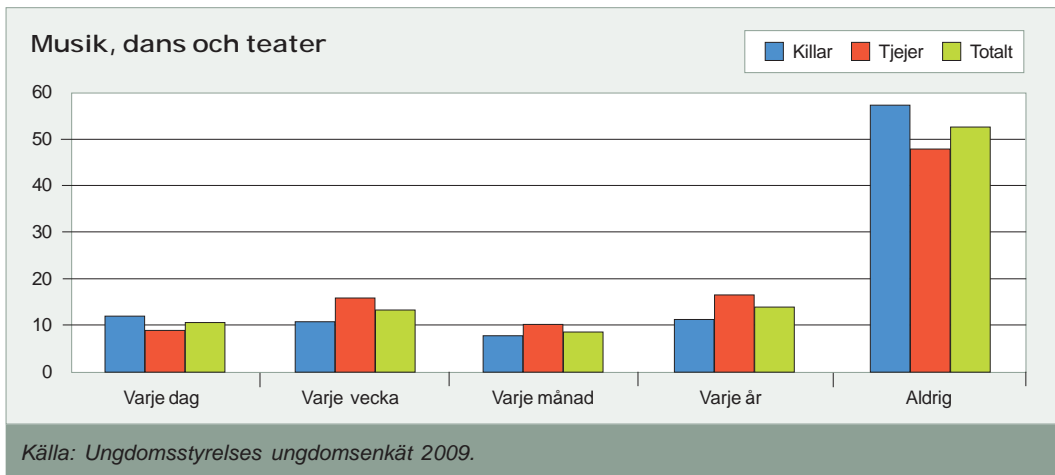
Möjligen kan de två förstnämnda kategorierna antas täcka in allt möjligt skapande, men det finns en risk att de som tillfrågats inte sorterar in eventuella andra uttrycksformer under "annan skapande verksamhet". I Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie har utövandet slagits samman i kategorin "sjunger, spelar, målar, syr eller annan skapande verksamhet" (Ungdomsstyrelsen 2007).

I frågorna saknas bland annat andra former av bildskapande som digital bild och video, och andra former av skrivande än dikt-, dagboks- och bloggskrivande. Uppgifterna kan av dessa skäl inte användas för att jämföra omfattningen av ungas idrotts-/motionsutövande i relation till kulturutövande (figur 1.7 till 1.11).

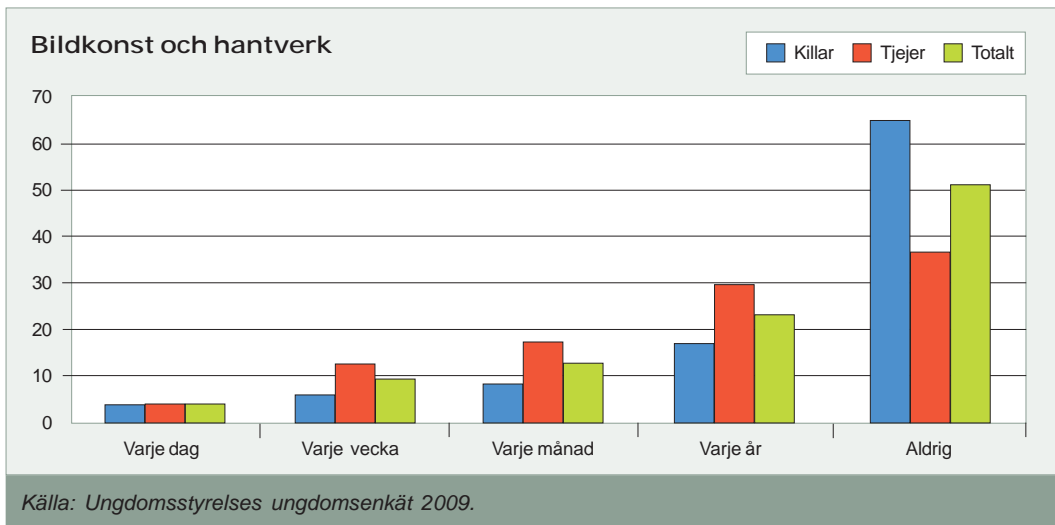
Trots detta går det att lyfta fram några av de mönster som framträder i materialet. Tjejer är aktiva i högre grad än killar inom flera av områdena.

Det är också en högre andel killar som aldrig ägnar sig åt vissa uttryck. Av killarna uppger 57 procent att de aldrig sjunger/spelar instrument/skapar musik/dansar/spelar teater, medan motsvarande andel bland tjejerna är 48 procent. Det är 65

procent av killarna som aldrig målar/syr jämfört med 37 procent av tjejerna. För dagboks-/dikt-skrivande är skillnaden ännu större 84 respektive 50 procent. Det område där killar deltar i högre grad än tjejer är rollspel/levande rollspel. Dock

Figur 1.7 Andel unga som sjunger, spelar instrument, skapar musik, dansar eller spelar teater efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

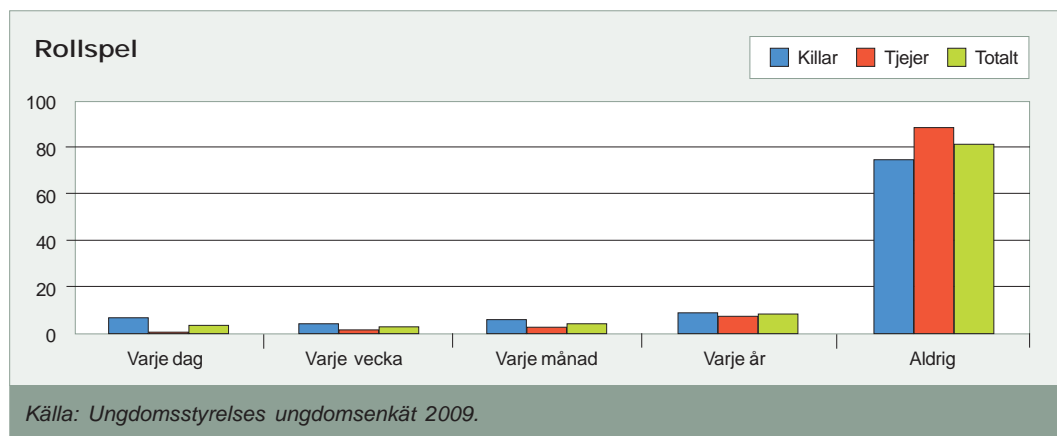

Figur 1.8 Andel unga som målar, syr eller annan skapande verksamhet efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

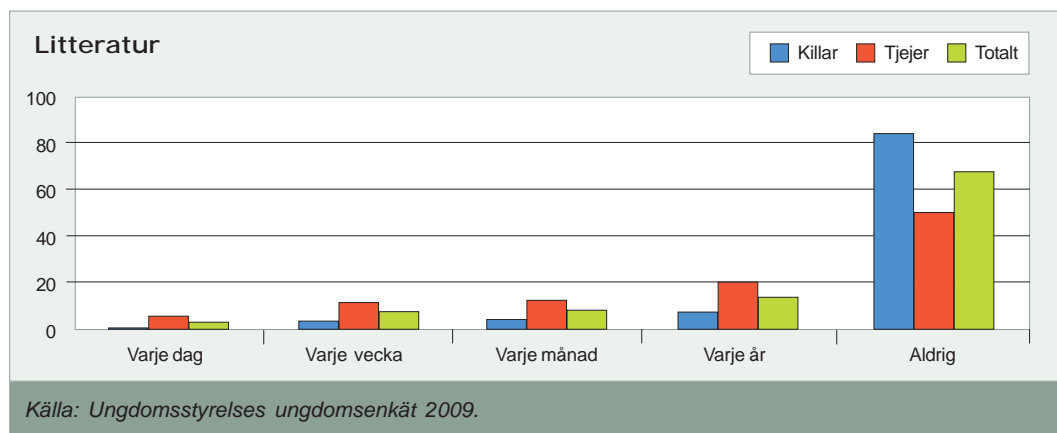
gör sammanslagningen av olika uttryck i en gemensam kategori att könsskillnader inom olika typer av kulturutövande – exempelvis dans och musik – inte kan åskådliggöras på ett tillfredsställande sätt.

Det går även i detta fall att fokusera särskilt på den grupp som aldrig säger sig utöva vissa aktiviteter. Unga som inte sjunger/spelar instrument/

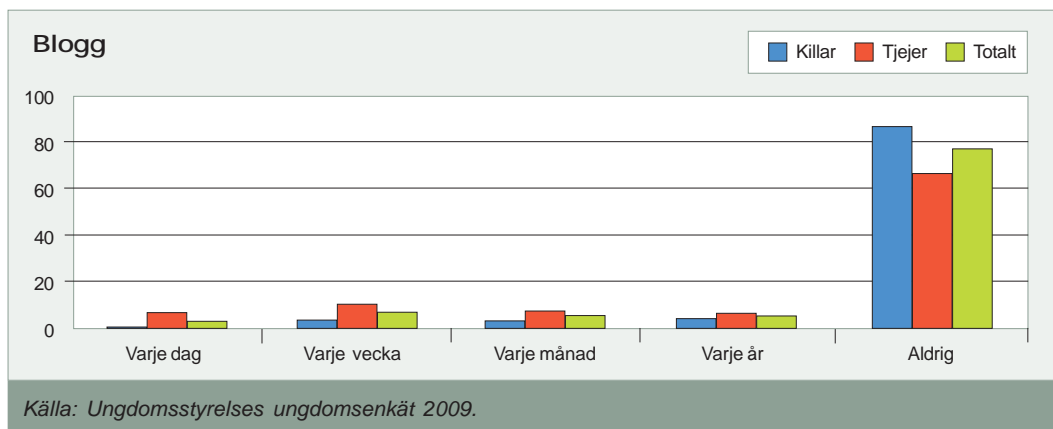
skapar musik/dansar/spelar teater och inte heller målar/syr eller ägnar sig åt annan skapande verksamhet var 35 procent i riket som helhet (44 procent bland killarna och 25 procent bland tjejerna). Motsvarande andel i de utsatta bostadsområdena var 46 procent (53 procent bland killarna och 40 procent bland tjejerna).

Figur 1.9 Andel unga som spelar rollspel eller levande rollspel efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

Figur 1.10 Andel unga som skriver dikter eller dagbok efter kön, 16–25 år, 2009. Procent.

Figur 1.11 Andel unga som bloggar, 16–25 år efter kön, 2009. Procent.

Ny enkätundersökning

Detta avsnitt om befintlig statistik kring ungas kulturutövande belyser på flera sätt behovet av en fördjupande enkätundersökning kring ungas kulturutövande. Den verksamhetsstatistik som finns och tidigare undersökningar är inte tillräckliga för att belysa ungas kulturutövande på fritiden på ett tillfredsställande sätt. Därför har vi utvecklat en ny enkät med en rad fördjupande frågor.

Mot bakgrund av fallande svarsfrekvenser för traditionella postenkäter har Ungdomsstyrelsen valt att genomföra en telefonenkät som metod för undersökningen trots att kostnaden för telefonenkäter är betydligt högre än för postenkäter. Tidigare har försök gjorts med att också tillåta svar via webbenkäter, men till exempel Folkhälsoenkäten visar att denna metod kanske inte förmår att höja svarsfrekvensen på ett önskvärt sätt.

I valet av undersökningsmetod stod det dock klart att det saknas tillräckliga underlag för att bedöma potentiella svarsfrekvenser utifrån olika undersökningsmetoder. Mot denna bakgrund ser

Ungdomsstyrelsen det som relevant att SCB eller någon annan myndighet framöver ges möjlighet att utveckla kostnadseffektiva metoder för att åstadkomma riksrepresentativa undersökningar med god svarsfrekvens för just ungdomsgruppen. Att svarsfrekvensen sjunker i flera av de mer omfattande undersökningarna som genomförs kring levnadsförhållanden – särskilt bland unga – gör att behovet är större än att enbart inhämta uppgifter om ungas kulturvanor.

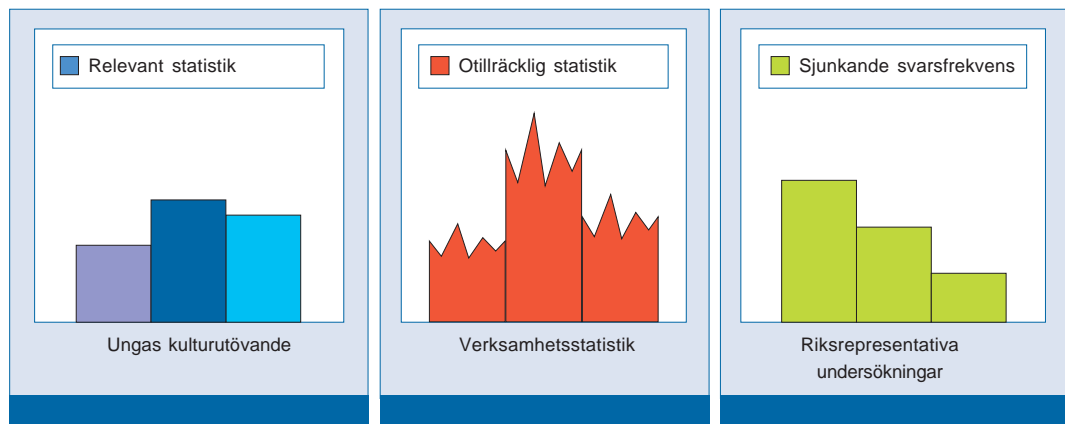
Sammanfattning

Behov av utvecklad statistik och statistiska analyser

- Den statistik som framställs bör vara relevant för mål inom de politikområden som rör ungas eget kulturutövande. Utifrån genomgången av den befintliga statistiken ser dock Ungdomsstyrelsen behov av att det bör ställas högre krav på att statistiken ska ge ett bra underlag till strategiska politiska prioriteringar på statlig, regional och kommunal nivå. Som en konsekvens bör sammanställningar framöver spegla situationen för barn i åldern 0–18 år och unga i åldern 13–25 år, och eventuellt nedbrutet på mindre åldersspann för att ge en rättvisande bild av villkor och politikens eventuella effekter över tid. Kön bör vara en variabel som redovisas regelmässigt i all analys om inte särskilda skäl finns för att avstå. Statistiken bör tas fram i en avvägning mellan behovet av uppgifter för att kunna fatta strategiska politiska beslut, behovet av att utvärdera upprättade målsättningar samt i förhållande till kostnaderna för uppgifternas framtagande.

- Verksamhetsstatistik och riksrepresentativa undersökningar på området har inte räckt till för att besvara frågorna i Ungdomsstyrelsens uppdrag (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009) och Ungdomsstyrelsen har därför låtit genomföra en särskild telefonintervjuundersökning riktad till gruppen 13–25 år.

- Svansfrekvenserna för riksrepresentativa undersökningar som rör unga sjunker på ett alarmande sätt. Detta är en fråga som sträcker sig utöver frågan om ungas kulturutövande och handlar om samhällets förmåga att över huvud taget få en kvalificerad bild av ungas levnadsvillkor. Ungdomsstyrelsen föreslår att SCB eller någon annan aktör med kompetens på området får ett särskilt uppdrag att utveckla kostnadseffektiva metoder för att statistiskt kunna belysa ungas villkor.

KAPITEL 2

GATAN

PROMENERA CYKLA FILMA FOTOGRAFERA HIPHOP TELEFON
SJUNGA KONSERT ROLLSPEL NYCIRKUS MEKA BIL MOTORCYKEL
GRAFFITI GATUKONST POESI SPOKENWORD FLASHMOB DANSA
TEATER MUSIKAL LÄSA SPELA INSTRUMENT RAP R'N'B PUNK

Analys av ungas kulturutövande

Tolkning av uppdraget och analysens upplägg

I detta kapitel sammanfattar Ungdomsstyrelsen resultaten från den enkät riktad till unga i åldern 13–25 år som genomfördes inom ramen för myndighetens uppdrag. Syftet med enkäten är dels att besvara frågeställningarna i utredningsuppdraget, dels att skapa ett underlag till ett förslag om hur tillgänglig statistik ska kunna sammanställas för att ge en så rättvisande bild som möjligt av ungas kulturutövande samt möjligheterna att följa utvecklingen över tid. I kapitlet ställs resultaten i relation till tidigare studier och analyser i andra delar av denna rapport.

Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att analysera ungas kulturutövande på fritiden (bilaga 1). I detta avsnitt analyseras omfattningen av ungas kulturutövande samt hur unga upplever betydelsen och konsekvenserna av sitt kulturutövande. Relationen mellan ungas fritid och tid i skola och arbete har beskrivits och diskuterats i flera tidigare studier och Ungdomsstyrelsen har också tidigare haft uppdrag inom området (se Ungdomsstyrelsen 1998, 2006).

Kulturutövande i olika former

För att kunna beskriva omfattningen och konsekvenserna av ungas kulturutövande är det grundläggande att diskutera olika definitioner av kulturutövande. Begreppet är svårdefinierat och vi redovisar kulturutövande både för ungdomsgruppen som helhet och som en fördjupad analys kring kulturaktiva unga. Redan här kan sägas att definitionsproblematiken också återkommer i följande kapitel där den offentliga medelstilldelningen till kultur analyseras. I den mån kulturutövandet ska

jämföras med andra aktiviteter, som till exempel idrott, är det också viktigt att ha samma utgångspunkter för hur definitionen av utövare görs (Trondman & Lund 2008).

För kulturutövande aktualiseras frågan om gruppen definieras i förhållande till utövandets organisationsform, vilket ofta sker när exempelvis idrottande unga likställs med utövare som är aktiva inom en idrottsförening. Alternativt kan utövare definieras genom andelen aktiva inom vissa kategorier av aktiviteter. Ytterligare en möjlighet är att utövandet också relateras till att utövaren har en identitet som exempelvis kulturutövare. En viktig uppgift är därför att diskutera olika kategoriseringar av kulturutövande som sedan kan användas för att göra jämförelser med utövare inom andra områden.

I följande avsnitt ges en övergripande beskrivning av ungas kulturaktiviteter. Analysen handlar bland annat om att beskriva vilka aktiviteter som utövats och i vilken omfattning, betydelsen av teknik och digitala arenor men också om att belysa hur många unga som är och inte är utövare inom kulturområdet.

Andelen unga som ägnat sig åt kulturutövande varierar förstås beroende på vad som ska räknas som kulturutövande. Mer om detta längre fram i avsnittet. Vår utgångspunkt när vi skapar kategorier av kulturutövare relateras till de estetiska uttrycksformerna som omfattas av kulturpolitiken som att spela musik eller sjunga, göra bilder, dansa, skriva eller ägna sig åt teater. Även hantverk, slöjd och andra aktiviteter som kan ses som kulturutövande berörs – från att delta i lajv till att vara med på flashmob eller utöva olika former av gatukonst.

Fokus på unga som identifierar sig om kulturutövare

Kulturutövandets omfattning varierar som tidigare nämnts med vilka definitioner som används. Som utgångspunkt för analysen görs en definition av kulturutövare som används i merparten av de följande analyserna. De som ingår i vår definition av kulturutövare är unga som har en kulturutövaridentitet, det vill säga de som ägnar sig åt minst en estetisk uttrycksform som de också ser som betydelsefull och som de gärna ägnar sig åt på sin fritid. Följaktligen är det de ungas egna upplevelser och bedömningar som genomsyrar beskrivningen av ungas kulturutövande.

Kulturutövarna och bakgrundsfaktorer

Enligt utredningsuppdraget (bilaga 1) ska en rad bakgrundsfaktorer potentiella betydelse för kulturutövandet analyseras. Särskilt analyser utifrån kön är betydelsefulla och sådana analyser görs genomgående i de olika avsnitten. Utöver de bakgrundsfaktorer som nämns i uppdraget analyseras också betydelsen av uppmuntran från föräldrar eller andra vuxna i familjen. Vidare analyseras i vilken mån kulturutövandet är en fritidsverksamhet som är inkluderande och integrativ, i betydelsen att det involverar och attraherar individer med olika bakgrund. Detta kan i sin tur kopplas till kulturpolitikens mål att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet samt att allas möjligheter till kulturupplevelser, bildning och utveckling av skapande förmågor ska främjas (prop. 2009/10:3).

Arenor för ungas kulturutövande

En annan del av vårt utredningsuppdrag rör den offentliga medelstillsdelningen till ungas kulturutövande på fritiden. En viktig fråga i det avseendet är på vilka arenor unga kulturutövare utövar sina aktiviteter. Övergripande analyseras i vilken mån, och hur, ungas kulturutövande är organiserat. För att få en mer fullständig uppfattning om betydelsen av olika arenor, till exempel musik- och kulturskolor och studiecirkel för ungdomsgruppen som helhet, måste uppgifterna från den enkät vi genomfört ställas i relation till verksamhetsstatistik. Först då kan organisationsformerna för ungas kulturutövande analyseras. I avsnittet om bakgrundsfaktorer diskuteras föräldrarnas utbildningsbakgrund och i vilken utsträckning de uppmuntrar till att utöva kulturaktiviteter. Frågan om uppmuntran kan också diskuteras i relation till offentligt finansierade arenor och organisationer som kan fylla en kompensatorisk roll.

Betydelser och konsekvenser

I enlighet med uppdraget analyserar vi också hur unga upplever betydelsen och konsekvenserna av sitt kulturutövande. Här ställs frågor kring kulturutövandets betydelse för meningsskapande, personlig utveckling, omvärldsförståelse och hälsa. Åter betonas de ungas egna upplevelser och erfarenheter av sitt kulturutövande. Även uppgifterna i det inledande avsnittet om kulturutövandets omfattning och vilka aktiviteter unga ägnar sig åt kan ses som viktiga indikatorer på vad unga väljer att prioritera under sin fritid. Vi avslutar med att resonera kring relationen mellan kulturutövandets egenvärde och det mervärde som detta övande kan tillskrivas, det vill säga vilket egenvärde det har och vilket ytterligare värde det kan ha för såväl den enskilde individen som för samhället i stort.

En ungdomspolitisk inramning

Ungdomsstyrelsens uppdrag måste ses i ett vidare ungdomspolitiskt och kulturpolitiskt sammanhang. Det är tydligt att det har en stark ungdomspolitisk prägel med utgångspunkt i alla ungas rätt och möjlighet att ägna sig åt kulturutövning (rskr. 2009/10:53). Till samma utgångspunkt hör vikten av att låta unga ge uttryck för sina erfarenheter, bedömningar och önskemål.

Den nationella ungdomspolitikens övergripande mål är att unga ska ha verklig tillgång till välfärd och inflytande. Unga ska med sina kunskaper och erfarenheter ses som en resurs i allt samhällsligt utvecklingsarbete. Arbete mot marginalisering och för delaktighet prioriteras därför särskilt, något som kräver samverkan mellan olika aktörer som arbetar med och för unga. Detta medför att ungdomspolitiken till sin karaktär ska vara sektorsövergripande.

Kultur och fritid men också utbildning och lärande liksom representation och välbefinnande hör till ungdomspolitikens prioriterade områden. De områden som undersöks i studien är konstruerade mot bakgrund av gällande ungdomspolitiska strävanden. Att beskriva och analysera omfattningen av ungas kulturutövande i relation till vilka dessa utövare är, hur deras utövande är organiserat, vilka arenor de är aktiva på och vilka betydelser och konsekvenser detta utövande får i deras liv är att se ungas kunskaper och erfarenheter som en resurs.

Avsikten är att lyssna för att låta ungas bedömningar och behov skapa inflytande. I detta fall inflytande över arenor för, och stöd till, kulturutövandet under ungas fria tid. Just därför fokuserar vi våra analyser på kulturutövandets omfattning, mångfald, inkludering och betydelser utifrån ungas egna beskrivningar, upplevelser och bedömningar. Samtidigt är det viktigt att lyfta fram kulturutövandets egenvärde, vilket också betonas inom kulturpolitiken (prop. 2009/10:3). Kultur ska inte reduceras till ett mål för andra syften.

Övergripande syfte och huvudfråga

Vår huvudfråga i studien handlar om i vilken utsträckning unga är kulturutövare, vilken inriktning detta utövande har samt vilka betydelser detta kan tillskrivas, främst för unga själva, men även för samhället i stort.

Det övergripande syftet för analysen är att ge en bättre belysning av de aktuella frågorna än vad som tidigare har funnits. Detta sker utifrån tre dimensioner som avser att:

- beskriva inriktningen och omfattningen av ungas kulturutövande
- skapa en fördjupad kunskap kring de unga som ger sitt kulturutövande särskild betydelse
- analysera kulturutövandets omfattning, inriktning och betydelse i termer av konsekvenser i ungas liv.

Då frågeställningen besvaras ges möjligheten att föra ett resonemang kring relationen mellan kultur- respektive ungdomspolitiken med avseende på kulturutövandets egenvärde och betoning av alla ungas rätt att utöva kultur.

Enkätundersökning om ungas kulturutövande

Som grund för analysen ligger ett enkätmaterial som Statistiska centralbyrån (SCB) har samlat in på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. Datainsamlingen genomfördes under september och oktober 2010. Enkäten (bilaga 2) har granskats av enheten för mätteknik inom SCB.

Telefonintervjuer

Datainsamlingen genomfördes i form av telefonintervjuer. Syftet med att välja just telefonintervjuer framför postenkäter var att se om det var

möjligt att på så sätt öka svarsfrekvensen. Erfarenheter över längre tid visar en starkt sjunkande tendens i svarsfrekvens, vilket påpekades i föregående kapitel. Bortfallet hade förmodligen blivit större med en postenkät. Men i strikt bemärkelse kan vi egentligen inte veta det. Det krävs, som denna utredning kommer fram till, mer genomgående analyser av hur man bör tänka och handla för att minska bortfall i studier av ungas fritid.

Svarsfrekvens och bortfallsanalys

I överensstämmelse med ungdomspolitikens definition av unga vände sig enkäten till personer i åldern 13–25 år. Denna urvalsram utgjorde drygt 1 560 000 individer som var permanent boende i Sverige i mitten av september 2010. Urvalet bestod av 3 000 individer. För att möjliggöra analyser kring utrikesfödda gjordes ett något förstärkt urval i denna grupp. Detta gjordes mot bakgrund av tidigare erfarenheter av lägre svarsfrekvenser bland utrikesfödda.

Totalt svarade 56 procent på enkäten, inklusive det förstärkta urvalet. Om det förstärkta urvalet bland utrikesfödda räknas bort är svarsfrekvensen 58 procent. Räknat på detta vis är bortfallet 42 procent.

Svarsfrekvensen var i stort sett lika bland tjejer och killar (57 respektive 58 procent).

Vissa skillnader fanns beroende på ålder där 63 procent av unga i åldern 13–15 år och 66 procent av unga i åldern 16–19 år besvarade enkäten. Andelen var 51 procent bland unga i åldern 20–25 år. Sammantaget är svarsfrekvensen högre än i andra studier av riksrepresentativa urval i gruppen 13–25 år som genomförs med postenkäter, men troligen något lägre än i SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden (en exakt jämförelse har inte varit möjlig mot bakgrund av att bortfallsanalyserna är gjorda utifrån olika åldersspann och att undersökningarna är genomförda vid olika tillfällen).

I huvudsak förklaras bortfallet av att unga inte gick att nå (24 procent). För denna stora grupp är det alltså inte möjligt att applicera argumentet att kulturaktiva är mer benägna än icke-kulturaktiva att besvara enkäten. Andra skäl var unga som avböjde (15 procent) respektive var förhindrade (3 procent) att medverka.

Den empiriska redovisningen bygger på svar från drygt 1 650 individer. Huvuddelen av analyserna bygger på beräkningar utförda med kalibrerade vikter som kompenserar för bortfallet och möjliggör att materialet motsvarar ett riksrepresentativt utsnitt av den unga befolkningen.

Undersökningens begränsningar

Det är viktigt att iakta en viss försiktighet i beskrivningar och analyser av resultat som avser små undergrupper. Det gör det särskilt svårt att beskriva området med hjälp av flera faktorer, till exempel går det inte att utifrån enkätaterialet beskriva andelar bland utrikes födda killar med funktionsnedsättning som spelar teater. Däremot går det att jämföra inrikes och utrikes födda tjejer och killar med avseende på kulturutövande. Det är därmed viktigt att betona att materialet ibland är för litet för att göra djupare och mer mångdimensionella beskrivningar av ungas kulturutövande. Om fler individer ingått i urvalet hade det i större utsträckning varit möjligt att göra mer differentierade beskrivningar och analyser av olika kategorier av kulturutövare. Urvalets storlek begränsas främst av kostnadsskäl.

Med telefonintervjuer följer en annan begränsning, nämligen det antal frågor som kan ställas. Detta hänger i sin tur samman med den högre kostnaden jämfört med postenkäter. I enkätstudien fanns därför inte plats för en rad undersökningsområden och frågor som kunde ha varit värdefulla att ha med. Dit hör frågor som när, varför och hur man började kulturutöva liksom avhopp och eventuellt

återupptaget kulturutövande. Andra exempel på sådana frågor gäller fördjupande frågor om ungas bedömningar av och önskemål om verksamheter och pedagogiska läroprocesser. Ytterligare andra rör den egna ekonomin och kostnader för deltagande. Den övergripande bedömningen är ändå att grundmaterialet är förhållandevis rikt, representativt och användbart. Det ger underlag för ny och relevant kunskap som ökar förståelsen av ungas kulturutövande.

Utifrån ovanstående beskrivning av möjligheterna med denna typ av telefonbaserad enkätundersökning kan vi konstatera att den ger goda möjligheter att i förhållande till andra insamlingsmetoder nå en jämförelsevis god svarsfrekvens.

På grund av kulturutövandets mångfacetterade karaktär går det inte att beskriva ungas kulturutövande enbart utifrån deltagarstatistik och offentlig medelstilldelning, utan enkäter och intervjuundersökningar där ungas egna röster framträder är nödvändiga för den framtida uppföljningen av kultur- och ungdomspolitiken.

En mångfald av aktiviteter

I detta avsnitt beskrivs vilka kulturaktiviteter unga i åldern 13–25 år har utövat på fritiden under det senaste året och hur ofta utövandet har skett. För att få en fördjupad bild av kulturutövandets inriktning har de som har utövat musik, dans, bild, skrivande och teater också fått ange vilka genrer de har provat på. Ungas preferenser har undersökts utifrån frågan om det finns någon genre de föredrar att utöva. Utöver att dessa frågor kan spegla ungas kulturutövande i sig, och vad unga föredrar att ägna sig åt, kan de vara intressanta i relation till hur det offentliga stödet är konstruerat och vilka stöd som ges till olika typer av kulturutövande.

Därefter beskriver vi de unga som inte har varit kulturutövare under året. Avslutningsvis förs en diskussion om olika sätt att definiera vad kulturutövande är. I enlighet med uppdragets metodutvecklande delar diskuteras också vilka möjligheter som finns att fånga ungas kulturutövande i olika kategoriseringar, exempelvis om och hur kulturutövande kan kopplas till slöjd och hantverk respektive till teknik och digitala arenor.

Kulturutövandets omfattning och aktivitetsnivå

I tidigare undersökningar kring unga och kultur belyser man ofta i vilken utsträckning unga tar del av kultur. Här riktas intresset istället mot ungas utövande, även om den förstnämnda frågan också diskuteras.

Bland unga i åldern 13–25 år är det 68 procent som har utövat minst en av konstformerna musik, dans, bild, skrivande eller teater under året (76 procent av tjejerna och 61 procent av killarna) (tabell 2.1). Bland de undersökta konstformerna är bildskapande det som flest har ägnat sig åt under det senaste året (41 procent). Det följs av musik (36 procent) och skrivande (31 procent). Undersökningen inkluderar här flera typer av bildskapande och skrivande med hjälp av datorer och kopplat till internet.

Vilka konstformer unga är aktiva inom kan exempelvis ställas i relation till inriktningen inom landets musik- och kulturskolor och studieförbund. Enkätundersökningen visar att bildskapande är stort bland unga, men detta verkar ha en mindre framträdande roll inom de nämnda verksamheterna. Som vi återkommer till bedriver unga dock sitt kulturutövande på många olika arenor, inte minst i hemmet, och då kanske främst utan offentligt stöd.

Utöver att tjejer är dominerande totalt bland utövare, så är det inom samtliga konstformer, bortsett från musik, betydligt högre andel bland tjejerna än bland killarna som är utövare (tabell 2.1). Detta går i linje med resultat från tidigare undersökningar (Ungdomsstyrelsen 2010a).

Tjejer oftare utövare av flera konstformer

En betydligt högre andel av killarna har inte utövat någon av konstformerna musik, dans, bild, skrivande eller teater under året (39 procent jämfört med 24 procent av tjejerna). Analysen visar dock att hälften av tjejerna (50 procent) och drygt en fjärdedel av killarna (28 procent) har utövat minst två av konstformerna under året (tabell 2.2). En relativt liten andel unga är utövare inom fler än

Tabell 2.1 Andel unga som utövat olika konstformer under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Bild	48	34	41
Musik	33	38	36
Skrivande	43	19	31
Dans	25	7	16
Teater	7	2	4
Totalt (utövat minst en konstform)	76	61	68

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.2 Andel unga som utövat någon eller några konstformer under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Utövat en av konstformerna	26	33	29
Utövat två av konstformerna	29	20	24
Utövat tre av konstformerna	15	7	11
Utövat fyra av konstformerna	5	1	3
Utövat fem av konstformerna	1	0	1
Inte utövat någon av konstformerna	24	39	32
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.3 Andel unga som utövat musik, dans, bild, skrivande eller teater under de senaste 12 månaderna som uppger att de gärna ägnar sig åt flera genrer efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Musik	19	13	16
Dans	11	13	11
Bild	7	6	7
Skrivande	10	6	9
Teater	15	23	17

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

tre konstformer. En fördjupad analys av icke-utövarna finns i slutet av detta avsnitt.

Det är tydligt att tjejer i högre grad ägnar sig åt fler än en konstform. Mönstret är inte detsamma för intresset att utöva kultur inom flera olika genrer inom konstformerna. De unga som varit aktiva inom de olika konstformerna under året fick frågan om det finns en viss genre de tycker bäst om att utöva. Inom musik och teater var andelen som angav att de helst ägnar sig åt flera olika genrer högre än inom de övriga konstformerna (tabell 2.3).

Daglig aktivitet vanligast inom musik och skrivande

Som vi tidigare konstaterat ägnar sig flest unga åt bild, musik eller skrivande. För att kunna spegla vad som karaktäriserar utövandet är frågan om hur ofta det sker också viktig. Av tabell 2.4 framgår att ungefär var femte som ägnar sig åt skrivande eller musik gör det nästan varje dag. Inom de övriga konstformerna är det betydligt lägre andelar som har den aktivitetsnivån.

Inom musik, dans och teater är det vanligast att utöva kulturformen någon gång i veckan, medan det inom bild och skrivande är vanligare att det sker någon eller några gånger i månaden.

Tabell 2.4 Aktivitetsnivå bland unga som tagit del av olika kulturella aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Nästan varje dag	Någon gång i veckan	Någon eller några gånger i månaden	Någon eller några gånger per år	Vet ej
Musik					
Tjejer	20	35	30	11	5
Killar	27	35	23	10	5
Totalt	23	35	26	11	5
Dans					
Tjejer	6	60	22	12	-
Killar	2	37	30	31	-
Totalt	5	55	24	16	-
Bild					
Tjejer	9	31	47	13	-
Killar	8	30	45	18	-
Totalt	8	31	46	15	-
Skrivande					
Tjejer	23	31	35	10	1
Killar	12	30	40	18	1
Totalt	19	31	37	13	1
Teater					
Tjejer	10	46	22	22	-
Killar	0	34	29	32	6
Totalt	7	43	24	25	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Genrer som unga prövat på och föredrar

Tidigare undersökningar som beskrivit ungas kulturutövande berör ofta vilka konstformer som utövas och hur ofta. För att få en mer nyanserad bild av utövandet och intresset kan ungas uppfattningar kring olika genrer också lyftas fram. De som ägnat sig åt musik, dans, bild, skrivande eller teater under det senaste året fick uppge vilka genrer de prövat på under sitt liv, och om det fanns någon genre de tyckte bäst om.

Musik

Av unga i åldern 13–25 år har 36 procent spelat musik eller sjungit under det senaste året (33 procent av tjejerna och 38 procent av killarna). Pop- eller rockmusik är den genre som flest av dem har provat på (75 procent), följt av hårdrock/metal (44 procent) och R'n'B/soul (41 procent). Inom de två sistnämnda genrererna är också könsskillnaden påtaglig, vilket även kan noteras för musikalmusik/schlager och körmusik (tabell 2.5).

Att pröva på är en sak, men en delvis annorlunda bild framträder när unga istället får ange vilken genre de tycker bäst om att utöva. Den breda genren pop- eller rockmusik är den som störst andel musikutövare tycker bäst om att ägna sig åt (26 procent). Därefter följer de som gärna ägnar sig åt flera olika genrer (16 procent). Electro, house och techno placerar sig relativt högt, medan det är en liten andel som har till exempel dansbandsmusik eller punk som favoritgenre för sitt utövande (tabell 2.6).

På frågan om vilket huvudinstrument unga spelat det senaste året är gitarr det absolut vanligaste (40 procent), följt av sång (16 procent) och diverse klaviaturinstrument (13 procent). Fördelningen mellan könen varierar stort då en betydligt större andel bland killarna än bland tjejerna spelar gitarr och en betydligt större andel bland tjejerna än bland killarna ägnar sig åt sång (tabell 2.7). Detta kan ge en kompletterande bild av den könsuppdelade statistik som finns kring musik i allmänhet inom landets musik- och kulturskolor.

Tabell 2.5 Andel unga som spelat musik under de senaste 12 månaderna som prövat på olika genrer någon gång i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Pop- eller rockmusik	74	76	75
Hårdrock eller metal	29	57	44
R'n'B eller soul	49	35	41
Rap eller hiphop	36	40	38
Musik från musikaler eller schlagerlåtar	48	27	36
Electro, house eller techno	24	38	32
Klassisk musik eller opera	37	25	31
Punk	23	33	28
Folkmusik eller country	25	29	27
Singer & songwriting	32	23	27
Körmusik	37	13	24
Jazzmusik	21	21	21
Dansbandsmusik	17	14	15
Annan typ av musik	24	21	22

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.6 Andel unga som spelat musik under de senaste 12 månaderna som tycker bäst om att ägna sig åt en specifik genre efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Pop- eller rockmusik	28	24	26
Ägnar sig gärna åt olika genrer	19	13	16
Hårdrock eller metal	4	19	12
Electro, house eller techno	3	11	7
Rap eller hiphop	3	8	6
Klassisk musik eller opera	7	3	5
R 'n' B eller soul	7	3	5
Annan typ av musik	6	4	5
Vet inte	6	3	4
Folkmusik eller country	3	3	3
Singer- & songwriting	4	2	3
Körmusik	4	1	2
Jazzmusik	1	3	2
Musik från musikaler eller schlagerlåtar	4	1	2
Punk	2	1	2
Dansbandsmusik	0	1	1
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.7 Huvudinstrument bland unga som spelat musik under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Gitarr	28	50	40
Sång	26	7	16
Piano, orgel eller synt	21	7	13
Trummor eller percussion	3	11	8
Blåsinstrument (t.ex. tvärflöjt, saxofon, trumpet eller klarinett)	7	3	5
Basgitarr	1	8	5
Dator	1	8	5
Stråkinstrument (t.ex. fiol, cello eller basfiol)	4	2	3
Annat	3	3	3
Vet inte	5	1	3
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Värt att notera är att omkring 5 procent anger dator som sitt huvudinstrument. Teknikutvecklingen framöver kan möjligen öppna för fler tänkbara alternativ, där mobiler och läsplattor kan vara viktiga i musikskapandet (men som troligen också likställs med dator). Dator kan givetvis också ses som ett hjälpmedel i musikskapandet istället för som ett huvudinstrument.

Dans

Det är 16 procent som utövat någon form av dans under året. Här är könsskillnaden stor, 25 procent av tjejerna och 7 procent av killarna har dansat. Detta motsvarar svar från 259 individer och eftersom endast 55 av dem är killar, bör fördelningen mellan dem tolkas med försiktighet. I uppgifterna ingår inte motions- och nöjesdans.

Både bland tjejer och killar är det vanligast att ha provat på streetdance eller hiphop och R'n'B (tabell 2.8). Relativt små andelar har provat på

orientalisk dans och tango. Inför konstruktionen av frågorna gjordes en avstämning med flera danskonsulenter kring lämpliga genrer. Trots att listan framstod som relativt uttömmande verkar många ha ägnat sig åt dans som inte innefattas av de fasta svarsalternativen då de svarat annan typ av dans. Den inledande frågan ställdes så att unga skulle bortse från motions- och nöjesdans. Möjligen kan det vara denna typ av dans som unga menar att de provat på vilket kan vara värt att beakta i framtida undersökningar.

Bland dansarna är det en stor andel som föredrar att ägna sig åt streetdance eller hiphop och R'n'B (tabell 2.9), vilket också är den vanligaste genren.

Tabell 2.8 Andel unga som dansat under de senaste 12 månaderna som provat på olika genrer någon gång i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Streetdance eller dans inom hiphop eller R'n'B	64	43	60
Annan typ av dans	35	46	37
Jazzdans	38	13	33
Latinamerikansk dans (t.ex. samba eller salsa)	26	20	25
Modern, konstnärlig dans	26	13	24
Klassisk balett	21	4	18
Danssport eller tävlingsdans	17	8	15
Folkdans	11	15	12
Orientalisk dans	10	2	8
Tango	5	11	6

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.9 Andel unga som dansat under de senaste 12 månaderna som tycker bäst om att ägna sig åt en specifik genre efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Streetdance eller dans inom hiphop eller R'n'B	39	28	37
Annan typ av dans	14	35	18
Ägnar sig gärna åt olika genrer	11	13	11
Latinamerikansk dans (t.ex. samba eller salsa)	8	5	7
Modern, konstnärlig dans	7	2	6
Vet inte	6	7	6
Jazzdans	6	0	5
Folkdans	2	6	3
Danssport eller tävlingsdans	2	5	3
Klassisk balett	3	0	2
Orientalisk dans	1	0	1
Tango	0	0	0
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Bild

Bildskapande är stort bland unga och hela 41 procent har ägnat sig åt det under det gångna året (48 procent av tjejerna och 34 procent av killarna). Stora andelar av dem har ägnat sig åt att teckna med penna (78 procent) eller foto (72 pro-

cent) (tabell 2.10). Inom några genrer finns en särskilt påtaglig skillnad mellan könen. Det är 55 procent av tjejerna som prövat att måla med pensel, men endast 33 procent av killarna. Att göra grafik eller bilder med hjälp av datorn är istället mer van-

Tabell 2.10 Andel unga som ägnat sig åt bildkonst under de senaste 12 månaderna som prövat på olika genrer någon gång i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Teckna med penna	79	76	78
Foto	78	63	72
Måla med pensel	55	33	46
Göra grafik eller bilder med hjälp av datorn	32	60	44
Göra film med kamera	35	44	39
Göra bilder på andra sätt	12	17	14
Göra film utan kamera (t.ex. animera film med dator)	6	20	12

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.11 Andel unga som ägnat sig åt bildkonst under de senaste 12 månaderna som tycker bäst om att ägna sig åt en specifik genre efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Foto	43	23	35
Teckna med penna	30	33	31
Göra grafik eller bilder med hjälp av datorn	3	16	9
Måla med pensel	10	5	8
Ägnar sig gärna åt olika genrer	7	6	7
Vet inte	4	5	5
Göra film med kamera	1	5	3
Göra bilder på annat sätt	1	4	2
Göra film utan kamera (t.ex. animera film med dator)	0	3	1
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

ligt bland killarna (60 procent jämfört med 32 procent av tjejerna).

Teckna med penna och arbeta med foto är också något som unga som ägnar sig åt bildkonst föredrar att göra, vilket framgår av tabell 2.11.

Skrivande

Av unga i åldern 13–25 år är det 31 procent som ägnat sig åt skrivande under det senaste året (43 procent av tjejerna och 19 procent av killarna). Av dem är det relativt många som någon gång har provat på att skriva noveller eller kortare berättelser (53 procent). Värt att lyfta fram är att 49 procent har skrivit dagbok som ingen annan får läsa (63 procent av tjejerna och 18 procent av killarna), vilket kan jämföras med att 38 procent har skrivit en publik dagbok exempelvis i form av en blogg på nätet (48 procent av tjejerna och 18 procent av killarna).

Här finns alltså ett privat respektive offentligt skrivande som kan kopplas till ungas syn på integritet, inte minst i relation till nätet. Det finns undersökningar som visar att unga upplever information som vem man är kär i, den personliga ekonomin och var man bor som den mest privata informationen att dela med sig av via nätet. Åtminstone delar av detta tangerar ämnen för dagboks-skrivande. Uppgifter om politiska åsikter och religiositet ses istället som mindre känsliga att dela med sig av (Pernemalm & Lindgren 2011). Ungdomsstyrelsen har också tagit fram ett flertal skrifter som behandlar ämnet sexuell exponering på nätet (se Ungdomsstyrelsen 2009a).

Värt att notera är att omkring 9 procent någon gång har provat att skriva fanfiction, alltså att skriva alternativa berättelser utifrån romaner, teveserier, filmer och annat som redan finns (tabell 2.12).

Tabell 2.12 Andel unga som ägnat sig åt skrivande under de senaste 12 månaderna som prövat på olika genrer någon gång i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Noveller eller kortare berättelser	54	51	53
Dagbok som ingen annan får läsa	63	18	49
Dikter	44	32	40
Dagbok som andra kan läsa, (t.ex. på nätet)	48	18	38
Annan typ av skrivande	21	45	29
Romaner	19	22	20
Fanfiction	7	11	9

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.13 Andel unga som ägnat sig åt skrivande under de senaste 12 månaderna som tycker bäst om att ägna sig åt en specifik genre efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Noveller eller kortare berättelser	18	19	18
Dikter	15	16	16
Dagbok som ingen annan får läsa	20	4	15
Dagbok som andra kan läsa, (t.ex. på nätet)	18	7	15
Annan typ av skrivande	9	28	15
Ägnar sig gärna åt olika genrer	10	6	9
Vet inte	3	13	7
Romaner	6	6	6
Fanfiction	1	2	1
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Inom de tidigare nämnda konstformerna har det funnits en eller ett par genrer som unga tydligt har föredragit att utöva, men här ser vi en större spridning. Det är flera olika genrer som har ungefär samma andel unga som föredrar det framför annat, vilket framgår av tabell 2.13. Något som

bör uppmärksammas i framtida studier är att det verkar finnas en typ av skrivande som en stor andel killar (28 procent) föredrar, men som inte fångas upp av de namngivna genrererna.

Teater

Det är endast 4 procent av ungdomsgruppen som har ägnat sig åt teater under de senaste 12 månaderna (7 procent av tjejerna och 2 procent av killarna). Fördelningen sett till genrer bör därför tolkas med mycket stor försiktighet eftersom underlaget bygger på svar från mycket få individer. Totalt bygger uppgifterna på svar från 69 personer (17 killar och 52 tjejer). Möjligen kan detta ge en viss indikation om ungas preferenser på området.

Inom teatern finns också ett annat möjligt metodproblem som illustreras i tabell 2.14. En stor andel av de som spelat teater under året uppger att de prövat på att spela barn- och ungdomsteater. Det kan vara så att åtminstone en del av de som sva-

rat definierar teater som utövas av unga som ungdomsteater. Improvisationsteater eller teatersport är något som många prövat på, och detta kan också förekomma i teaterundervisning. Bland de som har utövat teater är det relativt höga andelar som har prövat på de olika genrer, undantaget opera eller operett.

Ungas preferenser är också relativt jämnt spridda mellan de olika genrer vilket framgår av tabell 2.15.

Tabell 2.14 Andel unga som ägnat sig åt teater under de senaste 12 månaderna som prövat på olika genrer någon gång i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Barn- och ungdomsteater	70	46*	64
Komedi eller fars	57	78*	62
Improvisationsteater eller teatersport	49	51*	50
Musikal	42	57*	46
Dramatisk teater (t.ex. Shakespeare, Strindberg eller moderna dramer)	46	28*	41
Revy, kabaré eller spex	36	54*	40
Annan typ av teater	10	22*	12
Opera eller operett	4	11*	6

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

* Bör tolkas med stor försiktighet då andelen bygger på svar från färre än 20 individer.

Tabell 2.15 Andel unga som ägnat sig åt teater under de senaste 12 månaderna som tycker bäst om att ägna sig åt en specifik genre efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Musikal	17	23*	19
Ägnar sig gärna åt olika genrer	15	23*	17
Komedi eller fars	15	11*	14
Improvisationsteater eller teatersport	16	10*	14
Dramatisk teater (t.ex. Shakespeare, Strindberg eller moderna dramer)	11	6*	10
Barn- och ungdomsteater	11	0*	8
Vet inte	7	6*	7
Annan typ av teater	4	11*	6
Revy, kabaré eller spex	4	10*	5
Opera eller operett	-	-*	-
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.
* Bör tolkas med stor försiktighet då andelen bygger på svar från färre än 20 individer.

Slöjd och andra kulturaktiviteter

En ständigt närvarande fråga inom kulturområdet är vad som kan, bör och ska räknas som kultur och inte. Områdena bild, musik, skrivande, dans och teater kan vid en första anblick ses som relativt tydliga. Dock uppenbarar sig vid närmare eftertanke en rad avgränsningsproblem, och det gäller inte minst att försöka fånga in kulturutövande inom digitala arenor. Särskilda svårigheter kan finnas i att fånga bildskapande och skrivande i dessa avseenden, men också andra frågor uppkommer. Bör diktuppläsning räknas till skrivande och/eller till teater? Bör lajv och cirkus sorteras in under teater, och är alla överens om att dessa aktiviteter ska räknas in under kulturutövande, eller i kulturpolitiken? Är design kultur? Kanske är idrott kultur?

En viktig del av kulturlivet utgörs av hantverk och slöjd. Denna konstform är något mer svår-

fångad än de fem ovanstående och därför ställdes frågor kring detta område på ett annat sätt. Sett till de frågor som ställdes så framstår snickeri som störst, tätt följt av att sy, virka eller göra annat textilarbete (tabell 2.16). Detta har 25 respektive 21 procent av unga i åldern 13–25 år gjort under de senaste 12 månaderna. Skillnaden mellan könen är påtaglig inom de nämnda områdena, och även när det gäller att göra smycken (vilket 22 procent av tjejerna och 3 procent av killarna har gjort).

Några ytterligare aktiviteter som kan räknas till kulturutövande har sammanställts i tabell 2.17. Av den framgår exempelvis att det är 5 procent bland unga som har ägnat sig åt lajv under året. Ett mer detaljerat resonemang kring olika sätt att definiera kultur förs i följande avsnitt om kulturutövandets omfattning.

Tabell 2.16 Andel unga som ägnat sig åt olika former av slöjd under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Snickrat (ej byggnadssnickeri)	17	32	25
Sytt, virkat eller gjort annat textilarbete	35	8	21
Gjort smycken	22	3	12
Annat slöjdarbete	6	8	7
Drejat, skulpterat i lera eller annat keramikarbete	6	3	4
Totalt (utövat minst en form av slöjd)	52	39	46

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.17 Andel unga som ägnat sig åt aktiviteter som kan räknas som kulturutövande under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Stylat motorfordon	4	24	14
Lajv	5	5	5
Läst poesi eller andra egna texter för publik	5	5	5
DJ (discjockey)	1	6	4
Graffiti eller annan gatukonst	3	5	4
Standup-komik	1	2	2
Varit med på flashmob	2	2	2
Cirkus eller nycirkus	1	1	1
Totalt (utövat minst en aktivitet)	19	39	29

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Unga som tar del av kultur

I utredningen analyseras huvudsakligen ungas kulturutövande. I detta avsnitt redovisas i vilken utsträckning unga tar del av olika kulturaktiviteter, och även andra fritidsaktiviteter. Vi beskriver också hur ofta detta sker.

Stora delar av ungdomsgruppen har någon gång under året besökt en spelning eller konsert, medan det är något mindre vanligt att ha tagit del av dans, teater, musikaler eller konstmuseum under sin fritid (tabell 2.18). Stora skillnader mellan könen kan noteras när det gäller att ha läst olika typer av litteratur under året (90 procent av tjejerna och 67 procent av killarna). Att lyssna på ljudbok skiljer sig inte åt på samma sätt mellan tjejer och killar. Vidare är det vanligt att titta på film eller lyssna på musik via nätet vilket 95 procent har gjort.

Det finns betydande skillnader i hur ofta unga tar del av olika typer av kultur. Att ta del av kultur nästan varje dag eller någon gång i veckan är betydligt vanligare när det gäller att läsa, lyssna på ljudbok och att ta del av musik och film via nätet än när det gäller att gå på olika kulturarrangemang (tabell 2.19). Vidare är det vanligare att så ofta som någon gång i veckan gå på en idrottstävling eller match på sin fritid, jämfört med att gå på ett kulturarrangemang. I ett senare avsnitt beskrivs relationen mellan att utöva och att ta del av kultur.

Tabell 2.18 Andel unga som tagit del av olika kulturella aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Gå på konsert eller spelning	70	65	67
Gå på dansföreställning	34	16	25
Gå på teater	35	26	31
Gå på musikal	24	17	21
Gå på konstmuseum	28	24	26
Läsa böcker, romaner, noveller eller dikter	90	67	78
Lyssnat på ljudbok	21	23	22
Tittat på film eller lyssnat på musik via nätet	96	94	95
Gå på idrottstävling eller match	44	58	51

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.19 Aktivitetsnivå bland unga som tagit del av olika kulturella aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010.
Procent

	Nästan varje dag	Någon gång i veckan	Någon eller några gånger i månaden	Någon eller några gånger per år	Vet ej
Gå på konsert eller spelning					
Tjejer	0	1	17	82	0
Killar	0	1	18	81	0
Totalt	0	1	18	81	0
Gå på dansföreställning					
Tjejer	0	1	7	92	0
Killar	0	1	12	86	1
Totalt	0	1	8	90	0
Gå på teater					
Tjejer	0	1	5	94	0
Killar	0	1	7	93	0
Totalt	0	1	6	93	0
Gå på musikal					
Tjejer	0	1	3	96	0
Killar	0	0	3	97	0
Totalt	0	1	3	96	0
Gå på konstmuseum					
Tjejer	0	0	7	92	0
Killar	1	0	5	93	2
Totalt	0	0	6	93	1
Läsa böcker, romaner, noveller eller dikter					
Tjejer	28	29	27	15	1
Killar	20	24	31	25	0
Totalt	25	27	29	20	1
Lyssna på ljudbok					
Tjejer	7	13	24	57	0
Killar	6	14	25	55	0
Totalt	6	14	25	56	0
Titta på film eller lyssnat på musik via nätet					
Tjejer	64	25	10	1	0
Killar	67	25	7	1	0
Totalt	66	25	9	1	0
Gå på idrottstävling eller match					
Tjejer	3	20	30	47	0
Killar	5	34	30	31	1
Totalt	4	28	30	37	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Ungas kulturutövande, teknik och digitala arenor

En förändring som ofta lyfts fram kopplad till kulturutövande, inte minst bland unga, är ett förändrat medielandskap och ökad betydelse av ny teknik och digitala arenor. Här finns flera dimensioner, olika medieformer integreras allt mer i vardagslivet, tekniska lösningar för mediebehandling har åtminstone i vissa avseenden blivit enklare att använda och finns tillgängliga för stora grupper i samhället.

Nya aktiviteter och flera aktiviteter samtidigt

Det har i vissa avseenden blivit enklare att både utöva och ta del av kultur. En av utmaningarna med att identifiera kulturtövandet ligger i att digitala arenor kan innefatta flera medieformer samtidigt. Det kreativa skapandet kan innebära att man använder sig av text, bild, ljud, rörlig film och an-

dra medier samtidigt, exempelvis i en berättelse i form av ett blogginlägg. Utmaningen ligger därmed i att identifiera och mäta olika aktiviteter som på många sätt går in i varandra. På samma sätt blir det svårt att avgränsa och mäta medieanvändningen då det gäller att ta hänsyn till att man kan använda olika medier samtidigt, till exempel att titta på teve samtidigt som man är på internet eller lyssna på musik medan man läser.

Att ta del av och utöva kultur

I tabell 2.20 presenteras sex olika kulturaktiviteter med koppling till teknik och digitala arenor. Att ha tittat på film eller lyssnat på musik respektive lyssnat på ljudbok handlar om att ta del av ett utbud av kulturaktiviteter där man inte är aktiv i själva utövandet. De resterande fyra kategorierna syftar på aktiviteter där man själv är delaktig i framställningen och utövandet av kulturaktiviteten.

Tabell 2.20 Andel unga som ägnat sig åt eller tagit del av kultur via internet under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Aktiviteter som man tagit del av			
Tittat på film eller lyssnat på musik via internet	94	96	95
Lyssnat på ljudbok	21	23	22
Aktiviteter som man utövat			
Lagt upp bilder eller filmer på internet som man gjort själv	60	48	54
Lagt upp texter på internet som man har skrivit själv (t.ex. på en blogg)	32	21	27
Själv eller tillsammans med andra gjort musik enbart med hjälp av datorprogram	7	19	13
Lagt ut musik på internet som spelats in själv eller tillsammans med andra	3	10	6

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Musik, film via nätet och ljudböcker

Av unga i åldern 13–25 år är det 95 procent som har tittat på film eller lyssnat på musik de senaste tolv månaderna via internet (tabell 2.20). En stor del gör dessutom detta varje dag (66 procent) eller någon gång i veckan (25 procent). Det är inga större skillnader mellan tjejer och killar i dessa avseenden (tabell 2.21).

Bland de som anger att de lyssnat på en ljudbok är det inte heller några stora skillnader mellan tjejer (21 procent) och killar (23 procent). Tittar man närmare på hur ofta man lyssnat på en ljudbok så ser man att det är en aktivitet som unga gör mer sällan (tabell 2.21). Av de som uppgett att de lyssnar på ljudbok så gör 14 procent det någon gång i veckan medan merparten (56 procent) gör det någon eller några gånger per år. Tittar man på bokläsning generellt så är det dock stora skillnader mellan olika åldersgrupper och mellan tjejer och killar. Enligt Nordicoms *Mediebarometer* (2009) lägger personer i gruppen 18–79 år ned ungefär 58 minuter per dag på bokläsning en genomsnittlig dag. Det framgår även att unga tjejer i åldern 9–17 år kan anses vara högkonsumenter där 65 procent ägnar sig åt bokläsning en genomsnittlig dag, motsvarande andel killar i samma åldersgrupp är 47 procent. I gruppen 18–79 år är andelarna 25 procent för män och 43 procent för kvinnor.

Enligt Ungdomsstyrelsens enkät uppgav 90 procent av tjejerna och 67 procent av killarna att de hade läst böcker, romaner, noveller eller dikter under året. Totalt hade 18 procent av de som lyssnat på en ljudbok inte läst någon av de nämnda textformerna under året. Ljudboken kan alltså vara ett komplement till läsandet, samtidigt som 83 procent av de som tillägnat sig ljudböcker också läser.

Att lägga upp egna bilder, texter och egen musik på nätet

Över hälften (54 procent) anger att de har lagt upp bilder eller filmer som de gjort själva på nätet. Det är något fler tjejer (60 procent) än killar (48 procent) (tabell 2.20).

Av de unga som anger att de lagt upp egenskrivna texter på nätet (27 procent) så är det något vanligare bland tjejerna (32 procent) än bland killarna (21 procent) (tabell 2.20). Bland de tjejer som lägger upp sina texter på nätet är det 27 procent som gör det dagligen. Motsvarande andel bland killarna är 10 procent. Det är 31 procent som lägger upp sina texter någon gång i veckan för båda könen och 38 procent bland killarna som gör det någon eller några gånger i månaden, medan motsvarande andel för tjejerna är 26 procent (tabell 2.21).

I utredningen *Unga svenskar och Internet 2009* (Findahl 2010) går det att utläsa att det framförallt är tjejer som bloggar, de börjar även tidigare än killar. Var femte flicka i 13-årsåldern skriver på en blogg och majoriteten skriver på bloggen åtminstone någon gång i veckan. Andelen tjejer som skriver bloggar ökar inte med åldern men intensiteten stiger. Kring 20-årsåldern är mer än hälften dagliga bloggare och ungefär 70 procent läser andras bloggar. Fyra av tio unga kvinnor skriver eller har skrivit en egen blogg. Och det är en allt större andel (69 procent) som läser andras bloggar. De flesta bloggar skildrar vardagslivet (64 procent), ett specialintresse eller en hobby (26 procent).

Tidigare konstaterades att 5 procent av de som utövar musik ser datorn som sitt huvudinstrument. Bland de unga som anger att de gör musik med hjälp av datorn (13 procent) är det en betydligt större andel killar (19 procent) än tjejer (7 procent) (tabell 2.20). Av dessa så är det även en större andel bland killarna (16 procent) än bland tjejerna (7 procent) som gör det någon gång i

Tabell 2.21 Aktivitetsnivå bland unga som ägnat sig åt olika konstformer eller tagit del av kultur via internet under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Nästan varje dag	Någon gång i veckan	Någon eller några gånger i månaden	Någon eller några gånger per år	Vet ej
Tittat på film eller lyssnat på musik via internet					
Tjejer	64	25	10	1	0
Killar	67	25	7	1	0
Totalt	66	25	9	1	0
Lyssnat på ljudbok					
Tjejer	7	13	24	57	0
Killar	6	14	25	55	0
Totalt	6	14	25	56	0
Lagt upp bilder eller filmer på internet som man gjort själv					
Tjejer	6	22	47	25	0
Killar	4	13	44	39	1
Totalt	5	18	46	31	1
Lagt upp texter på internet som man har skrivit själv (t.ex. på en blogg)					
Tjejer	27	32	26	15	0
Killar	10	30	38	21	2
Totalt	20	31	31	17	1
Själv eller tillsammans med andra gjort musik enbart med hjälp av datorprogram					
Tjejer	2	7	24	68	0
Killar	4	16	24	55	1
Totalt	4	14	24	58	1
Lagt ut musik på internet som spelats in själv eller tillsammans med andra					
Tjejer	3	0	5	92	0
Killar	0	4	32	63	1
Totalt	1	3	26	69	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

veckan (tabell 2.21). Den aktivitet med den minsta andelen utövare (6 procent) i gruppen 13–25 år är att dela med sig av musik som de spelat in själva

eller med andra. Även i detta fall är det en större andel killar (10 procent) än tjejer (3 procent) (tabell 2.20).

Nya arenor och aktiviteter möter det traditionella kulturutövandet

Vad betyder då det förändrade medielandskapet för ungas kulturutövande? Om man ser till ungas kulturaktiviteter i en vidare bemärkelse så är det skillnad mellan de som håller på med olika former av kulturutövande och de som använder sig av de spridningsmöjligheter som de digitala arenorna erbjuder. En tolkning av enkäten är att det är en lägre andel unga som använder sig av möjligheterna att sprida egna verk via de digitala arenorna än andelen unga som faktiskt håller på med de olika konstformerna. Samtidigt går det att säga att de digitala arenorna och redskapen inte har konkurrerat ut de traditionella konstformerna utan snarare skapat ytterligare möjligheter att utveckla och nå ut med sitt kulturutövande (Ungdomsstyrelsen 2006 och 2010b).

Detta innebär i sin tur att andra delar av ungas tillvaro förflyttats till det virtuella rummet. Ett exempel på detta är bildskapandet i form av foton. Där spelar förmodligen tekniken en stor roll då det har blivit allt enklare att både ta bilder och att sprida dem. I det mobila kommunikationssamhället som växer fram har de flesta tillgång till kameror och internet i mobilerna. Mobilen blir ett redskap som kan användas för att fotografera och redigera bilderna samt sprida dem via nätet. (Carlsson 2010).

Av siffrorna framgår även att datorn har blivit ett artistiskt redskap i sig, där 44 procent av de som ägnat sig åt bildkonst anger att de gör grafik eller bilder med hjälp av datorn (tabell 2.10). Det finns ett flertal program som används för att skapa grafiska bilder och redigera foton. Många är förhållandevis lätta att använda och är anpassade för unga i lägre åldrar men det finns även program med en högre inlärningskurva där de digitala arenornas sociala funktion kan spela en viktig roll.

I internets framväxande deltagarkultur finns det till exempel tillgång till olika stödjande funktioner i form av forum och instruktionsmanualer. Det sociala umgänget fungerar i många fall även som en arena för ett gemensamt problemlösande, där kunskap förmedlas mellan utövare som är mer erfarna och de som är nybörjare på ett område (Jenkins 2006a, 2006b). De sociala funktionerna kan därmed ha en del i att förenkla och minska friktionen i ungas kulturutövande på de digitala arenorna.

Att ta del av och dela med sig

Att de flesta unga regelbundet tar del av musik och film på nätet är ett resultat av allt fler plattformar. Det sociala umgänget har även här en funktion att sprida eller tipsa om musik och filmklipp. Spridningsmöjligheterna inom och mellan de olika digitala tjänsterna är omfattande och smälter ofta samman. Bloggande är ett bra exempel på detta där man ofta använder sig av ett flertal samverkande medieformer som till exempel text, bild och film i sina inlägg.

Den som vill analysera området ställs inför flera metodologiska utmaningar. Ungas kulturutövande på de digitala arenorna påverkas av den snabba tekniska utvecklingen och utvecklingen av nya sociala arenor och strukturer. Nätet är på många sätt uppbyggt kring kommunikation. Kulturutövande och kommunikation är på många sätt förenade i att de är meningsskapande praktiker för vår identitet som bygger på att skapa gemenskap kring våra åsikter och fantasier (Ungdomsstyrelsen 2007). Tekniken, det sociala och kulturutövandet går med andra ord hand i hand och influerar ungas vardag både online och offline.

En annan tolkning av de sex olika aktiviteter som anges i tabell 2.20 och 2.21 är att de aktiviteter som är relativt enkla och snabba att genomföra

även är de aktiviteter som unga ägnar sig åt i störst utsträckning. Detta kan jämföras med bildskapandet som sker med penna och papper. Det är en aktivitet som även den är mycket vanlig bland unga och som är förhållandevis enkel att genomföra.

I Ungdomsstyrelsens enkät har vi försökt att identifiera olika former av kulturutövande som sker på de digitala arenorna. Dessa sex aktiviteter täcker dock inte in hela området av kulturutövande som sker på nätet. Det saknas till exempel indikatorer för kulturutövande som sker genom spelande och spelkonstruktion och det är ett kunskapsområde som behöver kompletteras och utvecklas i fortsatta studier.

Icke-utövare

Inledningsvis konstaterade vi att 68 procent av de unga utövat antingen musik, dans, skrivande, bildskapande eller teater under året. Omvänt innebär det att 32 procent inte har utövat någon av dessa konstformer de senaste 12 månaderna (24 procent av tjejerna och 39 procent av killarna). Hur stora andelar som under året inte ägnat sig åt de olika konstformerna framgår av tabell 2.22.¹ Ungå har minst erfarenhet av teater och dans.

Andelen icke-utövare är ungefär lika omfattande bland inrikes som bland utrikes födda killar (40

procent respektive 38 procent). Skillnaden är större bland tjejerna där 30 procent av utrikes födda tjejer är icke-utövare jämfört med 23 procent av inrikes födda tjejer.

I en tidigare undersökning kring föreningsidrott (Ungdomsstyrelsen 2005) gjordes en analys kring unga som avslutar sitt idrottande. I enkäten kring ungas kulturutövande fanns inte utrymme att ställa frågor kring det. Dock ställdes en fråga särskilt till de som inte ägnat sig åt musik, dans, bild, skrivande eller teater under det senaste året. Frågan var om de ägnat sig åt konstformen under någon tidigare period i sitt liv. Av tabell 2.23 framgår att många av icke-utövarna har utövat musik någon gång i sitt liv men sedan slutat. En tendens är att det är en högre andel bland tjejerna som tidigare har varit aktiva än bland killarna. Detta kan vara ett uttryck för att tjejer också generellt är mer aktiva inom alla de undersökta områdena förutom musik. Värt att påpeka är att tjejer till bara för något år sedan också i högre grad spelade musik än killar (Ungdomsstyrelsen 2010a).

I avsnittets avslutning diskuteras ett mer inkluderande sätt att definiera kulturutövande där bland annat slöjd och hantverk räknas in. Där konstateras också att andelen icke-utövare då blir betydligt mindre.

Tabell 2.22 Andel unga som inte har utövat respektive konstform under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Bild	52	66	59
Musik	67	62	64
Skrivande	57	81	69
Dans	74	93	84
Teater	94	98	96
Totalt (ej utövat någon av konstformerna)	24	39	32

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tabell 2.23 Andel unga som inte har utövat kultur på sin fritid i respektive konstform under de senaste 12 månaderna men som har gjort det under någon tidigare period i sitt liv efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Bild	23	28	26
Musik	46	36	41
Skrivande	33	16	23
Dans	52	17	32
Teater	27	12	19

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Hinder för utövande

Det är relevant att reflektera kring hinder för utövande. Det finns studier som visar att omkring 9 procent i Sverige upplever någon form av hinder för att delta i kulturella aktiviteter (Europeiska kommissionen 2007). Det kan då handla om tidsbrist, bristande intresse och höga kostnader.

Ett annat möjligt hinder kan vara könsstereotyper. En fråga som har ställts i enkäten är om det finns någon kulturaktivitet de skulle vilja göra men inte gör på grund av att de är kille, tjej eller har annan könsidentitet. Viktat för att motsvara totalbefolkningen var det knappt 4 procent som svarade ja på den frågan (4 respektive 3 procent av dem som enligt registerdata är definierade som tjejer och killar). Totalt handlade det om 58 individer (32 tjejer och 26 killar) av de 1 640 som svarade frågan.

Dataunderlaget är för litet för att kunna dra några mer långtgående slutsatser. Istället kan verksamhetsstatistik och de löpande analyserna av skillnader mellan könen ses som indikationer på att eventuella hinder kan göra att antingen killar eller tjejer är underrepresenterade inom en konstform. Samtidigt kan sådana skillnader också ha andra förklaringar, till exempel varierande intresse (i den mån sådana faktorer går att hålla åtskilda).

Två frågor ställdes också till unga med funktionsnedsättning, dels om de upplever svårigheter att besöka kulturaktiviteter, dels om de upplever svårigheter att själva utöva de kulturaktiviteter de vill göra. Det var få individer som besvarade dessa frågor (89 individer, 57 killar och 32 tjejer), vilket begränsar vilka tolkningar som går att göra av materialet. Dock upplevde 5 procent av de som svarade att funktionsnedsättningen alltid, eller nästan alltid, gör det svårt att besöka kulturaktiviteter och 25 procent upplevde detta ibland. Det var 7 procent som alltid, eller nästan alltid, upplevde svårigheter att själva utöva de kulturaktiviteter de ville och 41 procent upplevde att så är fallet ibland.

Omfattningen beror på vilka aktiviteter som räknas

En avslutande reflektion kring icke-utövande är att också detta beror på vad som läggs i begreppet kulturutövare. Olika definitioner av kulturutövande kan diskuteras genom att lägga samman de olika aktiviteter som tidigare har nämnts i detta avsnitt i flera steg.

Ungas kulturutövande är omfattande även vid en snäv definition

Inledningsvis konstaterades att 68 procent (76 procent av tjejerna och 61 procent av killarna) har varit aktiva inom minst en *klassisk konstform* under året (det vill säga inom bild, musik, skri-

vande, dans eller teater). Även vid en sådan snäv definition av vad som är kulturutövande så är det alltså en stor del av de unga i åldern 13–25 år som varit kulturutövande under året (tabell 2.24).

Tabell 2.24 Andel unga som har ägnat sig åt olika kulturaktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna efter kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt	
A Klassiska konstformer	Bild	48	34	41
	Musik	33	38	36
	Skrivande	43	19	31
	Dans	25	7	16
	Teater	7	2	4
	Totalt (utövat minst en aktivitet inom grupp A)	76	61	68
B Hantverk och slöjd	Snickrat (ej byggnadssnickeri)	17	32	25
	Sytt, virkat eller gjort annat textilarbete	35	8	21
	Gjort smycken	22	3	12
	Annat slöjdarbete	6	8	7
	Drejat, skulpterat i lera eller annat keramikarbete	6	3	4
	Totalt (utövat minst en aktivitet inom grupp A+B)	84	74	79
C Andra kulturaktiviteter	Stylat motorfordon	4	24	14
	Lajv	5	5	5
	Läst poesi eller andra självförfattade texter för publik	5	5	5
	DJ (discjockey)	1	6	4
	Graffiti eller annan gatukonst	3	5	4
	Standup-komik	1	2	2
	Varit med på flashmob	2	2	2
	Cirkus eller nycirkus	1	1	1
	Totalt (utövat minst en aktivitet inom grupp A+B+C)	85	82	83
D Utövandeaktiviteter kopplade till teknik och nätet	Lagt upp bilder eller filmer på internet som man gjort själv	60	48	54
	Lagt upp texter på internet som man har skrivit själv (t.ex. på en blogg)	32	21	27
	Själv eller tillsammans med andra gjort musik enbart med hjälp av datorprogram	7	19	13
	Lagt ut musik på internet som spelats in själv eller tillsammans med andra	3	10	6
	Totalt (utövat minst en aktivitet inom grupp A+B+C+D)	92	89	91

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Många unga är aktiva inom slöjd och hantverk

Slöjd och hantverk är något mer svårångade fenomen och därför ställdes flera frågor i ett försök att kartlägga ungas aktivitet på detta område. Det visar sig att 46 procent (52 procent av tjejerna och 39 procent av killarna) utövat slöjd under det gångna året (tabell 2.16). Räknet på detta sätt så är unga mer aktiva inom slöjd och hantverk än inom någon av de klassiska konstformerna var för sig. Frågorna kring klassiska konstformer respektive slöjd och hantverk är ställda på något olika sätt vilket inte gör jämförelsen helt rättvisande. Trots detta framgår det tydligt att dessa aktiviteter är omfattande bland unga.

Summeras de unga som ägnat sig åt minst en av de *klassiska konstformerna* eller aktiviteterna inom *slöjd och hantverk* är det 79 procent av unga som varit kulturaktiva under året (84 procent av tjejerna och 74 procent av killarna) (tabell 2.24).

Stora delar av ungdomsgruppen är kulturutövande vid en bred definition

Det går att anlägga en ännu bredare definition av kulturutövande. Tidigare konstaterades att 29 procent (19 procent av tjejerna och 39 procent av killarna) har ägnat sig åt olika typer av aktiviteter som kan ses som kulturutövande – från att styla motorfordon till att utöva nycirkus (tabell 2.17).

Summeras de unga som antingen har ägnat sig åt minst en av de *klassiska konstformerna*, *slöjd och hantverk* eller *andra kulturaktiviteter* så har 83 procent varit kulturaktiva under året (85 procent av tjejerna och 82 procent av killarna) (tabell 2.24). Att könsskillnaden blir mindre påtaglig vid denna typ av summering kan till stor del förklaras med att killar är mer aktiva när det gäller att styla motorfordon, men även att vara DJ (discjockey).

Slutligen kan även *utövandeaktiviteter koppelade till teknik och nätet* läggas till aktiviteterna.

Med en sådan inkluderande definition har 91 procent (92 procent av tjejerna och 89 procent av killarna) utövat minst en av kulturaktiviteterna under året – från de traditionella konstformerna, via slöjd till att göra gatukonst och att lägga upp egengjorda texter och bilder på nätet (tabell 2.24). Omvänt är det alltså mindre än 10 procent av de unga som inte har utövat kultur i någon form under året.

Kulturutövarna

Som tidigare nämnts är det tydligt att omfattningen av kulturutövandet varierar betydligt beroende på vilken avgränsning och vilket sätt att mäta kulturutövandet som används. Det finns ingen exakt gräns för vilka aktiviteter som ska ligga till grund för en bedömning av de ungas kulturutövande, vilket också får betydelse för jämförelser med andra fritidsaktiviteter. Detta blir tydligt längre fram i avsnittet när omfattningen av kulturutövande och idrottsutövande jämförs.

Kulturutövare med kulturidentitet

I de avsnitt som följer väljer vi att avgränsa gruppen kulturutövare på ett annat sätt än utifrån vilka typer av aktiviteter på kulturområdet de utfört. Vi utgår istället från huruvida de unga själva uppfattar att de har vad vi kallar en kulturidentitet. Med kulturidentitet avser vi här unga som valde svarsalternativet ja på följande enkätfråga: *Ägnar du dig åt en aktivitet som kan kallas din kulturaktivitet?* Då frågan ställdes hade den föregåtts av följande instruktion av den som genomförde telefonintervjun:

”Nu följer några frågor till dig som ägnar dig åt en eller flera kulturaktiviteter. Jag tänker alltså på musik, dans, bild, skrivande, teater, slöjd och annat. När du svarar på frågorna vill vi att du tänker på den aktivitet som betyder mest för dig på din fritid. Vi kallar den för ’din kulturaktivitet’.” Om den som svarade uppfattade detta som

oklart fick den också veta att ”med ’betyder mest’ menas det som du helst gör om du får välja”.

Vi har valt att utgå från unga med kulturidentitet av flera skäl. Det första skälet är att vi vill utgå från en *bred och tillåtande* utgångspunkt av vad som kan utgöra konstnärliga uttrycksformer. Det andra skälet är att definitionen bör ha en *kulturpolitisk prägel* med fokus på de uttrycksformer som hör till den explicita kulturpolitiken. Det gör exempelvis inte idrott, friluftsliv eller för den delen huvuddelen av data- och tevespelande trots sina kreativa inslag.

Det tredje skälet är utredningsuppdragets förankring i *ungdomspolitik*. Unga själva har i stor utsträckning fått ange vad de anser är ”sin kulturaktivitet”, även om vissa begränsningar har funnits. Det fjärde, och sista, skälet är att gruppen individer med kulturidentitet ger en *avgränsad men ändå tillräckligt stor grupp unga att studera*. Med en alltför smal avgränsning hade vi fått mycket få individer att studera. Det går också att vända på resonemanget. Med en alltför bred definition hade en så stor andel av de unga varit kulturutövare att det nästintill hade varit poänglöst att försöka ge en fördjupad beskrivning av kulturutövarna.

Vi kallar alltså fortsättningsvis de unga som valde att svara ja på frågan om de ägnar sig åt en

aktivitet som de kallar sin aktivitet för *kulturutövare med kulturidentitet*. När vi hädanefter beskriver kulturutövare är det denna definition som avses. Ett undantag görs dock i det avsnitt längre fram i kapitlet där kulturutövandet och idrottsutövandet jämförs med varandra.

Utifrån detta kriterium är 34 procent av unga i åldern 13–25 år kulturutövare, vilket motsvarar omkring 525 000 individer. När kulturutövare med kulturidentitet används som avgränsning är skillnaderna i andelen utövare avseende kön betydligt mindre än om man utgår från de andra avgränsningar av gruppen kulturutövare som redovisas i tabell 2.24. Bland tjejer är andelen utövare 36 procent, och bland killar 31 procent (motsvarande 274 000 respektive 251 000 individer). Skillnaden mellan tjejer och killar är statistiskt signifikant.

I tabell 2.25 redovisas hur kulturutövarna med kulturidentitet svarar på frågan om vilken aktivitet de ser som sig egen. Det framgår att musik är den aktivitet som den största andelen kulturutövare med kulturidentitet ser som sin egen. Elva procent av de unga kulturutövarna uppger en annan aktivitet än någon av de fem konstformerna respektive slöjd. En större andel tjejer anger dans och skrivande medan en större andel killar anger musik, slöjd samt annat som sin egen aktivitet.

Tabell 2.25 Kulturutövare med kulturidentitet efter den kulturaktivitet de ser som sin egen, 13–25 år. 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Musik	33	54	43
Dans	25	3	14
Bild	15	14	15
Skrivande	11	6	9
Teater	4	3	3
Slöjd	3	6	4
Annat	8	15	11

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kulturutövare med kulturidentitet som utgångspunkt för analysen

Kulturutövare med kulturidentitet är personer som på sin fritid ägnar sig åt en kulturaktivitet som de kallar sin egen och som betyder mycket för dem. Som tidigare konstaterats utgör denna grupp 34 procent av samtliga unga i åldern 13–25 år. När vi i detta avsnitt talar om kulturutövare är det denna grupp vi avser.

I det följande beskrivs först några för uppdraget viktiga bakgrundsfaktorer och därefter behandlas frågan om i vilken utsträckning det förekommer och vilken betydelse det har att unga uppmuntras till att utöva kultur av vuxna i den egna familjen. I följande avsnitt berörs sedan på vilka arenor de unga kulturutövarna är aktiva.

De resonemang som förs kring olika bakgrundsfaktorer har sin grund i vårt utredningsuppdrag (se bilaga). Resonemangen kan också relateras till de nationella kulturpolitiska målen och till målet att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet samt att allas möjligheter till kulturupplevelser, bildning och utvecklande av skapande förmågor ska främjas samt att barns och ungas rätt till kultur särskilt ska uppmärksammas (prop. 2009/10:3). Det är därför relevant att fördjupa sig i vilket stöd unga får från sina föräldrar, men också vilken eventuell kompensatorisk roll offentligt finansierade aktörer kan spela för att uppnå målet att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Det kan exempelvis handla om personer inom skola, fritidsgårdar, studiecirklar, bibliotek, musik- och kulturskolor eller föreningar.

Resonemangen kan även kopplas till kultursfärens potentiellt ”integrativa kraft” utifrån i vilken mån den når fram till killar och tjejer i olika åldrar, med olika utbildningsbakgrund, från olika bostadsområden, födda i och utanför Sverige, med och utan funktionsnedsättning och med olika sexuell läggning. I det sammanhanget bör det

påpekas att kulturutövande förekommer på olika arenor och i olika sammanhang.

Även om unga med olika bakgrund och preferenser är kulturutövande är det möjligt att de inte möts. Det kan finnas mötesplatser som är bra, och de som är mindre bra, på att nå ut till olika grupper av unga. Formellt öppna mötesplatser kan vara informellt stängda genom diskriminering som kan äga rum på grund av omedvetenhet och okunskap kring exkluderande normer som exempelvis visas i rapporten *Hon hen han* (Ungdomsstyrelsen 2010c) som belyser unga hbt-personers hälsa.

Bakgrundsfaktorer

Flera bakgrundsfaktorer påverkar kulturutövandets omfattning och inriktning. I de följande avsnitten analyserar vi sambandet mellan kulturutövande och föräldrarnas utbildningsnivå, de ungas ålder, födelseland, typ av bostadsområde, förekomst av funktionsnedsättning samt sexuell läggning. Däremot har vi bedömt att den av regeringen efterfrågade bakgrundsfaktorn religiös bakgrund inte har kunnat användas i vår enkät. Däremot belyser vi delvis religiösa sammanhang genom uppgifter om religiös församling och religiösa mötesplatser som arena för kulturutövande.

Föräldrarnas utbildningsnivå

Tidigare studier har visat att en högre utbildningsnivå generellt innebär att individer i högre grad både tar del av och utövar kultur (jfr Nilsson 2010). Då många av de unga som ingår i undersökningen ännu inte avslutat sin utbildning använder vi oss här istället av föräldrarnas utbildningsnivå. Det är en nivå som också samvarierar med föräldrarnas ekonomiska förhållanden.

I tabell 2.26 har vi delat in de unga svarspersonerna utifrån föräldrarnas högsta utbildningsnivå som har hämtats från statistiska centralbyråns utbildningsregister. Indelningen består av fyra ka-

Tabell 2.26 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet indelade efter kön och föräldrarnas högsta utbildningsnivå, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Förgymnasial utbildning	25	24	22
Gymnasieutbildning	36	28	31
Kortare eftergymnasial utbildning	38	35	37
Längre eftergymnasial utbildning	43	37	40

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar 1: Föräldrarnas utbildningsnivå har hämtats från SCB:s utbildningsregister och avser den förälder som har den högsta utbildningen. Med kortare eftergymnasial utbildning avses utbildning kortare än tre år. Med längre eftergymnasial utbildning avses att utbildningens längd ska vara minst tre år.

Kommentar 2: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

tegorier med utgångspunkt från den förälder som har den högsta utbildningsnivån.

Barn till högutbildade är i större utsträckning kulturutövare än barn till föräldrar med kortare utbildning. När vi även tar hänsyn till kön så visar det sig att sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och de ungas kulturutövande återfinns både bland tjejerna och bland killarna. Skillnaderna i kulturutövande utifrån föräldrarnas utbildningsnivå är statistiskt signifikanta.

Kulturutövande och ålder

Fyra kategorier har använts för att analysera hur kulturutövandet skiljer sig åt mellan olika åldersgrupper, 13–15, 16–18, 19–22 samt 23–25 år (tabell 2.27). Om man ser till kulturutövandet totalt,

oavsett kön, visar resultaten att utövandet minskar stadigt med stigande ålder. Om man däremot ser till utövandet för respektive kön visar det sig att mönstret ser olika ut för tjejer och killar. Bland tjejerna är andelen kulturutövare som störst i 16–18-årsåldern, 44 procent, för att därefter minska stadigt. Bland killarna är andelen kulturutövare som störst i åldern 13–15 år, 38 procent, för att därefter sjunka till sin lägsta nivå bland 16–18-åringar och därefter stiga något. Intressant är sålunda att andelen kulturutövare i stort sett är lika stor bland tjejer som bland killar i 13–15-årsåldern för att i 16–18-årsåldern uppvisa en tydlig ökning bland tjejer och en tydlig minskning bland killar.

Såväl bland tjejer som bland killar är andelen kulturutövare sammantaget mindre efter gym-

Tabell 2.27 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter åldersgrupper och kön, 2010. Procent

	13–15 år	16–18 år	19–22 år	23–25 år
Tjejer	37	44	35	28
Killar	38	28	30	32
Totalt	38	37	32	30

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

nasieåldern (20–25 år) än under skolåren (13–19 år). Skillnaden är dock betydligt större bland tjejerna än bland killarna.²

Resultatet kan vara en indikation på att unga med stigande ålder, och i synnerhet tjejer, inte upplever sig ha tillgång till arenor för sitt kulturutövande. En sådan slutsats ligger väl i linje med de slutsatser som Ungdomsstyrelsen drog i *Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid* (Ungdomsstyrelsen 2006) där det konstaterades att offentliga insatser för att främja ungas kultur tenderar att inte uppmärksamma unga i de övre åldersspannen.

Osäker skillnad mellan utrikes och inrikes födda

Av samtliga unga i åldern 13–25 år som svarat på enkäten var 10 procent födda i ett annat land än Sverige. Andelen kulturutövare med kulturidentitet var lägre bland utrikesfödda än bland inrikesfödda, 26 respektive 35 procent.³

Sett till kön visar inrikes och utrikes födda upp motsatta mönster. Bland utrikes födda är andelen kulturutövare 28 procent bland killarna och 23 procent bland tjejerna. Bland inrikes födda är istället 32 procent av killarna kulturutövare och 38 procent av tjejerna. Annorlunda uttryckt är det bland killarna i båda grupperna ungefär lika vanligt att vara kulturutövare. Den stora skillnaden finns istället bland tjejerna där utrikes födda i betydligt mindre utsträckning är kulturutövare med kulturidentitet. Det ska dock påpekas att då antalet svarande i enkäten som är utrikes födda är relativt begränsat har skillnaderna mellan grupperna inte kunnat säkerställas statistiskt.

För att verifiera resultatet har vi också provat en alternativ avgränsning av gruppen unga kulturutövare. Denna utgörs istället av unga som under de senaste 12 månaderna uppger att de ägnat

sig åt någon av konstformerna: musik, dans, bild, skrivande eller teater (tabell 2.24). Även med denna definition av kulturutövare visar det sig att en mindre andel unga utrikes födda tjejer är kulturutövare jämfört med tjejer födda i Sverige, 67 procent jämfört med 77 procent. Inte heller denna skillnad är dock statistiskt säkerställd.⁴

I tabell 2.28 redovisas även andelen unga kulturutövare med svensk respektive utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund avses unga som antingen är födda utrikes eller som är födda i Sverige med två föräldrar födda i ett annat land än Sverige. Resultaten kvarstår i huvudsak i analysen av unga med utländsk bakgrund jämfört med utrikes födda. En skillnad är dock att andelen tjejer som är kulturutövare ökar relativt tydligt om man jämför utrikes födda med gruppen med utländsk bakgrund. Bland unga med utländsk bakgrund överstiger andelen kulturutövande tjejer andelen kulturutövande killar. Tjejer födda i Sverige med invandrade föräldrar tycks således bidra med en hög grad av kulturutövandeaktivitet.

Det kan finnas flera förklaringar till att en mindre andel unga tjejer som är utrikes födda har en kulturidentitet respektive utövar kultur inom de fem klassiska konstformerna än tjejer som är födda i Sverige. En hypotes kan dock vara att det har att göra med hur länge man varit bosatt på den ort man bor på eller i sitt nuvarande bostadsområde och att utrikes födda helt enkelt varit bosatta på samma plats under kortare tid. Vi har provat denna hypotes genom att undersöka hur kulturutövandet varierar med hur länge inrikes respektive utrikes födda har varit bosatta i sitt nuvarande bostadsområde. Vi har här grupperat svarspersonerna efter om de varit bosatta i sitt nuvarande bostadsområde 0–2 år, 2–6 år, 6–14 år respektive 14 år eller mer.

Tabell 2.28 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter bakgrund och kön, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Inrikes född	38	32	35
Utrikes född	23	28	26
Svensk bakgrund	37	33	35
Utländsk bakgrund	31	27	29

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar 1: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kommentar 2: Med utländsk bakgrund avses unga som antingen är födda utrikes eller som är födda i Sverige med två föräldrar födda i ett annat land än Sverige.

Resultaten indikerar att skillnaden i andel kulturutövare med kulturidentitet mellan inrikes och utrikes födda tjejer åtminstone delvis kan förklaras av hur länge man bott i sitt nuvarande område. Skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda tjejer är nämligen mycket små om man ser till dem som bott mer än 6 år i sitt nuvarande område. Skillnaderna är dock samtidigt ganska stora bland dem som bott i samma område kortast tid, 0–2 år. När det gäller kulturidentiteten finns också ett likartat samband för tjejer med utländsk bakgrund i förhållande till tjejer med svensk bakgrund. Det finns dock anledning att inte dra för stora växlar på dessa resultat. Det tycks nämligen vara så att resultaten är känsliga för vilken avgränsning av gruppen kulturutövare som används. En mer uttömmande analys av frågan om utrikes födda tjejers kulturutövande bör också ta hänsyn till svarspersonernas vistelsetid i landet, vilket det här inte funnits möjlighet att ta hänsyn till.

Även om det utifrån olika avgränsningar av kulturutövare går att urskilja en skillnad i kulturutövande mellan inrikes och utrikes födda tjejer (liksom mellan tjejer med svensk respektive utländsk bakgrund) bör denna skillnad tolkas försiktigt med utgångspunkt från att den inte är statistiskt signifikant.

Unga i socioekonomiskt utsatta områden

Skillnaderna mellan in- och utrikes födda är också relevant att bära med sig i analysen av unga i socioekonomiskt utsatta områden. Med detta avses i detta sammanhang stadsdelar som har upprättat så kallade lokala utvecklingsavtal med staten. Under perioden 2008–2010 hade 21 av landets kommuner sådana avtal som gällde totalt 38 stadsdelar (Ungdomsstyrelsen 2009b). Det handlade huvudsakligen om något större kommuner. I dessa områden är en stor andel födda utrikes.

Av de som besvarade enkäten var 4 procent (70 individer) bosatta i sådana områden, och av dem är 40 procent utrikes födda. Bland unga bosatta i stadsdelar som tecknat lokala utvecklingsavtal är 27 procent kulturutövare jämfört med 34 procent i områden som inte tecknat sådana. Skillnaden uppgår till 7 procentenheter. Denna skillnad är dock inte statistiskt säkerställd, vilket sannolikt hänger samman med att antalet svars personer bosatta i områden med lokala utvecklingsavtal är relativt begränsat.

Materialet tillåter inte heller en vidare nedbrytning utifrån kön, födelseland eller andra variabler. Ungdomsstyrelsen har också erfarenhet från genomförandet av tidigare studier att svarsfrekvenser på enkäter är betydligt lägre i socialt

utsatta bostadsområden än i andra typer av bostadsområden. Det visar sig ofta i högre grad vara socioekonomiskt svaga grupper som avstår från att besvara enkätundersökningar. Ett sådant skevt bortfall skulle även kunna antas bidra till att kulturaktiva i högre grad besvarar enkäten i områden med utvecklingsavtal än i övriga typer av områden. Om detta antagande stämmer skulle andelen kulturutövare i de aktuella områdena i själva verket vara lägre än de 27 procent som redovisas här. En fördjupad bild av denna problematik skulle kräva en särskild studie.

Geografins betydelse

Alla unga ska ha likartade möjligheter att utöva kultur. Under Ungdomsstyrelsens studiebesök i olika regioner och kommuner var ett återkommande tema att påtala de skilda förutsättningar unga har att utöva kultur beroende på exempelvis möjligheterna att ta sig till kulturaktiviteter. Dessa förutsättningar utgör särskilda utmaningar i kommuner med långa avstånd till tätorterna. Det är därför intressant att visa att andelen kulturutövare skiljer sig åt mellan olika typer av kommuner.

En första jämförelse omfattar skillnaden mellan unga bosatta i storstadsregioner, större städer respektive övriga kommuner. Med övriga kommuner avses här alla kommuner med mindre än

Tabell 2.29 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter typ av boendeort och boendetid i nuvarande bostadsområde, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Typ av boenderegion			
Storstadsregioner	37	38	37
Större städer	36	31	33
Mindre städer och kommuner	36	24	30
Befolkningstäthet			
Mycket glesbefolkade kommuner	38	25	31
Ganska glesbefolkade kommuner	34	30	32
Varken gles- eller tätbefolkade kommuner	35	31	33
Ganska tätbefolkade kommuner	36	37	37
Mycket tätbefolkade kommuner	38	35	37
Boendetid i nuvarande bostadsområde			
0–2 år	30	28	29
2–6 år	35	31	33
6–14 år	40	34	37
> 14 år	41	33	37

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: Med mindre orter och kommuner avses kommuner med mindre än 90 000 invånare inom tre mils radie från centralorten. Med mycket glesbefolkade kommuner avses kommuner med upp till 22 invånare km². Med ganska glesbefolkade kommuner avses kommuner med 23–54 invånare km². Med varken glesbefolkade eller tätbefolkade kommuner avses kommuner med 55–95 invånare km². Med ganska tätbefolkade kommuner avses kommuner med 96–997 invånare km² och med tätbefolkade kommuner avses kommuner med fler än 998 invånare km².

90 000 invånare inom tre mils radie från kommuncentrum. Som framgår av tabell 2.29 är 37 procent av de unga i storstadsregionerna kulturutövare med kulturidentitet. I storstadsregionerna är också andelen kulturutövare bland tjejer och bland killar lika stor. I de större städerna är 33 procent av de unga kulturutövare med kulturidentitet och tjejerna är i högre grad kulturutövare (skillnaden mellan tjejer och killar uppgår till 5 procentenheter). I de mindre kommunerna och orterna sjunker andelen kulturutövare ytterligare till 30 procent samtidigt som skillnaden mellan tjejer och killar växer till 12 procentenheter. Analysen visar att den generella skillnaden i ungas kulturutövande mellan de olika regionerna är statistiskt signifikant. Om analysen utförs separat för tjejer respektive för killar visar sig vidare skillnaden i kulturutövande bland killarna vara signifikant.

I ett nästa steg är det önskvärt att gå vidare och ytterligare bryta ner resultaten. Den indelning i olika kommuntyper som vi precis redogjort för är grov och döljer inom sig många olika typer av kommuner och boendemiljöer. Ett annat sätt att dela in materialet är utifrån befolkningstätheten i de kommunerna. Om de svarande indelas i fem lika stora grupper med utgångspunkt i antal invånare per km² i deras hemkommuner visar det sig åter att det inte finns något entydigt mönster bland tjejerna. Bland killarna förefaller det dock som att kulturutövandet ökar med befolkningstätheten. Märkbart lägre är kulturutövandet bland killarna i de mest glesbefolkade kommunerna, en tendens som inte alls går att se bland tjejerna. Skillnaderna mellan kommuner med olika grad av befolkningstäthet är dock inte statistiskt säkerställd.

Resultaten antyder att det finns skillnader i förutsättningar för kulturutövande mellan olika kommuntyper där avstånd och transportproblematik kan vara en förklaring.

Ytterligare en faktor som kan påverka förutsättningarna för ungas kulturutövande är hur nyinflyttad man är där man bor. Många kulturaktiviteter har ju en lokal koppling och det kan ta tid att skaffa sig kännedom och kontakter på en ny ort. I tabell 2.29 redovisas därför också andel kulturutövare med kulturidentitet efter bosättnings- och nuvarande bostadsområde. Resultaten pekar mot att andelen kulturutövare ökar med bosättnings- och tiden. I synnerhet tycks andelen kulturutövare öka under de första åren i ett nytt bostadsområde. Skillnaden framstår som tydlig mellan dem som bott 0–2 år i ett område och de som bott i sitt nuvarande område 2–6 år. Det går också att se en skillnad mellan dem som bott 2–6 år på samma plats och dem som bott längre än 6 år. Däremot går inte att urskilja några större skillnader med ökad bosättnings- och tiden bland dem som bott längre än 6 år i samma område. Om man ser till tjejer och killar var för sig framträder ett intressant mönster. Bland killarna ökar andelen kulturutövare relativt blygsamt med bosättnings- och tiden medan ökningen bland tjejer är kraftig. Det visar sig också att ökningen av andel kulturutövare med bosättnings- och tiden är statistiskt signifikant bland tjejerna men inte bland killarna.

Resultaten antyder sålunda att det både finns skillnader i förutsättningar för kulturutövande mellan olika kommuntyper där avstånd och transportproblematik kan vara en förklaring samt att det särskilt bland tjejer spelar roll hur lång tid man haft på sig att förankra sig på den ort där man är bosatt.

Kulturutövande bland unga med funktionsnedsättning

I Ungdomsstyrelsens enkät kring kulturutövande har två frågor använts för att belysa villkoren för unga med funktionsnedsättning. Frågorna har prövats i Folkhälsoinstitutets folkhälsoenkät, men är något förenklade jämfört med de mer utförliga frågor som använts där. Denna kompromiss är gjord med hänsyn till det begränsade utrymmet i kulturutövandeenkäten.⁵

Till unga med funktionsnedsättning räknas de som har en eller flera fysiska, psykiska eller medicinska funktionsnedsättningar. Dessa får inte bero på tillfällig skada eller sjukdom. Därtill ska de innebära att det alltid, nästan alltid eller ibland är svårt att delta i dagliga aktiviteter. Med en sådan definition uppges mellan 5 och 6 procent av studiens unga att de har en funktionsnedsättning.⁶

Bland unga med funktionsnedsättning är 38 procent kulturutövare, medan motsvarande andel bland övriga unga är 34 procent. Enkätsvaren visar att det bland tjejer med funktionsnedsättning är 44 procent som är kulturutövare jämfört med 36 procent bland tjejer utan funktionsnedsättning, bland killarna är det 28 procent av dem med funktionsnedsättning och 32 procent av dem utan som är kulturutövare. Skillnaden i kulturutövande mellan tjejer med och utan funktionsnedsättning är statistiskt signifikant på 90-procents säkerhetsnivå.

Dock bör det understrykas att det statistiska underlaget är litet och att det finns risk för ett högre bortfall bland unga med funktionsnedsättning som gör att utövandet bland personer med funktionsnedsättning överskattas. Ett sådant skevt bortfall skulle dock inte förklara den redovisade skillnaden mellan tjejer och killar med funktionsnedsättning.

Resultaten kan också relateras till tidigare studier kring kulturvanor bland personer med olika

funktionsnedsättningar. Kulturrådet (2008) har utifrån SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF-undersökningen) beskrivit kulturvanor bland personer med rörelsehinder i åldern 16–81 år. Där konstateras bland annat att gruppen generellt besöker kulturaktiviteter i mindre utsträckning än övriga grupper. Ungdomsstyrelsen (2006) har också uppmärksammat behov av att på ett bättre sätt arbeta kring tillgänglighetsfrågor kopplat till fritidsverksamheter.

Kulturrådets studie (2008) visade samtidigt att personer med rörelsehinder exempelvis läser böcker i samma utsträckning som övriga befolkningen. Även i den studien är urvalet relativt litet. Dock noteras en tendens att utövandet är relativt omfattande inom flera konstarter. Att spela musikinstrument är endast något mindre vanligt bland personer med rörelsenedsättningar (13 procent), eller grava rörelsenedsättningar (10 procent), än bland de med normal rörlighet (15 procent).

Kulturrådet förde ett resonemang om att svårigheter för exempelvis unga personer med rörelsehinder att besöka kulturevenemang kan göra att valet faller på andra fritidsaktiviteter som att spela ett instrument. Vidare noterades att 28 procent av de som har normal rörlighet skriver dagbok, brev, dikter eller artiklar, medan motsvarande andel till och med verkade vara något högre bland personer med grava rörelsehinder. Samtidigt underströks att skillnaden var statistiskt osäker.

En högre andel kulturutövare bland personer med bi- eller homosexuell läggning

Ungdomsstyrelsen (2010c) har tidigare uppmärksammat en mycket allvarlig hälsosituation för unga homosexuella, bisexuella och transpersoner. Denna hälsosituation kopplades samman med bland annat diskriminerande miljöer. Myndigheten har också utarbetat ett metodmaterial för att

skapa icke diskriminerande mötesplatser för dessa grupper (Ungdomsstyrelsen 2011a). Utifrån hälsosituationen i dessa grupper ställdes därför en särskild fråga om sexuell läggning till de som hade fyllt 15 år för att möjliggöra analyser på området. Detta betyder att frågor relaterade till könsidentitet och transpersoner tyvärr inte kan belysas.

Av de unga som besvarat frågan definierar sig 93 procent som heterosexuella. Fyra procent anger att de är bi- eller homosexuella. Ytterligare 3 procent anger att de inte vet eller är osäkra på sin sexuella läggning.⁷

Drygt fyra av tio unga (43 procent) som definierar sig själva som bi- eller homosexuella är kulturutövare med kulturidentitet. Motsvarande andel för heterosexuella är 33 procent. Skillnaden i kulturutövande mellan homo-/bisexuella och heterosexuella är statistiskt signifikant.⁸ Vidare visar det sig att nära hälften av alla tjejer som är bi- eller homosexuella är kulturutövare, 49 procent. Motsvarande andel för unga heterosexuella tjejer är 35 procent. Bland unga killar som är bi- eller homosexuella är 30 procent kulturutövare.⁹ Det samma gäller 31 procent av unga heterosexuella killar. Det är följaktligen i första hand kulturutövandet bland homo- och bisexuella tjejer som gör att det ser ut som att den homo- och bisexuella gruppen som helhet i högre grad är kulturutövare.

Idrottsutövare och kulturutövare – en jämförelse

I utredningsuppdraget anges behovet av att kunna jämföra omfattningen av ungas kulturutövande i förhållande till idrotten. En sådan jämförelse ger också perspektiv på de analyser av den offentliga medelstilledningen till ungas fritidsaktiviteter som görs i andra delar av denna utredning.

Att jämföra omfattningen av olika fritidsaktiviteter, som kulturutövande med idrotts-

utövande, rymmer flera svårigheter. Dels handlar det om vilka definitioner av kulturutövare respektive idrottsutövare som ska vara vägledande, dels att aktiviteter inom de båda områdena utövas på olika arenor och i varierande grad i organiserad form. Det går dock att göra några uppskattningar om relationen mellan dessa fritidsaktiviteter.

Andelen unga som idrottar minst en gång i veckan kan ställas mot andelen som kulturutövar i samma utsträckning. Både kulturutövande och idrottande kan utföras i såväl organiserad som oorganiserad form. Som diskuterats tidigare är det dessutom långt ifrån självklart vilka aktiviteter som ska ingå i en avgränsning av kulturutövandet. Som underlag för en jämförelse mellan kulturutövandet och idrottandet redovisas därför i tabell 2.30 två sätt att mäta idrottandet och två sätt att mäta kulturutövandet.

Svarspersonerna fick i enkäten ta ställning till påståendet: *Minst en gång i veckan tränar jag så att jag blir andfådd och svettas*. De unga som instämmer helt i påståendet redovisas i tabell 2.30 som *idrottare/motionärer*. I denna kategori rymms såväl unga som tränar på egen hand som unga som tränar i organiserad form. Som framgår av tabellen är den vanligaste fritidssysselsättningen i samtliga åldersgrupper att idrotta/motionera. Hela 80 procent av 13–15-åringarna tränar så att de blir andfådda och svettiga minst en gång i veckan.

Andelen som tränar minskar dock stadigt med åldern. I enkäten ställdes också frågan om, och hur ofta, de unga under de senaste 12 månaderna hade idrottat i en förening eller klubb. Det framgår av tabell 2.30 att andelen som tränar i organiserad form är avsevärt lägre än de som tränar överhuvudtaget. Andelen som tränar i organiserad form är som störst i den yngsta åldersgruppen, 59 procent, för att minska stadigt med ålder. Minsningen med ålder bland föreningsidrottare är betydligt kraftigare än om man ser till alla som tränar

Tabell 2.30 Andel unga som idrottar/motionerar, föreningsidrottar samt utövar kultur minst en gång i veckan efter åldersgrupper, 2010. Procent

	13–15 år	16–18 år	19–22 år	23–25 år
Idrottare/motionärer	80	73	62	57
Föreningsidrottare	59	47	36	20
Kulturutövare (de fem klassiska konstformerna)	53	45	40	39
Kulturutövare (inklusive slöjd/hantverk)	60	48	45	43
Kulturutövare (bred avgränsning)	68	58	53	49

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: Med idrottare/motionärer avses de som uppgett att de minst en gång i veckan tränar så att de blir andfådda och svettas. Med föreningsidrottare avses istället de som har idrottat i en förening eller klubb under året med en frekvens av minst en gång i veckan. Med kulturutövare inom de klassiska konstformerna avses att ha utövat bild, musik, skrivande, dans eller teater. I de båda övriga kulturkategorierna adderas ytterligare aktiviteter till denna definition.

överhuvudtaget. Resultatet pekar mot att det är vanligt att någonstans under ungdomsåren övergå från att träna i organiserad form till att träna/motionera på egen hand.

För att fånga komplexiteten har kulturutövandet i tabellen uttryckts med tre olika mått. Det första tar fasta på andelen unga som under det senaste året minst en gång i veckan utövat någon av de klassiska konstformerna: bild, musik, skrivande, dans och teater. Det andra måttet är identiskt men har utökats till att innefatta även dem som minst en gång i veckan sysslat med slöjd eller hantverk.¹⁰ Det tredje måttet utgör den bredaste avgränsning som kan åstadkommas utifrån enkäten. Här ingår, utöver de tidigare nämnda kulturformerna, ytterligare 12 aktiviteter av olika slag, där allt från deltagande i lajv, standup-komedi, nycirkus och att blogga ingår. Alla de ingående kulturaktiviteterna redovisas närmare i tabell 2.24.¹¹

Resultaten visar att andelen kulturutövare är något större om slöjd och hantverk inkluderas i kulturutövandet och att andelen kulturutövare ökar ytterligare när de 12 ytterligare aktiviteterna ingår i avgränsningen. Även när slöjd/hantverk och de övriga 12 aktiviteterna ingår i kultur-

utövandet är dock andelen kulturutövare lägre än andelen som idrottar/motionerar minst en gång i veckan. Detta gäller i samtliga redovisade åldersgrupper.

I de yngre åldergrupperna, upp till 18 år, ligger dock andelen kulturutövare på samma nivå som andelen föreningsidrottare om slöjd/hantverk ingår i kulturutövandet. Om sedan de ytterligare 12 aktiviteterna läggs till överträffar andelen kulturutövare andelen föreningsidrottare bland dem upp till 18 år. Bland unga över 18 år är andelen kulturutövare högre än andelen föreningsidrottare oavsett definition.

Kultur- och idrottsutövande omfattande, men svåra att jämföra

Det kan noteras att medan föreningsidrottandet minskar relativt kraftigt bland unga över 18 år är minskningen av kulturutövandet betydligt blygsammare. Bland unga över 18 år överträffar kulturutövandet föreningsidrottandet oavsett vilken avgränsning som väljs för kulturutövandet.

En slutsats utifrån dessa resonemang är att kultur och idrott är två fritidsaktiviteter av betydande omfattning bland unga. En annan slutsats är att

det är svårt att göra en fullt ut rättvis jämförelse mellan kultur och idrott.

Kulturutövare är också idrottsutövare

Ytterligare en aspekt som bör vägas in i jämförelser mellan utövande inom kultur och idrott är att unga ofta är aktiva inom båda dessa aktiviteter på sin fritid. Inte minst visar Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät från 2009 att omkring en tredjedel av unga i åldern 16–25 år upplever att de har för lite fritid och att de inte hinner med att göra det de vill.

Fyra av tio unga som kulturutövar i någon av de fem klassiska konstformerna minst en gång i veckan idrottsutövar också minst en gång i veckan i förening (38 procent av tjejerna och 41 procent av killarna). Graden av föreningsidrottande varierar också något mellan kulturaktiva inom olika konstformer:

- 52 procent av unga utövare inom dans är också idrottsutövare
- 50 procent av unga utövare inom teater är också idrottsutövare
- 42 procent av unga utövare inom musik är också idrottsutövare
- 37 procent av unga utövare inom bild är också idrottsutövare
- 35 procent av unga utövare inom skrivande är också idrottsutövare.

Uppmuntran till kulturutövande

En annan faktor med betydelse för benägenheten att utöva kultur handlar om uppmuntran från föräldrar eller någon annan vuxen.

Inledningsvis beskriver vi i vilken utsträckning samtliga unga, 13–25 år, upplever att de har blivit uppmuntrade att utöva kultur av sina föräldrar eller annan vuxen i familjen. Vi har avgränsat beskrivningarna till uppmuntran inom sex konstformer: musik, bild, skrivande, dans, teater och slöjd. För musik redovisar vi två former av musicerande: att spela ett instrument och att sjunga.

Många unga saknar uppmuntran hemifrån

Tabell 2.31 visar att merparten av unga inte upplever att de fått någon uppmuntran till kulturutövande från en vuxen i familjen. Svagast är uppmuntran från familjen för att, i tur och ordning, slöjda, spela teater, dansa, sjunga, skriva och skapa bilder. Starkast är uppmuntran för att spela ett instrument. Knappt var tionde ung anser att de har fått väldigt mycket uppmuntran att göra detta. Uppmuntran till att slöjda uppvisar ett liknande mönster som teater. Två respektive 8 procent upplever att de har blivit uppmuntrade väldigt mycket eller ganska mycket, medan 15 respektive 74 procent upplever att de blivit uppmuntrade ganska lite eller inte alls.

Uppgifterna kan ställas i relation till att hela 66 procent av de unga uppger att de har blivit uppmuntrade att idrotta väldigt mycket eller ganska mycket av sina föräldrar. Samtidigt är kulturutövandet ändå mycket omfattande bland unga, trots dessa tecken på svag uppmuntran från hemmet.

Tabell 2.31 Andel unga som i olika utsträckning uppmuntrats eller inte uppmuntrats av sin egen familj att utöva kultur med avseende på olika konstformer, 13–25 år, 2010. Procent

	Väldigt mycket	Ganska mycket	Ganska lite	Inte alls	Vet ej/ inte svarat
Spela instrument	9	24	21	45	2
Skapa bilder	5	16	17	61	1
Skriva	5	13	17	63	1
Sjunga	5	13	15	67	1
Dansa	4	14	13	67	1
Spela teater	3	7	11	78	1
Slöjda	2	8	15	74	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Tjejer mer uppmuntrade än killar

Det är tydligt att tjejer i högre grad än killar upplever att de har blivit uppmuntrade att utöva olika kulturformer av sina föräldrar. I tabell 2.32 anges hur stora andelar som uppgivit att de har fått sådan uppmuntran ganska eller väldigt mycket.

Detta kan ställas i relation till att 65 procent av killarna och 67 procent av tjejerna upplever att de

har blivit väldigt eller ganska uppmuntrade att börja idrotta. Det ser ut som att det finns betydligt starkare könsstereotypa strukturer bakom vad vuxna i en familj uppmuntrar sina unga till inom kulturen än inom idrotten. Detta sagt med reservation för att enkäten inte ger utrymme för tolkningar relaterade till olika idrottsgrenar.

Tabell 2.32 Andel unga som uppger att de uppmuntrats väldigt eller ganska mycket av sina föräldrar eller annan vuxen i familjen att börja med kulturaktiviteter, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar
Spela instrument	36	29
Skapa bilder	30	13
Skriva	24	13
Sjunga	25	10
Dansa	30	8
Spela teater	14	6
Slöjda	11	9

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Grad av uppmuntran till kulturutövande

I detta avsnitt analyserar vi huruvida unga som växt upp i ett hem där de blivit uppmuntrade att börja utöva kulturaktiviteter i större utsträckning är kulturutövare med kulturidentitet än unga som växt upp i hem där de inte blivit uppmuntrade. Först görs en jämförelse mellan kulturutövandet hos dem som anger att de blivit väldigt eller ganska mycket uppmuntrade inom olika kulturformer och de som inte alls eller endast i liten utsträckning blivit uppmuntrade (tabell 2.33).

Resultaten visar att det finns stora skillnader i andelen kulturutövare beroende på om man blivit uppmuntrad av vuxna i familjen att utöva en kulturaktivitet. Slutsatsen gäller uppmuntran att utöva samtliga kulturaktiviteter. Den största andelen kulturutövare finns bland dem som blivit uppmuntrade att spela teater, sjunga, skriva och att ägna sig åt bildskapande. Det är också för dessa kulturformer som den största skillnaden i andel kulturutövare kan iakttas mellan de som blivit uppmuntrade och de som inte blivit det. Slöjd avviker i viss mån då andelen kulturutövare bland

dem som blivit uppmuntrade att börja med denna kulturform är lägre än för de övriga kulturformerna. Skillnaden i andel kulturutövare mellan dem som blivit uppmuntrade att börja med slöjd och dem som inte gjort det är också mindre än för de övriga kulturformerna.

Det tycks alltså finnas ett samband mellan att ha fått uppmuntran från den egna hemmiljön att ägna sig åt musik, bildskapande, skrivande, dans, teater, slöjd och att vara kulturutövare. Samtidigt är det viktigt att påpeka att ett starkt stöd hemifrån inte är någon garanti. En stark uppmuntran hemifrån innebär att hälften eller drygt hälften av de unga är kulturutövare. Det är också viktigt att betona att mer än var fjärde ung som inte har någon uppmuntran alls eller endast lite uppmuntran hemifrån är kulturutövare.

Tabell 2.33 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter grad av uppmuntran i familjen till att börja med sju olika kulturaktiviteter, 13–25 år, 2010. Procent

	Väldigt eller ganska uppmuntrad	Lite eller inte alls uppmuntrad
Spela instrument	48	27
Skapa bilder	52	29
Skriva	55	29
Sjunga	56	29
Dansa	46	31
Spela teater	62	31
Slöjda	44	33

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Uppmuntran att utöva flera konstformer

Unga kan också ha blivit uppmuntrade att utöva flera konstformer. I de följande analyserna redovisar vi betydelsen av att ha blivit uppmuntrad till att börja med flera konstformer. För att samtidigt kunna ta hänsyn till graden av uppmuntran inom var och en av de sju konstformerna har ett index konstruerats. De som inte alls blivit uppmuntrade har tilldelats värdet 0, de som blivit ganska lite uppmuntrade har tilldelats värdet 1, de som blivit ganska mycket uppmuntrade har tilldelats värdet 2 och de som blivit väldigt mycket uppmuntrade har tilldelats värdet 3.

Graden av uppmuntran inom de sju konstformerna har sedan adderats och överförs till en skala som löper mellan 0 och 100. Värdet 0 på uppmuntransindexet innebär att svarspersonen inte har fått någon uppmuntran alls till att börja med för någon av de sju konstformerna medan den som har värdet 100 har fått väldigt mycket uppmuntran inom samtliga sju konstformer. Då skalan löper mellan 0 och 100 är det möjligt att uttrycka

graden av uppmuntran som procentandelar. Det genomsnittliga värdet på uppmuntransindexet för de som svarat på enkäten är 19, för tjejer ligger nivån på 24 och för killar på 14. Tjejer upplever sig sålunda i högre grad bli uppmuntrade hemifrån att ägna sig åt kulturaktiviteter. Skillnaden mellan tjejer och killar är statistiskt signifikant.

Uppmuntran av betydelse för kulturutövandet

Frågan är nu hur relationen ser ut mellan graden av uppmuntran enligt indexet och att vara kulturutövande med kulturidentitet. För att kunna göra denna jämförelse har de unga delats in i fyra ungefär lika stora grupper med utgångspunkt från sina värden på indexet som mäter uppmuntran hemifrån. Av tabell 2.34 framgår att andelen kulturutövare tenderar att öka med ökad grad av uppmuntran från familjen i enlighet med det konstruerade indexet. Det framgår också att det bland killarna finns en något större andel kulturutövare för varje nivå av uppmuntran hemifrån än bland tjejerna.

Tabell 2.34 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter den sammanvägda graden av uppmuntran i familjen till att börja med olika kulturaktiviteter, 13–25 år, 2010. Procent

	Ingen uppmuntran	Låg uppmuntran	Medelstark uppmuntran	Stark uppmuntran
Tjejer	13	24	36	52
Killar	16	26	39	61
Totalt	15	25	38	55

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Med ingen uppmuntran avses värdet noll på uppmuntransindex. Med låg uppmuntran avses intervallet 1–10 på indexet. Med medelstark uppmuntran avses värdet 11–30 på indexet och med stark uppmuntran avses intervallet 31–100 på indexet.

Utbildningsnivå, uppmuntran hemifrån och kulturutövande

I detta avsnitt undersöks sambandet mellan föräldrarnas utbildningsbakgrund och i vilken utsträckning de unga blivit uppmuntrade att börja med de sju olika kulturaktiviteterna. För att belysa graden av uppmuntran analyserar vi inledningsvis huruvida de unga uppgivit att de väldigt eller ganska mycket uppmuntrats att börja med respektive kulturaktivitet.

Tendensen som framgår av tabell 2.35 är att uppmuntran hemifrån att utöva kulturaktiviteter ökar med föräldrarnas utbildningsbakgrund. Tendensen gäller uppmuntran till samtliga av de redovisade kulturaktiviteterna utom slöjd. Sambandets styrka tycks variera mellan olika kulturaktiviteter och är starkast för att spela instrument.

För att ytterligare belysa sambandet mellan uppmuntran till kulturaktivitet och föräldrarnas utbildningsbakgrund har vi slagit samman föräldrarnas utbildningsnivå till två kategorier: De två grupperna utgörs då å ena sidan av föräldrar som har

högst gymnasieutbildning och å andra sidan av föräldrar som har en eftergymnasial utbildning av något slag. Vi ser då att skillnaden i uppmuntran efter föräldrarnas utbildningsnivå är signifikant för att spela instrument, sjunga, skapa bilder, skriva och spela teater, men inte för att dansa och slöjda.

Det är också intressant att se om föräldrarnas utbildningsnivå uppvisar ett samband med graden av den totala uppmuntran till kulturaktivitet som kommer till uttryck i uppmuntransindexet. Med hjälp av detta index har vi möjlighet att väga samman inom hur många områden svarspersonerna uppmuntras till kulturaktivitet och i vilken grad de uppmuntras till aktivitet inom respektive område.

Resultaten som redovisas i tabell 2.36 pekar återigen mot tendensen att graden av uppmuntran ökar med föräldrarnas utbildningsnivå. Skillnaden i uppmuntransnivå mellan unga med föräldrar som har högst förgymnasial utbildning och unga med föräldrar som har längre eftergymnasiala utbild-

Tabell 2.35 Andel unga som blivit väldigt eller ganska mycket uppmuntrade att börja med sju olika kulturaktiviteter efter föräldrarnas utbildningsnivå, 13–25 år, 2010. Procent

	Förgymnasial utbildning	Gymnasium	Kortare eftergymnasial utbildning	Längre eftergymnasial utbildning
Spela instrument	23	28	32	45
Skapa bilder	17	19	22	27
Skriva	17	15	17	26
Sjunga	8	15	17	23
Dansa	13	18	18	23
Spela teater	3	9	9	14
Slöjda	9	10	10	11

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: Föräldrarnas utbildningsnivå har hämtats från SCB:s utbildningsregister och avser den förälder som har den högsta utbildningen. Med kortare eftergymnasial utbildning avses utbildning kortare än tre år. Med längre eftergymnasial utbildning avses att utbildningslängd ska vara minst tre år.

ningar uppgår till 11 procentenheter. Bland tjejerna är motsvarande skillnad 12 procentenheter och bland killarna 10 procentenheter. Sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntransgraden är statistiskt signifikant. En närmare analys visar dock att det framförallt är gruppen vars föräldrar har längre eftergymnasial utbildning som sticker ut, det är främst den högre uppmuntransgraden inom denna grupp som sticker ut och som på ett signifikant sätt skiljer sig från uppmuntransgraden inom övriga utbildningskategorier.

Ytterligare ett steg är att analysera i vilken utsträckning andelen kulturutövare med kulturidentitet uppvisar samband med föräldrarnas utbildningsnivå och graden av uppmuntran till kulturaktivitet i familjen. Frågan är alltså vad som händer med andelen kulturutövare med olika grader av uppmuntran inom en och samma utbildningsnivå.

Som redovisas i tabell 2.37 ökar andelen kulturutövare med föräldrarnas utbildningsnivå även när hänsyn tas till graden av uppmuntran i familjen. Detta gäller såväl för tjejerna som för killarna. Det finns alltså ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och grad av uppmuntran till kulturaktiviteter. Till denna insikt kan vi nu lägga en annan, nämligen att en starkare uppmuntran hemifrån ökar andelen unga kulturutövare inom alla utbildningskategorier. Annorlunda uttryckt har föräldrarnas uppmuntran stor betydelse för i vilken mån unga utövar kultur eller inte. Detta betyder också att stora andelar av de unga som inte uppmuntras, oavsett sina socioekonomiska förutsättningar, inte kommer att utöva kultur. Om samhället anser att kultur är viktigt är detta förhållande en stor kulturpolitisk utmaning.

Tabell 2.36 Grad av uppmuntran till kulturaktiviteter (uppmuntransindex) efter föräldrarnas utbildningsnivå, 13–25 år, 2010. Skala 0–100

	Förgymnasial utbildning	Gymnasium	Kortare eftergymnasial utbildning	Längre eftergymnasial utbildning
Tjejer	20	22	23	32
Killar	7	12	14	17
Totalt	13	17	19	24

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: Föräldrarnas utbildningsnivå har hämtats från SCB:s utbildningsregister och avser den förälder som har den högsta utbildningen. Med kortare eftergymnasial utbildning avses utbildning kortare än tre år. Med längre eftergymnasial utbildning avses att utbildningens längd är minst tre år.

Tabell 2.37 Andel kulturutövare med kulturidentitet efter föräldrarnas utbildningsnivå, kön och grad av uppmuntran till kulturaktivitet i hemmet (uppmuntransindex), 13–25 år, 2010. Procent

	Ingen uppmuntran	Låg uppmuntran	Medelstark uppmuntran	Stark uppmuntran
Högst gymnasium				
Tjejer	14	24	37	50
Killar	13	27	38	42
Totalt	13	26	37	48
Eftergymnasial utbildning				
Tjejer	17	26	37	54
Killar	19	22	44	72
Totalt	18	24	40	60

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar 1: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Föräldrarnas utbildningsnivå har hämtats från SCB:s utbildningsregister och avser den förälder som har den högsta utbildningen.

Kommentar 2: Med ingen uppmuntran avses värdet 0 på uppmuntransindex. Med låg uppmuntran avses intervallet 1–10 på indexet. Med medelstark uppmuntran avses värdet 11–30 på indexet och med stark uppmuntran avses intervallet 31–100 på indexet.

Kulturutövandets organisationsformer och arenor

I detta avsnitt riktas fokus mot kulturutövandets organisationsformer. Med organisationsform avses den arena eller det sammanhang där kulturutövandet äger rum.

Först beskrivs andelen kulturutövare som under de senaste tolv månaderna utövat kultur inom olika organisationsformer eller arenor. Vi diskuterar i vilken mån kulturutövarna vet i vilka organisationsformer de deltar samt skillnaden mellan arenan för utövande och den organisationsform som ligger bakom utövandet. Sedan analyserar vi organisationsformernas karaktär och hur vanligt det är att kulturutövare utövar sin kultur på olika arenor. Det beskrivs också på vilka arenor musik, dans, bild, skrivande, slöjd samt teater utövas. Avslutningsvis berörs betydelsen av kulturutövarnas ålder och deras egen bedömning av vem som har haft störst betydelse för dem när de började lära sig att utöva sin kulturaktivitet. Föregående avsnitt visade att föräldrarnas utbildningsbakgrund var viktig för graden av kulturutövande, här väcks frågan om vilken roll olika pedagoger kan ha. Därigenom kan också olika arenors eventuella kompensatoriska roll problematiseras.

Avsnittet ger en beskrivning av de olika former som de unga kulturutövarnas aktiviteter är organiserade i utifrån ungas eget sätt att definiera dem. En bedömning kan också göras av betydelsen och konsekvenserna av kulturutövandets mångfald och i vilken mån området kan anses vara "underorganiserat". Med underorganisering menar vi att ungas kulturutövande i stor utsträckning sker i ungas egen regi i deras egna hem och att unga inte hittar till offentligt finansierade arenor för sitt utövande. Detta kan vara ett problem

om det är så att stöd och uppmuntran till kulturutövande inte når alla de grupper som i grunden har rätt till kultur.

Kulturutövande på olika arenor

Ett viktigt påpekande inledningsvis är att utgångspunkten för analysen tas i gruppen kulturutövande unga med kulturidentitet. Det är endast de som har fått besvara frågor kring inom vilka organisationsformer och arenor de har bedrivit sitt kulturutövande. Svaren från denna grupp är alltså inte representativa för ungdomsgruppen som helhet.

För uppgifter om det totala antalet unga deltagare i exempelvis studiecirkel och musik- och kulturskolor är verksamhetsstatistiken från SMoK och Folkbildningsrådet istället en bättre källa. Den visar att det fanns 191 000 deltagare i musik- och kulturskolornas ämneskurser under 2009. Siffran omfattar deltagare i samtliga åldrar och SMoK:s bedömning är att majoriteten av dessa är yngre än 13 år. I övre tonåren och upp till 25 års ålder är andelarna i förhållande till alla deltagare små. I studiecirkel med kulturinriktning var det 175 400 deltagare i åldern 13–24 år under 2010. Många unga är också aktiva i det som kallas *annan folkbildningsverksamhet*, denna bedrivs i friare former än studiecirkel.

Hemmet den vanligaste arenan för kulturutövande

Vi beskriver på vilka arenor kulturutövare med kulturidentitet uppger att de utövar kultur. Frågorna har ställts så att de svarande kan uppge flera arenor för utövande. Hemmet är den absolut mest omfattande arenan då 86 procent av kulturutövarna utövar kultur på egen hand i hemmet och 59 procent gör det hemma tillsammans med kompisar (tabell 2.38).

Tabell 2.38 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet inom olika utövarmiljöer, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Självutövande i hemmet	86	85	86
Kompisutövande i hemmet	55	65	59
Musik- eller kulturskola	24	20	22
Förening	24	20	22
Kompisutövande i hyrd lokal	14	21	17
Studieförbund	14	14	14
Fritidsgård eller ungdomens hus	10	16	13
Religiös församling	13	7	10
Privatlektioner i hemmet	9	7	8
Företag som ordnar kurser eller har lokaler	10	5	8
Annat sammanhang	23	20	22

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

Stöd från studieförbund inom flera arenor

I tolkningen av tabell 2.38 är det viktigt att tänka in att flera av arenorna kan innebära att unga har stöd från studieförbund. Det är inte osannolikt att betydande andelar av de som är kompisutövande i hemmet, i hyrd lokal, på fritidsgårdar eller ungdomens hus samt i religiösa församlingar antingen bedriver sitt utövande som en studie-cirkel eller med stöd som annan folkbildningsverksamhet. I enkätens fråga kring förening som arena förtydligades att denna inte skulle vara kopplad till ett studieförbund (bilaga 2). Trots detta förtydligande kan det möjligen vara så att det för alla medlemmar i en förening inte är tydligt om denna får stöd från ett studieförbund, till exempel som studie-cirkel.

I relation till detta ser vi att ungefär var femte ung kulturutövare (22 procent) som anger att de utövar kultur i en lokal de hyrt tillsammans med kompisar även anger att de deltar i en kurs eller verksamhet som har stöd från ett studieförbund.

Möjligen kan det i dessa fall handla om en viss överlappning mellan dessa båda kategorier.

Den höga andelen kulturutövare som angett att de är aktiva i en musik- eller kulturskola stämmer inte heller med den verksamhetsstatistik som finns. Detta måste ses i relation till att det enbart är unga kulturutövare med kulturidentitet som har fått frågan om vilka arenor de utövar kultur på.

Definitionssvårigheter

Det finns några ytterligare definitionssvårigheter kopplade till frågor om arenor för kulturutövande. I enkätfrågorna kan det till exempel vara svårt att göra klara distinktioner för skillnaden mellan ett kulturinriktat ungdomens hus, ett kulturhus och ett bibliotek med många kulturarrangemang.

En indikation på svårigheten att fånga organisationsformer och arenor är också att 22 procent har använt sig av svarsalternativet *annat sammanhang*. Detta kan tolkas som att någon eller flera organisationsformer saknas bland de för-

utbestämda svarsalternativen, exempelvis bibliotek, kulturhus och digitala arenor. Det kan också tolkas som att de unga inte själva definierar den arenan eller organisationsformen utifrån våra givna svarsalternativ.

Detta pekar på flera viktiga metodologiska lärdomar inför framtida undersökningar. Avvikelserna från verksamhetsstatistik, samt den svåra uttolkningen av studieförbundens stöd till olika typer av organisering, skapar betydande svårigheter att fullt ut undersöka organisationsformer genom enkäter till unga. Dock kan den typen av undersökningar ge en fingervisning om i vilken mån unga kulturutövare utövar sin kultur i olika sammanhang, inte minst utövande i hemmet som är svårt att undersöka på annat vis.

Skillnaden mellan kulturutövande tjejer och killar är störst för kompisutövande i hemmet och i hyrd lokal (tabell 2.38). I båda fallen är det en hög-

re andel av killarna än av tjejerna som är kulturutövare. Även fritidsgårdar och ungdomens hus visar på en likartad skillnad. På några av de andra arenorna är det istället en något högre andel av tjejerna som är aktiva. En möjlig tolkning är att den högre andelen inom företag kan kopplas till utövande inom dansstudior.

Organisationsformer inom fyra sfärer

De organisationsformer som unga kulturutövare är aktiva inom kan delas in i fyra skilda sfärer. Dessa skiljer sig åt i offentlig medelstildelning och pedagogiska förutsättningar. Detta bidrar till att olika kulturaktiviteter behandlas mycket olika i de kulturpolitiska strävandena.

Störst är *den privata sfären* genom ett omfattande utövande i hemmet. Den omfattar 89 procent av kulturutövarna (tabell 2.39). Med kultur-

Tabell 2.39 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet inom olika sfärer, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Den privata sfären (självutövande och kompisutövande i det egna hemmet)	89	89	89
Den civila sfären (förening, studieförbund och religiös församling)	38	32	35
Den offentliga sfären (musik- och kulturskola samt fritidsgård och ungdomens hus)	30	31	31
Den marknadsbaserade sfären (privatlektioner i hemmet samt företag som anordnar kurser eller har lokaler)	18	12	15
Kompisutövande i hyrd lokal	14	21	17
Annat sammanhang	24	20	22

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

utövande i privatsfären följer inte endast att estetiska uttrycksformer praktiseras i hemmet. Det innebär också att de troligen i betydande utsträckning är självfinansierade och informellt organiserade. De saknar därmed formella ledare. Dock kan kompikutövandet i hemmet ha stöd från studieförbund. I privatsfären dominerar sannolikt informella läroprocesser. Unga lär sig själva eller av varandra. Också föräldrar och syskon kan spela roll.

Efter privatsfären följer *den civila sfären* som består av bland annat föreningsliv, studieförbund och religiösa församlingar. Här är kulturutövandet följaktligen föreningsorganiserat. Det sker i föreningslokaler och församlingslokaler samt i studieförbundens lokaler. Av tabell 2.39 framgår att 35 procent av kulturutövarna är aktiva inom denna sfär. Redan här indikeras utmaningen i att beskriva bakomliggande organisationsform i förhållande till arena för utövande. Förmodligen rör det sig också om en kombination av formella och informella läroprocesser och icke-formell utbildning. Verksamheten finansieras med hjälp av offentligt stöd, ideella insatser och självfinansiering.

Den tredje sfären är den *offentliga sfären*, som enligt svaren på enkäten domineras av musik- och kulturskola. Till den hör också fritidsgård eller ungdomens hus. Inom denna sfär är 31 procent av kulturutövarna med kulturidentitet aktiva. Just utvecklingen av fritidsgårdar och ungdomens hus som arenor för kulturutövande behandlas ingående i *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken* (Ungdomsstyrelsen 2008) där frågor om det offentliga engagemang för mötesplatser problematiseras i förhållande till kulturpolitiska och socialpolitiska utmaningar. Vi kan dock inte utesluta att en del fritidsgårdar och ungdomens hus kan vara föreningsstyrda och därmed helt eller delvis tillhöra den civila sfären, en utveckling som beskrivits i *Fokus 06 – En analys*

av ungas kultur och fritid (Ungdomsstyrelsen 2006). Sammanställningen i tabell 2.39 bör därför betraktas som en ungefärlig indikation.

Inom den offentliga sfären är platsen offentliga lokaler och verksamheten formellt organiserad och ofta ledarledd. Verksamheten finansieras genom en kombination av offentliga medel och deltagaravgifter. Med all säkerhet domineras musik- och kulturskolan av mer formella läroprocesser medan de på fritidsgårdar och i ungdomens hus är mer informella.

Till sist den *marknadsbaserade sfären*, som med avseende på andelen deltagande kulturutövare utgör den minsta sfären. Hit hör främst företag och privatlektioner i hemmet. Kanske hör också kulturutövande i hyrd lokal hit, men det kan likaväl tillhöra den civila om det finansieras av studieförbund. Av den anledningen har denna arena för kulturutövande inte placerats under någon specifik sfär i tabell 2.39.

Inom den marknadsbaserade sfären kan karaktären på verksamheten naturligtvis variera. Den kan vara självorganiserad med informella ledare och informellt lärande (i egen hyrd lokal). Den kan också vara organiserad kring icke-formellt ledarskap och icke-formellt lärande, till exempel ett företag som driver en dansskola. I båda fallen bygger verksamheten troligen på avgifter från deltagarna, men kan också vara sponsrad.

Den dominerande sfären för ungas kulturutövande är alltså hemmet. Den minst vanliga är den marknadsbaserade. Ungas kulturutövande är därmed i mycket hög grad hembaserat och självorganiserat.

Med olika organisationsformer följer olika karaktärer i termer av idéer, plats, organisering, verksamhet, finansiering, ledare och lärandeformer. Ungdomsstyrelsen (2007) har tidigare visat betydelsen av nätverkskulturer i ungas identitetskapande och vilken roll de kan spela, exempelvis

på musikområdet vid kulturutövandets möte med digitala arenor, vilket även har diskuterats i tidigare avsnitt i detta kapitel.

En parallell kan dras till Norge där bilden också är tydlig att ungas fritid bedrivs på många arenor. De har också upplevt en trend där hemmet verkar bli en alltmer viktig arena för ungas fritidsaktiviteter (Barne- og likestillingsdepartementet 2009). Trenden förklaras bland annat med att fler aktiviteter är kopplade till teknikutveckling, exempelvis tillgång till internet och sociala plattformar. Detta gör att delvis nya politiska frågor framträder. Om hemmet blir en allt mer central arena för fritidsaktiviteter blir förutsättningar i ungas hemmiljö en viktigare fråga. I Norge diskuteras också att det offentliga ”konkurrerar” med både egenorganiserade aktiviteter och ett kommersiellt utbud.

I sitt kulturutövande möter unga alltså organisationsformer inom olika sfärer med olika karaktär. De möter också olika villkor för utövande i termer av både pedagogik och medelstilldelning. För att förstå området behövs också en spegling av i vilken mån unga deltar inom flera arenor och sfärer samtidigt.

Kulturutövande på flera arenor

I vilken utsträckning kulturutövandet sker på olika arenor kan beskrivas genom analys av *hur organisationsformer kombineras*. Vidare beskrivs hur många arenor som unga kulturutövare är aktiva på under de senaste tolv månaderna, vilket benämns som *grad av organisationstäthet*.

Unga kulturutövare ofta aktiva inom flera arenor

Som föregående analys antyder är unga kulturutövare aktiva på flera arenor. Detta kan förtydligas genom en analys av hur många arenor som varje kulturutövare är aktiv inom – från en till de totalt elva arenor och organisationsformer som berördes i enkäten. Omkring hälften av unga kulturutövare med kulturidentitet utövar kultur på minst tre arenor (tabell 2.40). I dessa avseenden finns inga påtagliga skillnader mellan könen. Dock bör läsaren vara uppmärksam på den risk för sammanblandning av olika arenor, hos de som svarat på enkäten, som konstaterats i tidigare avsnitt.

Att utövandet sker inom flera olika arenor går att ställa mot den inledande reflektionen kring möjlig underorganisering bland unga kulturutövare. Utan tvivel dominerar hembaserade organisationsformer i mycket hög grad, samtidigt som det hembaserade kombineras med utövande på andra arenor. Ungas kulturutövande är otvetydigt mångfaldigt, vilket nog starkt bidrar till att så många unga kulturutövar trots svag uppmuntran i det egna hemmet. Här tydliggörs den kompensatoriska roll som stöd från det offentliga har genom folkbildning, musik- och kulturskolor, fritidsgårdar och så vidare. Samtidigt är det värt att påpeka att analysen utgår från kulturaktiva unga. I vilken mån arenor och organisationer når fram till olika grupper av unga kan också relateras till tidigare avsnitt om olika bakgrundsfaktorerers betydelser för kulturutövande.

Tabell 2.40 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som varit aktiva inom en eller flera arenor för kulturutövande under de senaste 12 månaderna, 13–25 år. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
1 arena	20	19	19
2 arenor	26	31	28
3 arenor	26	21	24
4 arenor	14	12	13
5 arenor	7	9	8
6 arenor	5	3	4
7 arenor	1	3	2
8 arenor	1	0	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

Arenor bland aktiva i hemmet och i musik- och kulturskolor

Kulturutövande på egen hand i hemmet är den vanligaste arenan bland unga kulturutövare. Vidare är musik- och kulturskolor betydande arenor som går att avgränsa utifrån enkäten (till skillnad från arenor där stöd från studieförbund förekommer). Kombinationer av organisationsformer kan

illustreras utifrån kulturutövare inom dessa båda arenor.

Bland unga som ägnar sig åt kultur i hemmet på egen hand finns samtliga andra arenor representerade (tabell 2.41). Det vanligaste är att självutövande i hemmet också kombineras med kompisutövande i hemmet. Bland unga i musik- och kulturskola är det höga andelar som ägnar sig åt kultur-

Tabell 2.41 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som utövar i hemmet respektive i musik- eller kulturskola och som även är aktiva inom andra arenor, 13–25 år, 2010. Procent

Självutövare i hemmet (som också ägnar sig åt ...)		I musik- eller kulturskola (som också ägnar sig åt ...)	
Kompisutövande i hemmet	65	Självutövande i hemmet	87
Musik- eller kulturskola	23	Kompisutövande i hemmet	63
Annat sammanhang	22	Studieförbund	26
Kompisutövande i hyrd lokal	17	Förening	25
Förening	17	Fritidsgård eller ungdomens hus	20
Fritidsgård eller ungdomens hus	14	Kompisutövande i hyrd lokal	18
Studieförbund	13	Privatlektioner i hemmet	17
Religiös församling	10	Annat sammanhang	15
Privatlektioner i hemmet	9	Religiös församling	15
Företag som ordnar kurser eller har lokaler	7	Företag som ordnar kurser eller har lokaler	10

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

utövande i hemmet, antingen på egen hand eller tillsammans med kompisar. Vi ser att en hög andel (26 procent) av dessa unga även uttalat ägnar sig åt utövande inom studieförbund, samtidigt som de deltar på flera arenor som kan ha stöd genom studieförbundens cirkelverksamhet eller annan folkbildningsverksamhet.

Arenor för utövande inom olika konstformer

Ytterligare en fråga är i vilken grad utövare av olika konstformer är aktiva inom flera arenor, samt vilka arenor som är vanligast förekommande inom respektive konstform. Konstformerna är musik (sång och musik), dans, teater, skrivande och bild.

En mångfald av arenor för musik och dans

Sett till antalet organisationsformer så är unga kulturutövare inom dans och musik aktiva inom många arenor i jämförelse med aktiva inom skrivande och bildkonst (tabell 2.42). Aktiva inom teater intar en mellanposition. Inom dans och musik är det 10 respektive 12 procent som endast

utövar detta inom en arena medan de flesta har ett utövande inom två till fyra arenor. Inom skrivande är det istället omkring hälften som utövar detta inom en arena. Det leder vidare till frågan om vilka arenor som är vanligast inom respektive område.

Skilda arenor beroende på konstform

I detta avsnitt beskrivs hur skilda arenor dominerar bland de olika konstformerna. Vilka arenor som är vanliga inom respektive konstform kan åtminstone delvis kopplas till vilka arenor som det offentliga helt eller delvis finansierar, och hur väl dessa fångar upp intresset hos unga kulturutövare.

Inom musik och bild är hemmasfären och den offentliga sfären dominerande (tabell 2.43). Musik- och kulturskola är den tredje största arenan för dessa utövare, och störst bland musikerna. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att flera av arenorna, som kompisutövande i hemmet, kan ha stöd från studieförbund.

Tabell 2.42 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som varit aktiva inom en eller flera arenor för kulturutövande under de senaste 12 månaderna. Fördelning per konstform, 13–25 år, 2010. Procent

	Skrivande	Bild	Teater	Slöjd	Musik	Dans
1 arena	47	33	23*	18	12	10
2 arenor	38	43	47*	27	26	15
3 arenor	8	13	9*	39	28	27
4 arenor	3	6	11*	8	16	20
5 arenor	2	3	4*	4	10	11
6 arenor	2	1	5*	4	4	7
7 arenor	0	0	0*	0	2	4
8 arenor	0	0	0*	0	1	2

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

* Bör tolkas med stor försiktighet då andelen bygger på svar från färre än 20 individer.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

Tabell 2.43 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som varit aktiva inom olika arenor under de senaste 12 månaderna. Fördelning per konstform, 13–25 år, 2010. Procent

	Skrivande	Bild	Teater	Slöjd	Musik	Dans
Självutövande i hemmet	100	99	37*	96	92	77
Kompisutövande i hemmet	32	51	47*	52	69	56
Musik- eller kulturskola	5	10	26*	4	33	33
Förening	10	4	45*	26	12	50
Kompisutövande i hyrd lokal	0	2	9*	16	21	28
Studieförbund	3	6	16*	18	14	28
Fritidsgård eller ungdomens hus	7	1	5*	12	16	19
Religiös församling	6	1	19*	8	15	10
Privatlektioner i hemmet	2	2	5*	4	16	5
Företag som ordnar kurser eller har lokaler	2	5	11*	4	5	19
Annat sammanhang	16	23	23*	27	19	22

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

* Bör tolkas med stor försiktighet då andelen bygger på svar från färre än 20 individer.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet. Uppdelningen bör ses som en ungefärlig indikation då det finns flera definitionssvårigheter på området.

Också för dansare dominerar de hembaserade organisationsformerna men på betydligt lägre nivå. För dem är förening också en betydelsefull arena. Här dominerar alltså hembaserad och civilsamhällelig form. Dessa tre former – hemma själv eller med kompisar och förening – gäller även för de som skriver. Men bland dem dominerar den hembaserade organisationsformen nästan helt och hållet eftersom samtliga skriver hemma. Att göra det hemma med kompisar och i förening är betydligt mer ovanligt.

Slöjd utövas också ofta i hemmet, samtidigt som många utövare också är aktiva i någon form av förening. För de som ägnar sig åt teater, slutligen, finner vi att den civilsamhälleliga formen dominerar. Teater utövas oftast i föreningsform. Inom flera av konstformerna är underlaget för litet för att också beskriva könsskillnader utifrån både arenor och konstform.

Konstformerna att skriva och göra bilder ser ut att ha en mycket svag koppling till de offentligt finansierade arenorna, trots att mycket stora andelar av de unga ägnar sig åt dessa. Vi vet också utifrån tidigare presenterad deltagarstatistik från studieförbunden och musik- och kulturskolorna att bild och skrivande andelsmässigt tillhör de aktiviteter som är minst förekommande.

Arenor i olika åldrar

Organisationsmönster och arenor för utövande kan också ställas i relation till kulturutövarnas ålder. Några arenor har en tydlig tonårsprofil sett till hur stor andel inom olika åldersgrupper som under året har utövat sin kulturaktivitet där. Detta gäller musik- och kulturskolan, privatlektioner i hemmet samt fritidsgårdar och ungdomens hus, där större andelar bland 13–18-åringar än bland 19–25-åringar är aktiva (tabell 2.44). Kompisutövande i hemmet avtar också bland 23–25-åringarna.

Det finns någon eller några arenor som istället uppvisar ett omvänt mönster. Kompisutövande i hyrd lokal är något mer omfattande bland 23–25-åringar. Möjligen flyttar utövandet då i större omfattning ut från hemmet till en hyrd lokal. Även andelen som utövar i annat sammanhang är större bland 23–25-åringarna.

Inom flera arenor är andelen utövare relativt jämn mellan olika åldersgrupper. Att spela hemma för sig själv är exempelvis omfattande inom samtliga åldersgrupper. Sedan finns det andra arenor där åldersmönstret inte är lika tydligt. Utövande i en religiös församling eller mötesplats och med stöd av studieförbund verkar minska i åldern 16–22 år, men därefter ökar det igen.

Det är rimligt att anta att mångfalden i organisationsformer och arenor, bland annat till följd av olika åldersprofiler, bidrar till kulturutövandets omfattning. Det finns inte endast olika former att välja på, det finns också arenor som fångar upp olika åldrar olika väl. Andelen aktiva kulturutövare är dock lägre i åldrarna 19–25 år inom flera av arenorna.

Tabell 2.44 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som varit aktiva inom olika arenor under de senaste 12 månaderna efter åldersgrupper, 2010. Procent

	13–15 år	16–18 år	19–22 år	23–25 år
Högre andel aktiva bland yngre				
Musik- eller kulturskola	37	31	18	2
Privatlektioner i hemmet	13	9	6	5
Fritidsgård eller ungdomens hus	22	16	8	6
Kompisutövande i hemmet	65	58	63	50
Högre andel aktiva bland äldre				
Kompisutövande i hyrd lokal	14	18	15	22
Annat sammanhang	11	22	23	30
Jämn eller otydlig åldersprofil				
Religiös församling	12	10	7	11
Företag som ordnar kurser eller har lokaler	9	8	8	6
Studieförbund	17	12	13	15
Självtövande i hemmet	86	86	87	83
Förening	18	25	22	22

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Pedagogens betydelse

I enkäten fick kulturutövarna uppge vem som hade varit mest betydelsefull för dem när de lärde sig att utöva sin kulturaktivitet.

Betydelsefulla pedagoger i familjen och bland kompisar

I tabell 2.45 redovisas ungas svar på vem som är det som kan kallas *den mest betydelsefulla pedagogen*. Det enskilt vanligaste alternativet var lärare eller ledare (29 procent), vilket visar på betydelsen av personer inom organiserad verksamhet. Näst störst andel har svarsalternativet *Jag har i stort lärt mig själv* (21 procent), vilket samtidigt understyrker kulturutövandets hembaserade karaktär. I tidigare avsnitt har vi visat vilken stor betydelse föräldrars uppmuntran har för kulturutövandet. Även föräldrar och kompisar framträder här som viktiga pedagoger för många unga

kulturutövare med kulturidentitet (18 respektive 14 procent).

Det är också i de två vanligaste svarsalternativen som vi finner de största skillnaderna mellan könen. En högre andel av tjejerna än av killarna pekar ut en lärare eller ledare som den mest betydelsefulla pedagogen. Det motsatta förhållandet gäller hur många som är självlärda.

Pedagogerna kan delas in i tre kategorier: familj och kompisar, organiserad verksamhet och autodidakt (sjävlärd). Utifrån en sådan uppdelning finns de betydelsefulla pedagogerna främst inom kulturutövarens egen familj eller bland kompisar (38 procent). Motsvarande andel för organiserad verksamhet i form av ledare eller lärare är 29 procent. Sedan tidigare vet vi att 21 procent av unga kulturutövare pekar ut sig själva som den mest betydelsefulla pedagogen. Om dessa autodidakter placeras in inom familjen kommer nästan sex av

Tabell 2.45 Mest betydelsefulla pedagog, andel av unga kulturutövare med kulturidentitet, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Familj eller kompis			
Förälder	20	15	18
Syskon	5	6	6
Kompis	13	15	14
Organiserad verksamhet			
Lärare/ledare	32	26	29
Autodidakt			
I stort sett självlärd	17	25	21
Övrigt			
Annan	7	9	8
Vet ej	6	4	5
Totalt	100	100	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

tio av de unga kulturutövarnas mest betydelsefulla pedagog från den egna familjen eller är en kompis. Om vi istället lägger ihop autodidakter (21 procent) och kompisar (14 procent) finner vi att den mest betydelsefulla pedagogen är den unge själv eller en kompis i drygt vart tredje fall (35 procent). Detta pekar återigen på en låg grad av formell organisering av ungas kulturutövande.

Betydelsefulla pedagoger i organiserad verksamhet

Kulturutövarna ombads också att peka ut den mest betydelsefulla läraren i organiserad verksamhet. Här fanns även lärare i grund- och gymnasieskola som möjligt svarsalternativ.

Den största andelen kulturutövare svarade att lärare i musik- eller kulturskola varit den mest betydelsefulla pedagogen bland dessa alternativ (tabell 2.46). Detta är särskilt påtagligt bland killar. Många lyfte fram pedagoger inom grund- eller gymnasieskola, alltså aktörer som i sig inte verkar på fritiden. Detta resultat understryker den viktiga roll som skolan har för att förverkliga de kulturpolitiska målen.

Även om det inte råder någon tvekan om att många unga kulturutövare anser att deras viktigaste pedagog i organiserad verksamhet finns i musik- och kulturskolan eller i skolan bör andelarna tolkas med viss försiktighet. Dessa skolverksamheter är av stor omfattning och i princip alla unga har gått i skolan. Bland kulturutövarna har 22 procent gått i musik- eller kulturskola under de senaste tolv månaderna. Detsamma gäller, som exempel, endast 8 procent för företag som anordnar kurser eller har lokaler.

Att drygt var tredje ung finner en lärare i musik- och kulturskolan som den mest betydelsefulla pedagogen synliggör otvetydigt dessa skolors betydelse när unga lär sig utöva kultur, särskilt musik. Mot bakgrund av att bild är en så omfattande konstform bland unga kan det också vara relevant att lyfta fram att skolan är en av få arenor där unga i stor omfattning kommer i kontakt med pedagoger på bildområdet.

En slutsats är att när unga inte lär sig av sin familj, sig själva och sina kompisar så lär de sig av lärare i undervisningsverksamhet. Det tyder på att åtminstone en del av dem uppskattar ledarleda läroprocesser av mer formell natur.

Tabell 2.46 Det sammanhang som unga kulturutövare med kulturidentitet, med lärare som mest betydelsefulla pedagog, har träffat pedagogen, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer	Killar	Totalt
Musik- eller kulturskola	26	45	34
Grund-/gymnasieskola	34	33	33
Förening	15	8	12
Studieförbund	6	2	4
Religiös församling	5	0	3
Privatlärare i hemmet	1	4	2
Företag som säljer kurser	2	0	1
Annat sammanhang	12	8	10

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kulturutövandets betydelser

Detta avslutande avsnitt kretsar kring frågan om vad kulturutövandet betyder och har för konsekvenser för de unga själva utifrån deras egen bedömning. Ett antal infallsvinklar diskuteras:

- kulturutövandets omfattning och efterfrågad aktivitetsgrad
- konsumtion av kultur
- investering i yrkesdröm
- personlig utveckling och välbefinnande
- social mobilitet
- samhälle och politik.

Utgångspunkten för analysen är som tidigare unga kulturutövare med kulturidentitet, om inte annat påpekas i texten. Analysen indikerar kulturutövandets betydelser. Att fullt ut kunna beskriva betydelsen för individen och samhället utifrån en enkät är svårt. För att belysa området har de intervjuade i vissa fall fått ta ställning till en rad påståenden som kan indikera betydelsen. Dock finns en risk för ”hålla med-fenomen” vid påståendefrågor. Tendensen kan bli särskilt påtaglig om den som intervjuas har dålig kunskap om ämnet, har låg motivation att svara eller om frågeställaren uppfattas som en auktoritet på området (Tourangeau et al. 2000). Dessa faktorer vägs därmed in i tolkningen av resultaten.

Kulturutövandets omfattning

För ungdomsgruppen som helhet är det en större andel tjejer än killar som upplever att de har så lite fritid att de inte vet hur de ska hinna med det de vill göra (38 respektive 28 procent enligt Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2009). I detta avsnitt beskrivs i vilken utsträckning unga kulturutövare med kulturidentitet vill ägna tid åt kulturutövande än vad de gör vid undersökningstillfället.

Unga med kulturidentitet efterfrågar mer tid för kultur

Som framgick i det inledande avsnittet om kulturutövandets omfattning och aktivitetsnivå är det vanligast inom musik, dans och teater att detta utövas någon gång i veckan. Inom bild och skrivande är det vanligare att utövandet sker någon eller några gånger i månaden. Dessa uppgifter gäller för samtliga unga som är aktiva inom de nämnda konstformerna.

Aktivitetsgraden bland unga kulturutövare med kulturidentitet är generellt något högre. Bland de som uppgivit musik som ”sin kulturaktivitet” är det 79 procent som utövar detta nästan varje dag eller någon gång i veckan. Motsvarande uppgift för dans är 90 procent, bild 57 procent och skrivande 64 procent. För teater är andelen 75 procent, men i det fallet bygger uppgiften på svar från färre än 20 individer och bör tolkas med stor försiktighet.

Trots att unga kulturutövare med kulturidentitet i hög grad är aktiva är det ändå 54 procent som vill lägga ned mer tid på sin kulturaktivitet än vad de gör vid undersökningstillfället. Detta är något tydligare bland tjejerna där andelen är 59 procent, att jämföra med 48 procent bland killarna. Det är 43 procent som är nöjda med den tid de lägger ned. Endast 3 procent anger att de vill lägga ned mindre tid.

Efterfrågad aktivitetsgrad och bakgrundsfaktorer

Den efterfrågade aktivitetsgraden varierar också utifrån fler bakgrundsfaktorer än kön. Den efterfrågade aktivitetsgraden hos unga kulturutövare ökar med stigande *ålder*. Bland 13–15-åringar anger 42 procent att de vill ägna mer tid åt sin kulturaktivitet och bland 16–18-åringar är andelen 50 procent. Bland 19–22-åringar och 23–25-åringar är andelarna istället 60 respektive 61 procent.

Bland unga kulturutövare som har bott i sitt område kortare tid än två år vill en högre andel (63 procent) lägga mer tid på sin kulturaktivitet än de som har bott där under en längre tid. För de som har bott i området i 2–6 år, 6–14 år respektive längre än 14 år är motsvarande andel 50–52 procent. Förankring i närområdet kan ha stor betydelse. Dessa skillnader är mer påtagliga än exempelvis mellan utrikes och inrikes födda, där det inte går att se någon skillnad.

Efterfrågad aktivitetsgrad varierar, men är generellt hög

Sett till olika konstformer är det tydligt att många som vill lägga ned mer tid på sin konstform finns bland dem som ägnar sig åt att skriva, dansa och göra bilder (tabell 2.47). Bland de som ägnar sig åt musik är det en högre andel som upplever att de lägger lagom med tid, vilket är ännu mer påtagligt bland dem som ägnar sig åt slöjd. Trots dessa skillnader ser vi att en stor andel efterfrågar en ökad aktivitetsnivå och att en mycket liten andel vill minska den tid de lägger ned på olika konstformer. Mot denna bakgrund framstår kulturutövandets betydelse i ungas liv som mycket stor.

Självskattad tid och efterfrågad tid

Relationen mellan *självskattad tid* (ungas egen uppskattning av hur mycket tid de lägger ned på sin kulturaktivitet) och *efterfrågad tid* kan också analyseras. Bland de som har musik som sin huvudaktivitet och utövar detta minst någon gång i veckan är det ändå 45 procent som vill lägga mer tid på att utöva musik. Motsvarande uppgift för dem som har utövat musik någon gång i månaden eller mer sällan under året är 57 procent. Inom musik är det alltså tydligt att de som är aktiva i mindre utsträckning önskar en högre utövande-grad.

Denna tendens kan inte fastställas för de andra konstformerna. Bland de som håller på med bild eller skrivande är önskan om utökad aktivitet ungefär densamma mellan de som håller på minst någon gång i veckan respektive någon gång i månaden eller mer sällan. För dans och teater är antalet svarande för få för att kunna uppskatta betydelsen av den självskattade tiden i förhållande till efterfrågad tid.

Tabell 2.47 Synen på hur mycket tid som läggs på huvudsaklig kulturaktivitet bland unga kulturutövare med kulturidentitet. Fördelning per konstform, 13–25 år, 2010. Procent

	Skrivande	Bild	Teater	Slöjd	Musik	Dans
Vill lägga mer tid	65	61	59*	40	49	63
Lägger lagom med tid	31	35	35*	56	48	36
Vill lägga mindre tid	2	4	6*	4	3	0
Vet ej	2	0	0*	0	1	1
Totalt	100	100	100	100	101	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

* Bör tolkas med stor försiktighet då andelen bygger på svar från färre än 20 individer.

Kommentar 1: Med huvudsaklig kulturaktivitet avses det som unga karakteriserar som "sin kulturaktivitet".

Kommentar 2: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kommentar 3: På grund av avrundning kan summan anta ett värde mellan 99 och 101.

Tabell 2.48 Synen på hur mycket tid som läggs på huvudsaklig kulturaktivitet bland unga kulturutövare med kulturidentitet. Fördelning per konstform, 13–25 år, 2010. Procent

	1 arena	2 arenor	3 arenor	4 arenor	5 arenor	6 eller fler arenor
Vill lägga mer tid	62	54	51	48	50	53
Lägger lagom med tid	36	43	46	44	47	40
Vill lägga mindre tid	3	2	2	5	2	7
Vet ej	0	1	0	3	0	0
Totalt	101	100	99	100	99	100

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar 1: Med huvudsaklig kulturaktivitet avses det som unga karakteriserar som "sin kulturaktivitet".

Kommentar 2: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kommentar 3: På grund av avrundning kan summan anta ett värde mellan 99 och 101.

Efterfrågan och aktivitet på flera arenor

Graden av efterfrågan kan också ställas mot hur många arenor unga kulturutövare är aktiva inom. Av tabell 2.48 framgår att andelen unga kulturutövare som vill lägga ned mer tid på sin kulturaktivitet är större bland de som endast utövar inom en arena. Detta kan vara en indikation på att dessa unga inte i lika stor utsträckning har funnit en arena som motsvarar de förväntningar de har på sitt kulturutövande. Det är också så att för 73 procent av de som är aktiva inom "en arena" är det genom att vara kulturaktiva hemma på egen hand.

Kulturutövande och konsumtion av kultur

Kulturutövande kan också ställas i relation till konsumtion av kultur. Analysen visar att unga kulturutövare med kulturidentitet i större utsträckning tar del av olika kulturyrtingar än övriga unga (tabell 2.49). Det gäller allt från att gå på konserter eller spelningar till att lyssna på ljudböcker. Procentandelarna gäller alla som vid minst ett tillfälle har tagit del av de olika kulturformerna på sin fritid under de senaste tolv månaderna. Som framgår av tabellen gäller tendensen också både tjejer och killar, samtidigt som tjejer i många fall är kulturkonsumenter i högre grad än killar. Att titta på film eller lyssna på musik är utbrett bland samtliga unga och där finns inte motsvarande skillnader.

Möjligen kan unga med kulturidentitet vara mer aktiva generellt när det gäller att ta del av olika fritidsaktiviteter. Dock talar en jämförelse med att gå på idrottstävlingar eller match mot ett sådant resonemang. Det är särskilt påtagligt att killar utan kulturutövaridentitet i högre grad har varit på sådana arrangemang jämfört med killar med kulturutövaridentitet.

Att gå på konsert, teater, konstmuseum, dansföreställning och musikal avser besök på konstinstitutioner, eller åtminstone publika arenor för kultur. Att läsa skönlitteratur, ljudbok och att titta på film eller lyssna på musik via nätet är av en annan karaktär och tillgängligheten är större.

I tabell 2.50 och 2.51 redovisas hur ofta unga med och utan kulturutövaridentitet tar del av olika former av kultur. Inom båda grupperna är det överlag ovanligt att någon gång i veckan eller oftare gå på konsert eller spelning, dansföreställning, teater, musikal eller konstmuseum. En tydlig tendens är att kulturutövare med kulturidentitet i något större utsträckning går på konsert eller spelning någon eller några gånger i månaden än övriga i ungdomsgruppen. En annan tendens är att de också läser något oftare. Samtidigt ser vi att mönstret är någorlunda lika för att ta del av dansföreställningar, teater och teaterverksamhet. De utan kulturidentitet är istället något mer aktiva när det gäller att gå på idrottstävling eller match.

Tabell 2.49 Kulturkonsumtion bland unga med och utan kulturidentitet, andel som har tagit del av olika aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer		Killar		Totalt	
	Med	Utan	Med	Utan	Med	Utan
Gå på konsert eller spelning	78	65	75	61	77	63
Gå på dansföreställning	45	28	22	13	34	20
Gå på teater	41	32	32	23	37	27
Gå på musikal	32	20	27	13	30	16
Gå på konstmuseum	38	23	33	20	36	21
Läsa böcker, romaner, noveller eller dikter	94	87	78	62	87	74
Lyssna på ljudbok	27	19	30	19	28	19
Titta på film eller lyssna på musik via nätet	96	95	95	94	96	95
Gå på idrottstävling eller match	45	44	52	61	48	53

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet (n=571), jämfört med de i undersökningen som inte har kulturidentitet (n=1 084).

Tabell 2.50 Kulturkonsumtion bland unga med kulturidentitet, aktivitetsnivå bland de som har tagit del av olika aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna, 13–25 år, 2010. Procent

	Nästan varje dag	Någon gång i veckan	Någon eller några gånger i månaden	Någon eller några gånger per år	Vet ej
Gå på konsert eller spelning					
Tjejer	0	0	20	80	0
Killar	0	2	27	71	0
Totalt	0	1	24	76	0
Gå på dansföreläsning					
Tjejer	0	0	8	92	0
Killar	0	2	12	84	3
Totalt	0	1	9	90	1
Gå på teater					
Tjejer	0	1	6	93	0
Killar	0	0	6	94	0
Totalt	0	1	6	94	0
Gå på musikal					
Tjejer	0	2	4	94	0
Killar	0	1	6	93	0
Totalt	0	1	5	94	0
Gå på konstmuseum					
Tjejer	0	0	7	92	1
Killar	0	0	8	92	0
Totalt	0	0	7	92	0
Läsa böcker, romaner, noveller eller dikter					
Tjejer	33	27	26	14	0
Killar	26	22	27	26	0
Totalt	30	25	26	19	0
Lyssna på ljudbok					
Tjejer	8	11	27	54	0
Killar	6	17	30	48	0
Totalt	7	14	28	51	0
Titta på film eller lyssna på musik via nätet					
Tjejer	71	22	6	1	0
Killar	75	22	3	0	0
Totalt	73	22	5	0	0
Gå på idrottstävling eller match					
Tjejer	2	16	36	46	0
Killar	2	32	34	32	1
Totalt	2	24	35	39	0

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Tabell 2.51 Kulturkonsumtion bland unga utan kulturidentitet, aktivitetsnivå bland de som har tagit del av olika aktiviteter på sin fritid under de senaste 12 månaderna, 13–25 år, 2010. Procent

	Nästan varje dag	Någon gång i veckan	Någon eller några gånger i månaden	Någon eller några gånger per år	Vet ej
Gå på konsert eller spelning					
Tjejer	0	1	15	84	0
Killar	0	0	13	86	0
Totalt	0	1	14	85	0
Gå på dansföreställning					
Tjejer	1	2	6	92	0
Killar	0	1	12	87	0
Totalt	0	2	8	90	0
Gå på teater					
Tjejer	0	1	5	94	1
Killar	0	1	7	92	0
Totalt	0	1	6	93	0
Gå på musikal					
Tjejer	0	1	2	98	0
Killar	0	0	0	100	0
Totalt	0	1	1	99	0
Gå på konstmuseum					
Tjejer	0	0	7	93	0
Killar	1	0	3	94	3
Totalt	0	0	5	93	1
Läsa böcker, romaner, noveller eller dikter					
Tjejer	25	30	28	16	1
Killar	17	25	33	25	1
Totalt	22	28	30	20	1
Lyssna på ljudbok					
Tjejer	6	15	21	59	0
Killar	5	12	22	60	0
Totalt	6	13	22	59	0
Titta på film eller lyssna på musik via nätet					
Tjejer	61	26	12	1	1
Killar	63	27	9	1	0
Totalt	62	26	10	1	1
Gå på idrottstävling eller match					
Tjejer	5	22	26	47	1
Killar	6	35	29	31	1
Totalt	5	30	28	37	1

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Kulturutövande som investering i yrkesdröm

En annan intressant aspekt av kulturutövandets betydelse är andelen unga som med sin kulturaktivitet investerar i en yrkesdröm. Bland unga med kulturidentitet instämmer 29 procent helt i påståendet ”Jag skulle vilja att min kulturaktivitet blir mitt yrke” (26 procent av tjejerna och 33 procent av killarna). Fortsättningsvis kallas detta *kulturutövande som yrkesdröm*. Därtill instämde hela 30 procent till viss del och 2 procent var redan yrkesverksamma.

Till kulturutövande som yrkesdröm kan två typer av investeringar med betydelse för denna dröm läggas. En av dessa är att utveckla den egna kompetensen. Nästan sex av tio unga kulturutövare med kulturidentitet (58 procent) instämmer helt i påståendet ”Jag övar mycket för att bli bättre på min kulturaktivitet” (55 procent av tjejerna och 60 procent av killarna). Detta kan kallas *investering i kompetens*. Det var också 32 procent som instämde i detta till viss del.

Den andra typen av investering är att utveckla en egen stil. Bland unga med kulturidentitet är det 61 procent (57 procent av tjejerna och 65 procent av killarna) som instämmer helt i påståendet ”Jag tycker det är viktigt att utveckla en egen stil med min kulturaktivitet”. Denna andra investeringsform benämns *investering i egen stil*. Vidare instämde 26 procent i detta till viss del.

Tjejernas yrkesambitioner avtar med ålder

Synen på de yrkesrelaterade frågorna kan ha betydelse för utbildningsval, och frågan blir kanske särskilt intressant i åldersgruppen 19–25 år då etablering i arbetslivet ligger närmare för de flesta unga. En intressant tendens mellan könen går att se i en analys utifrån olika åldersspann bland unga med kulturidentitet (tabell 2.52). Frågan är inte minst relevant utifrån etablering som yrkesutövare inom kulturlivet.

Vi ser att andelen tjejer som helt instämmer i att de önskar att ha sin kulturaktivitet som sitt yrke, eller att de övar mycket för att bli bättre på sin kulturaktivitet, är väsentligt lägre i åldern 19–25 år än i åldern 13–18 år. En liknande tendens finns när det gäller att utveckla en egen stil, även om denna andel är lika stor för åldersgruppen 13–15 år som för åldersgruppen 19–22 år. Med andra ord verkar tjejernas yrkesambitioner avta med ökad ålder.

Trenden är i stort den omvända för pojkar. När de närmar sig de högre åldrarna är det en högre andel som instämmer helt i att de önskar att ha sin kulturaktivitet som yrke och att det är viktigt att utveckla en egen stil. Dock finns det en minskning också bland pojkar mellan de som är 19–22 år och de som är 23–25 år i andelen som instämmer helt i att de övar mycket för att bli bättre på sin kulturaktivitet.

Tabell 2.52 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet som instämmer helt i påståenden med relevans för kulturutövande som yrkesutövande efter åldersgrupper, 2010. Procent

	13–15 år	16–18 år	19–22 år	23–25 år
A. Vill att kulturaktiviteten blir mitt yrke				
Tjejer	30	33	17	22
Killar	21	30	34	45
Totalt	25	32	25	34
B. Övar mycket för att bli bättre på min kulturaktivitet				
Tjejer	70	63	49	37
Killar	64	58	67	50
Totalt	67	61	58	44
C. Viktigt att utveckla en egen stil med min kulturaktivitet				
Tjejer	55	68	56	44
Killar	62	56	65	76
Totalt	59	63	61	61
Investering i yrkesdröm (instämmer helt i A+B+C)				
Tjejer	22	21	7	7
Killar	13	18	23	21
Totalt	17	20	15	15

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet.

Tjejernas investering i yrkesdröm avtar med ålder

Om de tre aspekterna läggs samman: att önska kulturutövande som yrke, att investera i kompetens och att investera i en egen stil går det att tala om *investering i yrkesdröm*. Det är 17 procent bland unga kulturutövare med kulturidentitet som instämmer helt i de tre påståendena (15 procent av tjejerna och 19 procent av killarna). Här finns återigen en väsentlig skillnad mellan könen avseende olika åldrar. Bland tjejer i åldern 13–15 år är det 22 procent som uppfyller kriterierna för inves-

tering i yrkesdröm, och bland de som är 16–18 år är det 21 procent. Går vi till de äldre tjejerna är motsvarande nivå 7 procent i åldersspannen 19–22 år och 23–25 år. Denna minskning är statistiskt säkerställd (tabell 2.52).

Killarna uppvisar här ett annat mönster där andelen stiger något efter tonåren. Bland killar i åldern 13–15 år är nivån 13 procent och ökar sedan till 18 procent i åldern 16–18 år. Bland 19–22-åringarna är den istället 23 procent och avtar något till 21

procent för 23–25-åringarna. Killarnas nivåer tenderar att vara högre vid högre ålder. Skillnaderna mellan tjejer och killar i åldrarna 19–25 år är statistiskt signifikanta.

Det är alltså tydligt att unga tjejers investering i en yrkesdröm avtar med ökad ålder medan killarnas ökar något från 13–15-årsåldern. Detta i fasen då unga på ett tydligare sätt möter arbetsmarknaden. Inställningen till de aktuella frågorna kan handla om egna intressen och prioriteringar, men också vara ett uttryck för vilka attityder och strukturer tjejer och killar möter på vägen, och i vilken mån de upplever det som möjligt och blir uppmuntrade att välja en karriär med kulturinriktning. Detta ger också ytterligare en bakgrund till könsmönsterbrytande projekt som Popkollo (www.popkollo.se) och engagemangsguider (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009). Sådana initiativ beskrivs mer ingående i följande kapitel där Ungdomsstyrelsens besök i regioner och kommuner redovisas.

Kulturutövande och

självs kattad personlig utveckling

En annan aspekt av kulturutövandets betydelse kan belysas genom att ställa det i relation till personlig utveckling.

Omfattande självskattad utveckling – särskilt för hälsa

Mycket stora andelar unga upplever att de till följd av det egna kulturutövandet förbättrat sitt självförtroende, utvecklat sin förmåga till empati, fått nya vänner, en bättre hälsa samt bättre skolresultat (tabell 2.53). Denna positiva självskattning gäller både tjejer och killar. De upplevda positiva konsekvenserna av kulturutövandet är särskilt starka för hälsa, vänner och självförtroende. En fråga ställdes också om de fått nya kulturintressen till följd av sin kulturaktivitet och 58 procent svarade ja på den frågan (56 procent av tjejerna och 60 procent av killarna).

Tendensen är påtaglig samtidigt som det finns skäl att återupprepa den inledande reservationen i detta kapitel om att frågornas konstruktion som påståenden i viss mån kan påverka resultatet i positiv riktning. Dock är det värt att lyfta fram att en särskilt hög andel instämmer helt i påståendet att kulturaktiviteten har lett till en bättre hälsa (74 procent) i jämförelse med de andra frågorna som är formulerade på samma vis. Detta stärker intrycket av att unga själva uppfattar att kulturutövandet har en positiv effekt på deras hälsa.

Tabell 2.53 Andel unga kulturutövare med kulturidentitet och självskattad personlig utveckling, 2010. Procent

Kulturaktivitet har lett till ...	Stämmer helt	Stämmer till viss del	Stämmer inte alls	Vet ej
... bättre självförtroende				
Tjejer	54	33	13	0
Killar	52	32	16	0
Totalt	53	33	14	0
... ökad empati				
Tjejer	28	40	31	1
Killar	32	36	30	1
Totalt	30	38	31	1
... nya vänner				
Tjejer	56	20	25	0
Killar	56	20	25	1
Totalt	56	20	24	1
... bättre hälsa				
Tjejer	79	19	2	0
Killar	69	24	6	0
Totalt	74	21	4	0
... bättre skolresultat				
Tjejer	37	29	31	3
Killar	32	35	30	3
Totalt	35	32	31	3

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: Frågorna var formulerade något annorlunda (bilaga 2).

Svårt att fastställa kulturens betydelse för vänskap, hälsa och skolresultat

Det är onekligen så att unga kulturutövare själva upplever att kulturutövandet har bidragit till en positiv utveckling i flera avseenden. Samtidigt går det att göra jämförelser mellan unga kulturutövare med kulturidentitet och den övriga ungdomsgruppen för några av de aktuella frågorna. Detta är ett annat sätt att undersöka vilken betydelse kulturutövande kan spela för exempelvis vänskap, hälsa och skolresultat.

En stor del av kulturutövarna upplever ett bredat vänskapsnät som konsekvens av sitt kulturutövande. Samtidigt går det inte att utifrån materialet konstatera att unga med kulturidentitet skulle uppleva sina vänskapsband på ett annorlunda sätt än övriga i ungdomsgruppen. Bland de förstnämnda är det 95 procent som instämmer helt i påståendet att de har vänner som de trivs mycket bra med (94 procent av tjejerna och 96 procent av killarna). Motsvarande andelar bland de unga som inte räknas till denna grupp är 94 procent (94 procent både bland tjejer och bland killar). Ett lik-

nande mönster mellan grupperna framträder för påståendet om trivsel inom familjen, något som omkring 90 procent upplever.

En ofta diskuterad fråga är kulturens betydelse för hälsan. Av de frågor som ställts till kulturutövare med kulturidentitet om betydelse så är det tydligt att hälsa är något som en stor andel åtminstone upplever har förbättrats som en konsekvens av utövandet (tabell 2.54). Jämförs gruppen unga med kulturidentitet med övriga i ungdomsgruppen framgår det att en något större andel av de förstnämnda bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som mycket bra (44 procent i jämförelse med 40 procent). Dock är skillnaderna inte betydande.

Resultaten är svårtydda och det finns tidigare analyser som pekar på att det är svårt att belägga tydliga skillnader utifrån kulturaktivitet. Det finns exempelvis studier som visar att det inte går att konstatera positiva hälsoeffekter av att gå i musik- eller kulturskola, till skillnad från att vara aktiv i en idrottsförening (Elofsson 2010).

Frågor kring den egna hälsan är särskilt intressanta att sätta i relation till den nuvarande debatten och politiska strävanden att sätta kultur-

satsningar i relation till hälsofrämjande arbete. Detta äger rum på samtliga politiska nivåer. En fördjupad diskussion kring relationen hälsa och kultur finns i *Kultursverige 2009* (Qvarsell 2009). Där görs en problematisering av hur både kultur- och hälsobegreppet genomgått en förändring samtidigt som innehållet i både kulturpolitik och hälsopolitik har förändrats. Det finns också exempel på hur hälsoforskning på naturvetenskaplig grund alltmer kopplas samman med kulturfrågor (Bjursell & Vahlne Westerhäll 2008).

Många av unga med kulturidentitet uppger att kulturaktiviteten har lett till bättre skolresultat, 35 procent instämmer helt i detta påstående och 32 procent instämmer till viss del. Det finns tidigare studier som visar att höga betyg i matematik i hög grad indikerar goda studieresultat överlag (Stenhag 2010). Mot bakgrund av detta kan ungas beskrivning av sina matematikstudier också användas för att antyda samband mellan kulturutövande och skolresultat. Av unga med kulturidentitet är det 48 procent som stämmer in i påståendet att de har eller oftast hade lätt för att lära sig matematik i skolan (43 procent av tjejerna och 53 procent av killarna). Därtill var det 24 procent (lika stora an-

Tabell 2.54 Skattat allmänt hälsotillstånd bland unga med och utan kulturidentitet, 13–25 år, 2010. Procent

	Tjejer		Killar		Totalt	
	Med	Utan	Med	Utan	Med	Utan
Mycket bra	40	34	49	45	44	40
Bra	44	52	38	41	41	46
Någorlunda	14	12	11	11	13	11
Dåligt	2	1	2	3	2	2
Mycket dåligt	0	1	1	0	1	1
Vet ej	0	0	0	0	0	0

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet (n=571), jämfört med de i undersökningen som inte har kulturidentitet (n=1 084).

Social mobilitet

delar för tjejer som för killar) som stämde in i detta till viss del. Motsvarande andel bland övriga som stämde in helt var 46 procent (42 procent av tjejerna och 50 procent av killarna) och det var 30 procent (30 procent av tjejerna och 29 procent av killarna) som stämde in till viss del. Med andra ord går det inte heller i detta fall att utifrån studien konstatera en tydlig effekt av kulturutövande. Istället går det att rikta blickarna mot kulturutövandets eventuella betydelse för ungas utbildningsplaner.

Med den fjärde infallsvinkeln riktas fokus mot kulturutövandets eventuella betydelse för social mobilitet. En fråga är om unga kulturutövare med kulturidentitet i större utsträckning än andra planerar för högre utbildning.

Inledningsvis ser vi att föräldrarnas utbildningsbakgrund spelar stor roll för ungas utbildningsplaner. Unga till föräldrar med en eftergymnasial utbildning planerar i betydligt större utsträckning för universitets- eller högskolestudier (53 respektive 64 procent bland de med föräldrar som har en eftergymnasial utbildning kortare än respektive minst 3 år än unga till föräldrar med gymnasial utbildning (43 procent) och förgymnasial utbildning (40 procent).

Analysen visar att även kulturutövandet kan ha betydelse i detta avseende (tabell 2.55). Barn till föräldrar med förgymnasial eller gymnasial utbildning

Tabell 2.55 Andel som planerar för universitets- och högskolestudier bland unga med och utan kulturidentitet efter olika utbildningsbakgrunder, 13–25 år, 2010. Procent

	Förgymnasial utbildning	Gymnasium	Kortare eftergymnasial utbildning	Längre eftergymnasial utbildning
Unga med kulturidentitet				
Tjejer	70	62	65	73
Killar	39	41	56	60
Totalt	53	53	61	67
Unga utan kulturidentitet				
Tjejer	37	46	56	67
Killar	36	32	43	59
Totalt	36	38	50	63

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar 1: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet (n=571), jämfört med de i undersökningen som inte har kulturidentitet (n=1 084).

Kommentar 2: Föräldrarnas utbildningsnivå har hämtats från SCB:s utbildningsregister och avser den förälder som har den högsta utbildningen. Med kortare eftergymnasial utbildning avses utbildning kortare än tre år. Med längre eftergymnasial utbildning avses att utbildningens längd är minst tre år.

Kulturutövande och samhällspolitiska betydelser

ning planerar för högre utbildning i större utsträckning om de är kulturutövare med kulturidentitet än om de inte är det (53 procent jämfört med 36–38 procent). En viss sådan tendens finns även bland unga till föräldrar med eftergymnasial utbildning kortare än 3 år. Tendensen är inte så tydlig när det gäller barn till föräldrar med längre eftergymnasial utbildning. Detta är en indikation på att kulturutövandet kan bidra till social mobilitet.

När vi signifikantestast skillnaden i andel unga som planerar för universitets- eller högskolestudier bland unga med och utan kulturidentitet visar det sig bland killarna att skillnaden inom grupperna vars föräldrar har gymnasial- respektive kortare eftergymnasial utbildning är statistiskt signifikant. Skillnaden är dock inte statistiskt signifikant bland killar vars föräldrar har en längre eftergymnasial utbildning.

Bland tjejerna visar sig skillnaden inom gruppen vars föräldrar har högst en gymnasieutbildning vara statistiskt signifikant. Skillnaderna i grupperna med eftergymnasial utbildning är dock inte statistiskt signifikanta.

Den sista aspekten handlar om kulturutövandets potentiella samhällspolitiska betydelser i termer av mångfald, tillit och politiskt intresse.

I tabell 2.56 jämförs unga kulturutövare med kulturidentitet med unga i övrigt. I tabellen ingår de som instämmer helt i: att det är berikande att människor från olika kulturer bor i Sverige, att de är intresserade av samhällsfrågor och politik respektive att man i allmänhet kan lita på de flesta människor.

Jämförelsen visar att kulturutövare med kulturidentitet i större utsträckning är positiva till *mångfald* i betydelsen att de tycker att det är berikande att människor från olika kulturer bor i Sverige. Detta tycker 81 procent av unga med kulturidentitet och 69 procent av de övriga. Kulturutövarna är också i större utsträckning intresserade av *samhällsfrågor och politik* och uppger i högre grad *tillit till andra människor*. Skillnaden mellan könen inom båda grupperna är som störst när det gäller inställningen till att människor från olika kulturer bor i Sverige.

Tabell 2.56 Andel unga med och utan kulturidentitet som instämmer helt i några frågor med relevans för samhällspolitisk betydelse, 13–25 år, 2010. Procent

	Med kulturidentitet			Utan kulturidentitet		
	Tjejer	Killar	Totalt	Tjejer	Killar	Totalt
Positiv till att människor från olika kulturer bor i Sverige	86	75	81	77	61	69
Intresserad av samhällsfrågor och politik	34	36	35	24	22	23
Tillit till andra människor	35	29	32	20	25	23

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet (n=571), jämfört med de i undersökningen som inte har kulturidentitet (n=1 084).

Tabell 2.57 Andel unga med och utan kulturidentitet som instämmer helt i några frågor med relevans för samhällspolitisk betydelse efter olika utbildningsbakgrunder, 13–25 år, 2010. Procent

Kulturidentitet	Förgymnasial utbildning		Gymnasium		Kortare eftergymnasial utbildning		Längre eftergymnasial utbildning	
	Med	Utan	Med	Utan	Med	Utan	Med	Utan
Positiv till att människor från olika kulturer bor i Sverige	84	59	73	62	82	66	87	81
Intresserad av samhällsfrågor och politik	35	18	27	20	37	18	42	30
Tillit till andra människor	21	20	27	20	33	25	38	29

Källa: Ungdomsstyrelsens kulturutövandeenkät 2010.

Kommentar: I tabellen redovisas de som definieras som kulturutövare med kulturidentitet (n=571), jämfört med de i undersökningen som inte har kulturidentitet (n=1 084).

Samtidigt är också utbildningsbakgrund utslagsgivande för de undersökta områdena. Unga till föräldrar med eftergymnasial utbildning är i högre grad positiva till att människor från olika kulturer bor i Sverige. En liknande tendens finns när det gäller tillit till andra människor. När det gäller intresse för politik och samhällsfrågor är tendensen tydligast för barn till föräldrar med en eftergymnasial utbildning längre än tre år, i jämförelse med de andra utbildningsnivåerna.

Med utgångspunkt i dessa slutsatser kan en analys göras av kulturidentitetens betydelse inom respektive utbildningsbakgrund. Unga kulturutövare med kulturidentitet är i högre grad positiva till att människor från olika kulturer bor i Sverige än övriga i ungdomsgruppen inom samtliga studerade utbildningskategorier (tabell 2.57). Tendensen är densamma när vi ser på intresse för samhällsfrågor och politik. Även för tillit till andra människor, undantaget barn till föräldrar som har förgymnasial utbildning, är tendensen den-

samma. Sammantaget indikerar analysen att kulturutövande kan sättas i samband med flera eftersträvarvärda samhällspolitiska betydelser. Det kan vara så att kulturutövandet bidrar till dessa samhällspolitiskt relevanta frågor. Ett alternativ är att de som företräder vissa värderingar i större utsträckningar också söker sig till kulturutövande.

I anslutning till denna diskussion kring kulturens samhällspolitiska betydelser kan det finnas anledning att återigen betona kulturens egenvärde. Detta är en viktig utgångspunkt för kulturpolitiken och även ett betydande inslag i det aktuella utredningsuppdraget. I detta kapitel har fokus därför till stor del legat på ungas kulturutövande, hur omfattande det är, på vilka arenor det bedrivs på samt vilka betydelser unga själva tilldelar utövandet.

foto: Christian Serrano

KAPITEL 3

BOLL

TEXTILTARBETE TÄVLA MATCH VÄVA SKULPTERA SÖJD

Organisation, medelstildelning och prioritering av unga

Politik för ungas kulturutövande – en sammansatt relation

text: Tobias Harding

Kultur för barn och unga har länge varit en återkommande prioritering i svensk kulturpolitik. Sedan en tid tillbaka är det ett uttalat mål att ”särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur” (prop. 2009/10:3). Bristande information och oklar ansvarsfördelning gör det idag svårt att exakt bedöma i vilken utsträckning, och på vilka sätt, ungas kultur stöds av det offentliga. Mycket tyder på att merparten av stödet till kultur för och av barn och unga går till kultur för de yngre barnen, snarare än till unga (om vi definierar unga på samma sätt som inom den nationella ungdomspolitik). Vid sidan av staten är andra aktörer verksamma inom området, till exempel kommuner, landsting och EU. För stora delar av politikens förverkligande spelar inte minst civilsamhälleliga aktörer som ungdomsorganisationer och studieförbund en betydande roll.

Det offentligas relation till ungdomskultur och kultur för, av och med unga ter sig på det hela taget motsägelsefull. Ofta framstår ungdomskulturen som ett främmande och hotfullt inslag i samhällsutvecklingen, ibland får de unga tvärtom representera samhällets framtidshopp. Ibland tycks de enbart ses som främmande och direkt ofattbara för dem som utformar politiken idag. Det talas om en framväxande deltagarkultur och om en

generation som lever sitt liv på internet. Många tycker sig ana en flykt undan etablerade folkroller och kulturvanor.

Omfattande offentliga insatser görs för att integrera unga i samhället och överföra tidigare generationers kultur, bildning och organisationsformer till dem. Samtidigt stöds också nyare former av kultur och organisering. Genom åren har de offentliga insatserna för unga utvecklats till ett komplext, svåröverskådligt och ibland motsägelsefullt politiskt-administrativt system, ett system som idag står inför nya utmaningar i ett samhälle som ter sig alltmer föränderligt.

Med utgångspunkt i det befintliga kunskaps- och forskningsläget beskriver jag här hur ungas kulturutövande stöds genom offentlig medelstildelning, men också hur den övergripande politisk-administrativa strukturen för detta – nationellt, regionalt och lokalt – påverkar stödets inriktning. Slutligen diskuterar jag hur stödet till ungas kulturutövande framöver ska kunna beskrivas och analyseras i förhållande till de nationella kulturpolitiska målen kring unga och kultur. För att förstå varför strukturen ser ut som den gör och hur den påverkar dagens politik måste vi se tillbaka på hur strukturen har kommit till, men även kasta ett öga på de rådande samhällstrenderna och kulturvanorna. Naturligtvis måste vi säga någonting om det notoriskt svårdefinierade begreppet kultur, åtminstone så som det används i kulturpolitiken. Hur kultur definieras visar sig vara avgörande för beskrivningen av vilka insatser som görs.

Också begreppet *unga* skulle kunna utsättas för en liknande problematisering. Här avgränsas det i linje med den definition som används i ungdomspolitiken, unga är personer som är 13–25 år gamla. Det hindrar inte att mycket av det som sägs här i varierande grad kan vara relevant även för personer i andra åldrar. Flera saker gör att detta tvärtom verkar troligt. Den period i livet som kännetecknas av det som vi vanligen förknippar med ungdomstiden blir allt längre, inträdet på arbetsmarknaden kommer senare, vi bor längre hos våra föräldrar och skaffar barn senare i livet. Faktum är att mycket av det som tidigare förknippats med ungdomstiden – inte minst till identitet och kulturvanor – inte överges utan istället är något som vi fortsätter med hela livet. Samtidigt utsträcks en del av ungdomstidens kännetecken nedåt i åldrarna till att även gälla åren närmast före tonåren (Bjurström 1997, Johansson 2007).

När man i kulturpolitiken talar om barn och unga syftar detta oftast på personer som är 0–18 år gamla. Stora delar av insatserna beskrivs som *barnkultur* och viss statistik i Kulturrådets rapporter beskriver åldrarna 0–14 år (jfr Statens kulturråd 2010a). I annan statistik förekommer helt andra ålderskategoriseringar. En av utmaningarna i beskrivningen av stödet till kultur för unga är alltså att särskilja vilken kultur som faktiskt riktar sig till, utövas och brukas av unga, i ungdomspolitisk mening.

Begreppet kultur och kulturpolitikens gränser

I kulturpolitiska sammanhang talar man ofta om ett ”antropologiskt” kulturbegrepp, det vill säga ”*människors normer, värderingar, roller, identiteter, handlingsmönster, moraluppfattningar och tankesätt*” (SOU 2009:16, jfr SOU 1972:66, SOU 1995:85). Samma breda kulturbegrepp används till exempel i sammansättningen *subkultur*

eller när man talar om olika *kulturer* (Eagleton 2000). Trots detta tycks kulturpolitiken i allmänhet snarare handla om att peka ut vissa verksamheter som kulturella – och därmed värda att stödja. Dessa verksamheter verkar i första hand vara sådana som antingen handlar om att bevara kulturarvet eller om de etablerade konstarterna. I den förra kulturutredningens betänkande från 1995 var denna avgränsning uttalad. Den gången räknade man in ”*konstarterna, medierna, bildningssträvandena och kulturarven*” (SOU 1995:85) i kulturpolitiken.

I praktiken är det oftast så att inte heller medierna eller folkbildande organisationer räknas in i den statliga kulturpolitiken, kommunalt är det däremot inte ovanligt att studieförbunden räknas till kulturpolitikens område. Både för konstarterna och kulturarvet finns en tydlig tonvikt på yrkesmässigt drivna verksamheter, gärna med hög kvalitet som detta definieras av de professionella utövarna själva, antingen dessa är konstnärer, arkeologer eller någonting annat. När man talar om en bred kultursyn eller om en breddad kulturpolitik innebär detta att fler verksamheter innefattas i området konst och kulturarv, och att fler grupper i samhället erkänns som utövare av dessa verksamheter. Det är mot den bakgrunden som ambitionen att bredda kultursynen har demokratisk betydelse – inte för att allt är kultur, utan för att ett erkännande av en verksamhet som kulturell innebär att status då ges till både verksamheten och dess utövare (Harding 2009a).

I det följande kommer termen *explicit kulturpolitik* att användas för det som i offentliga sammanhang beskrivs som kulturpolitik, det vill säga verksamheter som på olika sätt svarar inför Kulturdepartementet, kulturnämnder och liknande (jfr Ahearne 2009, Harding 2009a). Jag kommer att hålla mig till ett relativt smalt kulturbegrepp och som kultur räkna verksamheter som innehåller

konstnärligt skapande, eller som på ett eller annat sätt kretsar kring kulturarvet eller konstarterna. Konstarterna inkluderar både ”nya” och ”gamla” konstarter, oavsett medium och vem som utövar dem. I det följande används med andra ord ett kulturbegrepp som ligger nära det som används i kulturpolitiken. Det visar sig att verksamheter av de slag som stöds i den explicita kulturpolitiken ofta också stöds av stat, landsting och kommun inom andra politikområden, och i andra syften, något som inte minst gäller ungas kulturutövande.

Kulturpolitiken och det professionella kulturlivet

Skillnaden mellan politikområden är inte bara en fråga om formella avgränsningar. Det är också en fråga om olika organisationskulturer, självbild och traditioner. Större delen av kulturpolitiken har formats inom professionella områden med internt formulerade kvalitetskriterier (Beckman 1998, Bennich-Björkman 1991, Blomgren 1998, Blomgren & Blomgren 2002, M. Gustavsson 2002, Hillström 2006).

Politiken har i stor utsträckning relaterat begreppet *konstarterna* till det som sociologen Pierre Bourdieu beskriver som konstens fält, en autonom sfär i samhället vars autonomi innebär att konstnärliga utövare som grupp själva definierar egna normer för att fastställa delaktighet och intern status (Bourdieu 2000, M. Gustavsson 2002). På kulturarvsområdet har det på ett liknande sätt handlat om professionella akademiker, till exempel etnologer och arkeologer, som har fått definiera vad kunskap om historien innebär (Hillström 2006). Kulturpolitiken – i synnerhet den statliga kulturpolitiken – har sedan handlat om att stödja dessa olika grupper i deras arbete och tillgängliggöra resultaten för så stora delar av befolkningen som möjligt. Det är detta uppdrag som har sysselsatt museer, konsthallar, teatrar och andra myn-

digheter och kulturinstitutioner, men också studieförbund och andra mer oberoende organisationer (Frenander 2005, Harding 2007).

Kulturpolitiken – och i synnerhet den statliga kulturpolitiken – har alltså i första hand kommit att handla om professionellt producerad kultur och om tillgången till den. Detta är förmodligen en bidragande orsak till att många av de explicita kulturpolitiska satsningarna på kultur för barn och unga som genomförts de senaste decennierna har förmedlats genom den obligatoriska skolan eller kulturinstitutionerna, det vill säga av etablerade professionella verksamheter, till skillnad från sådana som drivs av amatörer eller i nya mindre etablerade former. Sammantaget beräknar Kulturrådet att de offentliga utgifterna för kultur till barn och unga, i den mening man använder begreppen, uppgår till 5,5 miljarder årligen (Statens kulturråd 2010a).

I denna utredning läggs inte tonvikten på att beskriva den professionella kultur som har stått i fokus för den explicita kulturpolitiken, eller på den professionellt förmedlade kultur som barn och unga möter i skolan. Detta beror dock inte på att dessa områden skulle vara oviktiga utan på att Ungdomsstyrelsens utredningsuppdrag i första hand handlar om ungas eget kulturutövande på fritiden. Åtminstone den statliga kulturpolitikens verksamheter för barn och unga är bättre kartlagda och beskrivs översiktligt i till exempel Kulturrådets nyligen publicerade rapport *Barns och ungas kultur* (Statens kulturråd 2010a). Där redovisas bland annat statistik över de kommunala biblioteken samt musik- och kulturskolorna. Det följande är istället ett försök att kortfattat beskriva politikens allmänna inriktning för att kunna sätta in den i det vidare sammanhang som utgörs av all den kultur för och med unga som stöds av staten, kommunerna och landstingen.

Kulturpolitiken i kommunerna

Merparten av stödet till de professionella utövarna och de nationella kulturinstitutionerna har varit ett statligt ansvar. Stora delar av verksamheten för barn och unga har däremot av olika skäl kommit att drivas på kommunal nivå. Idag är den obligatoriska skolan, musik- och kulturskolorna samt skol- och folkbiblioteken de i särklass bäst utbyggda kulturverksamheterna. Alla drivs kommunalt, finns i de flesta kommuner och inriktar sig i första hand på barn och unga. Skol- och folkbiblioteken har traditionellt haft en betydligt starkare ställning på kommunal än på statlig och regional nivå.

Folkbiblioteken är den enda av dessa verksamheter som över huvud taget även riktar sig till vuxna. Ändå riktar sig 70 procent av folkbibliotekens verksamhet till personer under 18 år. Av allt att döma riktar sig en relativt stor andel av denna verksamhet till barn under 14 år (jfr SOU 2006:45, Ungdomsstyrelsen 2006). Statistiken över bibliotekslån gäller bokkategorier, inte låntagare (Statens kulturråd 2010a), och det kan antas att en stor del av utlåningen till unga inte består av böcker riktade specifikt till dem. Faktum är att unga i åldern 15–29 år, att döma av de enkätbaserade kulturvaneundersökningar som görs med viss regelbundenhet, är den åldersgrupp där den största andelen (41 procent enligt 2007 års SOM-undersökning) besökt ett bibliotek någon gång under det senaste kvartalet. Samtidigt har i synnerhet killarnas biblioteksbesök minskat under 2000-talet medan tjejerna har fortsatt att vara flitiga besökare¹ (Statens kulturråd 2008, Nilsson 2008).

En annan omfattande kommunal kulturverksamhet för barn och unga är den kommunala musik- och kulturskolan. Antalet elever i musik- och kulturskolor har under de senaste åren varit tämligen konstant och rört sig mellan 340 000 (2000)

och 380 000 (2006). Merparten av dessa tycks av allt att döma vara barn och unga i grundskolan och i gymnasiet. Under den senaste tioårsperioden har verksamheten breddats då allt fler musikskolor utvidgats till kulturskolor med ett bredare utbud (Kulturrådet 2010a).

Fokus varierar dock från kommun till kommun. Musik- och kulturskolorna befinner sig i gränslandet mellan skol- och fritidsaktiviteter. Många aktiviteter sker i samarbete med den obligatoriska skolan medan andra är avgiftsbelagda fritidsaktiviteter. Denna position mellan skola och fritid kan möjligen vara en förmedlande länk mellan skola och amatörkulturutövande (Ungdomsstyrelsen 2006). De senaste åren har den kommunala bidragsgivningens andel av finansieringen ökat medan övriga intäkter, till exempel uppdragsverksamhet och avgifter, minskat till 81 procent av den totala finansieringen. År 2007 uppgick bidraget till totalt 1,8 miljarder kronor (Statens kulturråd 2010a).

Kulturpolitik på regional nivå

Också på regional nivå handlar kulturpolitiken i stor utsträckning om finansiering av professionella kulturinstitutioner, ofta samfinansierade av stat och landsting. Statliga bidrag lämnas idag till teater-, dans-, musei- och musikinstitutioner samt länsbibliotek i alla län, liksom till konsulenter för mångkultur, regionala arkivinstitutioner och resurscentra för film och video. En beskrivning av de nuvarande formerna för samfinansiering mellan stat och regional nivå finns i Kultursamverkansutredningens betänkande (SOU 2010:11). I många fall är den statliga finansieringen så hög som hälften och högst är andelen för länsmusiken. Flera av de nämnda institutionerna är i stor utsträckning inriktade på kultur för barn och unga, bland annat länsmusiken och regionala resurscentra för film. På flera håll i landet finns andra relevanta insatser. I flera regioner finns till exem-

pel en särskild ungunderkulturkonsulent. Hur stora resurser som går till att stödja kultur för och av unga i de olika regionerna går inte att avgöra utifrån de kunskapskällor som finns idag.

Kulturpolitikens regionalisering

Förutsättningarna för regional kulturpolitik håller emellertid på att förändras i och med att en ny modell håller på att växa fram där den statliga bidragsgivningen sker inom ramarna för överenskommelser mellan regionen och staten. Något vi vet är att de offentliga utgifterna för kulturpolitik varierar kraftigt mellan olika delar av landet. Sådana jämförelser har gjorts av bland annat Kultursamverkansutredningen (SOU 2010:11) då med avseende på utgifter under 2008. De regionala kulturutgifterna är (i förhållande till invånarantal) störst i Västra Götaland. Totalt är däremot de statliga, regionala och kommunala kulturutgifterna per invånare störst på Gotland, följt av flera glesbefolkade län. Gotland får dessutom en ovanligt stor mängd statligt stöd. Även i Stockholms län är de totala kulturutgifterna per invånare bland de högre i landet, något som kan förklaras med anslagen till de statliga institutioner som finns där.

Det är på regional och lokal nivå som kulturpolitiken förändras mest idag. Utvecklingen drivs inte minst på av den mer generella trenden att uppfatta kulturen som ett redskap för regionutveckling och ekonomisk tillväxt. En av de viktigaste inspirationskällorna på detta område har de senaste åren varit den amerikanske kulturekonomen Richard Florida, vars centrala tes är att en regions tillväxt drivs framåt av en kreativ klass av mer eller mindre kulturella yrkesutövare, samt att denna klass tenderar att bo och arbeta på platser med ett rikt kulturliv. Följaktligen blir kulturen en viktig lokaliseringfaktor med en central roll i utvecklingen av en attraktiv region (Florida 2006, jfr SOU 2009:16).

Även mer generellt finns tydliga tecken på att kommunal kulturpolitik i allt större utsträckning har knutits samman med tillväxttänkande och ekonomi. Detta gäller också – om än i något mindre utsträckning – den regionala kulturpolitiken (Johannisson 2006, 2010). Tendensen har även börjat märkas i den statliga kulturpolitiken, även om det är oklart vilken betydelse som den kommer att få där. Medan detta kan gynna stödet av mer spektakulära former av kultur för unga, till exempel i form av festivaler (Nielsén 2010), kan det finnas en risk för att det kan komma att missgynna stödet till mindre spektakulära verksamheter som fritidsgårdar, studieförbund och föreningsliv (Lagergren 2008).

Kulturpolitiken och det civila samhället

Vid sidan av de statliga, regionala och kommunala institutionerna bör även den stora mängd mer eller mindre offentligfinansierade kulturverksamheter som bedrivs i företags- eller föreningsform nämnas. Störst av de renodlade kulturorganisationerna är Riksteatern. Denna består i stora drag av en professionell teater som turnerar runt om i landet samt av ofta mer ideellt baserade teaterföreningar som bland annat tar emot teatern med scener. Riksteatern stöds direkt över statsbudgeten.

Kulturrådet ger däremot bidrag till musikarrangörsföreningar som fyller en liknande roll på musikområdet. De ger också bidrag till de fria teater-, dans- och musikgrupperna vars verksamhet i mycket stor utsträckning inriktar sig på barn och unga, även om detta minskade från över 70 procent av föreställningarna 2000 till under 60 procent 2008. Liksom för många andra kulturpolitiska stöd vet vi bättre vilka verksamheter som stöds, och vilken inriktning de har, än vilka som tar del av dem.

En etablerad struktur sätter ramarna för arbetet

Historiskt sett präglas kulturpolitiken av en betydande stabilitet. När verksamheter väl funnits på plats har det framstått som rimligt att använda dem. Inte minst ter sig den obligatoriska skolan som lämplig för att lätt nå ut till alla barn och unga. Detta har sannolikt bidragit till att den explicita kulturpolitiken i sin verksamhet för barn och unga i första hand har kommit att rikta sig till barn och unga i skolåldern eller yngre. Detta märks när man nu även satsar på kultur *med* – och inte endast *för* – barn och unga. Bland annat handlar den senaste stora statliga satsningen på området – Skapande skola – främst om att bygga ut skolornas kulturverksamhet med inriktning mot den obligatoriska skolans högre årskurser (Statens kulturråd 2010a).

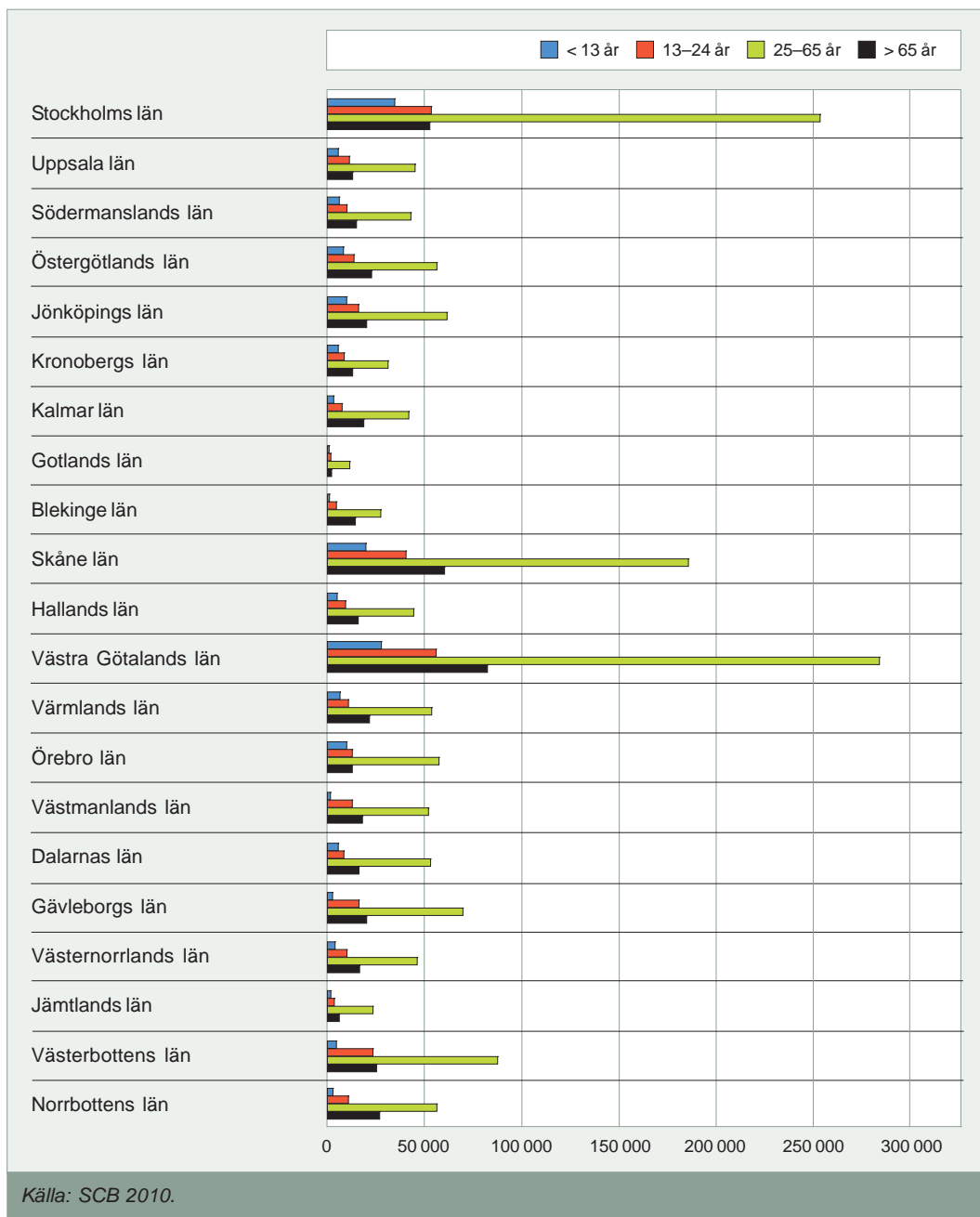
Det här är ett exempel på vad som inom historisk forskning och organisationsforskning brukar kallas stigberoende, en verksamhet fortsätter av olika skäl i redan etablerade mönster och på den redan inslagna vägen (eller stigen). Detta handlar inte minst om att de professionellt aktiva i verksamheten av naturliga skäl har den inriktning och den vana som de redan etablerade verksamheterna har gett dem (Harding 2007, Harding 2009a). I det här fallet förstärks stigberoendet av att kulturpolitikens organisation, ur denna synvinkel, ser ut på liknande sätt i de flesta europeiska länder. Där har man alltså samma betoning på professionellt definierad kultur och ofta även en god relation till skolväsendet som då uppfattas som den naturliga kontexten för kulturförmedling till barn och unga (jfr Access of Young People to Culture 2010).

Studieförbunden och kulturpolitiken

Av ovan nämnda orsaker har såväl amatörkultur som kultur för unga, i synnerhet kultur *av* unga – och då främst av unga som inte längre går i skolan, i praktiken fått relativt litet utrymme i den statliga kulturpolitiken. Det statliga bidraget till amatörkulturens riksorganisationer är till exempel tämligen begränsat. När regeringen i samband med 1974 års stora kulturpolitiska beslut ändå ville öka anslagen till vad man beskrev som "*egen skapande aktivitet*" (prop. 1974:28) valde man att låta aktiviteterna organiseras av studieförbunden. Detta tycks ha fallit sig naturligt eftersom såväl partierna som kulturpolitiken redan hade ett gott förhållande till dessa. Det speglar också synen på medborgarnas eget skapande som en del av ett vidare bildningsarbete. Mycket riktigt diskuterade man kvalitetskriterier i termer av bland annat inblandning av professionella kulturutövare. Också vägvalet att satsa på studieförbunden har visat sig bli bestående.

Idag är det tydligt att huvuddelen av de offentliga anslagen till icke-professionellt kulturutövande (till skillnad från konsumtion av kultur skapad av andra) går via studieförbunden. Kulturprogrammen är en mycket stor del av deras verksamhet, liksom cirklar med inriktning mot olika former av kulturutövande (i synnerhet musik) eller med kulturella ämnen. Även om det är svårt att mäta är det inte orimligt att, som den senaste Kulturutredningen, hävda att betydligt mer än hälften av studieförbundens verksamhet består av olika kulturverksamheter (SOU 2009:16, Statens kulturråd 2008, 2010b).

Till skillnad från den explicita kulturpolitiken har studieförbunden inte någon tradition av att föra samman barn och unga i en grupp. Tvärtom saknas tradition av att arrangera verksamhet för barn.

Figur 3.1 Antal deltagare i studieförbundsverksamhet efter län och åldersgrupper, 2009.

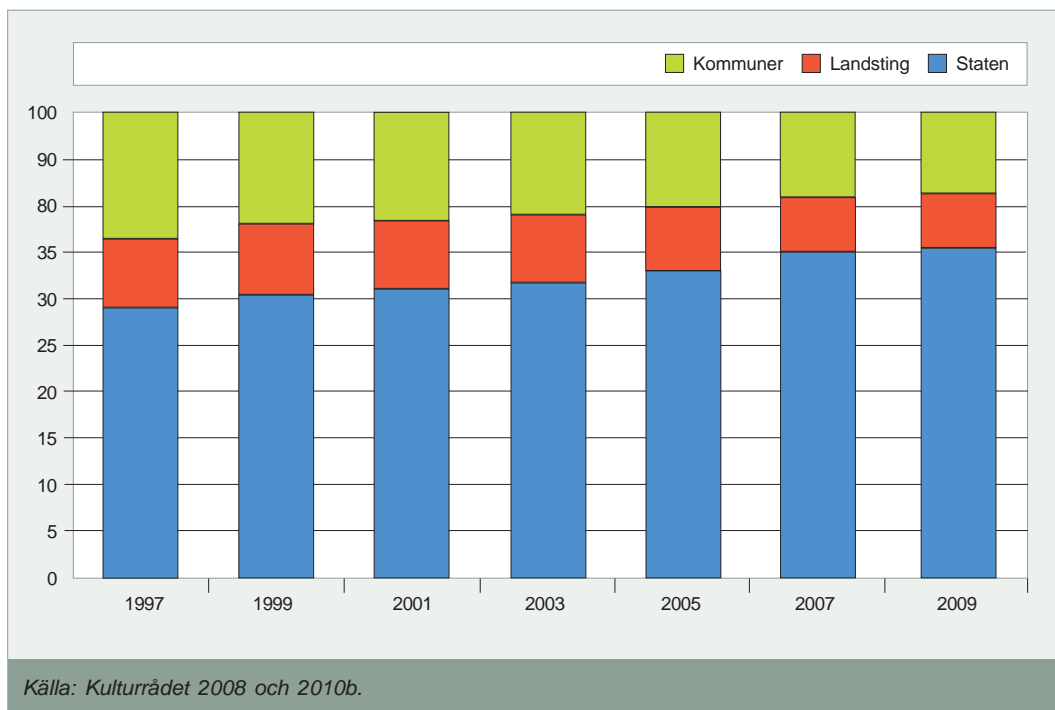
Istället finns en väl utbyggd verksamhet för unga i hela landet, ofta i samarbete med ungdomsorganisationer. Deltagandet i studieförbundens verksamhet är dessutom tämligen väl kartlagt i rent kvantitativa termer. I vilken utsträckning studieförbundens resurser kommer unga till del är även det därför tämligen väl kartlagt. I förhållande till studieförbundens övriga verksamhet är verksamheten för unga den största andelen i nordligaste Sverige (Norrbottens och Västerbottens län) samt i Värmland. Detta är områden där verksamheten i sin helhet är starkt etablerad (figur 3.1). För verksamheten i dess helhet, men också för den kulturinriktade verksamheten, gäller dessutom att en majoritet av deltagarna är tjejer.

Studieförbunden ges en tämligen begränsad roll i den explicita kulturpolitiken och sorterar dessutom under Utbildningsdepartementet. I den senaste kulturpropositionen (prop. 2009/10:3) nämns de endast sparsamt. I stor utsträckning är de självstyrande inom ramarna för Folkbildningsrådets bidragsregler. Folkbildningsrådet har å sin sida att svara inför regeringen (via Utbildningsdepartementet) men kanske framförallt inför sina medlemmar, det vill säga Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), rörelsefolkhögskolorna (via Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, Rio) samt studieförbunden själva (via deras organisation Folkbildningsförbundet).

Studieförbunden idag

Samtidigt har studieförbundens utveckling i ökande grad präglats av ett marknadstänkande där de konkurrerar med andra kursarrangörer på en utbildningsmarknad. På denna marknad finns det en efterfrågan på kulturaktiviteter, men studieförbunden är också intresserade av att presentera sig som en utbildningsverksamhet snarare än som till exempel en kulturarrangör eller en amatörverksamhet. Detta kan bidra till att avlägsna dem ytterligare från de medlemsorganisationer som äger dem och som samtidigt är deras traditionella anknytning till folkrörelserna (von Essen & Åberg 2009, Harding 2010, Gustavsson 2009). Det är möjligt att detta är tydligare på central nivå än ute i landet.

Studieförbunden centraliseras alltmer och statens andel av deras finansiering ökar (figur 3.2). Regionalt och lokalt faller studieförbunden ofta fortfarande under kulturnämndens eller kultur- och fritidsnämndens ansvarsområde och kan därför tänkas vara bättre samordnade med andra kulturverksamheter än vad de är på statlig nivå. Detta gäller kanske särskilt i mindre samhällen där större professionella kulturinstitutioner saknas. År 2003 fanns kultur- och fritidsnämnder i 45 procent av landets kommuner och särskilda kulturnämnder i bara 20 procent (SOU 2009:16²). Enligt Ungdomsstyrelsens enkät, som presenteras i utredningens följande avsnitt, fanns kultur- och fritidsnämnder i ungefär samma utsträckning 2010, medan andelen särskilda kulturnämnder endast fanns i 15 procent av kommunerna. Ytterst handlar studieförbundens lokala kontakt med föreningslivet i hög grad om personlig kontakt. Organisations- och finansieringsfrågor kan påverka förutsättningarna för denna betydligt.

Figur 3.2 Andel offentliga anslag till folkbildning, 1997–2009. Procent.

Ungdomspolitik och kultur

Liksom folkbildningen har ungdomspolitiken byggts upp i relationen mellan stat och folkrörelseorganisationer. Ungdomspolitiken har också en stor del av sin bakgrund i oron för de ungas fritidsvanor och de samhällsförändringar som dessa skulle kunna leda till eller representera. Politikområdet har fått sin legitimitet dels ur målsättningen att förebygga brottslighet och andra destruktiva beteenden, dels ur främjandet av demokratiska värderingar och en meningsfull fritid bland landets unga.

Medan kulturpolitiken har fokuserat på att bilda hela befolkningen – men också gjort särskilda insatser för bland annat barn och unga – har ungdomspolitiken kommit att fokusera på perioden

från tonåren och upp till den ålder då man åtminstone tidigare väntade sig att ungdomen skulle ha övergått i vuxenlivet. Ungdomspolitiken har alltså främst fokuserat på de åldrar som i störst utsträckning associeras med ungdomskulturer och ungdomsuppror. Det är också då som unga i minst utsträckning besöker traditionella kulturinstitutioner utanför skolans regi. Man skulle kunna säga att detta är de åldrar då de unga uppfattas som mest avlägsna från samhällets dominerande värderingar (Bjurström 2006, Harding 2009a, Olson 1992).

Idag utgör 16–29-åringar mindre andelar som besökare på traditionella kulturformer som teater, musikal, klassisk konsert och opera än 50–64-åringar och ungefär lika stora andelar som 30–49-

åringar. Däremot utgör 16–29-åringar större andelar besökare på balett- eller dansföreställningar och betydligt större andelar som besökare på bio och rock- eller popkonserter. Dessa relationer i andelar mellan åldersgrupper som besöker olika kulturarrangemang motsvaras inte av andelar kulturaktiva. Unga i åldern 16–29 år uppvisar betydligt större andelar kulturaktiva som skriver, tecknar, målar, spelar instrument eller teater, lajvar eller deltar i studiecirkelverksamhet i förhållande till övriga åldersgrupper (Statens kulturråd 2010b).

Ungdomspolitik och organisationsformerna

Historiskt sett har inte heller ungdomspolitikern närmast sig alla unga på samma sätt. Medan kulturpolitiken tenderar att skicka verksamheter i högt och lågt (Bjurström 1997, Harding 2007, Frenander 2005) går den stora traditionella uppdelningen i ungdomspolitikern mellan föreningsaktiva och icke föreningsaktiva unga, en uppdelning som till viss del överlappar den äldre uppdelningen i sköt-samma unga och unga i riskzonen (Bjurström 2006, Olson 1992). Vissa forskare ser dessutom en överlappning med social bakgrund, i den meningen att verksamhet för unga med medelklassbakgrund tenderar att uppfattas som främjande medan verksamhet för unga i områden som uppfattas som problematiska istället uppfattas som förebyggande, i stort sett oavsett verksamhetens karaktär (Lagergren 2008). Det ligger dock i politikens natur att de föreningsaktiva uppfattas som kapabla att själva organisera sig och hantera sina bidragspengar (detta påminner också om relationen mellan studieförbunden och ungdomsorganisationerna, som ju ofta har ett institutionaliserat inflytande som medlemmar i studieförbund), medan verksamheten för de övriga måste organiseras på andra sätt, företrädesvis i kommunal regi.

Ungdomsorganisationerna har länge haft en central roll i ungdomspolitikern. År 2010 fördelades drygt 66 miljoner kronor i statsbidrag till dem (därtill kom drygt 145 miljoner kronor från Svenska spels överskott under liknande villkor). Som villkoren för detta bidrag är formulerade lämnas verksamhetens innehåll tämligen opreciserat och krav ställs istället på demokratisk organisationsform och öppenhet. Bidragets storlek påverkas i första hand av faktorer som antal medlemmar och lokalavdelningar. Ser man till ungdomsorganisationernas struktur är denna slående homogen. Föreningarna har likartade styrelseformer och grupperar sig nationellt i hierarkiska distrikt och riksorganisationer.

Av allt att döma bidrar Ungdomsstyrelsens bidragsgivning till denna homogenitet. Därmed inte sagt att homogeniteten enbart skulle vara en produkt av statlig styrning, tvärtom är det rimligt att sluta sig till att den under årens lopp påverkats av de bidragsmottagande organisationer som de har utformats i dialog med. Strukturen är densamma som i merparten av de stora folkrörelseorganisationer som har dominerat svenskt organisationsliv under 1900-talet. Att skola in framtidens medborgare i folkrörelsernas demokratiska tradition har i själva verket ofta uppfattats som en av ungdomsorganisationernas viktigaste funktioner. Följaktligen har styrningen av organisationsformen på många sätt varit starkare än styrningen av innehållet (Harding 2009b, jfr SOU 2007:66, SOU 2009:29).

Ungdomsorganisationerna som stöd till kulturutövande

Även om förutsättningarna ser annorlunda ut än i kulturpolitiska sammanhang så erbjuder Ungdomsstyrelsens bidragsgivning liksom de kulturpolitiska lösningarna därför en betydande autonomi i fråga om verksamheternas innehåll. Jämför man med kulturmyndigheternas bidragsgivning representerar de också ett mer omfattande stöd till ungas eget kulturutövande. Ungdomsorganisationer som i sina ansökningar till Ungdomsstyrelsen 2009 beskrev sig själva som kulturorganisationer mottog 2010 drygt 5,4 miljoner kronor i statsbidrag samt drygt 12 miljoner kronor från AB Svenska Spel (som också riktar sig till ungdomsverksamhet).

Använder man ett något vidare kulturbegrepp ser man att detta endast inrymmer en liten del av Ungdomsstyrelsens bidragsgivning till kulturutövande i ungdomsorganisationer. Man skulle till exempel kunna räkna bidragen till ungdomsorganisationer bildade på etnisk grund (26 miljoner kronor i statsbidrag och 58 miljoner från AB Svenska Spel), eller beroende på i vilken utsträckning man vill räkna spel som kultur (jfr Falkner 2007, Haggren, Larsson, Nordwall & Widing 2008, Larsson 2010), de nära fem och en halv miljoner kronor i statsbidrag (och drygt 12 miljoner från AB Svenska Spel) som går till Sveriges roll- och konfliktspelesförbund (Sverok).

Också inom andra ungdomsorganisationer, som liksom de som är bildade på etnisk grund har en bredare verksamhet, bedrivs omfattande kulturverksamhet av och för unga. Hur stort det statliga bidraget till kulturverksamheter i ungdomsorganisationer är beror således på vilken kulturdefinition man använder sig av och att ta reda på det skulle förutsätta en genomgång av organisa-

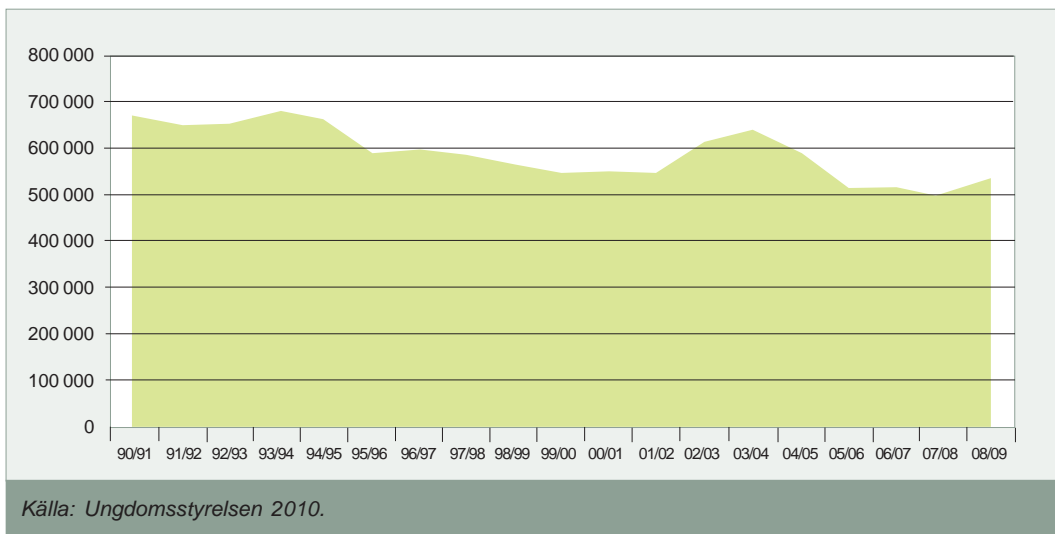
tionernas verksamhet. Det står dock klart att dessa resurser är större än de som förmedlas via kulturbudgeten, något som givetvis påverkar verksamhetens förutsättningar eftersom ungdomspolitik och kulturpolitiken till följd av sin historia präglas av delvis olika värden.

Ett nytt kulturlandskap

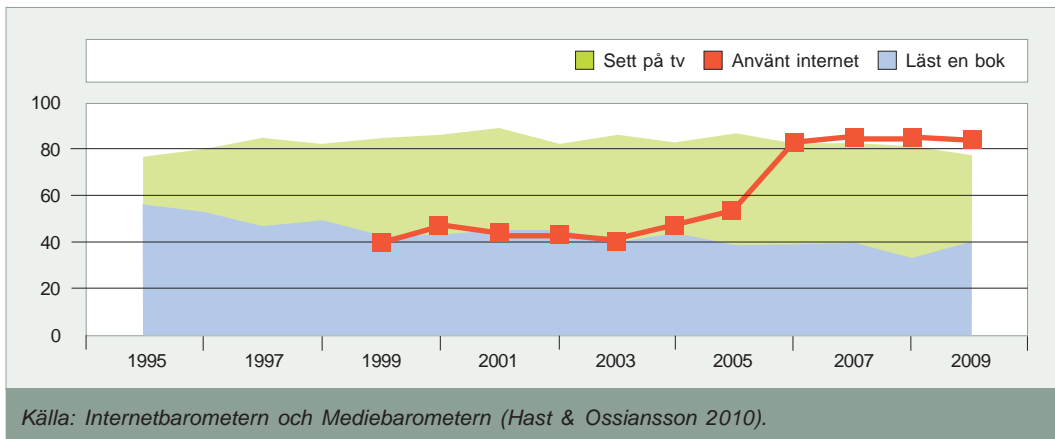
De största förändringarna i ungas kulturvanor de senaste 20 åren tycks ha skett utanför såväl institutioner som redan etablerade organisationer. Bilden av framtiden, liksom av ungas vanor, kan te sig motsägelsefull och det blir inte mindre komplicerat av att begreppen ungdom och framtid i den allmänna debatten uppfattas stå så nära varandra.

Ryktet om folkrörelsernas död

De organisationer som ungdomspolitikerna byggdes upp kring riskerar enligt många att förlora sin medlemsbas. Faktum är att flera stora organisationer har tappat medlemmar de senaste 20 åren, inte minst ungdomsorganisationerna (figur 3.3). Även antalet aktiva i studieförbundens verksamheter sjunker. Såväl i statliga utredningar som bland forskare har man diskuterat frågan om folkrörelsernas död (jfr SOU 2000:1, Vogel, Amnå, Munck, Häll, Hjerm & Johansson 2003). Bland annat har statsvetaren Robert D. Putnam (2000) i studier av civilsamhället i USA visat hur det samlade sociala kapitalet i samhället minskar. Han har pekat på det tilltagande tevetittandet som en av förklaringarna till utvecklingen. Också nyare medier än teven har pekats ut i olika sammanhang. I de flesta västländer har det förts en diskussion kring datorspelarens skadliga verkningar (figur 3.4).

Figur 3.3 Antal bidragsberättigade medlemskap i ungdomsorganisationer efter verksamhetsår, 1990–2009.

Figur 3.4 Andel av ungas medieanvändning i genomsnitt, 15–24 år, 1995–2009. Procent.

Också ur kulturområdets traditionella kvalitetsperspektiv finns en liknande förfallsberättelse. Ungas besök i de flesta former av kulturinstitutioner tycks minska (Ungdomsstyrelsen 2009), även om det i statistiken ofta inte är möjligt att särskilja gruppen unga från gruppen barn, eller ungas frivilliga kulturkonsumtion ifrån äldre vuxnas. Det förefaller som att unga som lämnat skolåldern är den åldersgrupp som i minst utsträckning konsumerar traditionella former av kultur. I likhet med den redan nämnde statsvetaren Robert D. Putnam har många sett framför sig en generation av stillasittande, allt fetare, individer som endast med svårighet kan ta ögonen från skärmen.

Att ungas datoranvändning har ökat är tydligt. Enligt Nordicom-Sveriges internetbarometer använde till exempel 85 procent av de svenska 15–24-åringarna internet en genomsnittlig dag 2009, en andel som naturligtvis representerar en betydande ökning under den senaste tioårsperioden (Carlsson & Facht 2010³). Enligt mediebarometern gick andelen i samma åldersgrupp som läser böcker en genomsnittlig dag ned under 1990-talet. Trots 2000-talets ökning av internetanvändningen tycks däremot bokläsandet ha varit relativt konstant under denna period (de som läser på grund av skola eller arbete har däremot minskat som andel av bokläsarna). Andelen som tittar på teve en genomsnittlig dag verkar till och med ha sjunkit marginellt (Carlsson & Facht 2010).

Går vi mot en deltagarkultur?

Mot den negativa bild som beskrivits ovan kan man ställa en annan, även den mycket populär, bild av dagens unga och deras kulturvanor. Denna pekar istället på de senaste decenniernas utveckling av nya sociala medier för sociala kontakter och nätverksbyggande, liksom på de nya kulturella uttryck som fötts i ungdomskulturerna och i mötet med den nya tekniken. Tillgången till kultur-

produkter över internet är idag i många fall i det närmaste obegränsad. Under det senaste decenniet har inte minst fildelningen spelat en central roll. Internet håller på att revolutionera handeln med kulturprodukter i och med att även smala kulturprodukter nu enkelt kan nå ut till marknader över hela världen. Produkter som aldrig varit lönsamma tidigare har nu blivit det (Anderson 2007). Samtidigt utvecklas nya kommersiella tjänster för spridning av till exempel musik (bland annat den nu aktuella musiktjänsten Spotify).

Resonemanget gäller emellertid också ideellt producerad kultur, till exempel den som presenteras på webbplatser (till exempel YouTube) och communityn för egenproducerade texter och bilder (MySpace). Antropologen Henry Jenkins (2006) har beskrivit detta som ett nytt förhållande mellan konsumenter och producenter. Genom eget skrivande (till exempel i form av fan fiction) och skapande (till exempel på YouTube) tar alla som deltar successivt makten över materialet och blir därmed medskapare till det. Vissa skribenter ser framför sig en framväxande deltagarkultur där skillnaden mellan producent och konsument helt har upplösts (jfr Haggren et al. 2008).

Även medieföretagen är delaktiga i den nya visionen: teveserier tar till exempel in material från fans och webbplatser konstrueras med hänsyn till att man på olika sätt ska kunna knyta deras produktivitet till seriens producenter. Att producenter uppmuntrar till framväxten av en subkultur – och därmed en efterfrågan – kring sina berättelser är numera vanligt. En minst lika utbredd reaktion från medieföretagen har emellertid varit att försöka stärka och utvidga upphovsrättsskyddet. Dessa motsättningar kan läsas som en kamp för såväl rätten att bruka materialet (Hemmungs Wirtén 2004, 2008) som makten över innehållet i de berättelser som dominerar vår kultur och vilka som ska representeras i dem (jfr Jenkins 2006).

En annan aspekt av den förändrade medieanvändningen är att de gränser vi tidigare föreställt oss mellan olika medier och användningsområden nu tycks vara i upplösning. Datorn och mobiltelefonen (som blir mer och mer av en dator) blir alltmer av universella mediemaskiner som används för film, musik, tidningsläsning, diskussion, småprat, skrivande, publicering, politiska viljetrytningar och så vidare. Också böcker för läsning från skärm tycks nu vara på väg att bli allt vanligare. Forskning pekar på att framförallt unga använder medier på nya sätt, i så måtto att de i ökande utsträckning använder flera medier på en gång. Detta kan ses som en konsekvens av själva medialiseringen (jfr Loureiro & Bettencourt 2010).

Resultatet blir en generation som samtidigt använder datorn för att lyssna på eller byta musik, prata med varandra och arbeta med skoluppgifter (se Werner 2009⁴). En för administratörer relevant konsekvens av detta blir naturligtvis att statistik om till exempel informationssökning, sociala kontakter och musiklyssnande som separata aktiviteter blir allt mer problematisk. Hur beskriver man till exempel aktiviteten att småprata på msn och byta mp3-filer och länkar med varandra (jfr Werner 2009)?

Engagemanget fortsätter men förändras

Gemensamt för de oroliga och de visionära betraktarna tycks vara föreställningen om att de nya kultur- och medieformerna till sin organisering skiljer sig från de tidigare. Flera forskare, till exempel sociologen Manuel Castells (1996), har talat om ett nätverkssamhälle. Detta skulle medföra en minskad lojalitet mot etablerade auktoriteter i samhället samt allt mer flytande former för organisering, oavsett om det handlar om den så kallade nya ekonomins nätverksstrukturer eller ungas allt lösligare organisationsformer. Internationella un-

dersökningar (Inglehart & Welzel 2005) pekar på Sverige som ett land där detta nya samhälles värderingar är starka. Här är vi individualistiska och har lätt att bryta med etablerade traditionella mönster, vi är dock samtidigt solidariska, men bara så länge som vi kan vara det på ett självständigt sätt, inte till priset av att underordna oss traditionella hierarkier. Snarare hyllar våra värderingar revolterandet mot dessa.

Detta skulle inte minst kunna antyda en minskad vilja bland dagens unga att ansluta sig till etablerade hierarkiska organisationer som de svenska folkrörelseorganisationerna. Unga vuxna i åldern 18–29 år är mycket riktigt den kategori i befolkningen som i minst utsträckning är aktiva i föreningar och organisationer. Engagemanget visar dock ingen tendens att minska (Svedberg, von Essen & Jegermalm 2010).

I kulturorganisationerna är medelåldern i många fall hög. De unga dras möjligen till andra aktiviteter och sammanhang än de som bedrivs där, eller för den delen vid de offentliga och offentligt stödda kulturinstitutionerna. Samtidigt är unga, 15–29 år, de som är mest aktiva som utövare i många kulturverksamheter, inklusive sådana som vi gärna föreställer oss som mer traditionella, till exempel poesi, körsång och teater (som i undersökningen inkluderar den nyare formen lajv).

En förklaring till den påstått minskade konsumtionen av traditionella kulturformer kan vara att kulturutövandet och kulturkonsumtionen har flyttat över till nya former och sammanhang. Film och musik införskaffas över nätet. Skrivandet sker inte bara i hemliga dagböcker utan på bloggar och i diskussionsforum. Även läsandet kan i viss mån ha förflyttats till nätet, kanske i synnerhet fakta och nyheter. Försäljning och utlåning av faktaböcker minskar till exempel generellt. Kulturproduktion, konsumtion och socialiserande är

heller inte längre klart åtskilda fenomen. För att bättre kunna beskriva och förstå de förändringar som pågår i samhället behöver vi såväl bättre data som en mer fördjupad diskussion.

Nya organisationsformer

Kanske som en följd av ökad rörlighet – såväl organisatoriskt som geografiskt – har festivaler och liknande tillfälliga arrangemang fått allt större utrymme på den kulturella arenan. Det är inte ovanligt att sådana startas av kommuner för att visa upp kulturutbudet på orten. Festivaler och annan eventkultur organiseras ofta, åtminstone till en början, i det civila samhället. Kanske gäller detta i synnerhet arrangemang för unga – och definitivt för arrangemang som startas och drivs av unga.

Festivaler och eventkulturer

En av de mest kända festivalerna är Hultsfredsfestivalen som ursprungligen startades av en lokal grupp unga som organiserade sig i föreningen Rockparty. Till en början var kommunen tämligen ointresserad av att finansiera verksamheten. Först sedan festivalen vuxit till ett mer betydande evenemang blev kommunen en av dess finansiärer. Med tiden växte det hela med en mängd olika kringverksamheter, flera av dem var kommunala (Nielsén 2010).

Om vi ska undvika att inskränka oss till musiken som aktivitet kan man dra tydliga paralleller till medeltidsveckan i Visby. Även denna startades av en lokal ungdomsdominerad förening och har först senare stöttats av kommunen, näringslivet och mer etablerade ideella organisationer. Även i detta fall har framgången dessutom byggt på förankring och nätverk i en ungdomskultur (lajvare och medeltidsintresserade) (L. Gustavsson 2002).

Man kan dra paralleller till datorspelsevent som Dreamhack (jfr Falkner 2007) och till en mängd andra stora och små festivaler och arrangemang.

Det förefaller troligt att festival- och eventkulturen har framtiden för sig, både i stort och i smått. Detta går emellertid inte bara på tvären mot hur kommunerna är vana vid att organisera sin verksamhet, utan kanske i ännu högre grad mot folk-rörelseorganisationernas etablerade organisationsformer (kollektivism kan nämnas som exempel på en kommunal verksamhet som kännetecknas av en liknande återkommande tillfällighet, i synnerhet i moderniserade former som Popkollo⁵). De traditionella ungdomsorganisationerna har baserat sin verksamhet på en stabil organisation med en stabil uppsättning medlemmar och förtroendevalda och med stöd av anställda.

Exemplen ovan gäller verksamheter som startats av en liten grupp unga som (i föreningsform) organiserat verksamheten, en verksamhet som en gång om året exploderar i aktiviteter, deltagare och arbetskraftsbehov för att sedan gå tillbaka till en kärngrupp igen. Med ett så tillfälligt, men ofta omfattande, behov av ideell arbetskraft och ett stort, men svåröversägbart, antal tillfälliga deltagare och åskådare är det bara att vänta att sådana kulturyttringar ska bli typexempel för den nya civilsamhälleliga organiseringen som många har sett växa fram. De kan komma att präglas av (åtminstone sedan de etablerat sig) professionella organisationer med få medlemmar och stora mängder icke-medlemmar som bidrar med olika typer av mer ideella insatser, utan att egentligen vara bundna till organisationen (jfr Skocpol 2003).

Nya organisationsformer kräver nya stödformer

Åtskilliga ansatser har gjorts av såväl civilsamhälleliga som offentliga aktörer för att hitta nya stödformer för dessa nya former av organisering. Flera kommuner har arbetat med kulturslantar, tillfälliga bidrag som även ges till mer eller mindre tillfälliga grupper. Flera regioner har också en ungdomskulturspecialist som arbetar med att stödja ungas kulturverksamhet med råd och vägledning i organisering och finansiering. På den civilsamhälleliga sidan kan nämnas:

- Miljonkulturell ungdom som stöttat projekt, till exempel tidningen Gringo, i syfte att stärka kulturlivet i utsatta förortsmiljöer.
- Det muslimska studieförbundet Ibn Rushd som tillsammans med sina medlemsorganisationer bland annat driver projektet Förörternas riksdag (Forix) som syftar till att *”utveckla formerna för dialog mellan unga människor som bor i förorten och mellan ’förortskids’ och resten av samhället – inte minst de etablerade politiska partierna och intresseorganisationerna”* (Forix 2006).
- Stiftelsen Framtidens kultur som har spelat en stor roll för att stödja nya former av kultur oavsett organisationsform.
- En av de största aktörerna som ger stöd inom området är Allmänna arvsfonden.

De mer eller mindre nya formerna är många. Samtidigt ska man inte ignorera den potential som fortfarande finns i folkrörelseorganisationen som form eller i nya varianter av den. Intressant i detta sammanhang är bland annat Sveriges roll- och konfliktspelsförbund (Sverok). Organisationen grundades 1988 och är sedan några år tillbaka

Sveriges största ungdomsorganisation (2008 rapporterade Sverok 86 847 ungdomsmedlemmar till Ungdomsstyrelsen). På nationell nivå påminner organisationen på flera sätt om de traditionella ungdomsorganisationerna. På föreningsnivå är skillnaderna emellertid mer påtagliga. Medlemsföreningarna varierar väsentligt i storlek – från internetbaserade datorspelsföreningar med tusentals medlemmar som sällan eller aldrig träffas, till rollspelsgrupper på fem eller tio personer som träffas mycket ofta.

Andra föreningar inriktar sig på att arrangera lajv eller spelkonvent och varierar följaktligen betydligt i medlemstal och aktiviteter, både under året och från år till år. Även föreningarnas livslängd är betydligt kortare än för traditionella organisationer. Om intresset för verksamheten i en förening försvinner dör också föreningen. För närvarande har Sverok runt 850 föreningar över hela landet. När gamla försvinner uppstår nya, inte minst därför att man har gjort det lätt att grunda föreningar. Kort sagt så framstår Sverok som en hybrid där folkrörelseorganisationens formella organisation och nationella och regionala strukturer korsats med nätverkssamhällets mer tillfälliga och flytande strukturer (Harding 2009b, Harding 2010).

Många större verksamheter i Sverok har samma finansieringsformer som andra liknande och tillfälliga verksamheter. Lajv och konvent kan till exempel stödjas av kommuner och Allmänna arvsfonden, men i vissa fall av EU-program eller av till exempel Framtidens kultur (se Koljonen 2008, Hultman, Westerling & Wrigstad 2008).

Sverok får stöd av både Ungdomsstyrelsen och Folkbildningsrådet i ett pågående projekt som ska utforma en programvara för att underlätta föreningsårsmöten på nätet. Liksom i stort sett alla andra organisatoriska och kulturella sammanhang rymmer Sverok och de olika verksamheter som

bedrivs i organisationen interna diskussioner och utvecklingsarbete. I flera fall lämnar organisationen verksamhetsformernas utvecklingsarbete åt föreningarna. Till exempel sker de internationella konferenser och konvent som man har för att diskutera och utveckla lajvformerna på föreningsnivå (jfr Montola & Stenros 2010).

Förbundet är även aktivt med egna projekt om i synnerhet demokratiskt utvecklingsarbete. Man arbetar till exempel med jämställdhetsfrågor på både förbunds nivå och i föreningarna, men också i oberoende nätverk och i den allmänna debatten. Flera av förbundets hobbygrenar är traditionellt manligt dominerade. Idag verkar tjejnätverk i flera av dem. Geek Girl Meetup samlar till exempel *”kvinnor med passion för webb, entreprenörskap, design eller något som i bred mening kan kallas nördigt”* vid återkommande konferenser 2010 i Stockholm. Att de här diskussionerna är på väg att växa samman med den allmänna jämställdhets- och kulturdebatten i samhället märktes inte minst i tidskriften *Bangs* temanummer *Nerdens återkomst* tidigare samma år (Bang 2010).

Alla dessa organisationsformer framstår som typiska för det framväxande kulturella civilsamhället. Människor diskuterar och organiserar sig för att åstadkomma specifika resultat i de former och sammanhang som passar för det man vill göra och åstadkomma. Många strukturer blir mindre stabila och de som klarar sig kännetecknas fortfarande av sin flexibilitet. Samtidigt uppfattas många av de etablerade stödformerna, inte minst samarbete med studieförbund, ofta som byråkratiska och illa anpassade för nya former och verksamheter (Harding 2010).

Hur nya verksamheter och former på bästa sätt ska kunna stödjas av offentliga aktörer – för att inte tala om hur man ska kunna prioritera mellan vilka verksamheter som ska stödjas – är en fråga som fortfarande väntar på sin lösning. Det finns

också tecken på att sökandet efter flexibla former kan medföra problem, men också fördelar, då det handlar om att finansiera verksamhet utanför de etablerade organisationsformerna.

Bland unga kulturutövare och bland dem som bedriver verksamhet i förortsområdena talas det om ”projektrötthet” och ”slantifiering” av kulturbidragen. Det är fortfarande svårt att finansiera större projekt eller långsiktigt arbete. Tecken finns på att de aktiva ungdomarna i förortsområdena har börjat tröttna på att se intresset för deras verksamhet försvinna så snart projekttiden har löpt ut och projektägarna dragit sig tillbaka för att söka pengar till något nytt projekt någon annanstans.

Att stödja ungas kultur idag

Den etablerade offentliga organisationen för stöd till ungas kulturutövande kan sammanfattningsvis beskrivas som ett slags arbetsfördelning, en fördelning som nu kanske står inför förändringar. I den explicita kulturpolitiken stöds i första hand den professionella och professionellt förmedlade kulturen. Även då kultur för barn och unga ska stödjas sker detta i första hand via de etablerade institutionerna och den obligatoriska skolan, ofta i samarbete mellan dessa. Hur stor andel av denna kultur som förmedlas till unga, 13–25 år, är i de flesta fall svårt eller omöjligt att bedöma exakt. Däremot finns det mycket som tyder på att merparten av den kultur som förmedlas till barn och unga snarare riktar sig till yngre barn.

Ny rollfördelning

På regional nivå är förhållandet till kultur för barn och unga ofta likartat, även om andra stora skillnader finns, och även om flera initiativ har tagits på olika håll i landet. På kommunal nivå finns en mängd olika inriktningar och kulturinstitutioner. De dominerande verksamheterna är folkbiblioteken och musik- och kulturskolorna, två verksam-

heter som i stor utsträckning inriktar sig på barn och unga. På det kommunala planet är finansieringen av studieförbunden en del av kulturpolitiken. Kommunernas andel av denna minskar dock. På nationell nivå har studieförbunden blivit alltmer oberoende av den explicita kulturpolitiken, även om den statliga andelen av deras finansiering har ökat. De utgör istället en annan del av arbetsfördelningen, en som stödjer kultur utövad av medborgarna, och inte minst då av unga. Detsamma gäller ungdomspolitiken som i stor utsträckning stödjer kultur för unga genom sitt stöd till ungdomsorganisationerna. Det är intressant att notera att stödet till båda dessa verksamheter – studieförbunden och ungdomsorganisationerna – nu hör till Utbildningsdepartementets ansvarsområde, medan den explicita kulturpolitiken fortfarande har ett eget departement.

Civilsamhällets förändrade förutsättningar

Samarbetet mellan civilsamhälleliga organisationer och offentliga myndigheter är väl etablerat, både i folkbildningspolitiken och i ungdomspolitiken. Dessa politikområden präglas i stor utsträckning av former som de har fått inom ramarna för den svenska korporatismen. Detta gäller kanske i synnerhet för folkbildningen som organiseras i den utpräglad korporativa formen hos Folkbildningsrådet, där ett begränsat antal organisationer styr fördelningen av offentliga medel. Den explicita kulturpolitiken präglas istället av sin relation till den professionella kulturen och av autonomi i kulturens fält.

Vid sidan av dessa etablerade former växer nu nya former fram. Unga väljer ofta att organisera sig i informella, eller åtminstone mer flexibla, civilsamhälleliga former. Samtidigt blir politiken på alla nivåer, men kanske i synnerhet lokalt, alltmer vän-

ligt inställd till näringslivet. Medan organisationsformerna inom den explicita kulturpolitiken på många sätt påminner om de som råder i många andra europeiska länder är de mer korporativa formerna i ungdomspolitiken och – framförallt – i folkbildningen, mer särskiljande. Samtidigt är det inom dessa områden som andra europeiska länder idag satsar på att öka samarbetet med det civila samhället. I Sverige finns redan ett utbyggt sådant samarbete, om än inte i första hand inom den explicita kulturpolitiken eller med alla nya kultur- och organisationsformer.

Också när kulturen flyttar ut på nätet sker förändringar i relationen till näringslivet. Å ena sidan utmanas såväl offentliga som privata kulturproducenter när alla med tillgång till dator, uppkoppling och nödvändiga kunskaper lätt kan sprida sina egna skapelser via internet. Å andra sidan är de forum där detta sker i ökande grad privata företags egendom. YouTube, MySpace, The Pirate Bay och Google är alla privata företag, i de flesta fall med säte i USA. Bland de mest besökta webbplatserna är Wikipedia något av ett undantag som icke vinstdrivande organisation.

Det är inom dessa webbplatserns ramar som inte bara privatpersoner utan också organisationer och offentliga institutioner nu etablerar sig. Även om ägarna har mycket att vinna på att förhålla sig neutrala i förhållande till innehållet är det ändå de som sätter upp gränserna. Samtidigt finns det en vitt spridd misstro bland unga mot staternas intentioner i integritetsfrågor på nätet. Relationerna mellan marknad, offentlig sektor och civilsamhälle håller således på att förändras. Inte minst upphovsrätten och integritetsfrågorna blir alltmer centrala.

Sociala skillnader

Av allt att döma har dessa förändringar redan ökat tillgången till kultur, möjligheterna att delta i kulturellt skapande och att sprida resultaten av det, inte minst för unga. Visserligen deltar unga, som vi sett, i mindre utsträckning än andra åldersgrupper i flera av de mer etablerade kulturformerna och i föreningslivet. Däremot utövar de kulturella aktiviteter och agerar på nätet i större utsträckning. Samtidigt finns det anledning att fråga sig i vilken utsträckning dessa möjligheter kommer alla till del. Alla har inte tillgång till en dator eller uppkopplingsmöjligheter, även om de flesta unga i Sverige har det idag. Det förefaller dock som att tjejernas tillgång är sämre än killarnas. Även då tillgång till dator finns i hemmet är det inte självklart att alla har samma tillgång till den (Werner 2009).

Traditionella organisationer är ofta underrepresenterade i invandratäta förortsområden. Detta innebär att de som växer upp där har mindre kontakt med dessa verksamheter och således är mindre sannolika att ta del av dem. Kulturell smak tycks fortfarande i första hand avgöras av utbildningsnivå och kön (Bjurström 1997, jfr SOU 2006:45), men även andra faktorer spelar in, till exempel social bakgrund, ursprungsland och bostadsort. Även forskningen lider av ojämlikheter och brister. Inte minst har den traditionella ungdomskulturforskningen anklagats för att vara allt för fokuserad på det subkulturella och då framförallt på subkulturer dominerade av killar (Werner 2009).

Statistik kring unga och kultur

Den offentliga statistiken visar idag tämligen väl hur det offentligt stödda kulturutbudet ser ut, inte minst fördelningen av medel, och då i första hand för de statliga verksamheterna. Också kulturvanorna i landet kan, trots att nya aktiviteter inte alltid täcks på ett tillfredställande sätt, uppfattas som relativt väl kartlagda så länge som enkätundersökningar fortsätter att genomföras.

Den statistik som produceras och sammanställs av Kulturrådet beskriver i första hand utbudet, inte vem som tar del av det eller vad de tar del av. Som exempel kan nämnas att ungas användning av bibliotek inte är särskilt väl kartlagd men att vi däremot vet hur många böcker, som anses rikta sig till barn och unga, som lånas ut. Liknande förhållanden gäller många andra kulturområden, inklusive till exempel stöden till teatrar, musik och litteratur.

Vilka som tar del av kulturen kartläggs ofta, inte minst av praktiska och integritetsmässiga skäl, genom enkäter som många gånger blir tämligen trubbiga, åtminstone om man intresserar sig för användarens relation till kulturen och dess innehåll. Ofta framgår inte ens vilka genrer som man tar del av. Det finns främst kvantitativa beskrivningar av studieförbundens och andra ideella organisationers aktiviteter, och i viss utsträckning deras inriktning, medan vi vet betydligt mindre om graden av deltagande och hur aktiviteten går till.

Verksamheten i landets musik- och kulturskolor är inte heller väl kartlagd. I vilken utsträckning som kulturaktiviteter bedrivs i ungdomsorganisationer med bredare inriktning är oklart, och beror naturligtvis i stor utsträckning på hur man väljer att definiera begreppet kultur. Det som saknas är ofta kvalitativa undersökningar som skulle kunna säga någonting om vilken roll kulturen spelar i medborgarnas liv.

Kunskapsbrister

Kunskapsbrister finns både i relationen och i mötet mellan offentligt kulturutbud och medborgarnas kulturvanor. Andra svagheter finns i kunskaperna om det icke offentliga kulturutbudet, inte minst på internet (att det brukas och utvecklas vet vi däremot, liksom ungefär i vilken utsträckning). Vi vet tämligen lite om överlappningen mellan gamla och nya former. I vilken utsträckning bedrivs nya kulturformer, i etablerade organisationsformer och med offentligt stöd, och i vilken utsträckning får de inte del av det offentliga stödet? Här krävs inte minst ytterligare kontinuerliga kvalitativa studier av hur olika verksamheter och organisationsformer samverkar med varandra och på vilka sätt de skiljer sig åt.

Mycket tyder på att de som är aktiva inom ett område ofta också är aktiva inom andra. Detta sätter fokus på de övriga. Till vilka grupper når den offentligt stödda kulturen inte ut och vilka kulturformer får inte del av stödet? Hur skulle stödformerna och formerna för utbudet kunna anpassas för att fler ska kunna ta del av dem? Återigen krävs såväl kvalitativa som kvantitativa studier för att kunna förstå hur situationen ska kunna förbättras.

Medan kvalitativ forskning kan bidra till ökad förståelse för kulturvanor, identitet och organisering kan kvalitativa undersökningar gjorda som utvärderingar bidra med förebilder och inspiration för vidare arbete. Detta gäller i synnerhet om de sker på ett sätt som möjliggör jämförelser mellan olika fallstudier. De kvantitativa undersökningarna kan användas för att bedöma representativiteten i sådana studier.

Politik för ungas kultur

Efter riksdagens beslut, i enlighet med den senaste kulturpolitiska propositionen (prop. 2009/10:3), blev säkerställandet av barns och ungas rätt till kultur ett eget kulturpolitiskt mål. Kulturrådet fick ett särskilt nytt uppdrag på detta område och Medierådet fick i uppdrag att följa utvecklingen av barns och ungas medievanor.

För att utvärdera i vilken utsträckning dessa uppgifter fullföljs krävs helt tydligt information, inte minst om vilka delar av det offentligt finansierade kulturutbudet som unga använder, hur deras kulturvanor ser ut och vilken kulturpolitik de efterfrågar. Idag finns betydande informationsluckor. För att förbättra statistiken (och för den delen politiken i stort) krävs ökat samarbete och ökad kommunikation, både mellan myndigheter och mellan myndigheter och andra aktörer i det offentliga kulturlivet och i det civila samhället, inte minst mellan dem som tar fram information och de som producerar, planerar och tar del av kulturutbudet.

Problemen med att utvärdera de offentliga insatserna för ungas kultur är emellertid inte enbart en fråga om att mer kunskap behövs för att kunna nå ut till fler. Det handlar om själva komplexiteten i ett politiskt-administrativt system där alla verksamheter inte har samma mål eller räknar kvalitet efter samma skalor. På detta område kontrasterar framförallt det övergripande målet, att på ett rättvist sätt nå ut till så stora delar av åldersgruppen som möjligt, mot kulturområdets professionella och konstnärligt kvalitativa målsättningar, det vill säga att stödja det som experter uppfattar som kvalitet. Det senare är på intet sätt irrelevant för ungdomskultur eller nya kulturformer, till exempel för stödet till mer konstnärligt kvalitativa former av datorspel. En tydlig kontrast finns mellan professionellt ledda aktiviteter och de deltagardrivna aktiviteterna i ungdomsorganisationer och tillfäl-

liga nätverk. En relation som dessutom kan se markant annorlunda ut i nya kulturformer och i populärkultur, där ett autonomt professionellt fält inte finns.

Att olika verksamheter har olika mål är emellertid ingenting vi kan räkna med att undkomma i en modern demokratisk stat. Det har rent av hävdats att politik ytterst handlar om att väga olika värden mot varandra. Ett välordnat politiskt-administrativt system bör kunna göra detta. Om en verksamhet, till exempel en musikfestival, uppfyller flera mål som att den samtidigt bidrar till musikkivets livskraftighet, ungas meningsfulla fritid och den ekonomiska tillväxten på en plats, är detta knappast ett problem. Ett fungerande utvärderingssystem får in information som är relevant för alla dessa parametrar även när olika aktörer arbetar mot delvis olika mål. Detta kräver viss samordning. Inte minst idag då kulturlivet befinner sig i en ny och hastigt föränderlig situation och då den statliga kulturpolitiken i en allt mer globaliserad värld inte är det som mest påverkar ungas kulturvanor. Samtidigt är en stor del av ungas egna kulturutövande finansierat genom offentliga insatser. Det finns alla möjligheter att använda dessa för att stödja ett livskraftigt kulturliv bland Sveriges unga.

Regionala och kommunala mål och prioriteringar

text: Ungdomsstyrelsen

Vi konstaterar i denna utredning att det finns behov av ökade kunskaper om hur förverkligandet av de politiska mål som finns på statlig, regional och lokal nivå för ungas eget kulturutövande på fritiden sker i det regionala och kommunala arbetet.

Regional nivå

I följande avsnitt studeras mål, organisering och medelstilldelning relaterat till ungas kulturutövande genom två enkätundersökningar och genom resultaten av studiebesök i regioner och landsting samt i kommuner.

Enkätundersökningar i landets regioner och kommuner

Under 2010 genomförde Ungdomsstyrelsen två enkätundersökningar i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting. Den ena riktades till landets 21 landsting och regioner, den andra till alla landets kommuner (bilaga 3 och 4). Frågorna i enkäterna rörde kultur- och fritidspolitikens organisering, finansiering och uppföljning. Den första enkäten skickades till personer med särskilt ansvar för kulturfrågor inom landstingens och regionernas förvaltningar. Den andra enkäten skickades till kommunernas kulturchefer eller motsvarande. Samtliga landsting och regioner besvarade enkäten vilket motsvarar en hundra procentig svarsfrekvens.⁶ I Örebro läns landsting skickades en enkät även till Regionförbundet Örebro som arbetar med delar av den regionala kulturpolitiken.

Bland kommunerna svarade 201 av 290, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 69 procent. Svarsfrekvensen var lägre för norrlandskommunerna. Fördelat på olika landsdelar var svarsfrekvensen 71 procent i Götaland, 69 procent i Svealand och 54 procent i Norrland.

Kulturpolitik i landets regioner och landsting

Övergripande ser vi att organisationsstrukturen och ansvarsfördelningen för kulturpolitiken på den regionala nivån inte är enhetlig (se Statens kulturråd 2010d). Ansvarsfördelningen mellan staten och regionerna befinner sig just nu i en utvecklingsprocess som bland annat beskrivs i avsnittet om samverkansmodellen (se SOU 2010:11). På den regionala nivån har man valt att organisera sig på olika sätt och utifrån delvis olika mål för verksamheterna.

Ansvar för kulturfrågorna i Sveriges 21 län ligger hos landstingen eller regionerna. Dessa kan sedan i sin tur delegera ansvaret till samverkansorgan. Av de som svarade på enkäten uppgav 13 av 21 landsting och regioner att de hade ansvar för kulturfrågorna. Sju av 21 hade delegerat ansvaret till länets kommunala samverkansorgan eller regionförbund. I en del fall hade enbart visst ansvar inom kulturområdet delegerats. Utöver detta har Gotlands kommun även ansvar för regionala frågor och ett landsting saknas därmed där.

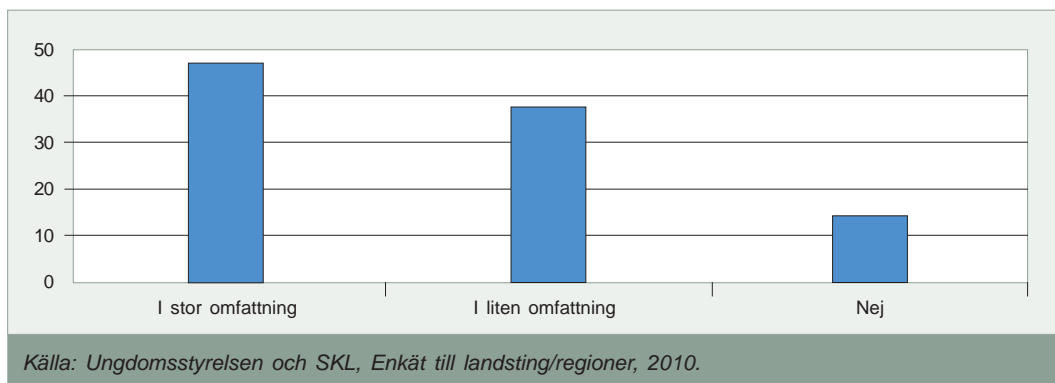
Det finns alltså flera modeller för kulturpolitikens genomförande på den regionala nivån och detta förhållande måste vägas in i analyser och jämförelser mellan olika regioner. Detta bidrar i sin tur till att eventuella mål för ungas eget kulturutövande på fritiden är svåra att analysera.

Övergripande ser vi att ungas eget kulturutövande på fritiden inte är ett prioriterat område på den regionala nivån. Vidare tyder svaren på att mål och uppföljningar som berör detta område upprättas och genomförs i mycket begränsad utsträckning. Analysen i detta kapitel bygger på enkätsvaren från regionerna.

Regionala kulturstrategiska dokument om ungas fritid

Omkring 60 procent av landstingen och regionerna uppgav att de har kulturstrategiska dokument som berör ungas fritid. Med andra ord saknade 40 procent (8 stycken) kulturstrategiska dokument för ungas fritid vid undersökningstillfället. Enligt enkäten var det inte någon skillnad i detta avseende mellan de som organiserat ansvaret i ett samverkansorgan och de som organiserat det inom landstinget eller regionen. Bland landets kommuner uppgav enbart en tredjedel av de som besvarade enkäten att sådana planer fanns och en tredjedel uppgav att de inte kände till om det fanns planer.

Av de 14 landsting och regioner som hade en plan uppgav alla utom en att ungas egen efterfrågan på något sätt påverkat utformningen av strategierna. Åtta landsting och regioner (57 procent) hade samverkat med organisationer där unga är verksamma och fem (36 procent) hade kunskapsunderlag där unga själva tillfrågats. Vidare uppgav fem landsting och regioner (36 procent) andra sätt som unga haft inflytande på, exempelvis indirekt då en ungdomsavdelning inom förvaltningen varit med i planeringen och att dessa i sin tur träffar unga regelbundet eller att fokusgrupper med unga, eller ungdomsorganisationer, hade använts när de regionala utvecklingsplanerna togs fram. Ingen region uppgav att de varit i kontakt med något ungdomsråd.

Figur 3.5 Andel landsting och regioner som samverkar med kommunerna kring verksamhet för ungas kulturutövande på fritiden, 2010. Procent.

Samverkan mellan landsting/regioner och kommuner

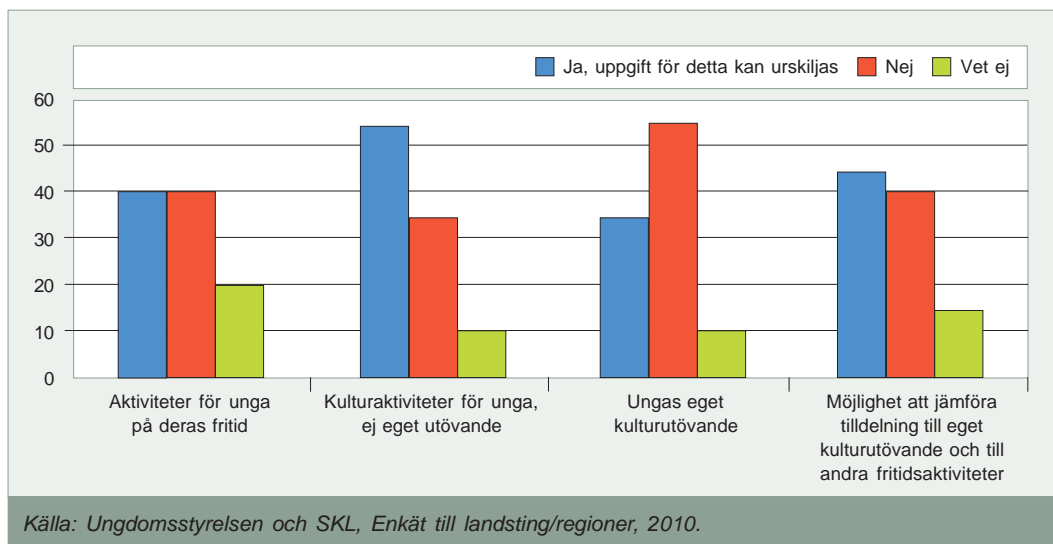
Nästan hälften av landstingen och regionerna uppgav att de i stor utsträckning samverkade med kommunerna kring verksamhet för ungas kulturutövande och 38 procent svarade att samverkan förekommer, men i liten omfattning. Totalt uppgav 86 procent att de samverkade med kommunerna i dessa frågor (figur 3.5). Detta kan jämföras med att något mer än var tionde kommun uppgav att kommunen i stor utsträckning samverkade med landstinget eller regionen i dessa frågor. Det finns alltså en stor skillnad i bedömning av graden av samverkans omfattning mellan den regionala och den kommunala nivån.

Hur fördelas offentliga medel till ungas kulturaktiviteter?

I enkäten ställdes frågor om detaljnivån i landstingets eller regionens redovisningssystem. Går det att genom dokumentation, exempelvis budgeten, urskilja hur medel fördelas till aktiviteter för unga på deras fritid, till kulturaktiviteter för unga som inte är eget utövande och till ungas kulturutövande samt göra jämförelser mellan tilldelning till eget utövande och annan fritidsverksamhet.

Något mer än hälften (55 procent) uppgav att de kunde urskilja medelstilldelning till kulturaktiviteter för unga. En lägre andel kunde urskilja medel som fördelas till ungas eget utövande (35 procent). Möjligen något motsägelsefullt var att 45 procent uppgav att det ändå går att göra jämförelser mellan tilldelning till eget kulturutövande och andra fritidsaktiviteter (figur 3.6).

I jämförelse med svaren från kommunerna var det betydligt lägre andelar bland landstingen och regionerna som menade att de kunde urskilja hur medel fördelas till ungas kulturaktiviteter. Dock fanns en samstämmighet med svaren från kommunerna, nämligen att det var ungefär lika stora

Figur 3.6 Landstingets/regionens uppgiven förmåga att kunna urskilja hur mycket medel som går till fritidsaktiviteter för unga (13–25 år) i landstinget/regionen, 2010. Procent.

andelar som uppgav att de kunde urskilja hur medel fördelas till ungas eget kulturutövande. Svaren bör tolkas med viss försiktighet och med reservation för en möjlig överskattning. Vid Ungdomsstyrelsens besök framkom dock att även de regioner, landsting och kommuner som uppgett att det är möjligt att urskilja medelstilldelning till ungas eget kulturutövande, hade svårt att fullt ut redovisa detta. De svårigheter som är förenade med detta beskrivs närmare i de avsnitt där besöken beskrivs.

Prioriteringar utifrån kön och ålder

Landstingen och regionerna fick besvara en fråga om de ansåg att deras arbete med barns och ungas eget kulturutövande bör förstärkas. Frågan ställdes för fyra åldersgrupper. De fick även ange om arbetet i så fall behöver förstärkas för tjejer, för killar eller för samtliga.

Men några få undantag visar svaren från landstingen och regionerna att de inte identifierat särskilda behov av förstärkt arbete för antingen gruppen killar eller gruppen tjejer. Däremot såg knappt en tredjedel behov av förstärkt arbete i åldersgruppen 0–12 år. Tre fjärdedelar, 76 procent, lyfte fram behov av förstärkt arbete kring ungdomsgruppen 13–18 år. För de något äldre upplevde 81 procent ett sådant behov (tabell 3.1).

Svaren indikerar att landstingen och regionerna har identifierat utvecklingsbehov, för främst ungas kulturutövande, i åldersgruppen 13–25 år. Det ligger i linje med resultaten från kommunenkäten. Dock återspeglas detta inte i de regionala planerna eftersom det i dessa saknas en tydlig uppdelning mellan barn och unga. Detta är en tydlig indikation på att det här finns ett utvecklingsområde i uttolkningen och genomförandet av den statliga kulturpolitiken där barn och unga ska prioriteras. Inte minst ser Ungdomsstyrelsen ett behov av att gruppen barn och unga delas

Tabell 3.1 Landstingets/regionens bedömda prioriteringsbehov av förstärkt arbete kring barns och ungas kulturutövande på fritiden efter kön och åldersgrupper, 2010. Procent

	Pojkar		Flickor		Båda könen	
	%	Antal	%	Antal	%	Antal
0–5 år	–	–	–	–	33,3	7
6–12 år	–	–	–	–	28,6	6
13–18 år	–	–	9,5	2	76,2	16
19–25 år	–	–	4,8	1	81,0	17

Källa: Ungdomsstyrelsen och SKL, Enkät till landsting/regioner, 2010.

Kommentar: (–) = ingen av de svarande uppgav detta alternativ.

upp i fler grupper när man upprättar mål och följer upp på detta område. Förslagsvis kan det handla om 0–12 år, 13–18 år och 19–25 år (på så sätt går det att genom sammanslagningar göra analyser av både barngruppen enligt barnkonventionens definition 0–18 år och ungdomsgruppen som i ungdomspolitikerna även omfattar 19–25 år).

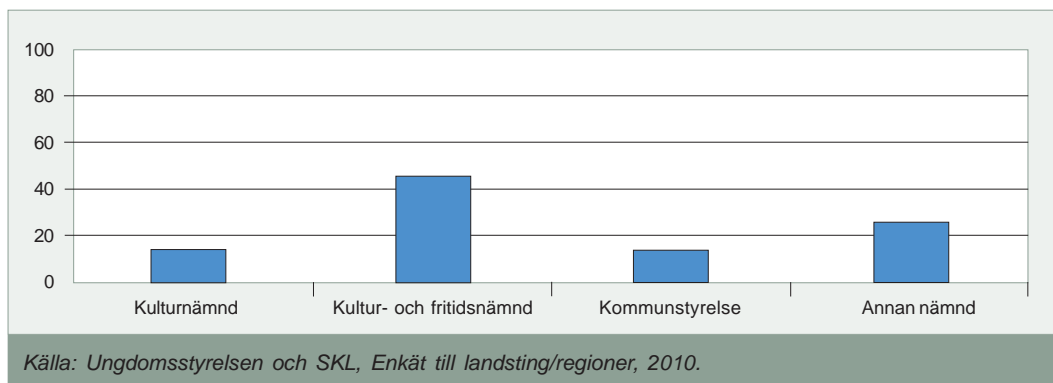
Behov av fortsatt utvärdering

Svaren på enkäten till den regionala nivån tyder på att merparten av de aktörer som ansvarar för regionala kulturfrågor inte utvärderat sitt arbete kring ungas kulturutövande. De kan inte heller genom dokumentation urskilja viktiga förhållanden med relevans för ungas kulturutövande på fritiden. Endast tre av de 21 regionala aktörerna uppgav att de genomfört en utvärdering av regionens arbete kring ungas kulturutövande på fritiden. Två av dem menade att utvärderingarna belyste eventuella skillnader i kulturutövande mellan tjejer och killar.

Endast 35 procent av aktörerna uppgav att de genom dokumentation, exempelvis budgeten, kunde urskilja hur medel fördelas till ungas eget kulturutövande på fritiden och 40 procent att de kunde urskilja hur medel som föreningsstöd och museistöd går till aktiviteter för unga på deras fritid.

Aktörerna fick också frågan om det fanns behov av att förstärka arbetet med barns och ungas eget kulturutövande utifrån kön eller åldersgrupper. En överväldigande majoritet ansåg inte att arbetet med antingen tjejers eller killars kulturaktiviteter behövde stärkas. Svaren kan tolkas i två riktningar. Antingen menade de att kulturaktiviteter ska vara ”könsneutrala” och därmed inte riktade till något specifikt kön, eller så tyder svaren på att den dokumentation landstingen och regionerna har tillgång till inte ger underlag för att göra satsningar som kommer tillrätta med eventuella könsobalanser i tillgång till och utövande av olika former av kulturaktiviteter.

I stället ansåg stora andelar att arbetet behöver förstärkas kring ungdomsgruppen och då både för killar och för tjejer, 76 procent efterlyste förstärkt arbete för unga i åldern 13–18 år och 81 procent för unga i åldern 19–25 år. Detta kan relateras till den kulturpolitiska prioriteringen av barn och unga. Resultaten tyder på att arbetet med barn anses vara tillgodosett i större utsträckning, omkring en tredjedel efterlyser förstärkt arbete för dem, än för ungdomsgruppen.

Figur 3.7 Andel kommuner som organiserar sin kulturpolitik i olika politiska styrelser och nämnder, 2010. Procent.

Kommunal nivå

Organiseringen av kulturpolitiken på den kommunala nivån varierar från kommun till kommun, vilket bland annat kan hänföras till faktorer som kommunstorlek och politiska prioriteringar. Nedan visas dels nämndorganiseringen och dels förvaltningsorganisationen. I något mindre än hälften av de kommuner som besvarade enkäten organiserades kulturpolitiken genom en kultur- och fritidsnämnd. En enskild kulturnämnd fanns i drygt 15 procent av kommunerna medan något färre hanterade kulturfrågorna inom kommunstyrelsen. Det fanns en rad andra organisationsformer bland de som svarade, till exempel barn- och ungdomsnämnd, bildningsnämnd, kultur- och turismnämnd, kultur- och fritidsutskott under en kommunstyrelse eller en gemensam nämnd för fritids-, kultur- och utbildningsfrågor (figur 3.7).

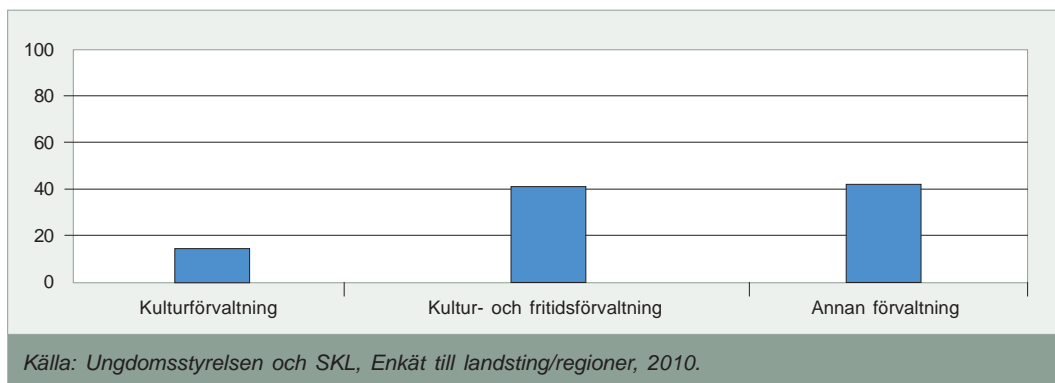
Även förvaltningarnas organisering varierade. En särskild kulturförvaltning fanns i 15 procent av de svarande kommunerna, medan 42 procent hade en gemensam kultur- och fritidsförvaltning. En lika hög andel hade någon annan form av förvaltningslösning (figur 3.8). Bland dessa andra lösningar fanns bland annat barn- och utbild-

ningsförvaltning (ibland i kombination med kultur och fritid), bildningsförvaltning och kommunledningsförvaltning. Någon kommun hade en gemensam förvaltning för kultur, information och näringsliv.

Kulturstrategiska dokument om ungas fritid

Det finns inga lagstadgade krav på kommunernas arbete inom kulturområdet – utöver kravet att tillhandahålla ett bibliotek (Statens kulturråd 2010d). Det finns alltså inte heller några gemensamma krav på hur politiken ska utformas. Fler än hälften (59 procent) av de svarande kommunerna uppgav dock att de har kommunala kulturstrategiska dokument som bland annat handlar om ungas kulturutövande på fritiden. Vidare uppgav 36 procent att de inte har sådana dokument och 6 procent visste inte.

De 116 kommuner som hade dokument fick frågan om ungas efterfrågan på fritiden legat till grund för utformningen av strategierna. Drygt 16 procent svarade att så inte var fallet, de övriga uppgav att ungas inflytande på olika sätt fanns med i arbetet. Kommunerna tog hänsyn till efter-

Figur 3.8 Andel kommuner som organiserar sin kulturpolitik i olika förvaltningar, 2010. Procent.

frågan på många olika sätt. Nästan hälften, 45 procent, samverkade med organisationer där unga är verksamma, 35 procent använde underlag där unga själva tillfrågats och 27 procent hade haft kontakt med ett ungdomsråd eller liknande. Kommunerna kunde också uppge ytterligare inflytandeformer, vilket 35 procent gjorde. Bland dessa former nämndes exempelvis fokusgrupper inom ungdomsverksamheten, ”tyck till”-funktioner på kommunens webbplats, dialog med fritidsgårdar, en pott med pengar som unga i åldern 13–20 år kan söka för att förverkliga egna idéer och seminarier samt stöd till en gemensam webbplats för unga i kommunen.

Utvärdering av arbetet kring ungas kulturutövande på fritiden

Bland kommunerna uppgav 27 procent att de hade utvärderat arbetet kring ungas kulturutövande på fritiden, medan 61 procent inte hade gjort någon utvärdering. Av de som svarade var 12 procent osäkra på om någon utvärdering hade gjorts.

Bland de 53 kommuner som genomfört utvärderingar uppgav 69 procent att dessa belyser eventuella skillnader i kulturutövande mellan tjejer och

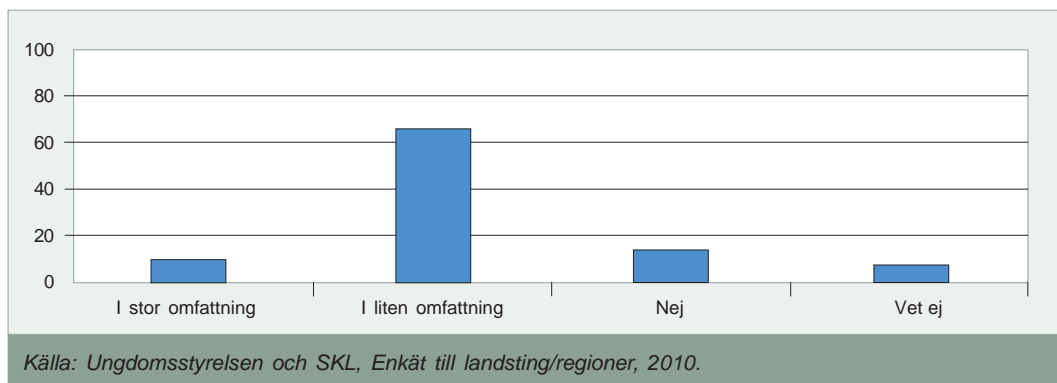
killar, 17 procent uppgav att könsaspekten inte belystes och 15 procent var osäkra på om detta perspektiv berördes.

Samverkan mellan kommuner och landsting eller regioner

I den nya struktur som har skisserats för kulturpolitiken (SOU 2010:11) finns förslag på att respektive landsting ska utarbeta regionala kulturplaner. Detta ska göras i samverkan med de kommuner som finns i länet samt med det lokala civilsamhället och kulturlivet.

I vilken mån finns det då kopplingar mellan landets kommuner och respektive landsting eller region? På frågan om det finns regionala kulturstrategiska dokument som rör ungas kulturutövande på fritiden uppgav en tredjedel av kommunerna att detta fanns och en lika stor andel att det saknades. Den resterande tredjedelen kände inte till om det fanns sådana dokument, vilket kan tyda på en begränsad kunskap om arbetet på den övergripande nivån.

Samverkan är ett mångtydigt och delvis komplext begrepp. En fråga ställdes ändå till kommunföreträdare om det fanns pågående samverkan

Figur 3.9 Andel kommuner som uppgett pågående samverkan kring verksamhet för ungas kulturutövande på fritiden? 2010. Procent.

mellan deras kommun och regionen eller länet kring verksamhet för ungas kulturutövande på fritiden. Svaren ger en indikation på hur kommunernas bild ser ut på detta område. Nästan två tredjedelar ansåg att samverkan förekom i liten omfattning och ytterligare några att det inte förekom alls. Resultatet kan ställas mot regionernas bild där nästan hälften ansåg att samverkan förekom i stor omfattning (figur 3.9).

Hur fördelas offentliga medel till ungas kulturaktiviteter?

I vilken mån det är möjligt för landets kommuner att särskilja utgifter för olika fritidsaktiviteter kan dels ses som en indikation på vilken typ av kunskap som är möjlig att ta fram utifrån befintligt material, dels som en indikation på i vilken mån olika frågor har prioriterats. I jämförelse med landets regioner och landsting hade kommunerna i ännu högre grad uppfattningen att det gick att urskilja medelstilldelning till ungas eget kulturutövande i sin budget eller i liknande dokument.

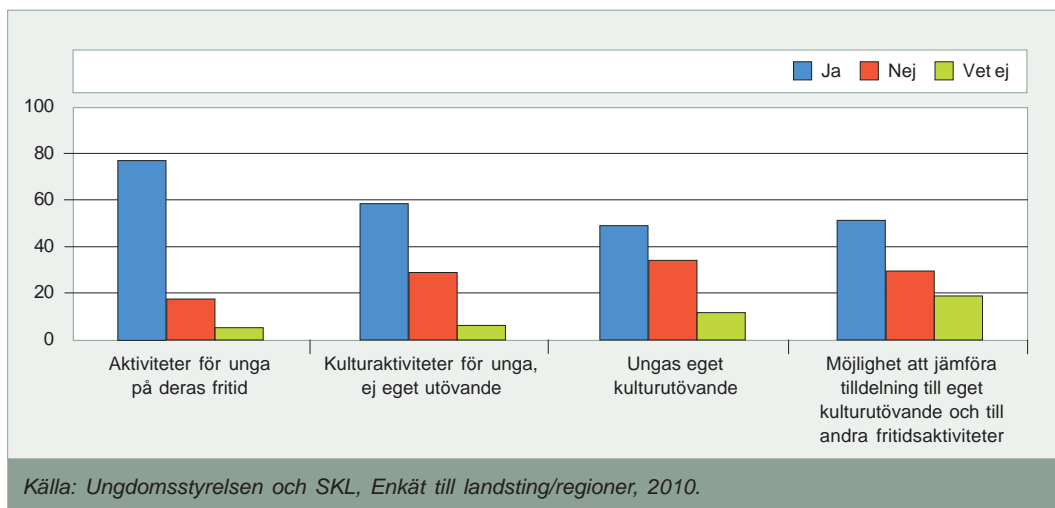
Drygt 50 procent av kommunerna ansåg att detta var möjligt och ungefär lika många uppgav att det

gick att göra jämförelser mellan medel till kulturutövande och andra fritidsaktiviteter (figur 3.10). Ungdomsstyrelsens besök i ett urval av kommuner ger dock skäl att tolka svaren med försiktighet då det i likhet med besök på den regionala nivån framkom att det av flera skäl är svårt att på lokalplanet redovisa medelstilldelning för ungas kulturutövande på fritiden i detalj.

Arenor för kulturutövande

Kommunerna fick även möjlighet att svara på frågor om i vilken utsträckning olika verksamheter och institutioner är viktiga i kommunens strategi att tillgodose goda möjligheter för ungas kulturutövande på fritiden. Musik- och kulturskola, bibliotek samt fritids- och ungdomsgårdar placerar sig högt i kommunernas bedömning. Här kom "allaktivitetshus/ungdomens hus" högt upp på listan trots att det var i denna kategori som flest antal kommuner uppgav att man saknade sådana arenor (tabell 3.2).

Kommunernas bild av viktiga arenor är intressant att ställa mot den bild som enkäten riktad till unga själva ger. I den framkommer bland annat att

Figur 3.10 Kommunens upplevda förmåga att kunna urskilja hur mycket medel som går till fritidsaktiviteter för unga (13–25 år) i kommunen, 2010. Procent.

Tabell 3.2 Kommunens bedömning av hur viktiga olika verksamheter/institutioner är för att tillgodose goda möjligheter för ungas kulturutövande på fritiden, 2010. Procent

	I stor utsträckning	I viss utsträckning	I liten utsträckning	Får ej kommunalt stöd	Finns ej i vår kommun
Musikskola/kulturskola	88	10	–	–	2
Bibliotek	72	23	5	–	–
Fritidsgård/ungdomsgård etcetera	67	21	7	4	–
Föreningslivets mötesplatser	55	34	11	1	1
Allaktivitetshus/ungdomens hus	48	7	1	–	44
Skolans fritidsverksamhet	27	41	25	1	6
Folkets hus/bygdegård etcetera	15	29	46	2	8
Allmänna samlingslokaler	21	40	34	3	2
Religiösa mötesplatser	12	25	28	32	3
Museer	11	27	39	5	19
Verksamhet som utövas i ungas hem	11	23	25	35	7
Hemslöjd	2	14	44	19	21

Källa: Ungdomsstyrelsen och SKL, Enkät till landsting/regioner, 2010.

musik- och kulturskola är en arena för många ungas eget kulturutövande, men också att hemmet är en vanlig plats för det egna kulturutövandet. I framtida undersökningar bör även digitala arenor finnas med bland svarsalternativen. Kommunernas syn på vilka arenor som är viktiga för ungas kulturutövande överensstämmer inte fullt ut med vilka verksamhetsområden som tas med i de statliga översikter över kulturens finansiering som finns tillhanda och som analyseras i ett kommande avsnitt om den offentliga medelstillelningen till kultur.

Prioriteringar utifrån kön och ålder

Kommunerna fick besvara frågan om de ansåg att kommunens arbete med barns och ungas eget kulturutövande bör förstärkas. Frågan ställdes för fyra åldersgrupper och om arbetet i så fall behöver förstärkas för tjejer, för killar eller för samtliga. Precis som i enkäten till landstingen och regionerna tyder svaren på att många anser att arbetet behöver förstärkas för vissa åldersgrupper snarare än för killar eller tjejer. Fyra av fem kommuner efterlyste ett förstärkt arbete för gruppen 13–18 år. Många ansåg också att arbetet kring gruppen 19–25 år behövde förstärkas (tabell 3.3).

En mycket liten andel av de svarande uppgav ett behov av förstärkt arbete riktat mot antingen killar eller tjejer inom respektive åldersgrupp. Tio kommuner hade markerat att arbetet behövde förstärkas för både killar och tjejer i en särskild ålderskategori. Dessa svar har därför justerats i efterhand så att de räknas som att kommunen anser att arbetet bör förstärkas för båda könen. Möjligen kan dessa tio svar tolkas som att arbetet behöver förstärkas kring både killar och tjejer, fast på olika sätt.

De övergripande resultaten kan tolkas som att arbetet gentemot killar respektive tjejer av kommunrepresentanterna upplevs som gott. En alternativ tolkning är att kommunerna saknar ett genusperspektiv på denna fråga. Den genomförda undersökningen till kommunerna ger dock inte underlag för att kunna svara på vilken av dessa tolkningar som stämmer. Undersökningen riktad till unga själva ger indikationer om behov av att arbeta mer strategiskt mot tjejer respektive killar i olika ålderskategorier. Vid Ungdomsstyrelsens besök lyfte flera kommuner också fram olika initiativ och projekt som genomförts för att bryta traditionella könsmonster på det aktuella området.

Tabell 3.3 Kommunernas bedömda prioriteringsbehov av förstärkt arbete kring barns och ungas kulturutövande på fritiden efter kön och åldersgrupper, 2010. Procent

	Pojkar		Flickor		Båda könen	
	%	Antal	%	Antal	%	Antal
0–5 år	0,5	1	0,5	1	30,8	60
6–12 år	0,5	1	1,5	3	51,8	101
13–18 år	1,5	3	5,6	11	82,6	161
19–25 år	2,1	4	1,5	3	64,1	125

Källa: Ungdomsstyrelsen och SKL, Enkät till landsting/regioner, 2010.

Ungdomsstyrelsens besök pekar vidare på ett behov av att tydligare kunna urskilja hur prioriteringar görs bland barn och unga för att på ett bättre sätt kunna identifiera behov och utvärdera eventuella målsättningar. Flera vittnade om ”en känsla” av att prioritering av barn och unga i högre grad har inneburit prioritering av barn – men att detta inte går att säga med säkerhet. Ett förslag är att lokal, regional och även statlig uppföljning och redovisning sker så att gruppen barn och unga kan delas upp i flera grupper – och att all statistik regelmässigt medger analyser utifrån kön.

Regionala och kommunala utmaningar

Ungdomsstyrelsen har under utredningsarbetet genomfört en rad studiebesök i kommuner och regioner. Besöken har gett oss inblick i ett omfattande regionalt och lokalt arbete. Vi har mött verksamheter som syftar till att ge unga människor tillgång till kultur. Det är en mångfacetterad verklighet som förmodligen är en av anledningarna till att så stora andelar av den unga befolkningen ägnar sig åt kultur. Mötena har också understrukt att det är en stor utmaning att kunna åskådliggöra ungas levnadsvillkor relaterat till deras kulturutövande. Det är också en mycket stor utmaning att följa vilka politiska mål och prioriteringar som får genomslag i ungas kulturutövande då det är svårt att följa upp effekterna av de mål som har satts upp.

I detta avsnitt åskådliggör Ungdomsstyrelsen ett antal exempel på organisationsformer, verksamheter och initiativ som syftar till att främja ungas kulturutövande. Det är inte en heltäckande bild av hur det ser ut i Sverige och vi har inte utvärderat det vi mött. Utifrån de besök vi genomfört kan vi dock peka på en rad möjligheter och utmaningar kring hur den offentliga medels-

tilldelningen till ungas kulturutövande kan följas upp och utvecklas. Följande avsnitt är en fördjupning utifrån resultaten från de enkäter som presenterades i föregående avsnitt. När vi för resonemang kring möjligheterna att skapa en djupare kunskap kring hur det offentliga stödjer kultur genom att exempelvis integrera fler politikområden nationellt, regionalt och lokalt betyder inte detta att vi funnit brister i respektive organisations uppföljning av den egna verksamheten. Däremot pekar vi på möjligheter att även integrera kunskap från alla de skilda politikområden där kultur stöds för att få en helhetsbild av det offentligas relation till ungas kulturutövande.

Besök i landsting och kommuner

Utifrån svaren på Ungdomsstyrelsens och Sveriges Kommuner och Landstings enkäter till regioner och landsting respektive till kommuner valde vi ett antal verksamheter att besöka. Urvalet av kommuner styrdes bland annat av en ambition att spegla och skildra regionala och geografiska förutsättningar som stad och glesbygd.

Först valdes fyra landsting ut och därefter några kommuner inom respektive landsting. Vägledande var också att de själva uppgett att de önskade delta i en fördjupningsstudie. En ambition var att både kunna spegla områden där frågorna organiserats inom landstinget eller regionen och där åtminstone en del av ansvaret för frågorna delegerats till region- eller kommunförbund.

Därefter valdes, utifrån enkätsvaren, både landsting med respektive utan mer utvecklade kulturstrategiska dokument och utvärderingar. De hade även olika möjligheter att på detaljnivå kunna redogöra för offentlig medelstilldelning till ungas kulturutövande i jämförelse med andra fritidsaktiviteter. Urvalet gjordes utifrån en sammanvägning av dessa teman och återspeglar inte att Ungdomsstyrelsen värderat eller rangordnat de olika

regionala aktörerna som mer eller mindre framgångsrika. Ett annat urvalskriterium var att besöka minst ett landsting, eller en region, som i ett tidigt skede anslutit sig till kultursamverkansmodellen.

Redan urvalsprocessen kring vilka kommuner och regionala aktörer som skulle besökas gav viktiga resultat. Av denna kunde vi dra slutsatsen att det finns en stor variation i förutsättningar att arbeta med frågor som kan relateras till kultur. Genom urvalsprocessen blev det också tydligt att man både lokalt och regionalt kommit olika långt i att formulera mål och visioner relaterade till ungas kultur samt att den formulerade ambitionsnivån varierar.

I vår skildring av den regionala nivån finns variationer. Den regionala nivån representeras av Skåne som formellt är en region och inte ett landsting, av Stockholms respektive Västerbottens läns landsting och Örebro där både Örebro läns landsting och regionförbundet har hand om regionala kulturfrågor. Landstinget har delegerat vissa kulturfrågor till regionförbundet. Vi har därmed intryck från en region, två renodlade landsting samt ett område där landsting och regionförbund båda arbetar för att förverkliga de olika regionala kulturpolitiska målen. Besöken genomfördes under 2010 vilket betyder att organisationsformerna kan vara förändrade idag.

I dessa landsting och regioner har vi också besökt olika typer av kommuner. Vi har tagit del av arbetet med kultur i glesbygdskommunen Storuman i Västerbotten som har ett litet befolkningsunderlag och mycket stora avstånd, men också möj-

ligheter till kulturverksamheter, kulturellt entreprenörskap i skogs- och fjällbygd och en livaktig samekultur. Vi har besökt Norrtälje med dess relativa närhet till Stockholm, men som också är en kommun som består av en stad, skärgårdsmiljöer och utmaningar som liknar de i glesbygden. Vi har besökt storstäder som Malmö och Stockholm, med stora befolkningar och stora socioekonomiska skillnader samt städer som Umeå och Örebro.

Vi har därmed fått intryck från både storstadsregioner och regioner som inte på samma sätt präglas av befolkningstäthet. Det är dock viktigt att inte falla in i schablonbilder byggda på föreställningar om storstad respektive landsbygd. Stockholmsregionen har inte de utmaningar som små befolkningsunderlag och mycket stora avstånd ger på det sätt som är aktuellt i exempelvis delar av Västerbotten. Samtidigt finns glesbygdens förutsättningar med små befolkningsunderlag i olika kommuner och svårigheter med transporter även relativt nära stora städer som Stockholm och Malmö. Stora avstånd och glesbygd ska inte enbart betraktas som problem som ska lösas. De bildar också förutsättningar för dynamiska lokala och regionala processer kring kulturutövande.

Sammantaget finns en rad olika lokala och regionala förutsättningar för genomförande av satsningar som främjar ungas kulturutövande. Denna del av utredningen syftar till att problematisera hur den offentliga medelstilledningen till kultur ska kunna studeras samt ge underlag till hur ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande ska kunna utvecklas.

Att stödja kulturutövande

Samhället verkar på en rad olika sätt för att unga ska få tillgång till kultur. På den regionala och lokala nivån handlar det om stöd till institutioner och andra professionella kulturutövare som står för ett utbud av kultur, men som också är direkt involverade i ungas kulturutövande. Inte sällan är dessa verksamheter inriktade på att möta barn och unga under deras skoltid. Institutionerna kan vara allt från operahus, stora teatrar och scenkonsthus till länsbibliotek och museer.

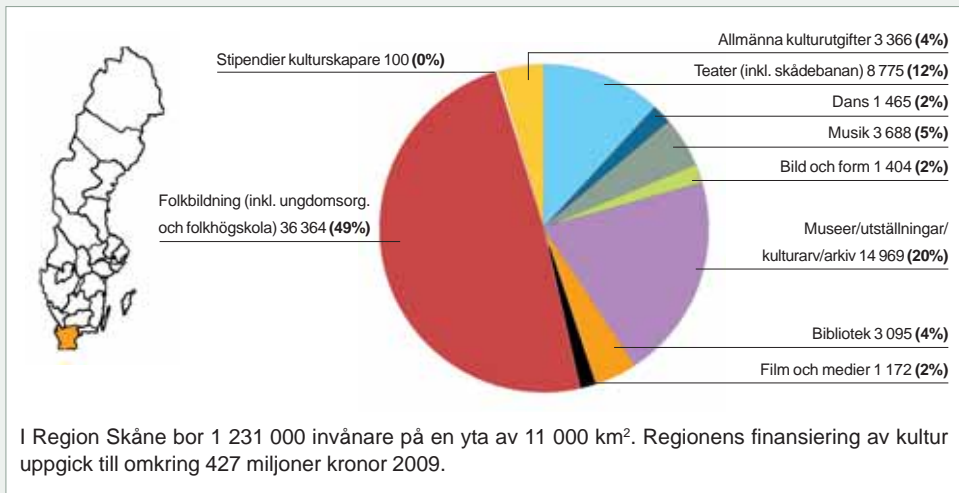
I allmänhet finns det också regionalt stödda konsulenter eller liknande, som arbetar med olika regionala uppdrag inom respektive konstart. Vid regionala institutioner pågår en mängd olika verksamheter för ungas eget utövande på fritiden, men omfattningen av dessa är svår att fastlägga. Konsulenternas verksamheter är ofta inriktade på att kulturaktiviteter ska äga rum, till exempel workshops och festivaler. Även här är ungas kulturutövande en viktig del, men det är svårt att beskriva andelen unga, hur mycket eget kulturutövande som stimuleras samt hur mycket av det som äger rum på fritiden.

Ovanstående former av verksamheter som syftar till att sprida kultur till unga har inte det egna kulturutövandet som huvudsakliga inriktning. De stöd som framförallt har en sådan inriktning är stöd till den civila sektorn, till exempel studieförbundens verksamhet och föreningslivet. Bland annat handlar det om stöd till olika grupper och individer som yrkesmässigt eller i andra former ägnar sig åt kulturverksamhet. Det finns också olika former av arrangörsstöd. Inte minst finns en rad olika verksamheter som får stöd som fritidsgårdar, ungdomsgårdar, ungdomens hus, kulturhus av olika slag samt musik- och kulturskolorna

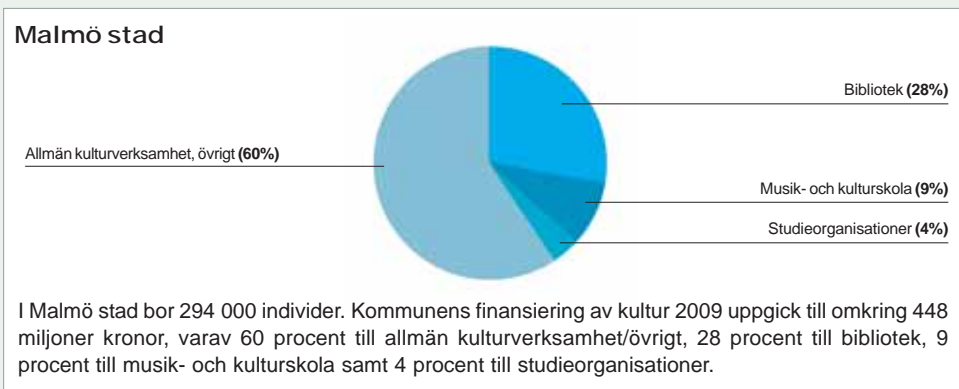
och biblioteken. Det handlar följaktligen om en bred palett av stöd till olika former av verksamheter och om allt från verksamhets- och deltagarstöd till olika former av lokal- och anläggningsstöd.

För att få en överblick över respektive landstings och regions samt respektive kommuns utgifter för kultur presenteras uppgifter från deras kulturbudgetar. Under posten musik kan exempelvis det totala stödet till en större regional musikinstitution ligga, medan det i en annan redovisning avser andra former av verksamheter. Uppgifterna avser kulturbudgetarna totalt och inte enbart utgifter för unga (figur 3.11 till 3.14).

Region Skåne

Region Skånes finansiering av kultur per område 2009 (tkr).

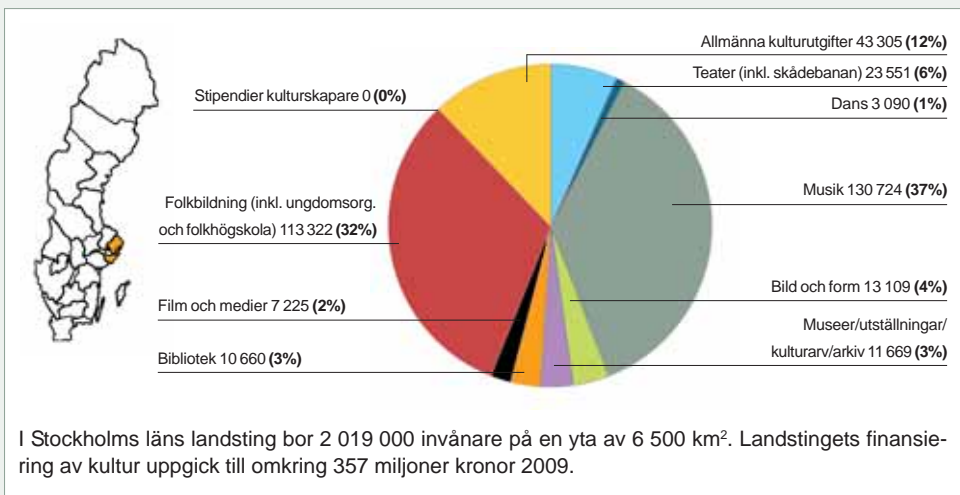

Malmö stads kulturbudget 2009.

Källa: **Befolkningsuppgifter:** SCB Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2009 (korrigerad 2010-03-26). **Uppgift om kulturutgifter:** Statens kulturråd (2010). Kulturens finansiering 2008–2009. Kulturen i siffror 2010:7. Stockholm: Statens kulturråd.

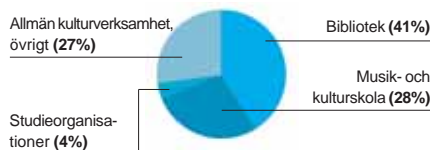
Figur 3.11 Finansiering av kultur i Region Skåne och Malmö stad, 2009.

Stockholms läns landsting

Stockholms läns landstings finansiering av kultur per område 2009 (tkr).

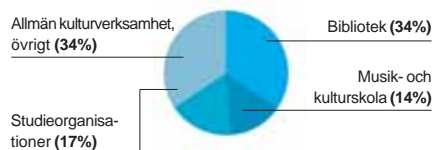
Norrtälje kommun

I Norrtälje kommun bor 56 000 individer. Kommunens finansiering av kultur 2009 uppgick till omkring 47 miljoner kronor varav 41 procent gick till bibliotek, 28 procent till musik- och kulturskola, 27 procent till allmän kulturverksamhet/övrigt samt 4 procent till studieorganisationer.

Norrtälje kommuns kulturbudget 2009.

Stockholms stad

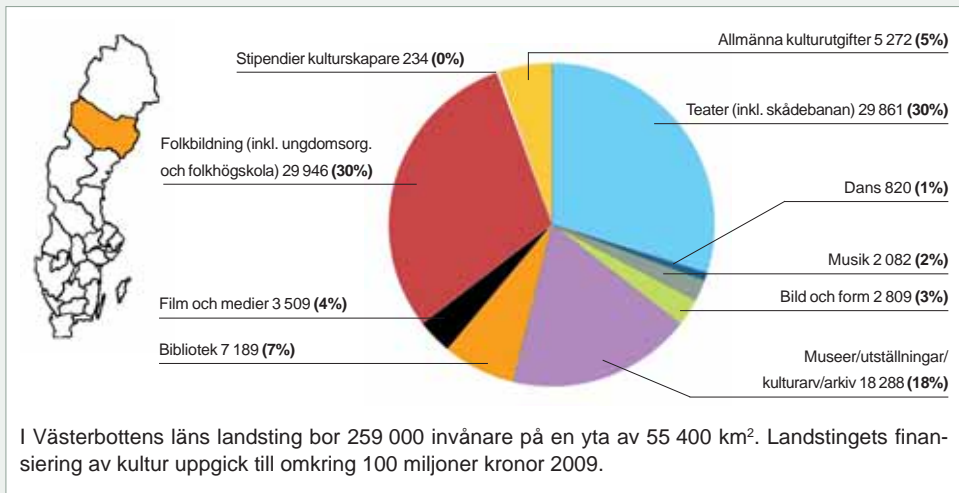
I Stockholms stad bor 829 000 individer. Kommunens finansiering av kultur 2009 uppgick till omkring 889 miljoner kronor varav 34 procent gick till bibliotek och en lika stor andel till allmän kulturverksamhet/övrigt, 17 procent till studieorganisationer och 14 procent till musik- och kulturskola.

Stockholms stads kulturbudget 2009.

Källa: **Befolkningsuppgifter:** SCB Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2009 (korrigerad 2010-03-26). **Uppgift om kulturutgifter:** Statens kulturråd (2010). Kulturens finansiering 2008–2009. *Kulturen i siffror 2010:7. Stockholm: Statens kulturråd.*

Figur 3.12 Finansiering av kultur i Stockholms län, Norrtälje kommun och Stockholm stad, 2009.

Västerbottens läns landsting

Västerbottens läns finansiering av kultur per område 2009 (tkr).

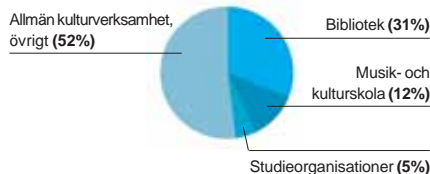
Storumans kommun

I Storums kommun bor 6 000 individer. Kommunens finansiering av kultur 2009 uppgick till omkring 4,8 miljoner kronor varav 57 procent till bibliotek, 22 procent till allmän kulturverksamhet/övrigt, 14 procent till musik- och kulturskola samt 7 procent till studieorganisationer.

Storumans kommuns kulturbudget 2009.

Umeå kommun

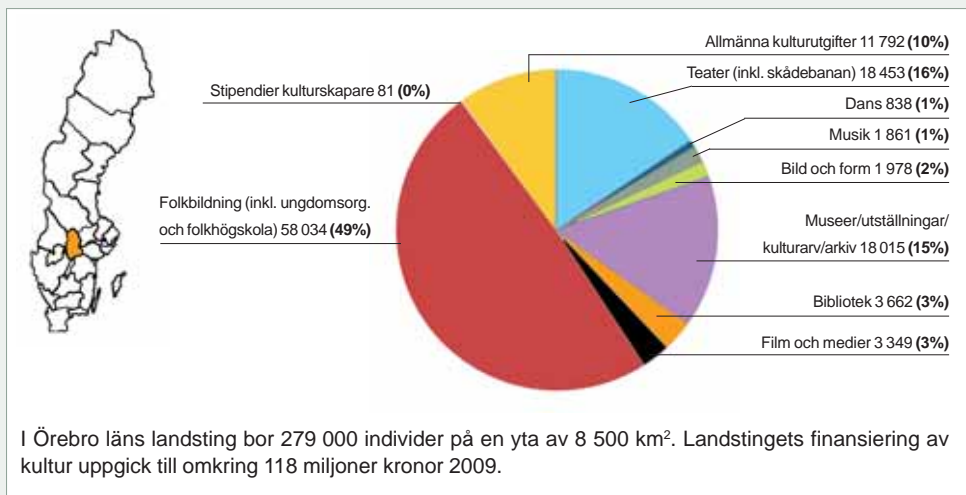
I Umeå kommun bor 114 000 individer. Kommunens finansiering av kultur 2009 uppgick till omkring 188 miljoner kronor varav 52 procent gick till allmän kultur/övrigt, 31 procent till bibliotek, 12 procent till musik- och kulturskola samt 5 procent till studieorganisationer.

Umeå kommuns kulturbudget 2009.

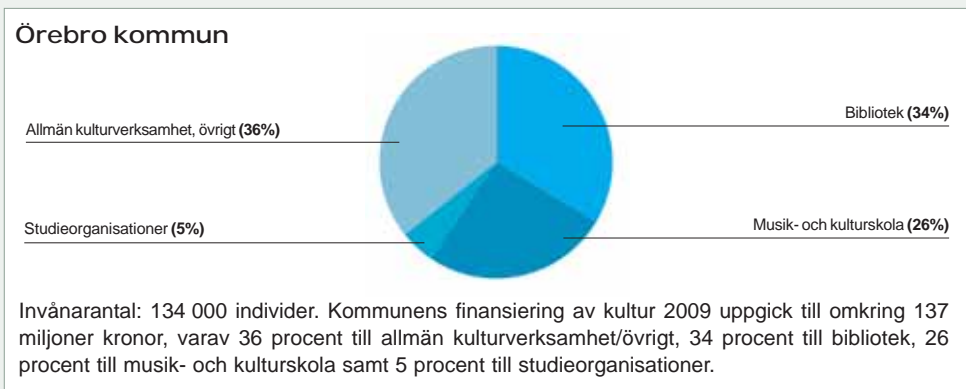
Källa: **Befolkningsuppgifter:** SCB Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2009 (korrigerad 2010-03-26). **Uppgift om kulturutgifter:** Statens kulturråd (2010). *Kulturens finansiering 2008–2009. Kulturen i siffror 2010:7.* Stockholm: Statens kulturråd.

Figur 3.13 Finansiering av kultur i Västerbottens län, Storums kommun och Umeå kommun, 2009.

Örebro läns landsting/regionförbundet Örebro

Örebro läns finansiering av kultur per område 2009 (tkr).

Örebro kommuns kulturbudget 2009.

Källa: **Befolkningsuppgifter:** SCB Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2009 (korrigerad 2010-03-26). **Uppgift om kulturutgifter:** Statens kulturråd (2010). *Kulturens finansiering 2008–2009. Kulturen i siffror 2010:7. Stockholm: Statens kulturråd.*

Figur 3.14 Finansiering av kultur i Örebro län och Örebro kommun, 2009.

Regionala exempel

Strategiska val

Ett aktuellt tema hos regionerna och landstingen är hur kulturpolitiken tydligt ska kunna kopplas till kommunernas mål och arbete. En av de grundläggande utmaningarna rör hur mål relaterat till kultur på regional och kommunal nivå ska kunna uppnås genom synergieffekter då man tillhör olika fristående politiska och administrativa organisationer.

Den statliga respektive den regionala och den lokala nivån är autonoma i förhållande till varandra. Att kunna samordna den regionala nivån med den lokala sågs av flera av de besökta aktörerna som en viktig fråga. Delaktigheten i gemensamma fora ses i vissa fall som en möjlig väg till effektiv samordning. Ett sätt att uppnå en tydligare koppling till kommunerna är att delegera en del, eller alla, kulturfrågor till regionförbunden där både landstingen och kommunerna är med. Sådana finns dock inte av olika skäl överallt, till exempel inte i Stockholms län.

Tanken med att delegera vissa kulturfrågor till regionförbunden är bland annat att frågor kring ungas eget kulturutövande ska hamna närmare de som arbetar med ungas kultur. I Västerbotten är man inne i en sådan process som motiveras av fördelarna med att komma närmare den lokala nivån. I Örebro läns landsting gjordes en liknande reform, men de är nu inne i en process som syftar till att återsamla kulturfrågorna till landstinget. Anledningen till denna motsatta process uppgavs vara att fördelarna med att vissa frågor tydligare förankrades i kommunerna genom deras delaktighet i regionförbundet inte övervägde nackdelen med att den regionala styrningen av kulturpolitiken blev splittrad på två organisationer där ansvarfördelningen av praktiska orsaker inte kunde göras tillräckligt tydlig. Gemensamt för både Örebro och Västerbotten är dock dels kulturpolitikens tydliga koppling till regionala utvecklings-

frågor, dels att landstingen arbetar både strategiskt utvecklande och praktiskt stödande.

I Region Skåne har de valt en annan strategi. Där har de arbetat långsiktigt med att ta fram en kulturpolitisk strategi. Det har även resulterat i en regional kulturplan som ligger till grund för att de är med i den första rundan av kultursamverkansmodellen. Region Skåne har under denna process tydliggjort att regionen framförallt ska syssla med utvecklingsfrågor och strategiskt arbete. Övergripande strävar regionen efter att bli mindre operativa än tidigare och illustrerar med att de exempelvis inte ser det som sin uppgift att dela ut småskaliga arrangörstipendier av ”snabb slant”-typ. Därmed har de gjort ett vägval om att det inte är regionens uppgift att direkt främja medborgarnas eget kulturutövande. Sådana stöd menar de ligger inom kommunernas ansvarsområde.

Stockholms läns landsting lyfter fram denna typ av stöd som ett av sina medel för att stödja ungas eget kulturutövande. I Skånes fall betyder det att unga i kommuner som saknar sådana stöd inte heller kan få ett regionalt stöd, i Stockholms läns landsting betyder det att unga i vissa kommuner kan få samma typ av stöd både regionalt och kommunalt. Denna otydlighet kring vilken nivå som är lämpligast för att stödja vissa typer av verksamheter och aktiviteter finns även i de andra studerade landstingen.

Region Skånes kulturplan kontrasterar mot exempelvis Stockholms läns landsting där inte kulturfrågorna på samma uttalade sätt lyfts fram som en betydelsefull del av landstingets strategi. Ett exempel på detta är att de i Stockholm inte arbetat fram en sammanhållen och aktuell kulturplan, utan att målen för verksamheten framförallt läggs fram i budgeten. Detta betyder inte att målen är mindre ambitiösa, eller att effekterna är mindre i Stockholms läns landsting än i andra lands- ting.

Hos samtliga företrädare på den regionala nivån fördes resonemang om att i de fall landstinget eller regionen innehåller en stor och därmed dominerande kommun kan det innebära att det på landstingsnivån är svårare att fullgöra sina samordnande uppdrag som de formuleras av den politiska ledningen på den regionala nivån eller de samordnande uppdrag som finns relaterade till den regionala nivåns kanalisering av de statliga medlen till kultur.

Det finns skillnader i hur de olika landstingen har formulerat strategier kring sin verksamhet inom kulturområdet. En skiljelinje går mellan de som lyfter fram att de utvecklade och tydligt kopplar kulturen till regionala tillväxtfrågor och de som inte tydliggjort denna koppling. Det förefaller vara de regioner eller landsting som tydligt kopplar kulturlivet till tillväxt som också tydligare framhäver sitt strategiska arbete med kulturfrågor. Samtidigt ser vi att tillväxtfrågor finns kopplade till kultur hos alla de besökta aktörerna.

Samtliga regioner och landsting satsar ansevärd summa på kultur. Stockholms läns landstings kulturbudget är på över 350 miljoner kronor årligen, inklusive kultur, folkbildning och föreningsstöd. Ungefär fem procent av budgeten uppskattas gå till medborgarnas eget kulturutövande. Hur stor andel av denna som går till ungas kulturutövande går inte att fastlägga. En än större utmaning ligger i att åskådliggöra hur mycket som går till kulturutövande på fritiden. Förhållandena är likartade i andra regioner och landsting. Den springande punkten för hur man ska bedöma om ungas kultur prioriteras är hur kultur definieras, hur man menar att unga prioriteras av exempelvis större institutioner och hur man definierar aktiviteter inom det civila samhällets organisationer.

Relationen mellan landsting och kommun

Relationerna mellan olika politiska nivåer uppges bland annat bero på om kulturförvaltningarna eller motsvarande på regional nivå har i uppdrag att främja samverkan mellan kommunerna i länet eller regionen. Dessa relationer är betydelsefulla för att kunna bedöma mål och utfall kring kultur för unga relaterat till effekterna på deras levnadsvillkor.

Det finns sålunda skillnader i hur man i olika regionala organisationer ser på sitt uppdrag. Exempelvis har de regionala kulturförvaltningarna i allmänhet i uppdrag att stödja det regionala kultur- och föreningslivet i länet. Målen handlar om att kultur, föreningsliv och folkbildning ska vara tillgängligt och komma hela länet tillgodo. I praktiken är emellertid vissa kommuner mer aktiva än andra och de regionala strävandena når inte ut överallt. Vidare saknas ibland uppdrag att stimulera samverkan mellan kommunerna i länet. Sammantaget innebär det att möjligheterna till lokala möten med kultur ser olika ut och att förutsättningarna för ett regionalt samordnande och utvecklande arbete varierar mellan landstingen och regionerna.

Olika synsätt beroende på politisk nivå

Vid studiebesöken lyftes fram att den politiska organiseringen av nämnder och förvaltningar ser olika ut både mellan regionala organisationer och mellan olika kommuner. Rent faktiskt innebär det att kulturrelaterade frågor kan förverkligas genom beslut i olika nämnder och förverkligas genom en rad olika förvaltningar. Det som är en kulturfråga på regional nivå kan vara en fritidsfråga på lokal nivå.

Ett exempel på hur ett område inom politiken för den civila sektorn ger olika typer av frågor beroende på nivå kan hämtas från folkbildningen. Det finns en stor utmaning i att följa hur kulturpolitiska mål förverkligas genom stöden till folkbildningen.

För det första är folkbildningens organisationer en del av den civila sektorn och ska som sådan fatta sina egna beslut om den egna verksamheten. Detta är en grundförutsättning. Däremot har det offentliga samhället mål för vad man vill uppnå med sitt stöd. För folkbildningen kan de stöd som har en så viktig roll för ungas kulturutövande hamna inom skilda politikområden på såväl nationell som regional och lokal nivå.

På statlig nivå har mål bland annat formulerats om folkbildningen i kulturpropositionen (prop. 2009/10:3). Politiken för det civila samhället förverkligas dock inte av Kulturdepartementet och av myndigheter som ligger under det. Folkbildningen tillhör på statlig nivå utbildningspolitiken och sköts av Utbildningsdepartementet. Därmed tenderar studieförbundens verksamhet främst att förstås inom ramen för utbildningspolitik. Dock är det Kulturrådet som har det nationella statistikförande uppdraget relaterat till folkbildningen och uppföljningen är därmed kopplad till kulturpolitikens område. På den regionala nivån betraktas folkbildningen i större utsträckning som en mer renodlad kulturfråga. På den kommunala nivån uppger dock både lokala företrädare för nämnder och förvaltningar och företrädare för folkbildningen att den i praktiken kan hamna under nämnder och förvaltningar som inte har sina andra betydande ansvarsområden inom vare sig utbildning eller kultur.

Samverkansmodellens påverkan

Samverkansmodellen behandlas mer ingående i avsnittet *Samverkansmodellen och dess fokus på unga* (s. 184). Dock är det värt att lyfta fram att samtliga landsting och regioner tydligt förhöll sig till samverkansmodellens genomförande. I Ungdomsstyrelsens uppdrag ligger inte att utvärdera arbetet kring denna modells genomförande. Däremot var det tydligt att man på den regionala

nivån, där arbetet med modellen var i ett framskridet skede, lyfte fram olika processer som initierats med anledning av arbetet med modellen. Dessa processer rörde en fördjupad samverkan och ett idéutbyte, både mellan kommuner och mellan kommuner och den regionala nivån. Det innebar också ett tydligare arbete med att utarbeta planer för kultur. Vårt intryck var att processen kring samverkansmodellen initierat ett fördjupat arbete kring kulturfrågor.

Den nya samverkansmodellen uppges på en del håll också ha fått indirekta konsekvenser på kommunal nivå. Ett tydligt exempel på detta är hur kulturnämnden i Malmö stad konstaterat att den nya samverkansmodellen inte ställer några krav på att kommuner i likhet med regioner ska upprätta fleråriga kulturplaner, men att staden ändå ser ett behov av att förtydliga sitt arbete genom en sådan plan. En kommunal plan bedöms bland annat kunna vara ett bra förhandlingsunderlag i dialog kring "kultursamverkansprocesser". En plan har tagits fram för kulturen i staden 2011–2012 (Malmö stad 2010) där det betonas att barns och ungas eget kulturutövande särskilt ska uppmärksammas och prioriteras. Staden har också deltagit i regionens process för att ta fram en regional plan.

Prioritering av barn och unga

Det kan konstateras att besöken i samtliga landsting och regioner tydliggjorde att man med barn och unga avsåg de som var 0–25 år. Detta understryks av olika styr- och inriktningsdokument, av planer etcetera samt av exempel på verksamheter som fick olika former av stöd. Vi ser att aktörerna på den regionala nivån, åtminstone på ett övergripande plan, tar hänsyn till åldersindelningen i den nationella ungdomspolitik. Detta betyder dock inte att det går att bedöma vilket genomslag de kulturpolitiska satsningarna har i respektive region eller landsting.

I svaren på Ungdomsstyrelsens enkät till landsting och regioner framkom att en övervägande majoritet ansåg att det fanns behov av satsningar på och prioriteringar av ungas kulturutövande i åldersgruppen 13–25 år. Svaren på enkäten indikerar att regioner och landsting bedömer att gruppen unga i viss mån är satta på undantag i de kulturpolitiska satsningar som är relaterade till ungas eget kulturutövande.

Den medvetenhet som finns kring behoven av satsningar på kultur för unga har resulterat i olika processer. Ett exempel är hur man i region Skåne tämligen nyligen antagit en ”barn och unga strategi”, vilken avser att tydliggöra att prioriteringen av dessa grupper ska genomsyra regionens arbete med och stöd till kultur. Samtidigt konstaterades vid besöken att arbetet med ungas eget kulturutövande ännu är i sin linda.

Trots resultaten från enkäten kring behoven kopplat till ungas kulturutövande och den medvetenhet som fanns, kontrasterar det mot hur den regionala nivån kanaliserar medel till kultur. Vid Ungdomsstyrelsens studiebesök uppgav man att den övervägande delen av de ekonomiska medlen i de satsningar som prioriterar barn och unga går till institutionerna och deras utställnings-, föreställnings- och konsertverksamheter samt till konsulenter eller liknande. Prioriteringarna är således att säkerställa ett utbud och inte att stimulera ungas eget utövande. Utbudet har i huvudsak inte sin huvudsakliga målgrupp bland unga i ungdomspolitisk mening. Dessa utbudsorienterade verksamheter är mer inriktade på yngre åldersgrupper och möten med dessa under deras skoltid.

Det är svårt att avgöra hur prioriteringarna ser ut i praktiken. Varken utifrån budgetar eller från verksamhetsbeskrivningar går det att skapa en övergripande bild av medelstilldelningen. Det går inte att följa om det satsas på vuxna eller på barn

och unga, om satsningarna går till möten med unga på skoltid eller fritid eller vilka åldersgrupper man når. Detta konstaterande ska inte förväxlas med att värdet av de verksamheter som får stöd ifrågasätts. Tvärtom har Ungdomsstyrelsen vid studiebesöken kommit i kontakt med många framåtblickande, dynamiska och spännande reguljära verksamheter och projekt som är inriktade på ungas kulturutövande eller på att utveckla möten med kultur.

Ett annat exempel på svårigheterna i att avgöra vilka satsningar som görs kan sättas i relation till kulturnämnden i Stockholms läns landstings visionsdokument som innehåller skrivningar om att man prioriterar barn och unga genom att 70 procent av stöden ska riktas till barn och unga. Stöden går dock i första hand till verksamheter där barn och unga är publik. Det finns inget mål eller direktiv om att barn och unga själva ska vara aktiva utövare av kultur. Bedömningen av utfallet av denna prioritering är beroende på om man i stödet inkluderar stöd till de stora institutionerna, stöd till kulturgrupper där yrkesverksamma kulturskapare framställer olika former av föreställningar etcetera eller om man med stödet avser stöd till organisationer där unga är aktiva och då även inkluderar all typ av föreningsverksamhet där unga är aktiva, exempelvis idrotten.

Stockholms läns landsting gjorde 2009 en uppföljning av både kontinuerligt och tillfälligt verksamhetsstöd, *Uppföljning av Kulturstöd 2008* (Stockholms läns landsting 2009).⁷ I denna konstaterades att kulturförvaltningen inte var nöjd med resultaten för andelar barn- och ungdomsdeltagare, eller besökare, vid de verksamheter som fått stöd under 2008. Differenserna mellan vad de ansökande uppgett i sina ansökningar och vilka man nått hade varit för stora. Utifrån ansökningarna beräknades att 66 procent av besökarna skulle vara barn och unga medan det utifrån möjlighe-

terna till uppföljningar kunde konstateras att denna målgrupp utgjorde cirka hälften av de man nått. Vidare påpekar man att samtliga ansökningar som inkommit var baserade i Stockholms stad och att detta innebär svårigheter att nå hela länet. Det går inte att utifrån detta avgöra om det, trots den procentuella fördelningen av besökare, trots allt var 70 procentandelar av stöden som användes riktat till målgrupperna barn och unga. Det går inte heller att avgöra hur unga i förhållande till barn upp till 12 år besökte verksamheterna.

Ovanstående exempel och sammantagna slutsatser från studiebesöken hos regioner och landsting ger för handen att det finns stora utmaningar kopplade till möjligheterna att följa upp hur de kulturpolitiska prioriteringarna av barn och unga får genomslag. Och att det i praktiken är en än större utmaning att åskådliggöra hur satsningar når unga i åldern 13–25 år.

Tjejer eller killar

En övergripande bild är att man i landstingen och regionerna noterar tämligen könsstereotypa mönster i val av aktiviteter för kulturutövande. Detta är dock svårt att belägga utifrån tillgänglig statistik. Det är framförallt medlemsstatistik från föreningar och den uppskattade könsfördelningen hos studieförbunden som ger någorlunda precisa siffror. Denna kunskap baseras på återrapporteringar och uppföljningar av olika typer av kulturbidrag som delas ut. Det finns dock en skillnad i om bidragsmottagarna är av ett visst kön, det vill säga de som utövar respektive kulturaktivitet, och möjligheterna att mäta könsfördelningen hos de som tar del av föreställningar, utställningar eller festivaler som stöds genom bidraget.

En övergripande bild från besöken är att det finns en övervikt av tjejer i kulturverksamheterna. I exempelvis Västerbottens läns landsting noterar man att det framförallt är tjejer som är kultur-

utövare. Detta framgår av statistiken för de kulturbidrag som delas ut. Det är också drygt tio procent fler tjejer som är medlemmar i de ungdomsorganisationer som Västerbottens läns landsting betalar ut medel till. Liknande uppgifter finns från andra regionala aktörer. Övervikten av tjejer i det som betraktas som kulturverksamheter står dock i kontrast till den statistik som tidigare i denna utredning presenterats kring deltagande i studiecirklar.

Det finns en medvetenhet om den utmaning som ligger i könsstereotypa mönster. I Stockholms läns landstings *Uppföljning av kulturstöd 2008* (Stockholms läns landsting 2009) påpekar kulturförvaltningen att det inte går att utläsa om verksamheten nått ut på lika villkor till tjejer och killar. Under 2010 infördes därför krav på könsuppdelad statistik för de som sökte kulturstöd.

Den bild som Ungdomsstyrelsen fått vid studiebesöken är sammansatt och i förhållande till utredningens övergripande resultat delvis motstridig. Vid besöken har det getts prov på medvetenhet om den stora utmaning som finns kring genus, könsroller och normkritik. Det har också presenterats verksamheter som relaterar till dessa teman. Samtidigt är det svårt att övergripande identifiera gemensamma mönster mellan landstingen och regionerna för hur dessa arbetar med utmaningar kring könsstereotypa mönster.

Detta ligger i linje med resultaten från Ungdomsstyrelsens enkät där landstingen och regionerna inte ger uttryck för att det behövs särskilda satsningar på tjejer respektive killar inom kulturområdet. Det bör ändå betonas att enkätsvaren ger en bild av verkligheten som inte stämmer med intrycken från studiebesöken.

Vi har, som sagt, mött en medvetenhet om de genusrelaterade utmaningar som finns kring kulturutövande och de offentligas stöd till kulturutövande. Det kan handla om läs- och berättar-

projekt riktade till killar eller stärkande av tjejer på andra arenor. Den grundläggande utmaningen verkar vara att verksamheter inte sällan bedrivs utan att det finns en helhetsbild klar kring behov, möjligheter och effekter av satsningar.

Medelstilldelning till kulturutövande på fritiden

I Ungdomsstyrelsens utredningsuppdrag ligger att jämföra medelstilldelningen till kulturutövande i relation till andra fritidsaktiviteter. Vi vet att insatser för att främja ungas fritidsaktiviteter framförallt utförs och beslutas på lokal nivå. Detta betyder att den regionala nivån mer är orienterad mot kulturpolitiska satsningar kring utbud. Det regionala stödet till exempelvis föreningslivet har inte samma direkta koppling till att främja utövandeaktiviteter som det kommunala stödet har.

Utifrån Örebros regionala nivåer, landsting respektive regionförbund, kan konstateras att kultur totalt får mer medel än idrotten. Dock är en sådan jämförelse inte helt rättvis eftersom stora andelar av kulturmedlen går till olika former av professionell kulturutövning, kulturinstitutioner av olika slag och konsulenter. På den regionala nivån upp-gav man att kultur för unga 2009 fick cirka 68 miljoner kronor, medan idrotten (i egenskap av Sisu Idrottsutbildarna och Örebros läns idrottsförbund) gemensamt fick cirka 4 miljoner kronor. Den största utgiftsposten för ungas eget kulturutövande är det stöd på 17 miljoner kronor som kanaliseras till studieförbunden genom Örebro läns bildningsförbund. En annan viktig aktör för ungas kulturutövande är regionens olika kyrkor. Exakt hur mycket som kommer ungas kulturverksamhet till del hos de olika kyrkorna är svårt att bedöma, bland annat på grund av att de ibland driver sin verksamhet i form av studiecirklar eller annan gruppverksamhet.

En tämligen samstämmig åsikt bland de besökta landstingen och regionerna är att den ekonomiska redovisningen i de regionala budgeterna inte medger en överskådlighet och enkel jämförbarhet mellan medel till kulturutövande i förhållande till andra fritidsaktiviteter. Det finns en rad problem med jämförbarhet som påverkar den övergripande uppföljningen av hur stora delar av kulturmedlen som går till ungas kulturutövande i förhållande till utbudsorienterad kultur. Däremot uppger man att möjligheten till att följa upp detta i enskilda verksamheter finns, men att det inte görs i nämnvärd utsträckning i förhållande till de kulturpolitiska målen. Inte i något fall tog man vid studiebesöken upp olika former av stöd till kultur som kommer från EU-medel. Emellertid lyftes sådana projekt, som även inkluderade ungas kulturutövande på fritiden, upp av lokala aktörer.

Kommunala exempel

Organisering av politik och förvaltning påverkar arbetets inriktning

Den tidigare presenterade enkäten visade att det i landets kommuner skiljer mellan vilka nämnder och förvaltningar som ansvarar för och arbetar med ungas kulturutövande på fritiden. Ibland är frågor relaterade till kulturutövande uppsplittrat på flera förvaltningar, exempelvis i olika kombinationer av kultur-, fritids- och utbildningsförvaltningar. Ibland kan även kulturarrangemang skötas av exempelvis gatukontor då det till exempel handlar om genomförandet av festivaler och liknande.

Det handlar om att olika politikområden möts kring ungas kulturutövande. Detta sker oavsett om det handlar om kultur-, fritids-, utbildnings- eller ungdomspolitik och frågor som omfattar de delar av det offentliga rummet som gatukontoret ansvarar för. De utmaningar detta innebär blir tydligt vid kommunbesöken och handlar om att i samverkan jämka samman olika behov, möjligheter och

hinder för att uppnå synergier. Dessa förhållanden utgör också en stor utmaning för att kunna få fram en helhetsbild av det politiska och administrativa system som omger kulturverksamheter.

Nämnd- och förvaltningsorganisering

En sammantagen bild från besöken visar att sätten att organisera frågor relaterade till kulturutövande bland annat beror på förutsättningar som kommunens storlek avseende invånarantal och geografi samt av politiska strategiska beslut.

Nedan presenteras några exempel på hur företrädare för olika kommuner resonerat kring organiseringens konsekvenser. Återigen vill vi påpeka att beskrivningen inte innehåller något moment av värdering av huruvida en sak fungerar bra och en annan mindre bra.

I Malmö stad arbetar olika delar av kommunen med ungas kulturutövande. Utöver kulturförvaltningen och fritidsförvaltningen med tillhörande nämnder är exempelvis ansvaret för fritidsgårdarna förlagt till stadsdelsförvaltningarna. Därtill är gatukontoret delaktigt i flera aktiviteter som livsstilssportarrangemang, skatetävlingar, klädklämning och det breda kulturarrangemanget Malmöfestivalen. I vissa fall samarrangerar förvaltningarna evenemang och aktiviteter.

Organiseringen och utformningen av verksamheter och stöd till ungas kulturutövande varierar mellan kommuner och de varierar, som sagt, i de större kommunerna även mellan olika stadsdelsförvaltningar. Exempel på detta gavs från Stockholms stad. Kulturen kan organiseras bland övriga fritidsfrågor eller också bland socialt relaterade frågor. Med detta följer betoningar av olika mål med stödet, exempelvis socialpreventiva mål eller bredare demokratimål. Den sistnämnda iakttagelsen sätter fokus på en av de viktiga skärningspunkterna för en kommuns kulturpolitiska, fritidspolitiska och kulturpolitiska strävanden eftersom

de öppna fritidsverksamheterna, i form av fritidsgårdar, ungdomsgårdar och ungdomens hus, av alla kommunföreträdare ses som viktiga arenor för kulturutövande.

Malmö och Stockholm kan jämföras med det geografiskt mycket stora, men till invånarantal lilla, Storumans kommun där det politiska ansvaret finns i en gemensam nämnd för kultur, fritid och utbildning med tillhörande förvaltning. I denna ryms allt från fritidsgårdar, bibliotek, föreningsstöd och folkbildning till Kulturakademien (en variant av musik- och kulturskola som drivs fristående från kommunen). Eftersom utbildning är ett budgetmässigt betydligt större område, och också är en verksamhet som omgärdas av tydligare lagstiftning, påtalades att det finns en risk för att kultur- och fritidsfrågorna marginaliseras när kultur organiseras inom en utbildningsförvaltning.

Ytterligare exempel kan ges på hur organiseringen åtminstone potentiellt kan påverka arbetet. I Örebro kommun är kulturfrågorna organiserade under kultur- och medborgarförvaltningen. Att fritidsgårdarna placerats under denna förvaltning bedöms lokalt ha gjort det relativt enkelt att hitta samarbete med öppna ungdomsverksamheter i kulturfrågor. I samma mån påtalade man hinder visavi idrotten då den fanns inom en annan förvaltning. Detta kan ställas i kontrast mot hur man i Umeå arbetade för en samsyn kring kommunens arbete med idrott, kultur och andra fritidsfrågor. Detta arbete grundades i att man menade att alla dessa frågor var relaterade till fritiden och att det då finns likartade mål bakom stöden. I Umeå betraktas målen för kultur, fritid och idrott som likartade och därför söker man behandla dessa frågor inom samma organisation. Detta kontrasterar mot ett uttalande i en annan kommun som sammanfattade att kultur i den egna kommunen rör allt på fritidens arena som inte är idrott.

Prioritering av barn och unga i planer för ungas kultur

I arbetet med det nationella kulturpolitiska målet ska barns och ungas rätt till kultur särskilt uppmärksammas (prop. 2009/10:3). Det är inte ovanligt att barn och unga också omnämns som prioriterade på lokalplanet. Detta kan också relateras till resultaten från enkäten där det framkom att en stor majoritet av kommunerna efterlyste ett förstärkt arbete kring ungas eget kulturutövande för grupperna 13–18 år och 19–25 år (83 respektive 64 procent).

Flera av representanterna för de besökta kommunerna lyfte fram att barn och unga är prioriterade. I allmänhet avser man med unga personer upp till 25 år, men gränserna kan variera mellan exempelvis vilka som olika verksamhetsställen är riktade till och vilka som kan söka kulturstöd av olika slag, exempelvis småskaliga arrangörsstöd.

En del av de besökta kommunerna har gett exempel på hur man prioriterar barn och unga. Dock verkar det vara relativt ovanligt med kvantitativa mål kopplade till utfallet av prioriteringarna i de övergripande måldokumenterna. Kvantitativt uppföljningsbara mål kan istället finnas för enskilda verksamheter och projekt. Det fördes också fram att det fanns behov av att tydliggöra prioriteringar inom grupperna barn och unga. Det skulle kunna synliggöra eventuella luckor och möjliggöra strategiska satsningar på olika åldersgrupper.

I någon kommun var upplevelsen att det saknades en tydlig politisk precisering av vad det innebär att barn och unga ska vara prioriterade och hur ungas eget kulturutövande ska prioriteras – hur mycket och i förhållande till vad? I en annan gjordes en reflektion att unga nog är en förfördelad grupp, även om de enligt de lokala riktlinjerna pekar på en prioritering. Eftersom det saknades tydlig uppföljning var det dock svårt att uttala sig om hur det verkligen förhöll sig.

Några exempel kan också ges på vilka skrivningar som finns i planer och policydokument som berör ungas eget kulturutövande. Ett sådant är Stockholms stads plan för barn- och ungdomskultur *Kultur i ögonhöjd* (2010). I planen beskrivs strategier och ansvarsuppdelning mellan olika förvaltningar. Där betonas bland annat vikten av att möta unga där de befinner sig, stöd till ungt kultur-entreprenörskap uppmärksammas också särskilt. Dock åldersdefinieras inte ungdomsgruppen mer än konstaterandet att den nationella ungdomspolitikerna varit en av flera utgångspunkter i arbetet med planen. En bedömning från Stockholms kulturförvaltning är att verksamheter för målgruppen 19–25 år inte bedrivs i någon prioriterad utsträckning utan verksamheterna har främst varit inriktade på barn och unga upp till högstadietidern. Samtidigt ger man uttryck för att fler verksamheter som kultur- och ungdomshus blivit allt bättre på att möta även den äldre gruppens behov. Verksamheten Lava beskrivs som kanske det tydligaste exemplet på verksamhet riktad mot unga upp till 25 år. Stadsdelar med ett mer differentierat arbete bedöms också i större utsträckning täcka behov bland olika åldersgrupper.

Stereotypa könsmonster

I de flesta av de besökta kommunerna framhölls att det inom flera fritidsaktiviteter finns en relativt traditionell könsuppdelning. Det gäller också olika typer av kulturutövande. I flera fall nämndes också initiativ för att påverka dessa mönster. I detta avsnitt beskrivs några av de initiativ som har tagits i de besökta kommunerna för att bryta könsmonster för fritidsaktiviteter och kulturutövande.

I enkäten som var riktad till landets kommuner framkom att behoven av förstärkt arbete med ungas eget kulturutövande främst kan relateras till ålder – alltså behov av satsningar för unga i åldern 13–25 år. Däremot har man inte identifierat

samma påtagliga behov av satsningar relaterade till eventuella ojämlikheter kopplade till kön.

Umeå kommun beskrev att deras ungdomens hus, Hammagasinet, uppnått en någorlunda jämn könsfördelning bland besökarna som ett resultat av ett strategiskt arbete med ungdomsinflytande i planeringen av verksamheten. Inspiration har hämtats från Lava i Stockholm. På plats finns bland annat av kreativt skapande, dans, replokaler, design och ett café.

I Umeå finns också den ideella musikföreningen *She's got the beat* som sedan slutet av 1990-talet arbetat för att förbättra villkoren för flickors musikutövande inom genrer relaterade till rock. Föreningen arrangerar också *Popkollo*. Popkollo är en nationell rörelse som arbetar långsiktigt för att uppnå en mer jämställd musikbransch. Verksamheten är till en tredjedel finansierad genom deltagaravgifter och till en tredjedel av ideellt arbete. Resterande tredjedel utgörs av offentligt stöd, sponsring och privata stöd (www.popkollo.se).

Den tidigare presenterade statistiken kring musik- och kulturskolor respektive studieförbund antyder att det sker en förändring av tjejers och killars kulturutövande i förhållande till det offentliga stödet till detsamma. Unga tenderar att sluta i musik- och kulturskolan under högstadietiden. Istället blir studieförbunden en viktig stödare av kulturutövare. Men trots att båda organisationsformerna har en tydlig musikprofil ändras andelarna tjejer respektive killar vid övergången. Frågan är om studieförbunden tar över musikintresserade från musikskolorna eller om de istället tar upp de stora andelar av musikutövare som lärt sig musik från föräldrar, andra vuxna, kompisar eller av sig själv.

Vid studiebesöken antyddes att det fanns en svag koppling mellan de kulturella uttryck som fanns inom respektive verksamhetsform och att de möter delvis olika grupper. Det fanns försök

att överbrygga gapet mellan verksamheterna och att inte tappa unga kulturutövare i detta glapp. I Malmö lyftes musik- och kulturhuset *Arena 304* fram som en möjlig brygga mellan musik- och kulturskolan och studiecirkelsverksamhet. Det finns också andra sätt att koppla samman verksamheter.

I Örebro kommun (2004) har fritidsgårdarna ett särskilt uppdrag att samverka med kulturskola, studieförbund och föreningsliv. De har också ett särskilt uppdrag att arbeta för att bryta stereotypa könsmonster. *Ung och jämställd* är en satsning som omfattar 500 000 kronor årligen där en del medel går till fritidsgårdar för att utveckla verksamheter riktade till tjejer och en annan del till utbildning av fritidsledare i jämställdhetsfrågor.

I Malmö konstaterades att mönstren inom exempelvis studieförbundens verksamhet upplevdes som könsstereotyp med en större andel killar inom musik- och bandverksamhet och en större andel tjejer inom dans. Samtidigt har förvaltningen gett stöd till flera könsmonsterbrytande projekt och frågorna har funnits med i arbetet inom enskilda verksamheter.

Frågorna berörs bland annat i en analys av stadens satsningar på mötesplatser för unga 2007–2010 (Norberg Hansen & Lagergren 2010). Ett urval av verksamheter studerades med fokus på besökare, framgångsfaktorer och vilken relation mötesplatserna hade till varandra. Analysen lyfte fram olika försök att bryta traditionella mönster genom att rikta sig till underrepresenterade grupper. Det beskrivs ha funnits ett konsekvent, och framgångsrikt, arbete för att få fler tjejer till verksamheterna. Detta bland annat genom att ge tjejer möjlighet till aktiviteter utanför den ordinarie verksamheten, och att försök minska den ”grabbiga” stämning som kan finnas i en del fritidsverksamheter. Det upplevs vara svårare att styra könsfördelningen i öppna verksamheter. En annan fak-

tor som flera verksamheter lyfte fram var betydelsen av kvinnlig personal och kvinnliga förebilder, då kommer fler tjejer till verksamheten. En erfarenhet var också att mer arbete behöver läggas på att få en relation till tjejer, i jämförelse med killar, för att få dem engagerade.

De ansvariga vid verksamheterna upplevde också att tjejer av olika skäl möter större hinder att delta i fritidsverksamheterna än killar. I en del fall krävs acceptans från föräldrar, och då kan både verksamhetstyp och tidpunkt för aktiviteterna spela roll. Drömmarnas hus i Malmö lyfte bland annat fram att en del tjejer inte får gå ut när det är mörkt för sina föräldrar och att det därför är viktigt med verksamheter tidigare under dagen.

Kulturförvaltningen i Stockholms stad menade att genusfrågor under en längre tid har funnits med i arbetet kring unga, men att det fortfarande är ett eftersatt område. Exempelvis beskrivs ungdomens hus vara bättre på att attrahera tjejer än traditionella ungdomsgårdar. Möjligen lockar dessa verksamheter olika sociala och kulturella målgrupper. Det finns studier som visar att fritidsgårdar på sina håll främst använts för att fånga upp utåtagerande killar, vilket då återspeglas i könsfördelning i verksamheten (Ungdomsstyrelsen 2008).

I Stockholms stad är erfarenheten också att det finns flera relativt nystartade verksamheter där genusmedvetenheten är större och genomsyrar verksamheten mer än i andra verksamheter. I det sammanhanget nämndes Lava, Punkt Medis, Andra hemmet, Reaktor, Tuben och Femte elementet. Verksamheterna bedömdes kunna fungera som viktiga förebilder. En annan reflektion var att tjejer kanske inte är lika synliga på arenor för eget utövande som killar. I den mån tjejers utövande sker mer i det fördolda och killar har lättare att hävda sig så finns risken att exempelvis personal på fritidsgårdar och handläggare för kultur-

stöd omedvetet bidrar till en snedfördelning om de inte arbetar aktivt med frågorna.

Ett exempel på hur nationella satsningar kan spela roll på lokalplanet är engagemangsguidesprojektet *Tjejer i förening*. Satsningen administreras av Ungdomsstyrelsen som under 2010 skulle fördela sammantaget 12 miljoner kronor till engagemangsguider (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2009). Under 2011 ska ytterligare 10 miljoner kronor fördelas (Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2010).

I exempelvis Rosengård i Malmö arbetar Tjejer i förening främst med tjejer i åldern 12–16 år. Projektet handlar om att få unga att hitta fram till befintliga verksamheter eller att få dem att bilda egna föreningar. Inom projektet bedrivs också studiecirkelverksamheter, vilket kan vara en enklare väg än att direkt starta en förening. Studiecirklar har hållits i mode och design, matlagning och bakning, dans, sång, graffitti och bildbehandling.

Arbetet bygger dels på att uppmärksamma tjejer på vad det finns för möjligheter, dels på att hjälpa föreningar att hitta fram till denna målgrupp. Även inom ramen för detta projekt har noterats att en del tjejer lyser med sin frånvaro i många fritidsverksamheter för unga, till exempel på fritidsgårdar. Projektet har också uppmärksammat andra tendenser till marginalisering av och hinder för kulturutövande som handlar om kön.

De exempel som här nämnts på att bryta könsmonster kan dock avslutas med en reflektion från en av de tjänstemän som Ungdomsstyrelsen träffade i Malmö. Denne konstaterade att många rapporter och erfarenheter visar på en ojämn könsfördelning och att det är svårare för tjejer att hävda sig inom åtminstone vissa kulturformer. Tjänstemannen menade att det börjar bli dags att från politiskt håll bestämma sig för om detta är ett problem som behöver åtgärdas eller om det ska tillåtas att vara som det är. De stereotypa könsrolls-

mönster som identifierats på en rad av de betydelsefulla arenorna för ungas kulturutövande bygger samtidigt på en paradox att man ska söka bryta killarnas numerära dominans trots att de offentliga målen för deras närvaro mer är av socialpolitisk än av kulturpolitisk art samt att tjejer övergripande utövar kultur i större utsträckning än killar.

Unga i stad och på landsbygd

Förutsättningar för kulturutövande bland unga, liksom för övriga delar av befolkningen, kan sättas i samband med förutsättningar i invånarantal, geografisk storlek samt samarbete på och mellan kommunal, regional och statlig nivå.

Flera av de större kommunerna arbetar med att nå ut till unga i socialt utsatta bostadsområden.

Fungerande kommunikationer för unga bosatta utanför tätorterna var en fråga som lyftes fram i Storuman, Norrtälje och Örebro som ett villkor för att ta del av kulturaktiviteter. Det kan handla om både frekvens och hur sent på kvällen kollektivtrafiken fortfarande är i bruk. I relation till resultaten från Ungdomsstyrelsens enkät om ungas kulturutövande är det svårt att uttala sig om unga i kommuner utanför städer och förorter utövar kultur i mindre utsträckning än andra unga. Den problematik kring kommunikationer som påtalats är dock påtaglig, men det går inte att utifrån resultaten sluta sig till om de unga kulturutövar i mindre utsträckning än andra eller om de kulturutövar på andra sätt.

Ett utmärkande drag som tjänstemän i Stockholm tyckte sig se var att unga i storstäder snabbare går mot en professionalisering inom kulturbranschen än vad som kanske är vanligt i andra delar av landet. Detta kan möjligen kopplas till en större närhet till ett etablerat professionellt kulturliv. Resonemangen kring centrum och periferi

lyftes också fram av andra kommuner där även relativt stora kommuner som Örebro upplever att de allra mest kulturintresserade tenderar att söka sig till andra delar av landet eller utomlands.

Medelstildelning till kulturutövande på fritiden

Som framgår av denna rapport är det av flera skäl svårt att tydligt och överskådligt redogöra för hur mycket av offentliga medel som går till ungas eget kulturutövande på fritiden. Svårigheten framträdde tydligt vid Ungdomsstyrelsens kommunbesök där uppgifter förvisso kan finnas för enskilda stödformer och typer av organisationer, men där det inte finns en sammanhållen övergripande bild. Exempelvis framhöll Stockholms stad att många aktörer och verksamheter är inblandade i arbetet. Eftersom ungas kultur och fritid inte utgör ett samlat politikområde inom staden är det inte heller någon som har i uppdrag att ge en samlad helhetsbild på området. Likartade förhållanden framkom vid de andra kommunbesöken.

Ambitioner att sammanställa en helhetsbild lokalt kan ställas i relation till i vilken mån det är ekonomiskt och politiskt motiverat att upprätta denna typ av verksamhetsstatistik. Barns och ungas rätt till kultur ska särskilt beaktas i förverkligandet av den nationella kulturpolitiken. Det i kombination med de fall där det finns lokalt upprättade målsättningar om kultur för, av och med unga, gör att det finns starka skäl att göra dessa uppgifter urskiljbara för att kunna följa upp de upprättade målen. Nedan beskrivs de svårigheter de besökta kommunerna har lyft fram med att skapa en övergripande lokal bild av hur mycket av offentliga medel som går till ungas kulturutövande på fritiden. I anslutning till det ges några exempel på de uppgifter kring offentlig medelstildelning som faktiskt finns.

I den enkät som riktades till landets kommuner uppgav 55 procent att de genom budget eller annan dokumentation kan urskilja hur stora medel som fördelas till kulturaktiviteter för unga på fritiden. En mindre andel, 35 procent, kunde urskilja hur mycket som fördelas till ungas eget kulturutövande. Bland de besökta kommunerna fanns de som i enkäten uppgett att de hade möjlighet att urskilja dessa uppgifter. Vid besöken uppgav tjänstemännen dock att det av flera skäl är svårt att uttala sig om exakt hur mycket av offentliga medel som går till ungas eget utövande (och i relation till andra fritidsaktiviteter) på lokal och regional nivå.

Med andra ord finns anledning att tolka enkätsvaren som en potentiell överskattning av möjligheten att urskilja medelstillelningen på lokal nivå.

Småskaliga arrangörstipendier

Flera av de besökta kommunerna har utformat stödformer som ska svara mot ungas kulturutövande så som det sker i form av nya kulturella uttryck. Detta utövande kan äga rum i andra former än den traditionella föreningen. Flera kommuner lyfte fram att just kraven på organisering för att få stöd, i kombination med att organiseringen inom kulturområdet ofta är lägre (eller åtminstone av annan karaktär), möjligen kan tendera att missgynna kulturaktiviteter i relation till idrottsaktiviteter.

Ett relativt utbrett sätt att försöka möta ungas egna initiativ är *småskaliga arrangörstipendier*. Stipendierna har olika namn lokalt, exempelvis *en påse pengar*, eller en *snabb slant*. Bland de som var tidigt ute med att etablera ett sådant system var Piteå kommun. De har tillsammans med fyra andra kommuner initierat en granskning av sina system för småskaliga arrangörstipendier – de kallar dem *fria snabba pengar till unga*. Granskningen ska pågå till 2012. I beskrivningen av upp-

draget bedöms att omkring hälften av landets kommuner tillämpar sådana system. (Kommunförbundet Norrbotten 2011). Utmärkande för denna typ av stipendier är att de kan sökas för tillfälliga arrangemang och inte kräver någon omfattande grad av organisering bland dem som söker stipendierna. Lokala variationer finns bland annat i stödets storlek, åldersgränser för de som söker, könsfördelning bland de som söker och beviljas stödet, samt om det förekommer särskilda ansökningsomgångar.

I Stockholms stad finns en *snabb slant* som kan sökas av unga i åldern 13–20 år där syftet är att öka ungas delaktighet i kulturlivet. En skillnad mot det stöd som Stockholm läns landsting fördelar är att medel i detta fall inte betalas till enskilda verksamheter utan direkt till unga själva. Bland de som får stödet råder en relativt jämn könsfördelning och antal projekt som genomförs i någon av stadens förorter liksom andelen stipendiater som är födda i någon av förorterna ökar. Maxbeloppet som beviljas är 10 000 kronor och omkring 135 initiativ får stöd varje år. Under hösten 2010 har staden också initierat ett försök med *Fonden för innovativ kultur* – ett nytt system där privatpersoner kan stödja nya kulturprojekt.

I Norrtälje finns 200 000 kronor på ett *ungdomskulturkonto* där hälften fördelas till ungas eget kulturutövande och hälften till arrangörstöd. Som ett led i att hitta stödformer som inte bygger på begränsande krav kring organisering och formalisering har diskussioner förts om ett gemensamt system för flera förvaltningar av typ snabb kultur-, idrotts- och ungdomspeng.

Umeå kommun har istället en *D.I.Y-check*. Namnet anspelar på Do It Yourself-rörelsen som växte fram i anslutning till punken under 1970-talet, och där det utöver musiken började växa fram flera egenproducerade fanzines. Stödet kan sökas av unga i åldern 13–25 år och omfattar 100 000 kro-

nor som kan sökas av föreningar och privatpersoner.

I Örebro kommun har stipendiet namnet *Ung peng* och kan sökas av unga i åldern 13–24 år. Stödet omfattar högst 5 000 kronor och omkring 100 bidrag delas ut per år. Betoningen ligger på snabb handläggning och de sökande ska få besked inom en vecka. Målet är att stötta ungas engagemang, kreativitet och idéer i form av projekt och arrangemang inom kultur- och fritidsområdet. En förhoppning är att stöd i tidig ålder kan bidra till framväxten av fler kulturarrangörer i kommunen. Under 2009 var det ungefär lika många tjejer som killar som sökte och beviljades stöd. Enligt en sammanställning från Örebro kommun över fördelningen av *Ung peng* per aktivitetstyp under 2009 fick musikrelaterade aktiviteter mer än hälften av stöden, vilket understryker utredningens övriga resultat att det är musikaktiviteter som i allmänhet får det största offentliga stödet och att bild, berättande och slöjdande inte får stöd i samma utsträckning i förhållande till hur mycket unga utövar dessa aktiviteter (tabell 3.4).

Tabell 3.4 Fördelning av Ung peng i Örebro kommun 2009 efter typ av aktivitet

Aktivitet	Procent
Musik/konsert	50
Happening – mång-/blandkultur	17
Konst	8
Mode	6
Disco	5
Teater/revy	4
Dans/show	3
Film	3
Spel	3
Poesi/standup/föreläsning	1

Källa: Örebro kommun 2010.

I Malmö stad har de arbetat med *Kulturexpressen* som kan sökas av alla från 13 år och uppåt i syfte att genomföra kreativa projekt. Budgeten andra halvåret 2010 var omkring 500 000 kronor. Marknadsföring har bland annat skett via sociala medier och uppsökande verksamhet i skolor. En utvärdering (Wennerholm 2010) av en försöksperiod med stödet har visat att det huvudsakligen söktes av personer mellan 20 och 30 år. Ansökningarna beskrivs spegla en bredd av uttrycksformer – från foto, film och dans till subkulturer som cosplay och fixed gear-cykling.

De som har sökt stödet har upplevt ansökningsprocessen som relativt enkel. Men det konstateras att kunskapen om stödet inte är spridd bland unga och att de flesta sökanden fått reda på stödet genom en bekant eller vän. I utvärderingen föreslogs tydligare riktlinjer för stödet, vilket skulle underlätta bedömning av vilka projekt som ska beviljas stöd. Medan könsfördelningen har varit relativt jämn i Stockholm och Örebro visar den senaste redovisningen från Malmö att 61 procent av ansökningarna kom från tjejer och att 82 procent av de beviljade stöden riktades till tjejer. Där konstateras också att benägenheten att söka varierar mellan olika områden, exempelvis kom mycket få ansökningar från Rosengård. Det sistnämnda förklarades med att det där finns ett näringslivsinitierat system kallat *Rosengårdsfonden* som ska stötta idéer som kan leda till ökad trivsel i området.

Utfallet av stöden kan inte bedömas, men det kan konstateras att denna typ av småskaliga arrangörstöd är vanligt förekommande. Som ovan visats motsvarar inte de åldersgrupper som kan söka det med ungdomspolitikens åldersklassindelning. Detta behöver inte vara ett problem, däremot illustrerar det en oklarhet över vilka målgrupper man vill nå fram till. Vi ser att i förhållande till de medel som går till etablerade organisations-

typer som föreningar, musik- och kulturskolor eller studieförbund är de småskaliga arrangörstöden av betydligt mindre omfattning.

Relationen mellan stat, landsting och kommun

I enkäterna uppgav en majoritet av kommunerna att samverkan förekommer i liten omfattning mellan kommunen och regionen eller landstinget kring verksamheter för ungas kulturutövande på fritiden.

I några av de besökta kommunerna fanns det en upplevelse av att det är ett långt avstånd mellan den lokala och den nationella nivån. Någon uppgav att de haft dialog med Ungdomsstyrelsen kring verksamhetsutveckling och det fanns en efterfrågan på goda exempel och idéer från någon central aktör kring hur bidragsgivning kan konstrueras för att fånga upp de kulturutövande unga som kommunerna idag inte når fram till.

Kring samverkan med den regionala nivån lyfte ett par kommuner också fram att man ibland stämmer av ansökningar som rör ungas kulturutövande så att det åtminstone finns en kännedom om den andra nivåns satsningar och prioriteringar. En av de besökta kommunerna uppgav istället att det saknades god samordning och samverkan kring bidrag från regional respektive kommunal nivå.

Lokal uppföljning och utvärdering

Enkäten till landets kommuner visade att drygt en fjärdedel hade utvärderat sitt arbete kring ungas kulturutövande på fritiden. I några av de kommuner som besöktes fanns eller planerades undersökningar. Samtidigt var det vanligare att uppföljningar hade gjorts av enskilda satsningar och enskilda stödformer än av det lokala arbetet för ungas kulturutövande som helhet. Eftersom det är så många aktörer som verkar i det lokala kulturlivet – från kommunala verksamheter som fritids-

gårdar, musik- och kulturskola samt aktörer som verkar på ideell och kommersiell basis till studieförbund – blir det svårt att ha en tydlig överblick av hur villkoren och behoven ser ut bland kommunens unga som helhet. Den övergripande strukturen för offentlig medelstilldelning till ungas kulturutövande som beskrivs i andra delar av denna rapport visar sig alltså i den utmaning som det ligger i att göra lokala övergripande analyser.

Vid Ungdomsstyrelsens besök hos en tjänsteman gjordes det allmänna konstaterandet att kulturområdet är rikt på aktiviteter, men att det saknas en överblick:

”Det finns ju hur mycket som helst, men som inte alls syns i statistik, och där vi ändå på något vis samverkar med alla dom här [aktörerna], vi finns ju med, och vet en massa saker, men vi har inga siffror för det är andra som äger verksamheten.”

Liknande resonemang skulle kunna lyftas fram från samtliga studerade kommuner. Det fanns påtagliga skillnader mellan hur detaljerat de olika kommunerna kunde redovisa hur de fördelar medel till ungas kulturutövande. Det är eftersträvsvärt att få en god övergripande bild av lokala förutsättningar och behov kring ungas eget kulturutövande. Detta inte minst för att kunna göra utvärderingar av målsättningar som gör gällande att unga ska vara en prioriterad målgrupp.

Uppgifter finns – men helhetsbild saknas

En övergripande slutsats som kan dras utifrån besöken i kommuner och regioner är att det finns särskilda utmaningar förenade med att frågor relaterade till ungas eget kulturutövande och egna fritidsaktiviteter sorterar under flera politikområden och att flera olika förvaltningar är involverade.

Inte sällan finns det flera olika mål och prioriteringar relaterade till den politik som syftar till att ge unga tillgång till kultur. Utöver detta finns flera nationella och regionala mål att förhålla sig till. Enskilda förvaltningar kan därtill ha ytterligare mål som påverkar förutsättningarna för arbetet. I genomförandet av den lokala politiken kan det då bli svårt att ta hänsyn till alla mål, hur prioriteringar mellan dem ska ske och inte minst hur de ska följas upp. Frågan kan också kopplas till särskilda målsättningar och initiativ som syftar till att uppmärksamma skilda villkor inom ungdomsgruppen. Det kan handla om möjligheterna att delta och utöva kultur utifrån faktorer som kön, ekonomiska förutsättningar, boendeort, funktionsnedsättning och födelse-land.

Det finns alltså en rad olika förhållanden som bidrar till svårigheter i att få en översiktlig bild av den lokala medelstilldelningen till ungas kulturutövande på fritiden. Det är svårt att få en helhetsbild av syftena bakom olika former av kulturutövande eftersom kulturens värde ibland är just kultur i sig och ibland att kulturutövandet ska bidra med något speciellt, exempelvis vara riktade mot särskilda pedagogiska mål. En än större utmaning är sedan att sammanställa olika kommuners medelstilldelning till en översiktlig bild för samtliga kommuner. Detta bör man ha i åtanke då vi i ett kommande avsnitt söker ge en översiktlig bild av den offentliga medelstilldelningen till kultur i förhållande till andra fritidsaktiviteter.

Det finns flera svårigheter att lokalt och regionalt sammanställa hur mycket av offentliga medel som fördelas till ungas eget kulturutövande på fritiden. Svårigheterna ska ses som en bruttolista, och inte något som nödvändigtvis förekommer överallt.

En gemensam nationell bild av utgifter förutsätter att samtliga aktörer gör samma avgränsningar och använder likvärdiga definitioner på området. Det handlar om vad som ryms inom kulturområdet och vilka åldersgrupper som verksamheterna riktar sig till. För att kunna göra jämförbara uppföljningar är enhetlighet att föredra. Behovet av enhetlighet måste dock vägas mot att lokal politik ska utformas utifrån lokala och regionala behov och genom lokala och regionala beslut.

Gränsöverskridande

Gränsöverskridande aktiviteter kan inte enkelt sorteras in i kategorier relaterade till konstform eller utifrån distinktioner som kultur- eller idrottsutövande.

Ett exempel är hur en performancegrupp fått stöd på lokal och regional nivå utifrån bildkonstområdet, medan de på statlig nivå fick stöd inom ramen för teaterområdet. Ett annat är hur lājvare, som tillverkar kläder, klär ut sig och iscensätter saker, i en kommun kan få stöd från idrottsförvaltningen medan unga som ägnar sig åt cosplay, som också tillverkar kläder, klär ut sig och iscensätter saker, får stöd inom ramen för kultur.

Flera olika håll

Medelstilldelningen sker från flera olika förvaltningar inom kommunen som kan ha redovisningssystem som inte medger jämförbarhet.

Arbetet kring ungas eget kulturutövande kan vara en fråga för kultur-, fritids-, gatu- och stadsdelsförvaltning. Kulturutövande tillhör alltså flera politiska och förvaltningsmässiga områden, vilket bidrar till att det saknas en övergripande och sammanfattande bild av dessa aktiviteter.

Indirekta stöd

De flesta av landets kommuner och lands-
ting bidrar med stöd till ungas kulturutövande
indirekt via sitt stöd till studieförbunden.

För att kunna urskilja hur stor del av detta
stöd som går till ungas kulturutövande, och
vilken inriktning verksamheten har, skulle
specifierade uppgifter från studieförbunden
behövas. Även om kommunerna svarar för en
mindre andel av det totala offentliga stödet till
studieförbunden (Statens kulturråd 2010), så
lyfter flera kommuner fram studieförbunden
som en central aktör i kommunens kulturliv
och inte minst för ungas kulturutövande.

Ingen helhetsbild

Musik- och kulturskolorna är centrala aktö-
rer, men detaljerad statistik stannar lokalt.
Ingen har ett nationellt ansvar för sådan sta-
tistik.

Detaljerad statistik utifrån kön och ålder
skulle behövas för musik- och kulturskolorna.
Örebro kommun lyfte exempelvis fram en lokal
redovisning som visade att hälften av delta-
garna var under 13 år och att hälften var 13 år
eller äldre.

Svårt att urskilja

De redovisningar som finns inom förvalt-
ningarna är inte alltid konstruerade på ett
sätt som gör att medel till eget utövande är
urskiljbara i förhållande till medel som går
till utbud.

I vissa fall kan uppgifter finnas kring enskilda
stödformer, men det saknas en övergripande
bild.

Kön och ålder saknas

Uppgifter kring kön och ålder saknas ofta i
den statistik som samlas in.

I de fall kvantitativa uppgifter sammanställs
över besök och medverkan i kulturaktiviteter
och verksamheter saknas ofta uppgifter om
åldersspridning och könsfördelning. Detta
osynliggör gruppen unga.

Lokaler och fritidsaktiviteter

Det är svårt att urskilja hur stor del av an-
läggningsstöd och finansiering av offentliga
lokaler som kan kopplas till ungas fritids-
aktiviteter.

Utmaningen gäller både idrotts- och kultur-
utövande. Landets kommuner har sedan lång
tid tillbaka tagit ett ansvar för att stödja
idrotten genom anläggningsstöd, något som
oftast även gäller andra verksamheter för barn
och unga. Verksamheten blir subventionerad
genom "nolltaxa". Detta i viss mån dolda stöd
går till idrotten, men också i stor utsträckning
till fritidsgårdar, ungdomshus, aktivitetshus
och andra anläggningar där unga vistas och
delvis utövar kulturaktiviteter. Hur detta stora
stöd är fördelat i relation till barn respektive
unga har inte gått att få uppgifter om.

Ungas kulturutövande i den öppna fritidsverksamheten

text: Torbjörn Forkby

Som visats i föregående avsnitt lyfts olika typer av fritidsgårdar, ungdomsgårdar, ungdomens hus, musikhus och kulturhus upp av kommunala företrädare som viktiga arenor för ungas kulturutövande. Samtidigt är öppen fritidsverksamhet ett område som vanligen inte får särskilt mycket uppmärksamhet när det handlar om ungas kulturutövande och relationen till kulturpolitik. Med detta avses här de aktiviteter och arrangemang som unga deltar i på fritidsgårdar och ungdomens hus och liknande ställen som unga kan komma till utan krav på särskilt medlemskap eller föranmälan.

Den lilla uppmärksamheten är problematisk eftersom denna del av ungas kulturella erfarenheter kan få stor betydelse för deras identitetsutveckling, och även för det kulturella livet i stort. Det är exempelvis inte bara den kommunala musik- och kulturskolan som man ska fokusera på när man talar om svenska musikframgångar. Björn Skifs fick till exempel tidigt i sin karriär möjlighet att utöva sin musik på fritidsgårdar med bandet Slam Creepers. På liknande sätt kan man spåra ett antal gruppers början på fritidsgårdar, till exempel punkrockgruppen EBBA Grön i Rågsved, hårdrocksbandet Entombed i Kista och Those Dancing Days i Nacka.

Det började med hemgårdar

Ungas kulturutövande handlar på dessa ställen dock inte enbart om musikutövande. Det finns en bred flora av olika aktiviteter, till exempel teaterverksamhet, rollspelsföreningar, dans, foto och film, digital storytelling, hantverks- och ”pysselaktiviteter”. Listan kan göras lång och gränsen mellan vad som bör betecknas som kulturella aktiviteter och vad som faller utanför är inte helt självklar.

Att ge förutsättningar för ungas kulturskapande är inte heller något nytt. Inom hemgårdsrörelsen som startade sina verksamheter i början av 1900-talet kom också kulturaktiviteter i form av olika estetiska verksamheter, bland annat genom teater och dansverksamheter, att bli viktiga inslag (Olson 1982, Swedner & Swedner 1995).

Den stora statliga ungdomsutredningen som tillsattes 1939 och genomfördes av ungdomsvårdskommittén lade fram förslag på hur den moderna barn- och ungdomsverksamheten skulle formars. Här betonades att unga skulle få utrymme för sina kulturella behov. Man värjde sig mot den föraktfulla inställningen till ungdomskulturen som rådde i inflytelserika kretsar. Den uppfattades som ett hot som förförde den unga generationen. Särskilt var de offentliga danstillställningarna i fokus. När man i utredningen visade att de inte alls var de (uppfattat) riskutsatta föreningslösa ungdomarna, utan de föreningsaktiva och arbetande unga människorna, som besökte danstillställningar i störst utsträckning föll en del av den moraliskt indignerade diskussionen samman (Forkby 2010).

Lärande på egna villkor

Vad utmärker då idag de kulturaktiviteter som sker inom dessa verksamheter? Enligt ungdomsforskaren Ove Sernhede kan unga genom att utveckla en estetisk praxis få möjlighet till ett lärande på andra villkor än vad som ges inom sko-

lans ram (Sernhede 2009). Utifrån ett lärandeperspektiv kan man tala om ett icke-formellt lärande som i hög grad bygger på ungas eget engagemang och intresse. Det involverar vanligen inte bara den unges kognitiva förmågor och kunskapsförhöjning, utan även träning i praktiska färdigheter, administrativa förmågor och inte minst ungas identitetsbildning där de får möjlighet att reflektera över den egna personen och sin samhällsliga position (Harrell-Levy & Kerpelman 2010).

Relationen mellan den unge och ledaren är ofta viktig i den meningen att den unge ges möjlighet till identifikation med en vuxen förebild (Trondman 2003). De aktiviteter som genomförs innebär i många fall också en form av arbetsgemenskap där det gemensamma projektet eller aktiviteten skapar en social tillhörighet och träning i samarbetsförmåga (Lave & Wenger 1998). Samtidigt krävs en stor medvetenhet och en tydlig struktur för att skapa sådana positiva utvecklingsprocesser, vilket bland annat innebär att unga får kontinuerlig återkoppling på och kan se resultatet av sina framsteg (Mahoney, Stattin & Lord 2004).

Två typer av pedagogisk strategi

Kulturaktiviteter på dessa arenor skulle grovt kunna delas in i sådana som i första hand öppnar ett utrymme för ungas egenstrukturerade utövande och de som är ett uttryck för en ledarledd pedagogisk strategi. I den första gruppen kan man placera former där en fritidsgård exempelvis erbjuder utrymme för musikutövande genom att tillhandahålla repetitionslokaler och instrument. De unga kan i vissa fall själva disponera över lokalen efter förutbestämda tider genom att de får en egen nyckel. Kanske träffar de inte ledarna förutom vid olika möten för att diskutera ordning i lokalen, arrangemang av konserter etcetera. Det är kapacitetshöjningen inom det avgränsade intresset hos den enskilde individen som står i fokus.

Den ledarledda formen kan däremot innebära att de unga ges möjlighet att delta i kurser och i sammanhang som inte direkt förknippas med själva aktiviteten. Det kan handla om att finnas med i delaktighetsprocesser kring verksamheten i stort. Relationen mellan de unga och ledaren får då också en vidare betydelse och handlar om att ge förutsättning till personlig utveckling i bred bemärkelse. Beroende på målgrupp kan olika pedagogiska upplägg fungera olika bra. Att döma av resultatet från en studie kring ungas delaktighet på fritidsgårdar kan man i vilket fall säga att det är ett kvalificerat uppdrag att driva en fritidsgårdsverksamhet och att det krävs en medvetenhet om de pedagogiska strategier man använder för att de ska erbjuda möjligheter till personlig och social utveckling (Andersson, Agdur, Forkby & Lindberg 2010).

KulturAtom och Meeths i Göteborg

Den potential som ligger i att skapa utrymme för ungas kulturella aktiviteter och skapande blev tydligt i en studie om två träffpunkter för unga i övre tonåren, KulturAtom och Meeths i Göteborg. Den förra var till stor del orienterad kring ungas dansutövande med grupper som bland annat tränade street-dance, breakdance och hiphop. Verksamheten på KulturAtom var tydligt ledarledd och de unga fick antingen anmäla sig till olika ledarledda kurser eller få stöd mer spontant av ledare, beroende på vilken dans de utövade.

Meeths däremot var mer att likna vid ett mångkulturellt centrum, där olika subkulturer gavs utrymme. Här samsades den japanintresserade ungdomsföreningen Hikari-Kai med rollspelsföreningar och lajvare som gestaltade olika karaktärer från ett manus inspirerat av ett medeltida drama. De olika föreningarna som gavs utrymme på Meeths drev i hög grad sin verksamhet själva och ledarna fanns i bakgrunden.

Studien kunde visa att båda verksamheterna visserligen fungerade, men också vikten av att anpassa det pedagogiska arbetet i förhållande till målgruppen. Meeths hade till exempel svårt att hantera ungdomar som från början inte hade en egen motivation och drivkraft till att skapa olika kreativa processer. Det krävdes en mycket mer aktiv pedagogik för att dessa ungdomar skulle finna sig tillrätta. KulturAtom hade däremot svårt att nå de ungdomar som inte var intresserade av de aktiviteter som verksamheten erbjöd (Forkby 2008).

Kultur i den öppna fritidsverksamheten

När det handlar om ungas kulturutövande är det alltså viktigt att uppmärksamma de aktiviteter som sker inom den öppna fritidsverksamheten och betrakta dessa som en betydelsefull del för ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande. I bästa fall kan sådana ge utlopp för estetiska behov och möjliggöra den utveckling som bygger på ungas eget engagemang och motivation. Därmed kan de också ge förutsättningar till ett lärande som blir ett alternativ eller komplement till de mer formella formerna som finns i skolan (Deschenes & McDonald 2003). Men då handlar det om att utveckla en sådan pedagogisk medvetenhet kring metoder och perspektiv som förmår att skapa rum och se de processer som pågår i verksamheten. Förvisso pågår en mängd kulturella aktiviteter på fritidsgårdar och ungdomens hus, men för att de verkligen ska kunna bidra till ungas utveckling handlar det för det första om att se dem och inse deras betydelse och för det andra om att länka dem till ett övergripande socialpedagogiskt arbete.

Att lyfta upp ungas kulturutövande som sker på fritidsgårdar handlar på en övergripande nivå också om att ställa frågor kring ungas livsrum och aktiviteter som utspelar sig i ett gränsland mellan olika politikområden. Dessa verksamheter bär på kännetecken från civilsamhällets och föreningslivets intressestyrda aktiviteter. Från kulturpolitikens ambition att ge utrymme för skapande processer och från socialpolitikens ambition att ge förutsättningar till en positiv personlig utveckling genom självreflektion och aktiv handling. De har också en uppenbar relation till den form av lärande som sker inom skolan.

Genom att på ett brett sätt förstå hur ungas villkor påverkas av hur sådana överlappningar mellan olika områden sker, går man också från en traditionell sektorindeldad syn på ungdomar, där sociala frågor och skol- och fritidsfrågor hanteras i separata spår, till att se ungdomar inom ramen för en helhetssyn på ungdomspolitik (Jensen & Trägårdh 2010). Som följd av detta kan man hävda att förverkligandet av sådana överlappningar, i såväl idé som handling, blir en fråga som nationella, regionala och lokala aktörer från offentlig verksamhet och civilsamhälle måste hantera tillsammans.

Medel till kultur- respektive idrottsutövande

text: Ungdomsstyrelsen

I Ungdomsstyrelsen utredningsuppdrag ingår att beskriva den offentliga medelstilldelningen till ungas kulturutövande i förhållande till andra fritidsaktiviteter. I detta avsnitt ges en översiktlig bild av den totala offentliga medelstilldelningen som inkluderar statlig, regional och lokal nivå samt fonder på nordisk och europeisk nivå.

I avsnittet *Politik för ungas kulturutövande – en sammansatt relation* har vi beskrivit det politiska och administrativa systemet bakom stödet till ungas kulturutövande. En av de huvudsakliga slutsatserna från den genomgången är att systemet är svåröverskådligt. Området är uppsplittrat på olika politiska och administrativa nivåer såväl statligt och regionalt som lokalt, till exempel inom och mellan olika departement, nämnder och förvaltningar. Beroende på vilka fritidsaktiviteter det handlar om finns också en mängd olika stödformer.

I detta avsnitt görs en översiktlig analys av den offentliga medelstilldelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra fritidsverksamheter utifrån Ungdomsstyrelsens uppdrag (bilaga 1). Redan här är det viktigt att slå fast att det är svårt att skapa ett underlag som möjliggör jämförelser på grund av områdets komplexitet.

Ungas fritidsaktiviteter – kultur och idrott

Ungdomsstyrelsen har valt att avgränsa jämförelsen till att gälla medelstilldelningen till kulturaktiviteter i förhållande till idrottsaktiviteter. Genomgången görs med utgångspunkt i de redovisningar och uppgifter som respektive statistikansvarig eller statistikproducerande organisation tillhandahåller utifrån sina respektive uppdrag. Detta betyder att när Ungdomsstyrelsen pekar på utvecklings-

områden för den analyserade statistiken är detta inte en anmärkning på hur respektive organisation fullgör sina uppdrag, utan utgår från skrivningarna i Ungdomsstyrelsens utredningsdirektiv. Informationen har hämtats hos statliga myndigheter som Kulturrådet, hos anslagsadministrerande organisationer på nationell, regional och kommunal nivå samt hos Riksidrottsförbundet. Sammanställningen har kompletterats med uppgifter från relevanta utredningar, Folkbildningsrådet samt vissa särskilda regionala och lokala analyser. Ungdomsstyrelsen lyfter också fram den bidragsgivning riktad till kulturverksamheter som myndigheten själv administrerar.

Inledningsvis ser vi att de största andelarna medel för ungas kulturutövande på fritiden går till musik- och kulturskolor samt till folkbildningsverksamhet. Därför görs fördjupningar inom dessa områden. Vidare ser vi att det övergripande finns en avgörande skillnad mellan kulturens och idrottens organisering. Inom idrotten går statliga, regionala och kommunala medel till aktiviteter som har sin bas inom organisationer anslutna till Riks-idrottsförbundet. I detta sammanhang är därför idrottande detsamma som föreningsidrottande. Medelstilldelningen till ungas kulturutövande på fritiden sker istället genom ett mer svåröverblickbart system, detta beskriver vi i avsnittet *Regionala och kommunala mål och prioriteringar* (s. 133).

Svårt att urskilja gruppen unga 13–25 år

Den befintliga statistiken för hur mycket av den offentliga medelstilldelningen som går till kulturverksamheter redovisas i allmänhet sammanslaget i kategorin *barn och unga* utan att det finns en enhetlig avgränsning av gruppen.

Inom idrotten delar man in åldersgrupperna utifrån egna definitioner. Riksidrottsförbundet (2005) definierar barnidrott som idrott för personer upp till 12 år och ungdomsidrott för personer i åldern 13–20 år. Äldre definieras som vuxenidrottare.

Dock är det svårt att tydligt separera barn och unga i statistiken. Eftersom de inte heller har samma indelning som den ungdomspolitiska, det vill säga 13–25 år, betyder det att en rättvisande och detaljerad analys av medelstilledningen till unga inte är möjlig att genomföra utifrån nuvarande kunskapsläge.

För att kunna jämföra medelstilledningen till ungas kulturutövande med medelstilledningen till andra verksamheter för unga finns det därför behov av mer ingående statistik där det går att urskilja målgruppen unga. I detta avsnitt söker vi dock att fördjupa kunskapen, peka på utvecklingsmöjligheter samt göra en grov jämförelse.

Kulturens finansiering

Kulturrådet är den myndighet som har i uppdrag att redovisa kulturstatistik ur ett nationellt perspektiv. I Kulturrådets skriftserie *Kulturen i siffror* (Statens kulturråd 2010d) redogörs bland annat för den offentliga medelstilledningen till kulturen. Där presenteras hur mycket som sker via statlig, regional och kommunal nivå samt vilka kulturområden som får medel från respektive nivå. Även Kulturutredningen (SOU 2009:16) har gjort en översiktlig beskrivning av hur kulturen finansieras.

Det offentliga stödet till kulturen finansieras med medel från statlig, regional eller landstingsnivå samt kommunal nivå. Medelstilledningen till kulturen är en mycket liten del sett till den totala budgeten på respektive nivå: för staten och landstingen är det cirka en procent av statsbudgetens utfall respektive totala budget, för kommunerna är det cirka två procent av de totala nettokostnaderna (Statens kulturråd 2010d).

Men kultur finansieras även på andra sätt. Kulturrådet har till exempel beskrivit kulturens icke-offentliga finansiering (Statens kulturråd 2010b) som bland annat består av sponsring och privat kulturkonsumtion. Den privata kulturkonsum-

tionen utgörs av den marknad av utbud och efterfrågan som finns inom kulturindustrin. På grund av att redovisningen av statistik för offentlig respektive privat finansiering skiljer sig åt i metod och källor mellan de olika statistikproducenterna så är det svårt att jämföra dessa med varandra. Detta avsnitt bidrar därför främst med en grov jämförelse mellan de olika områdena samt bildar ett underlag för resonemang kring utvecklingen av statistiken.

Enligt en uppskattning från Kulturrådet för 2007 stod hushållens utgifter för 61 procent av kulturens finansiering medan de offentliga utgifterna stod för 39 procent (exklusive investeringsutgifter). Hushållens konsumtion av kultur och medier går främst till teknisk utrustning, till exempel teve och abonnemangskostnader. Sponsring utgör också en, om än en marginell, del av finansieringen till kulturen (Statens kulturråd 2008).

Stöd från stat, landsting och kommuner

I den offentliga medelstilledningen till kultur, oavsett åldersmässig målgrupp och vad medlen avser att stödja, står den statliga respektive den kommunala nivån för de största andelarna. För 2009 beräknades den offentliga medelstilledningen till kultur omfatta totalt omkring 22,8 miljarder kronor (tabell 3.5).

Tabell 3.5 Fördelning av offentliga medel till kultur, 2009. Kronor i 1 000-tal och procent

	Offentliga medel i kronor	Procent
Stat	10 218 376	45
Landsting/region	3 274 878	14
Kommun	9 344 369	41
Totalt	22 837 632	100

Källa: Kulturrådet, Kulturen i siffror 2010.

Den offentliga medelstilldelningen, inom ramen för explicit kulturpolitik från stat, region eller landsting samt kommun, presenteras som att den är utformad utifrån tanken att de kompletterar varandra. Staten fördelar huvudsakligen medel till de nationella och regionala kulturinstitutionerna, till den fria scenkonsten samt till myndigheter, stiftelser och institutioner. Övriga kulturverksamheter och annat kulturutövande får sitt stöd från andra politiska nivåer. Frågan är dock om denna bild av organiseringen stämmer med vilka stöd som delas ut om man även tar med folkbildningen i beräkningen.

Det område som får den största andelen medel från den statliga nivån är folkbildningen som inkluderar folkhögskolor och studieförbund. Det statliga stödet till folkbildningen utgör cirka en tredjedel av den totala finansieringen av kultur och det är framförallt genom detta som staten ger stöd till ungas eget kulturutövande. Studieförbundens verksamhet består av kulturprogram, studiecirklar och annan folkbildningsverksamhet. De områden som därefter får störst andel medel är museer och utställningar samt teater och dans. Även för regioner och landsting är folkbildning samt övriga aktörer inom det civila samhället det största utgiftsområdet. En stor andel av deras budget går även till teater och dans.

Kommunerna måste enligt lag tillhandahålla folkbibliotek, vilket skiljer detta kulturområde från övriga som är frivilliga för kommunerna. Biblioteken får störst andel medel från kommunernas kulturrelaterade budget (2009 var det 40 procent). En stor del av finansieringen av kultur läggs dock även på att erbjuda barn och unga att utöva musik och kultur i form av musik- och kulturskolor (Statens kulturråd 2010d). År 2009 var det 7 kommuner av 290 som inte hade någon musik- eller kulturskola.

Inom den explicita kulturpolitiken finns förutom det stöd som utgår till studieförbunden inget ge-

nerellt statligt stöd för lokala aktiviteter som motsvarar det statliga lokala aktivitetsstödet till idrotten, det så kallade LOK-stödet. Huvudansvaret för folkbildningen och studieförbunden har dock Utbildningsdepartementet och inte Kulturdepartementet. Det delas däremot ut ett antal stöd till lokala mottagare som främst riktar sig till scenkonst och musik och inte till ungas eget kulturutövande på fritiden.⁸

I tillgängliga sammanställningar och utredningar om kulturens pengar berörs motsvarigheter till vad man inom idrotten kallar anläggningsstöd i begränsad utsträckning. Stödet till idrottens anläggningar berörs nedan i avsnittet om idrott, men det kan redan här konstateras att det är en väsentlig del av stödet till idrotten. Troligen är även det kommunala stödet till anläggningar och lokaler där kultur utövas av väsentlig omfattning – exempelvis till fritidsgårdar, ungdomshus, bibliotek och lokaler för musik- och kulturskolor.

Om man i detta sammanhang jämför den statliga myndigheten Boverkets fördelning, av medel till så kallade icke-statliga kulturlokaler, är den andelsmässigt av mycket blygsam omfattning och betydelse då det under 2011 fördelas 10 miljoner kronor för denna form av stöd (www.boverket.se).

Kulturutredningen (SOU 2009:16) har konstaterat att landstingens och kommunernas stöd till det fria kulturlivet, som bland annat utgörs av subventionerade lokalkostnader, inte kan summeras. Därmed saknas en uppskattad summa för denna typ av stöd till kulturen.

Under det senaste decenniet har det skett en del förändringar inom kulturpolitiken. I en sammanställning av forskningsanalyser på det kulturpolitiska området (Beckman & Månsson 2009) lyfts två av dessa fram: Den ena är att gapet mellan den privata kulturkonsumtionen och den offentliga har ökat. En av förklaringarna till det är att hushållens kostnader för kulturkonsumtion har ökat i takt med framväxten av it och internet. Hus-

hållen är den största finansiären av kulturupp-
levelser. År 2009 investerade de drygt 45 miljard-
er kronor inom områdena kultur och medier,
medan de offentliga utgifterna beräknades uppgå
till knappt 23 miljarder kronor (Statens kulturråd
2010d). Den andra förändringen är att staten har
gått om kommunerna som den största finansiären
av kultur inom den offentliga medelstilldelningen.

Samtidigt som staten är den största offentliga
finansiären sedan mitten av 1990-talet så ökade
landstingen och regionerna procentuellt sina in-
satser mest under tidsperioden 1998–2007 vilket
också speglar den utveckling som skett då kultur-
ansvaret för landstingen och den regionala nivån
ökat. Omräknat i 2009 års penningvärde har de
totala offentliga medlen fördelade till kultur ökat
från 18 till knappt 23 miljarder kronor mellan 1998
och 2009. Landstingens och regionernas finan-
siering har under samma period ökat från 1,4 till
3,3 miljarder kronor (Statens kulturråd 2010d). Det
är en stor utmaning att ge en mer ingående be-
skrivning av den offentliga medelsfördelningen
till kulturen då det statistiska underlaget i många
fall är bristfälligt. Detta gäller särskilt finansie-
ringen av kultur för barn och unga.

En studie som ytterligare befäster behovet av
mer ingående uppgifter om offentlig medelstill-
delning inom kulturområdet gjordes 2006 av *Eu-
ropean Parliament's committee on Culture and
Education* (European Parliament 2006). I rappor-
ten gjordes ett försök att beskriva den offentliga
medelsfördelningen på europeisk nivå. Där kon-
stateras att det statistiska underlaget för de euro-
peiska ländernas finansiering av kultur är brist-
fälligt och att det därför är svårt att ge en god
översiktlig bild av området. Rekommendationerna
i studien handlar bland annat om vikten av att på
alla nivåer – internationell, nationell och lokal – ta
fram bättre statistik över hur kulturen finansieras.

Offentliga medel till barn och unga

Kulturrådet publicerade 2010 en rapport inom
skriftserien *Kulturen i siffror* med fokus på vad
som skett inom kulturområdet för barn och unga
1998–2008 samt med statistik för 2009 och 2010.⁹ I
linje med vad som har konstaterats ovan framhä-
ver även Kulturrådet att det är en utmaning att få
fram exakta siffror och att de flesta uppgifterna
därför ska ses som grova uppskattningar (Sta-
tens kulturråd 2010a).

Denna bild av tillgänglig statistik för barn- och
ungdomskultur stämmer också överens med vad
som 2006 framkom i utredningen om offentligt fi-
nansierad kultur för barn *Det ser lite olika ut...*
(SOU 2006:45). Där påtalas att det är många fakto-
rer som måste beaktas när andelen offentlig me-
delstilldelning till barn och unga ska räknas ut.
Därför går det inte att ta fram några exakta sum-
mor utan endast uppskattningar. I samma utred-
ning görs ett försök att redogöra för de offentliga
medel som satsas på kultur för barn och unga,
men på grund av problematiken i att inte kunna
urskilja insatser för barn och unga i det statis-
tiska underlaget så ges ingen fullständig beskriv-
ning av detta. I stället är utredningen i stor ut-
sträckning inriktad på att presentera de olika ak-
törer som fördelar medel till kulturverksamheter
för barn och unga (SOU 2006:45).

Inte heller i Kulturutredningens (SOU 2009:16)
översikt av kulturens finansiering framgår omfatt-
ningen och inriktningen av medelsfördelningen
till barns och ungas kulturutövande specifikt.
Detta kan kopplas till att de också konstaterade
att det saknas studier av vilket genomslag det
nationella kulturpolitiska målet, att prioritera barn
och unga, har haft (SOU 2009:16).

I Kulturrådets rapport (2010a) görs en uppskatt-
ning att cirka 5,5 miljarder kronor av de totala of-
fentliga resurserna lades på kulturinsatser för barn
och unga per år under perioden 2007–2009. För
1998 var den uppskattade siffran 3,5 miljarder kro-

nor. Om detta ställs mot uppskattningen av de totala offentliga utgifterna för kultur, motsvarande andelen till barn och unga 19 procent 1998 och 24 procent 2009. Dock saknades vissa resurser i uppskattningen för 1998 som den senare inkluderade. Kulturrådet belyser brister i statistiken om ungas kulturutövande och problematiken kring att göra uppskattningar om vilka resurser som läggs på barn och unga när målgruppen inte går att urskilja i reguljära verksamheter. De efterfrågar därför nya undersökningar och mer forskning om ungas kulturvanor (Statens kulturråd 2010a).

I propositionen *Tid för kultur* (2009/10:3) poängteras att barns och ungas rätt till kultur omfattar barnrättspolitikerna samt ungdomspolitikerna, med åldersdefinitionerna barn 0–18 år respektive unga 13–25 år. Dock är det tydligt att åldersgruppen 18–25 år hamnar i skymundan då Kulturrådet i sin rapport om barns och ungas kulturutövande betonar den definition som görs i FN:s barnkonvention. Kulturrådet belyser vikten av ett *barn-*

perspektiv som därmed inriktar sig på barn och unga under 18 år i enlighet med barnkonventionen (Statens kulturråd 2010a), dock saknas *ungdomsperspektivet* som även täcker in unga upp till 25 år.

Genomgående saknas uppdelning i åldersgrupper i det statistiska materialet över medelstildelning till kulturen. När medel tilldelas barn och unga saknas alltså möjlighet att se hur mycket som har gått till exempelvis yngre barn eller unga vuxna. Då den befintliga statistiken inte heller urskiljer de ungas kulturutövande försvaras arbetet med att tyda storleken på de offentliga medel som går till enbart unga. Detta gör det därför även problematiskt att jämföra medelstildelningen för ungas kulturutövande med andra fritidsverksamheter som riktar sig till unga personer.

I Kulturrådets rapport (2010a) framgår att den större delen av de fördelade medlen går till verksamheter som möter barn och unga under skoltid och i mindre utsträckning till kulturutövande på

Tabell 3.6 Offentliga resurser för barns och ungas kultur, 2007–2009. Uppskattade värden. Kronor i 1 000-tal

	Stat	Landsting/region	Kommun	Totalt
1. Musik- och kulturskola	0	0	1 790 730	1 790 730
2. Biblioteksverksamhet	0	12 487	1 751 753	1 764 240
3. Övriga verksamheter som tilldelas offentliga resurser för barns och ungas kultur	922 838	387 915	406 213	1 976 638
Totalt	922 838	400 402	3 948 696	5 531 608

Källa: Statens kulturråd, Barns och ungas kultur. Kulturen i siffror 2010:1.

Kommentar 1: I kategori 3 beräknas summan på dessa verksamheter: Inköpsstöd folk- och skolbibliotek; museiverksamhet; regional museiverksamhet; orkesterinstitutioner; fria musikgrupper; nationella teater-, musikteater- och dansinstitutioner; regionala/lokala teater-, musikteater- och dansinstitutioner; övriga institutioner med statsbidrag; fria teatergrupper; fria dansgrupper; bidrag barnfonogram, musikal; riksutställningar; litteraturstöd, barn- och ungdomslitteratur; bidrag till läsförbättringsinsatser och barnbokskatalogen; litteraturpriset till Astrid Lindgrens minne; bidrag till litterära evenemang; bidraget Skapande skola, stöd till barn- och ungdomsfilm.

Kommentar 2: I kategori 3 är summan 259 671 tkr för nationella teater-, musikteater- och dansinstitutioner inkluderad i totalsumman och inte särredovisad under stat, landsting eller kommun.

fritiden (tabell 3.6). Av den totala skattade summan på 5,5 miljarder kronor som Kulturrådet presenterar går det inte att urskilja två för Ungdomsstyrelsens utredning viktiga förhållanden, nämligen hur stora medel som går till unga (13–25 år) samt hur stora andelar av dessa som avser resurser för kulturutövande på fritiden.

Som tidigare nämnts reserverar sig Kulturrådet för att värdena i tabell 3.6 är en grov uppskattning av resurser för barn och unga. Av denna skattning ser vi att cirka en tredjedel går till musik- och kulturskolor, de finansieras helt med medel från kommunernas budget. I Kulturrådets jämförande sammanställning ingår inte stödet till studieförbunden genom folkbildningen. Av de verksamheter som finns med bedömer Ungdomsstyrelsen att det framförallt är musik- och kulturskolorna som är arenor för ungas kulturutövande och att övriga verksamheter inte har ungas eget kulturutövande som sin huvudsakliga inriktning. Detta betyder naturligtvis inte att dessa inte främjar ungas kulturutövande. Tvärtom finns där verksamheter som också skapar möjligheter för kulturutövande, men Ungdomsstyrelsens studiebesök ute i kommunerna och regionerna bekräftar att ungas eget kulturutövande på fritiden inte är deras huvudsakliga inriktning.

Biblioteksverksamheten utgör också cirka en tredjedel av utgifterna och finansieras av lands- och kommuner, dock riktas deras verksamhet inte lika tydligt till ungas kulturutövande på fritiden och det finns ingen övergripande sammanställning över bibliotekens roll för ungas kulturutövande hos andra aktörer. Därför kan inte bibliotekens roll för ungas kulturutövande och denna rolls relation till de offentliga medlen bedömas. Varken musik- och kulturskolorna eller biblioteken har några betydande medel från staten och stödet från den regionala nivån är antingen obefintligt eller relationsmässigt underordnat.

I Kulturrådets skattning av offentliga resurser till barns och ungas kultur så uppges summor för en rad olika verksamheter. Ungdomsstyrelsen har valt att i tabell 3.6 ha med summan för musik- och kulturskola samt biblioteksverksamhet eftersom dessa är de två största utgiftsposterna, för resterande skattade verksamhetsområden har summorna slagits samman och redovisas som en kategori. Folkbildningsverksamheten saknas dock i Kulturrådets skattning.

En annan väsentlig del av finansieringen av ungas kulturutövande är olika former av verksamhetsstöd och anläggningsstöd till kommunala mötesplatser för unga som fritidsgårdar, ungdomsgårdar, ungdomens hus och kulturhus. Denna finansiering finns inte heller med i den skattning som Kulturrådet gjort av offentliga medel till barns och ungas kultur och Ungdomsstyrelsen har inte heller fått fram tillfredsställande uppgifter för detta betydelsefulla område. Det är därför värt att lyfta fram att Keks (Kvalitet och kompetens i samverkan), som är en samverkansorganisation för 16 kommunala förvaltningar, har siffror som talar för att det bedrivs en omfattande kulturverksamhet på ungdomsgårdar och ungdomens hus. Det finns dock stora lokala variationer mellan olika verksamhetsställen.

Av Keks årliga brukarenkät¹⁰ 2010 kan det uppskattas att mellan 10 och 15 procent av besökarna tränar eller repeterar någon form av skapande verksamhet vid sina besök. Andelen killar som tränar eller repeterar är dubbelt så stor som motsvarande andel tjejer. Keks administrerar också en ”digital loggbok”. Det är ett system där anläggningarna löpande registrerar olika sorts statistik, bland annat kring vilka verksamheter som bedrivs. Utifrån de 60-tal ungdomsgårdar och ungdomens hus som registrerat uppgifter ser vi att knappt var tionde aktivitet som besökarna ägnat sig åt kan kategoriseras som spontan skapande verksamhet.

Ytterligare en offentlig aktör som fördelar medel till barns och ungas kultur är Allmänna arvsfonden. De fördelar medel till ideella aktörer och icke vinstdrivande organisationer som arbetar med nyskapande och utvecklande projekt för målgruppen: barn, unga och personer med funktionsnedsättning. Ett av Allmänna arvsfondens prioriterade områden är *delaktighet i kulturlivet* (www.arvsfonden.se).

Under 2010 fick 16 projekt som Allmänna arvsfonden bedömde huvudsakligen arbetade med kulturverksamhet medel. Dessa projekt fick sammanlagt 12,7 miljoner kronor. De projekt som inte bedömdes ha kultur som huvudsaklig verksamhet faller utanför denna beräkning.¹¹

Folkbildningen

I Kulturrådets övergripande jämförelse av den offentliga medelstilldelningen till kultur för barn och unga har folkbildningen redovisats separat. I denna går det inte att få en tydlig uppskattning av hur stora medel som går till unga i åldern 13–25 år. Inte heller Folkbildningsrådet har den typen av statistik. För att få fram sådan statistik krävs en omfattande fördjupning på regional och lokal nivå eftersom bidragsgivningen inte är enhetlig på vare sig regional eller kommunal nivå.

Studieförbunden står för en betydelsefull del av ungas kulturutövande. Inom studiecirkelverksamheten är andelen unga i åldern 13–24 år 15 procent och inom annan folkbildningsverksamhet är den 10 procent (Staten kulturråd 2010a). Det går dock inte att utifrån dessa andelar veta hur de ekonomiska medlen fördelas. Detta inte minst mot bakgrund av att medlen till folkbildningen finansierar skilda typer av verksamheter som lokaler, skolor och inte minst folkhögskolor.

I Kulturrådets publikation *Kulturens finansiering* publicerades vissa siffror kring folkbildningen (Statens kulturråd 2010d):

- Staten fördelade 3,26 miljarder kronor till folkbildningen 2009, vilket motsvarade 32 procent av de totalt 10,22 miljarder kronor som staten fördelade till kulturområdet.

- Landstingen och regionerna fördelade 919 miljoner kronor till folkbildningen 2009, vilket motsvarade omkring 28 procent av deras totala kulturutgifter.¹²

- Kommunerna fördelade 517 miljoner kronor till studieorganisationer 2009, vilket motsvarade knappt 6 procent av deras totala finansiering av kulturverksamheter.

Av den totala summan som fördelas till folkbildningen så är det med rådande statistik svårt att urskilja hur stora andelar av dessa medel som går till barns respektive ungas kulturutövande.

Kulturrådet, som ansvarar för den officiella statistiken över studieförbundens verksamhet, samlar uppgifter över hur de enskilda förbunden fördelar sina medel efter ålder, verksamhetsform och studieämnen och därför säger den befintliga statistiken inget om hur medel fördelas till målgruppen unga (Statens kulturråd 2010a). Fördelningen av statsbidraget till folkbildningen ser ut på följande vis:

1. De centrala studieförbunden får statsbidraget utifrån en statlig fördelningsmodell.
2. De fördelar sedan efter egna modeller till sina distrikt och lokalavdelningar.
3. De lokala utförarna är i sin tur egna juridiska personer med egna verksamhetsplaner och prioriteringar.

Denna bidragsordning gör det problematiskt att få fram statistik över de medel som går till kulturutövare under 25 år. För att det ska vara möjligt att få fram sådana uppgifter skulle kartläggningar på lokal nivå behöva genomföras.¹³ Detta har dock inte varit möjligt inom ramen för Ungdomsstyrelsens uppdrag.

Det finns lokala exempel på hur fördelningen till unga ser ut. Stockholms läns landsting fördelar 32,9 miljoner kronor i verksamhetsstöd till studiecirklar och av detta går cirka 4 miljoner kronor, det vill säga 12 procent, till unga i åldern 13–24 år. Det är främst Studieförbundet och Sensus studieförbund som har verksamheter för denna åldersgrupp och cirka 16 procent¹⁴ av Stockholms läns studiecirkeldeltagare är mellan 13 och 24 år. Statistiken visar att drygt hälften av studiecirkelverksamheten riktar sig till tjejer.

Sedan 1997 har andelen kommunalt stöd till studieförbunden minskat medan andelen statligt stöd har ökat (figur 3.2). Den totala summan har däremot inte ändrats nämnvärt sedan slutet av 1990-talet, samtidigt har dock det totala antalet deltagare kontinuerligt minskat sedan 2004 (Statens kulturråd 2010a). Denna utveckling kan tyda på att mängden medel per deltagare har ökat. En sådan slutsats rymmer dock flera felkällor eftersom den inte tar hänsyn till inflation eller kostnadsökningar för lokaler, material och löner.

Andra stöd till ungas kulturverksamhet

Förutom de stöd till kulturverksamheter som kanaliseras genom det Tobias Harding (se avsnittet *Politik för ungas kulturutövande – en sammansatt relation*, s. 114) kallar *den explicita kulturpolitiken* fördelar också Ungdomsstyrelsen medel till ungas eget kulturutövande. Det är Ungdomsstyrelsen, som vid sidan om de statliga medel som kanaliseras genom folkbildningen, administrerar de största statliga stöden till ungas kulturut-

övande på fritiden. Med nedanstående stycke antyds också att tidigare utredningar, kring fördelningen av medel till barns och ungas kulturutövande, tenderat att bortse från den stora och förmodligen väsentliga andel som går till och genom föreningslivet.

Som nämns i avsnittet *Politik för ungas kulturutövande – en sammansatt relation* så delade Ungdomsstyrelsen ut statsbidrag på cirka 5,4 miljoner samt cirka 12 miljoner från AB Svenska Spel under 2010 till ungdomsorganisationer som beskrev sig själva som kulturorganisationer. Utöver det fördelade Ungdomsstyrelsen cirka 225 miljoner kronor i organisations- och projektstöd till ungdomsorganisationerna. Det är dock svårt att ange exakt hur stor andel av dessa medel som går till ungas eget kulturutövande på fritiden inom ramen för dessa organisationer. Detta inte minst utifrån frågan om vad som ska räknas som kultur och att det saknas uppgifter med sådan detaljeringsgrad att samtliga sådana aktiviteter är urskiljbara. En uppskattning är att ungefär hälften av detta organisations- och projektstöd går till kulturverksamheter.

Musik- och kulturskolan

De kommunala musik- och kulturskolorna utgör tillsammans med den kommunala biblioteksverksamheten den största utgiftsposten i kommunerna som direkt kan kopplas till barns och ungas kulturutövande på fritiden. År 2009 gick en femtedel av kommunernas totala finansiering av kultur till musik- och kulturskolan (Statens kulturråd 2010d). Detta motsvarar ungefär en tredjedel av Kulturrådets skattade offentliga medelstillsättning till barns och ungas kultur (Statens kulturråd 2010a). I Ungdomsstyrelsens enkät till landets kommuner uppgav många att denna arena vara en av de viktigaste för ungas kulturutövande på fritiden (tabell 3.2).

Musik- och kulturskolorna syftar till att erbjuda alla barn och unga möjlighet att syssla med musik. Denna verksamhet får inga statliga medel. Den ligger helt under kommunernas ansvar och ser därför olika ut i olika kommuner (www.smok.se). Det saknas statistik på vilka åldersgrupper som deltar i musik- och kulturskolans verksamhet, men enligt en uppskattning gjord av Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) är huvuddelen av deltagarna mellan 9 och 12 år vilket betyder att huvuddelen av de verksamma är barn, det vill säga att de inte är unga enligt den nationella ungdomspolitikens definition.¹⁵

Det finns en viss avvikelse mellan Kulturrådets uppskattning av kostnaderna och de siffror som Sveriges Musik- och Kulturskoleråd uppger. Enligt Kulturrådets sammanställning (Statens kulturråd 2010d) uppgick den totala budgeten för musik- och kulturskolorna 2009 till 1 875 miljoner kronor. Sveriges Musik- och Kulturskoleråd uppskattar kommunernas anslag till verksamheten för 2009 till 1 663 miljoner¹⁶ (www.smok.se). Uppgiften om 1 875 miljoner kronor avviker även från de uppskattade värden som Kulturrådet lyfter fram för musik- och kulturskolor i genomgången av offentliga resurser för barns och ungas kultur som var 1 790 miljoner kronor (Statens kulturråd 2010a). Detta understryker utmaningen i att få fram jämförbara siffror.

Huvudsakligen går medlen till att finansiera musik- och kulturskolornas *ämneskurser* som är den frivilliga verksamhet som eleverna är inskrivna i, det vill säga inte den del av musik- och kulturskolornas verksamhet som är integrerad i den obligatoriska skolan. Det finns dock inga exakta siffror på fördelningen av medel mellan olika typer av verksamheter.¹⁷

En intressant uppgift är att 1997 var det totala kommunala anslaget till musik- och kulturskolorna omkring 915 miljoner kronor enligt Sveriges Mu-

sik- och Kulturskoleråds siffror. Sveriges Musik- och Kulturskoleråd har redovisat anslagsutvecklingen omräknat till 2009 års penningvärde. Anslaget beräknas då ha ökat från 1 065 miljoner kronor 1997 till 1 660 miljoner kronor 2009. Detta innebär att det kommunala anslaget följaktligen har ökat med omkring 56 procent. Elevantalet för ungas kulturutövande på fritiden, det vill säga på ämneskurser, har dock enbart ökat marginellt under denna tid. Däremot har ”övriga” elever ökat, vilket företrädesvis är elever i grundskolan som undervisas av lärare från musik- och kulturskolorna (tabell 1.5).¹⁸

Musikskolorna har sedan 1999 breddat sin verksamhet, vilket kan vara en förklaring till de ökade resurserna. Det finns dock ingen uppföljning av denna process och det går därför inte att vidare analysera de ökade kostnaderna per elev utifrån tillgängliga uppgifter.¹⁹ Detta är också ett ytterligare exempel på den komplexitet som omgärdar den offentliga medelstilldelningen till kultur.

Nordisk och europeisk nivå

Det finns även medel att söka från en rad fonder och program på nordisk och europeisk nivå för insatser på kulturområdet. Dessa medel är inte inkluderade i de ovan refererade sammanställningarna av det offentliga stödet till barns och ungas kultur. Flera av dessa fonder består av offentliga medel och kan sökas av olika aktörer. Det finns också ett antal sammanställningar som beskriver dessa stöd (jfr Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska filminstitutet 2008). Men på grund av att det finns en rad olika finansieringskällor är det i flera fall svårt att på ett enkelt sätt avgöra i vilken mån olika sådana stöd kommer unga kulturutövare till del.

En fullständig genomlysning av detta område skulle kräva en särskild utredning då det idag saknas övergripande sammanställningar. Under Ung-

domsstyrelsens arbete med denna utredning har vi kommit i kontakt med projekt som haft en tydlig inriktning på ungas eget kulturutövande. Nedan lyfts några exempel fram för att illustrera vilka stöd som finns och hur de kan kopplas till ungas kulturutövande.

EU:s ramprogram för kultur 2007–2013 rör bidrag till kulturarv, bild- och scenkonst, litteratur samt form och design. En övergripande ambition är att skapa rörlighet och samarbeten över gränser som kan stärka Europa som kulturområde. Budgeten omfattar totalt 400 miljoner euro under perioden 2007–2013. Det har konstaterats att kulturaktörer i Sverige i relativt liten utsträckning söker detta stöd i jämförelse med kulturaktörer i andra nordiska länder (Statens kulturråd & Riksantikvarieämbetet 2008, 2009). Utifrån nuvarande redovisning av programmet är det svårt att uttala sig om i vilken utsträckning stödet kommer unga kulturutövare till del i de europeiska länderna. Ett exempel är Swedish International Choral Center Örebro (SWICCO), ett internationellt körcentrum i Örebro som har projektet *Uniting Youth in Song* med särskild inriktning mot barn och unga.

Flera av de andra EU-fonderna kan på olika sätt ha betydelse för ungas eget kulturutövande. Det finns en särskild studie kring hur stöd från Socialfonden, de Regionala strukturfondsprogrammen och Landsbygdsprogrammet kan bidra till företagande och entreprenörskap inom exempelvis kultur- och idrottssektorn (Tillväxtverket 2009). Denna rapport pekar på en något ökad användning av fonderna inom de nämnda områdena under de senaste åren, dock inte i vilken utsträckning det berör ungas kulturutövande.

I rapporten beskrivs hur samarbetet kring regionala utvecklingsfrågor mellan Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Kulturrådet och Svenska Filminstitutet har intensifierats med EU-inträdet. Dessa myndigheter ska också rapportera till regeringen

kring det ekonomiska utfallet av kultur- och kulturarvsrelaterade projekt med stöd från fonderna och programmen. I rapporten för 2009 (Statens kulturråd & Riksantikvarieämbetet 2009) konstaterades att drygt 223 miljoner kronor hade beviljats ur dessa fonder och program för projekt med kulturanknytning. Nivån var marginellt mindre än föregående år, dock stod exempelvis de regionala fonderna för en betydligt mindre del och landsbygdsprogrammet för en större del än de hade gjort under 2008. Inte heller i detta fall är det dock möjligt att urskilja hur stor andel av medlen som går till unga kulturutövare, även om några exempel på enskilda projekt ges.

Det finns också exempel på hur unga kulturutövare indirekt kan påverkas av projekt. Ett sådant är projektet *Personlig utveckling för framtidens musik- och kulturskolor i östra Mellansverige* (PUFFIKOM-ÖM) som får nästan 10 miljoner i stöd från Europeiska socialfonden. Eftersom personal inom musik- och kulturskolor fortbildas kan unga kulturutövare få del av projektets resultat indirekt genom undervisningen.

För att stötta kultursamarbete mellan de nordiska länderna finns Nordisk kulturfond som fördelar omkring 29 miljoner danska kronor per år. Aktiviteter för och med barn och unga är en av prioriteringarna (till skillnad från exempelvis EU:s ramprogram för kultur). Samtidigt går det inte, för två tredjedelar av medlen eller mer beroende på redovisningsår, att avgöra till vilken målgrupp pengarna fördelas i termer av olika åldersgrupper (Nordisk kulturfond 2006, 2007, 2009). Definitionen av barn och unga verkar inom fonden vara 0–18 år. Under 2009 fanns det uppgift om målgruppens ålder för 22 procent av de beviljade projekten. En bedömning var att i 7 procent av de beviljade projekten var personer i åldern 0–18 år målgrupp.

Idrotten

De uppskattningar som finns kring medelstildelning till ungas kulturutövande på fritiden kan ställas i relation till de medel som fördelas till idrottsrörelsen. Idrotten finansieras genom flera källor – offentliga medel, medlemsavgifter, publikintäkter, startavgifter samt bidrag från företag i form av reklam och sponsring. Den offentliga medelstildelningen till idrotten har bestått av anslag från statsbudgeten samt av medel som genererats från spelmarknaden och delats ut genom ett så kallat vinstdelningssystem. Detta system har nyligen ändrats, men förändringen har ännu inte fått sitt genomslag och kan därför inte analyseras i denna rapport. Dock är nivåerna på de medel som fördelas genom den statliga nivån i huvudsak på samma nivå som tidigare.

Statsanslaget finansieras genom statens intäkter, till exempel skatter, medan medlen från spelmarknaden utgörs av överskottet på intäkter från AB Svenska Spel. Intäkterna från AB Svenska Spel delas upp mellan staten och föreningslivet (SOU 2008:59).²⁰ Det statliga stödet till idrotten har ökat kraftigt under tidsperioden 1997–2008 från cirka 535 miljoner kronor till drygt 1,8 miljarder kronor. Ökningen har utgjorts av medel från AB Svenska Spel medan statsanslaget istället minskade under denna period (tabell 3.7).

Inom idrotten definieras *unga* som 13–20 år²¹ och stöd för barns och ungas idrottsutövande

går till åldrarna 0–20 år. Unga i åldern 20–25 år betraktas som seniorer och hamnar därmed utanför kategorin unga (Riksidrottsförbundet 2005).

År 2009 uppgick de statliga medlen för idrottens barn- och ungdomsverksamhet till 663 miljoner kronor (prop. 2010/11:1). Större delen av dessa medel gick till LOK-stöd (lokalt aktivitetsstöd). Det statliga lokala aktivitetsstödet är ett stöd till idrottsföreningarnas verksamhet för barn och unga i åldern 7–20 år. Stödet betalas dels ut för varje aktivitet, dels för varje deltagare. Det är sålunda ett stöd avsett för barns och ungas idrottsutövande. LOK-stödet har på tio år ökat från 205 miljoner kronor 1997 till 636 miljoner kronor 2007 (SOU 2008:59).

Förutom LOK-stöd gick 500 miljoner från staten till projektmedel för en särskild satsning på barn och unga kallad *idrottslyftet*.²² Det går bland annat ut på att göra idrotten tillgänglig för fler barn och unga. Idrottslyftet sträcker sig fram till 2011 (SOU 2008:59). Av dessa 500 miljoner går cirka 280 miljoner till föreningsstöd medan resterande summa fördelas ut till förbunden och på diverse kostnader som inte direkt kan knytas till barns och ungas idrottsutövande.²³

Riksidrottsförbundet betalar årligen ut cirka 20 miljoner i anläggningsstöd, där en av prioriteringarna är att utveckla verksamheter för barn och unga. Denna typ av anläggningsstöd ska inte

Tabell 3.7 Det statliga idrottsstödet utveckling, 1997 och 2008. Kronor i 1 000-tal

	Anslag stöd idrotten	Bidrag från AB Svenska Spel	Totalt
1997	480 200	55 000	535 200
2008	445 600	1 394 000	1 839 600

Källa: SOU, Föreningsfostran och tävlingsfostran 2008:9.

förväxlas med den form av anläggningsstöd som kommunerna bidrar med genom att bland annat ”hyra” ut lokaler och anläggningar för barn- och ungdomsverksamhet till nolltaxa.

I och med ökade resurser till idrotten under de senaste åren har även stödet till lokala föreningsverksamheter för barn och unga kunnat öka (prop. 2010/11:1). Från och med 2011 är inte medelstillelningen till idrotten beroende av storleken på överskottet från AB Svenska Spel. Nu bestäms storleken på det statliga stödet utifrån prioriteringar i statsbudgeten (prop. 2010/11:1). Därmed har det statliga anslaget ökat med 500 miljoner kronor, vilket är den summa som tidigare gått från AB Svenska Spel till Idrottslyftet. År 2011 ligger det statliga stödet till idrotten därmed på drygt 1,7 miljarder kronor (www.skil.se). Av dessa medel är det framförallt LOK-stödet och Idrottslyftet som går till verksamheter för barn och unga, men även delar av resterande summa går till verksamheter som innefattar unga, till exempel elitidrottsansatningar och riksidsrottsgymnasier.²⁴

Förutom statsanslaget delas även medel ut på kommunal nivå till idrottsföreningarna i form av kontantbidrag, immateriellt stöd som administrativt stöd, rådgivning och utbildning samt dolda subventioner som subventionerad uthyrning av idrottsanläggningar.²⁵ Varje kommun väljer dock själv hur och i vilken form de vill stödja det lokala föreningslivet. Det är därför svårt att få fram exakt statistik på hur medel fördelas till idrotten på kommunal nivå (SOU 2008:59). I en studie gjord av Svenska kommunförbundet (2004) uppskattades det lokala kontantbidraget till 1,3 miljarder kronor och stödet till dolda subventioner till cirka 4–4,5 miljarder kronor. Dock saknas siffror på det immateriella stödet. (Svenska kommunförbundet 2004).

I *Föreningsfostran och föreningsidrotten* framgår att en miljard av kontantbidraget gick till idrottsföreningar samt att 3,5 miljarder av stödet till dolda subventioner gick till idrotten. Många kommuner fördelar även egna former av aktivitetsstöd på lokal nivå (SOU 2008:59). Utifrån dessa siffror kan den totala summan för kommunalt stöd till idrotten uppskattas till cirka 4,5 miljard.²⁶

Även för det regionala stödet till idrotten är det svårt att få en statistisk överblick. Landstingens och regionernas stöd går främst till Riksidrottsförbundets distriktsidrottsförbund och är därmed inte direkt ett stöd till idrottsutövande. Det saknas bland annat uppgifter om distriktens bidrag till föreningar samt uppgifter om hur bidragen fördelas på olika åldrar.²⁷ Det regionala stödet är betydligt mindre än det kommunala. År 2006 uppgick landstingens stöd till drygt 93,8 miljoner kronor enligt Riksidrottsförbundets beräkningar (SOU 2008:59).

Utifrån befintlig statistik över offentliga medel till idrotten är det problematiskt att urskilja hur stor del som går till barns och ungas idrottsutövande. Med större säkerhet kan vi konstatera att de 1,7 miljarder kronor som idrotten får i statsanslag (eller genom det tidigare vinstdelningssystemet) i huvudsak går till barns och ungas idrottande. För de uppskattningsvis 4,5 miljarder kronor i anläggnings- och aktivitetsstöd på lokal nivå samt för landstingens bidrag på drygt 94 miljoner kronor är det en större utmaning att få fram vad som går till barn och unga. Eftersom barn och unga definieras som unga upp till 20 år inom idrotten, och inte som i den nationella ungdomspolitikerna från 13–25 år, så finns inte målgruppen 20–25 år med i exempelvis Riksidrottsförbundets beräkningar, vilket också problematiserar statistiken.

foto: Vilja Albertsdotter

Studie av kultur- och fritidsbudgetar

År 2010 publicerade Sveriges Kommuner och Landsting tillsammans med Kulturrådet en rapport där de analyserat finanskrisens effekter på landstingens och kommunernas kultur- och fritidsbudgetar (Statens kulturråd & Sveriges Kommuner och Landsting 2010).

Kulturområdet innehåller fyra olika delar: bibliotek, musik- och kulturskolor, studieorganisationer samt allmän kulturverksamhet. Det sistnämnda är en rubrik som tolkas av varje kommun, vilket innebär att tolkningarna kan skilja sig åt. Samma sak gäller inom fritidsområdet där en av delarna i budgeten är allmän ”fritidsverksamhet”. De andra delarna inom fritidsområdet är fritidsgårdar samt idrotts- och fritidsanläggningar.

I rapporten studeras den regionala och kommunala ekonomins utveckling inom fritids- och kultur-

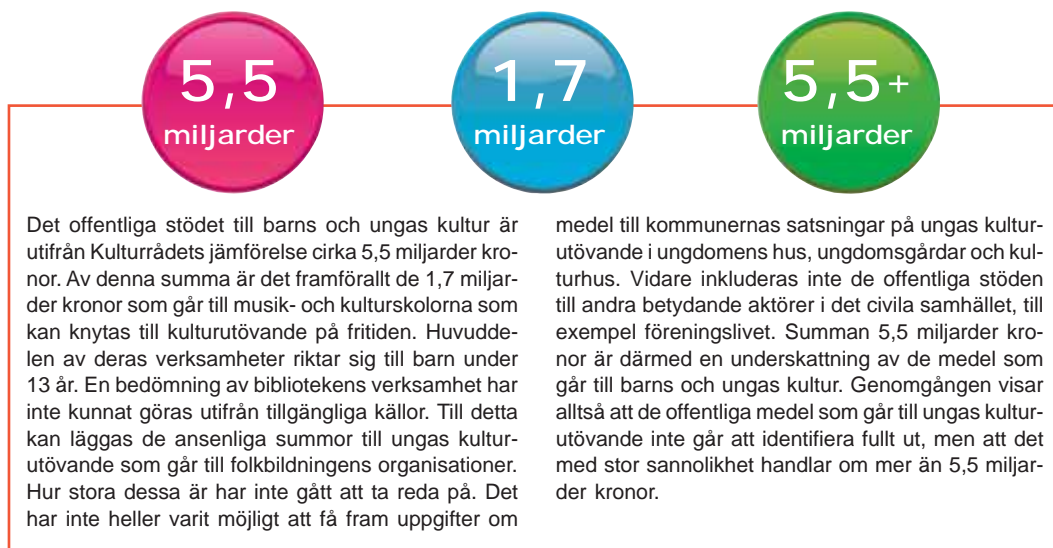
området under 2008–2010. Bland annat visar denna studie att fritidsbudgeten ökar mer än kulturbudgeten i allt fler kommuner²⁸ och att allt fler kommuner snarare ökar än minskar sin fritidsbudget.²⁹ Denna ökning förklaras bland annat med att fler verksamheter hamnat under fritidsområdet samt att tidigare anläggningsinvesteringar medfört ökade driftskostnader. Den kommunala budgeten för musik- och kulturskolor ökade i cirka en tredjedel av kommunerna, samtidigt som den minskade i ungefär lika många kommuner under den undersökta tidsperioden. Folkbildning är det område som drabbas hårdast av besparingar inom kommunerna, även vart tredje landsting minskar denna budget (Statens kulturråd 2010a).

Kulturutövande och idrottsutövande

Det politiska och administrativa system som kringgärdar det offentliga strävan att främja barns och ungas kultur är komplext. Ungdomsstyrelsens genomgång av statistiken över den offentliga medelstillsdelningen till kulturområdet visar att denna komplexitet medför svårigheter att göra tydliga jämförelser mellan den offentliga medelstillsdelningen till ungas kulturutövande och den offentliga medelstillsdelningen till andra fritidsaktiviteter.

För det första ser stödformerna inom idrottsområdet ut på andra sätt än inom kulturområdet. För det andra ryms stöden till ungas kulturutöv-

ande inom olika system som exempelvis stöd till föreningsliv och studieförbund, stöd till kulturarrangörer, stöd till musik- och kulturskolor samt stöd till ungas mötesplatser. Vidare tillämpar olika kommuner olika former av stöd. För det tredje är det mer regel än undantag att det inte går att utläsa ur befintlig statistik hur medlen till kultur fördelas i förhållande till olika åldersgrupper. Samtidigt är det ofta inte heller möjligt att ta reda på vilka medel som går till utbud och vilka som går till utövande på fritiden. Utifrån en mycket grov uppskattning kan dock följande siffror presenteras:

Tjejer
0–12 år

Killar
13–25 år

Inom musik- och kulturskolorna är majoriteten av deltagarna tjejer. Inom studieförbundens kulturverksamheter är majoriteten av deltagarna killar. Därför kan vi förmoda att större andelar av de offentliga medlen

som riktar sig till verksamheter för barn upp till och med 12 år kommer tjejer till del och att det motsatta förhållandet gäller unga i åldern 13–25 år.

1,7
miljarder

4,5
miljarder
(3,5+1)

94
miljoner

6,2
miljarder

Idrotten får 1,7 miljarder kronor i statsanslag, där den största delen syftar till att ge barn och unga förutsättningar för idrottsutövande. Vidare stöds idrotten av kommunerna med cirka 4,5 miljarder kronor, vilka främst går till anläggnings- och aktivitetsstöd (cirka 3,5 miljoner kronor är subventionsstöd och cirka 1 miljard kronor är kontantbidrag). Landstingens bidrag till idrotten uppgår till omkring 94 miljoner kronor, men är svårare att klargöra i vilken mån de går till unga. Enligt dessa uppskattningar så uppgår den sammanlagda summan för de offentliga medlen till idrotten till cirka 6,2 miljarder kronor.³⁰ Därför räknas inte denna med i totalsumman. Huvudde-

len av dessa medel går till barns och ungas eget idrottsutövande, men fördelningen har inte kunnat fastställas. Det statliga stödet till idrotten har en tydlig relation till ungas eget idrottsutövande och enbart en marginell del av detta är inte avsett för eget idrottande. Även den allra största delen av de olika formerna av kommunalt stöd till idrotten är avsett för eget idrottande och kan uppskattas gå till verksamheter för barn och unga. Majoriteten av unga föreningsidrottare är killar varför det kan förmodas att killar får större andel av de offentliga medlen till ungas idrottande än tjejer.

Mer till
kultur än
till idrott

Svårt att
jämföra
statistik

Utövande
medel
kan ej
jämföras

Vid en grov jämförelse av anslagsfördelningen mellan föreningsidrott och kultur framgår att kultur får en större del av de offentliga medlen än idrott. En jämförelse mellan medelstildelningen relaterat till

kulturutövande på fritiden har inte kunnat göras. Inte heller går det att avgöra medelstildelningen relaterat till individ och deltagartillfälle.

De offentliga medlen till kultur är svåra att tydligt knyta till ungas kulturutövande. Medlen till idrott går i huvudsak till ungas utövande.

Utifrån den statistik som finns idag kan vi alltså inte följa upp förverkligandet av de statliga målen för kulturpolitiken och specifikt ungas levnadsvillkor relaterat till kultur. Detta beror på jämförelseproblem, politiska prioriteringar som betonar åldersindelningar som inte korresponderar med ungdomspolitikens, avsaknad av åldersindelningar i tillgänglig statistik samt att väsentliga arenor för kulturutövande inte berörs i befintliga sammanställningar. I de statliga översikterna av medelstilleddning till ungas kulturutövande saknas uppskattningar om väsentliga förhållanden. Ett tydligt exempel är uppskattningar av olika typer av anläggningsstöd. Förutom stödet genom folkbildningens organisationer och stödet till ungas egen organisering, som delas ut av Ungdomsstyrelsen, har det statliga stödet till kulturen en ringa koppling till kulturutövande.

Samverkansmodellen och dess fokus på unga

text: Ungdomsstyrelsen

Vid tiden för Ungdomsstyrelsens analys av ungas kulturutövande sker en reform i den nationella kulturpolitiken som kan förväntas få betydelse för delar av den statliga medelstilleddningen till kultur som förmedlas genom Kulturrådet, den så kallade *samverkansmodellen*. Just nu arbetar man med att definiera dess innehåll i respektive region och landsting, det vill säga hur de medel som ryms inom samverkansmodellen ska fördelas till kulturen för tidsperioden 2011–2013, samt vilka satsningar och prioriteringar regionerna ämnar genomföra.

Processen inleds med att staten genom Kulturrådet tecknar en avsiktsförklaring med den regionala nivån. På den regionala nivån tar man därefter fram en regional kulturplan i samverkan med olika lokala och regionala aktörer samt kommunerna. Det avtal som tecknas med staten utifrån kulturplanen anger hur mycket pengar regionen får.

Eftersom de kulturplaner som tas fram och de avsiktsförklaringar som tecknats mellan regional nivå och Kulturrådet bygger på bedömningar av regionala och lokala behov och utmaningar är det relevant att lyfta fram hur ungas kulturutövande behandlas i dessa dokument. I detta avsnitt analyseras skillnader, likheter, lokala behov och utmaningar i de framtagna avsiktsförklaringarna och kulturplanerna för ungas kulturutövande.

Kultur är ett frivilligt åtagande för den regionala nivån. Skillnader i inriktning och åtaganden för mål och verksamheter är också påtagliga mellan de olika landstingen och regionerna. Detta speglar sig också i de studerade avsiktsförklaringarna och kulturplanerna. Speciellt gäller detta när vi studerar kultur för, av och med unga. Samtliga regioner och landsting uttalar att de prioriterar ett

barn- och ungdomsperspektiv i sina satsningar på kultur, men regionala och lokala behov och förutsättningar gör att satsningar och prioriteringar för att öka barns och ungas inflytande och delaktighet ser olika ut. Gemensamt för samtliga regioner och landsting är att de inte definierar åldersgrupper när de talar om ”barn och unga” samt att få satsningar har tydligt fokus på att motverka eventuella ojämlikheter mellan tjejer och killar. Vidare lyser i allmänhet formuleringar om ungas eget kulturutövande på fritiden med sin frånvaro.

Vad är samverkansmodellen?

Samverkansmodellen, går ut på att ge mer frihet och ansvar inom kulturområdet till den regionala nivån i fördelningen av de statliga medlen till kultur, det vill säga till landstingen och regionerna, med målsättningen att kulturen ska föras närmare medborgarna. Dialog och samverkan mellan stat och landsting är grunden för samverkansmodellen. Inom denna ska hänsyn tas till nationella politiska mål och regionala prioriteringar inom kulturen och en ökad dialog ska ske med både det civila samhället och det professionella kulturlivet.³¹ Samverkansmodellen innebär att statliga medel delas ut samlat till respektive region och landsting som ingår i modellen och inte som tidigare då Kulturrådet tydligare styrde fördelningen av huvuddelen av medlen.³² Kulturrådet ansvarar i samverkansmodellen (efter diskussioner med samverkansråd) för fördelningen av statliga medel till regioner och landsting och för den nationella uppföljningen av medelstilldelningen. Regionerna och landstingen fördelar sedan medlen till bidragsmottagare i länen och ansvarar för den länsvisa uppföljningen.³³

Avsiktsförklaringar

Som en del av arbetet med samverkansmodellen tecknas avsiktsförklaringar om samverkan mellan Kulturrådet och olika landsting, regioner eller de regionala samordningsorgan som fått olika kulturfrågor delegerade från landstingen. Målet med regional kultursamverkan är att skapa ett ökat utrymme för regionala prioriteringar och variationer till skillnad från idag, då staten avgör vilka kulturinstitutioner som är berättigade till statligt stöd.

Avsiktsförklaringarna ska fungera som underlag i arbetet med de regionala kulturplanerna. Frågan är om avsiktsförklaringarna ger uttryck för skillnader grundade i lokala och regionala utmaningar relaterade till ungas eget kulturutövande? Kommer kunskap och erfarenheter om ungas kulturutövande till uttryck i dessa dokument som är tänkta att fungera som viktiga underlag i arbetet med regionala kulturplaner.

Kulturrådet har haft dialog med de flesta av landets landsting och regioner och har tillsammans med åtta landsting enats om ett antal utvecklingsområden som resulterat i gemensamma avsiktsförklaringar. Tanken är att samtliga landsting ska ta fram avsiktsförklaringar. Fram till januari 2011 har sådana tecknats av Jämtlands läns landsting, Gotlands kommun, landstinget Dalarna, Norrbottens läns landsting, Region Skåne, Västerbottens läns landsting, Västra Götalandsregionen samt regionförbundet Östsam. Av dessa ingår Region Skåne, Gotlands kommun, Västra Götalandsregionen och Norrbottens läns landsting i kultursamverkansmodellen från 1 januari 2011. Även Region Halland ingår, men ingen avsiktsförklaring har tecknats.

Syftet med avsiktsförklaringarna är att utveckla samverkan inom de områden där både Kulturrådet och den regionala parten är verksamma och att det ska leda till bättre förutsättningar för kulturlivets utveckling och ge medborgarna ett större

och mer mångsidigt kulturutbud. Syftet är också att stärka samverkan mellan lokal, regional och nationell nivå. Avsiktsförklaringarna ska grunda sig i de nationella och regionala kulturpolitiska målen. Det betonas att fokus ska läggas på barn och unga i samstämmighet med de nationella kulturpolitiska målen, men vilka som räknas som unga definieras inte.

De åtta avsiktsförklaringarna är slående lika varandra och i många fall identiska i sitt upplägg och sina formuleringar. De innehåller samma syfte, strategi och form för samverkan. Formuleringarna är öppna och beskriver till exempel vad samverkan *kan* innebära för parterna. Avsiktsförklaringarnas likformighet väcker frågan om de är menade att ge uttryck för regionala och lokala förutsättningar och hur väl förankrade de är hos parterna. Även de uppsatta målen i avsiktsförklaringarna är i princip identiska, endast Jämtlands läns landsting avviker något i sina formuleringar. Alla har dock i sin avsiktsförklaring skrivit in målet ”*utveckling av kulturlivet med särskilt fokus på barn och unga*”.

Samverkansområden

Inom ramen för avsiktsförklaringarna har parterna enats om ett antal samverkansområden som ska konkretisera själva avsiktsförklaringen. Till skillnad mot avsiktsförklaringarna skiljer sig samverkansområdena åt i både ambition och innehåll mellan de olika landstingen och regionerna. De är i större utsträckning än avsiktsförklaringarna anpassade efter regionala förutsättningar och behov. Landstinget Dalarna framhåller till exempel sin industrihistoria som ett prioriterat område och landstingen i norra Sverige utgår i högre grad från sina behov av samverkan kring nationella minoriteters kulturer än landstingen i övriga landet.

Samtliga landsting och regioner uppger barns och ungas kulturutövande som ett utvecklingsområde för samverkan. Majoriteten av beskrivningarna kring samverkan är väldigt kortfattade och det är svårt att uttyda någon speciell inriktning för hur landstingen, regionerna och Kulturrådet tänkt sig att samverkan ska utformas kring barns och ungas kulturutövande. Dock har regeringens satsning *Skapande skola*, som Kulturrådet fördelar medel till, en framträdande roll som samverkansområde och alla landsting och regioner utom ett nämner *Skapande skola*.

Ett område som framställs på ett mindre konkret sätt är ungas eget kulturutövande på fritiden. Ett exempel som nämns är den kulturfrämjande föreningen *Kulturungdom* i Västra Götalandsregionen, som får en del av stödet till regionmusiken, och som inriktar sig på unga vuxnas eget skapande. I de flesta fall blir det sällan mer konkret än att samverkan ska främja barns och ungas deltagande och delaktighet i kulturlivet och att utveckling bör ske genom samverkan kring de regionala kulturkonsulenternas stöd till barns och ungas kulturutövande.

Kulturplaner

De fem första regionala aktörerna som ingår i samverkansmodellen är: Region Halland, Region Västra Götaland, Region Gotland, Region Skåne och Norrbottens läns landsting.³⁴

Kulturplanerna ska, i likhet med avsiktsförklaringarna, baseras på de nationella kulturpolitiska målen och de regionala utvecklingsstrategierna. Planerna ska tas fram i samverkan med kommunerna och efter samråd med länets kulturliv och det civila samhället.³⁵

Bland annat ska kulturplanerna beskriva hur de statliga medlen ska fördelas inom sju olika verksamhetsområden.³⁶ Kulturrådet har föreslagit regeringens bedömningsgrunder inom respektive

område för hur dessa medel bör fördelas (KU2010/961/KV). De beslutade bedömningsgrunderna där ungas kulturutövande omnämns eller antas ingå är:

- Konst- och kulturfrämjande verksamhet:
”Vidare bedöms hur man avser tillgodose barn och ungas rätt att se och uppleva professionell kultur och att utöva eget skapande.”
- Filmkulturell verksamhet med särskild inriktning mot barn och unga:
”Som grund för bedömningen gäller, att stödet riktas till barn och ungdomar, samt hur landstinget avser att initiera, samordna och stödja kommunernas filmpedagogiska verksamhet i skola och på fritid.”
- Hemslöjdsfrämjande verksamhet:
”Vidare bedöms pedagogiska insatser för att tillgodose barns och ungdomars behov och intresse för utövandet av olika slöjdtekniker.”
- Regional biblioteksverksamhet:
”Vidare bedöms insatser för att främja läsning, skrivande, berättande och det livslånga lärandet, samt vilken samverkan som finns med aktörer inom kulturområdet, utbildningssektorn, folkbildningen och den sociala sektorn. Därutöver bedöms hur man utvecklar virtuella och fysiska mötesplatser.”

Kulturplaner i fem regioner

Det är skillnad på hur specifika de fem regionerna och landstingen är i sina satsningar på barn och unga i kulturplanerna, men alla lyfter fram att kultur för barn och unga är viktigt. Vissa har identifierat mer specifika behov av att prioritera bland

verksamheterna medan andra har mer generella målsättningar. Om en kulturplan innehåller generella målsättningar som exempelvis att *”öka barns och ungas inflytande över sitt kulturliv”* så blir det otydligt vad det faktiskt kommer att resultera i för målgruppen trots att man uttryckt viljan att prioritera barn och unga. Specifika satsningar och prioriteringar för ungas kulturutövande kan också vara svåra att placera på den politiska agendan. Även om dessa finns med bland prioriteringarna inom de olika verksamhetsområdena så är det svårt att veta hur dessa i sin tur prioriteras mot övriga satsningar och förslag.

Arbetet på den regionala nivån med Skapande skola har en framträdande roll i kulturplanerna trots att det inte ingår som en bidragsgrundande verksamhet i samverkansmodellen.³⁷ Precis som i avsiktsförklaringarna läggs stor betoning på skolan i de fall kulturplanerna handlar om unga och kultur. Därmed betonas schemalagda skolaktiviteter framför att främja ungas egen kulturutövning. Även ”kulturskolor” förs fram i kulturplanerna som en viktig regional instans för barns och ungas kulturutövning. Det är dock värt att betona att kulturskolorna är kommunala verksamheter som inte heller finansieras via samverkansmodellen.

Tjejer och killars kulturutövande

Vikten av arbete för jämlikhet och mångfald inom kulturpolitiken beskrivs i samtliga kulturplaner. Dessa perspektiv är mer beskrivna som generella mål för alla verksamhetsområden inom kulturen än som specifika satsningar. I kulturplanerna framgår endast ett fåtal verksamheter som inriktas speciellt på kulturutövande för tjejer respektive för killar. Inom vissa verksamheter framgår förslag på hur olika projekt kan använda sig av fokusgrupper för exempelvis tjejer eller killar, men satsningar på den regionala nivån som särskilt inriktar sig på tjejer eller killars kulturutövande framgår i mycket liten utsträckning.

Åldersgrupper

Precis som i avsiktsförklaringarna så saknas tydliga definitioner på vilka åldersgrupper som räknas in i begreppen barn och unga. Regionerna och landstingen gör sällan skillnad på dessa begrepp i sina kulturplaner och de benämns ofta som en enhetlig grupp. Ett undantag är Västra Götaland som ägnar ett eget avsnitt i sin kulturplan åt ”*unga vuxna*”, dock saknas även där definition av vilka åldrar som ingår (Västra Götalandsregionen 2010).

Ungas delaktighet och inflytande

I samtliga kulturplaner tas främjandet av barns och ungas rätt till inflytande och delaktighet upp som ett regionalt kulturpolitiskt mål. Särskilt tydligt är detta i Region Skånes och Västra Götalands kulturplaner som tar upp vikten av ungas delaktighet och inflytande i gemensamma arbetsprocesser. Region Skåne efterfrågar öppenhet och dialog förenat med lyhördhet och anpassning från kulturlivets sida för att barn och unga ska kunna vara delaktiga (Region Skåne 2010). Västra Götalandsregionen beskriver *Kulturungdom* som ett exempel på hur de arbetar för att involvera unga i arbetet (Västra Götalandsregionen 2010).

I arbetet med att ta fram kulturplanerna i regionerna och landstingen är det endast Region Gotland som uppger att de involverat unga direkt i arbetsprocessen. I övriga regioner och landsting har yrkesverksamma för målgruppen unga involverats men om de i sin tur har samrått med unga framgår inte. Det framgår inte heller om det gjorts särskilda insatser för att få in synpunkter på kulturplanerna från unga.

Lokala behov och utmaningar

Precis som för samverkansområdena i avsiktsförklaringarna så framgår olika lokala förutsättningar och behov i kulturplanerna, exempelvis betonar Norrbotten läns landsting behov av samverkan kring nationella minoriteters kultur.³⁸ Norrbottens läns landsting vill också satsa särskilt på turnerande verksamhet för barn och unga, så att kulturutbudet ska nå ut i hela länet trots de stora avstånden (Norrbottens läns landsting 2010). Även Region Skåne påtalar avstånden i regionen som en utmaning för tillgängligheten och en viktig fråga att arbeta med i dialog med kommuner och institutioner (Region Skåne 2010).

Samverkansmodellen innebär ett antal utmaningar för ungas kulturutövande på den regionala nivån. Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) publikation om samverkansmodellen (Sveriges Kommuner och Landsting 2010) tar upp några av dessa. En av utmaningarna med samverkansmodellen som SKL lyfter fram är att samtidigt som regionerna och landstingen ska vara lyhörda för regionala och lokala behov så innefattar bedömningsgrunderna för medelstilldelning från staten sju specifika verksamhetsområden för kultur som alla ska tilldelas medel.

En annan utmaning som följer med att regionerna får större frihet att disponera medel till verksamheter är att finna arbetsmetoder för samverkan. Här skiljer sig förutsättningarna för regionerna och landstingen åt då en stor region som exempelvis Skåne består av 33 kommuner³⁹ medan Region Gotland endast består av en kommun. Av kulturplanerna framgår att detta behov redan har identifierats då både Region Skåne och Västra Götalandsregionen efterfrågar just metodutveckling och kunskapsutbyte i arbetet med barns och ungas delaktighet och inflytande i kulturlivet.

Sammanfattning

Ungas eget utövande av kultur på fritiden får litet utrymme i avsiktsförklaringarna. I kulturplanerna tenderar ungas kulturutövande att främst handla om kultur inom skolans verksamhet. Det kan därför identifieras en viss skillnad mellan Kulturrådets bedömningsgrunder av kulturplanerna i förhållande till kulturplanernas skrivningar om ungas kulturutövande där detta fått en mindre framträdande plats än vad som kunde förväntats. Ungdomsstyrelsen menar att den stora betoningen på skolan som arena för att stimulera barns och ungas kulturskapande riskerar att osynliggöra de äldre ungdomarnas behov.

Både avsiktsförklaringarna och kulturplanerna saknar precisering av vilka som definieras som ungdomar och ett följande tydliggörande av hur man ser på att olika åldersgrupper kan ha olika behov. I Ungdomsstyrelsens uppdrag ska eventuella skillnader i tjejers och killars kulturutövande analyseras. Av de prioriterade samverkansområdena samt i kulturplanerna är det dock lite som tyder på att identifierade behov är relaterade till ojämlikhet mellan könen.

Utifrån Ungdomsstyrelsens utredningsuppdrag konstaterar vi att de studerade dokumenten inte ger uttryck för att ungas eget kulturutövande setts som särskilt prioriterat i förhållanden till övriga skrivningar om barns och ungas kultur av de samverkande parterna. En möjlig förklaring till detta är att regionerna och landstingen saknar en gemensam och tydlig definition av vad barns och ungas delaktighet och inflytande i kulturlivet innebär i praktiken.

foto: Matton

KAPITEL 4

GITARR

SJUNGA FESTA KLUBB KONSERT RADIO DANSA MUSIKAL SKRIVA LJUBBOK
STREAMA MUSIK SPELA INSTRUMENT SJUNGA I BAND TA SÅNGLEKTIONER
SPELA OCH SJUNGA FOLKMUSIK COUNTRY HÅRDROCK METALL RAP R´N´B
PUNK ELEKTRO PIANO FIOLO TRUMPET TRUMMOR BALETT SAMBA TANGO
SALSA ORIENTALISK DANS TÄVLINGS-DANSA OPERA REVY SPEX

Slutdiskussion och förslag

Slutdiskussion

Ungdomsstyrelsens uppdrag har varit att genomföra en analys av ungas kulturutövande. Analysen ska öka kunskapen om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan tjejers och killars kulturutövande samt synliggöra unga kvinnors fritidsaktiviteter. Den ska också beskriva hur unga upplever betydelsen och konsekvenserna av sitt utövande samt deras tillgång till, och upplevelser av, kulturaktiviteter. Skillnader ska belysas beroende på ålder, bostadsort, funktionsnedsättning samt mellan inrikes och utrikes födda. Huvudfrågorna handlar om ungas kulturutövande på fritiden, vilken inriktning detta utövande har samt vilka betydelse detta kan tillskrivas, främst för unga själva, men även för samhället i stort.

En jämförelse görs mellan den offentliga medeltilldelningen till ungas kulturutövande och andra fritidsaktiviteter. Slutligen ska Ungdomsstyrelsen lämna förslag på hur statistik kan sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas levnadsvillkor inom området och skapa möjligheter att följa upp utvecklingen av dessa. I följande avsnitt diskuteras resultaten av vår utredning i relation till uppdragets olika delar.

Vad är kultur?

Innan vi går in på resultaten diskuteras begreppet. Naturliga frågor är: Vad är kultur? Vad är inte kultur? Var går gränsen mellan till exempel kultur och idrott? Kan kultur likställas med klassiska kulturformer eller ska de ges en bredare definition där många olika yttringar och aktiviteter inkluderas. Vi menar att kulturen sträcker sig långt utanför den traditionella kulturens område. Kulturen rymmer inom en rad olika politikområden, inte minst inom fritiden.

När ägnar man sig åt kultur, när tar man del av kultur, och när är man kulturutövare? Gränserna är otydliga och luckras i viss utsträckning upp i spåren av ett förändrat medielandskap och förändrade tekniska förutsättningar för kulturskapande. I denna utredning har vi valt att lägga fokus på just utövarna, på ungas eget kulturella skapande. Det finns relativt lite kunskap om den infallsvinkeln på kultur. Ofta läggs fokus på besöksstatistik och att belysa i vilken utsträckning unga tar del av kultur. Detta är självklart också centrala aspekter för att beskriva kulturen i förhållande till ungas levnadsvillkor. Vi tittar inte främst på unga som konsumenter utan i högre grad på unga som producenter. Däremot bildar utredningens studier ett bra underlag till fördjupande analyser om hur konsumtion och produktion hänger samman. Sådana har inte varit möjliga att genomföra inom ramen för detta uppdrag. I några avseenden berörs dock förhållandet mellan att ta del av och att utöva kultur. Att gå på djupet kring vilka orsakssamband som finns mellan att ta del av och att utöva kultur, och hur dessa aspekter av att ägna sig åt kultur kanske blir alltmer sammanflätade skulle kräva en separat utredning.

Ungas kulturutövande är omfattande

Det är svårt att ge en entydig bild av ungas kulturutövande. Som vi upprepat på flera ställen av görs omfattningen av kulturutövande av hur kultur definieras och vad som läggs i utövandebegreppet. Olika definitioner av kulturutövande kan diskuteras genom att lägga samman olika aktiviteter.

Vi kan konstatera att väldigt många unga ägnar sig åt kulturutövande på sin fritid. Sannolikt är kulturutövande av större omfattning än vad många tidigare trott. I vår uppföljning av ungas kulturutövande och i den enkät som vi genomfört inom ramen för studien har vi valt att ställa frågor kring de klassiska former som ingår i kulturpolitiken, musik, dans, bild, skrivande och teater.

Även vid en ganska snäv definition av vad som är kulturutövande, som innebär att vi enbart tittar på de klassiska konstformerna, är det en stor del av de unga i åldern 13–25 år som varit kulturutövande under året, 68 procent (76 procent av tjejerna och 61 procent av killarna) har varit aktiva inom minst en klassisk konstform under året (det vill säga inom bild, musik, skrivande, dans eller teater).

Slöjd och hantverk, bild, musik och skrivande mest omfattande

Bland konstformerna i denna gruppering är bildskapande det som flest har ägnat sig åt under senaste året, följt av musik och skrivande. Bortsett från musik, där killar är i majoritet, är det högre andelar tjejer inom samtliga konstformer. En betydligt högre andel av killarna har inte utövat någon av konstformerna musik, dans, bild, skrivande eller teater under året (39 procent jämfört med 24 procent av tjejerna). Analysen visar dock att hälften av tjejerna (50 procent) och drygt en fjärdedel av killarna (28 procent) har utövat minst två av konstformerna under året. En relativt liten andel unga är utövare inom fler än tre konstformer. Det är tydligt att tjejer i högre grad ägnar sig åt fler än en konstform.

Utöver de klassiska kulturformerna har frågor om slöjd och hantverk belysts. I vår enkät ställdes flera frågor kring slöjd och hantverk. Det visade sig att 46 procent (52 procent av tjejerna och 39 procent av killarna) utövat slöjd och hantverk

under det gångna året. Räknat på detta sätt är unga mer aktiva inom slöjd och hantverk än inom någon av de klassiska konstformerna var för sig.

De mest populära formerna för ungas kulturutövande är i fallande skala slöjd och hantverk, bildskapande, musicerande och skrivande. Därefter följer dans och teater. Ungefär var femte som ägnar sig åt skrivande eller musik gör det nästan varje dag. Inom de övriga konstformerna är det betydligt lägre andelar som har den aktivitetsnivån. Frågorna kring klassiska konstformer respektive slöjd och hantverk är ställda på något olika sätt vilket inte gör jämförelsen helt rättvisande. Trots detta framgår det tydligt att slöjd- och hantverksaktiviteter är omfattande bland unga.

Fler kulturutövare vid en bredare definition av utövande

Vid en summering av utövande av de klassiska konstformerna och aktiviteterna inom slöjd och hantverk är det 79 procent av unga i åldern 13–25 år som varit kulturaktiva under året (84 procent av tjejerna och 74 procent av killarna).

Det går att anlägga en ännu bredare definition av kulturutövande, 29 procent (19 procent av tjejerna och 39 procent av killarna) har ägnat sig åt andra typer av aktiviteter som kan ses som kulturutövande – från att delta i lajv till att utöva nycirkus. Summeras andelen unga som antingen har ägnat sig åt minst en av de klassiska konstformerna, slöjd och hantverk eller andra kulturaktiviteter så har 83 procent varit kulturaktiva under året (85 procent av tjejerna och 82 procent av killarna). Att könsskillnaden blir mindre påtaglig vid denna typ av summering kan till stor del förklaras med att killar är mer aktiva när det gäller att styla motorfordon, men även att vara DJ (discjockey).

Slutligen kan även utövandeaktiviteter kopplade till teknik och nätet läggas till aktiviteterna. Internet

har klivit fram som ytterligare en arena för kulturen. Av unga i åldern 13–25 år är det 95 procent som har tittat på film eller lyssnat på musik via internet de senaste tolv månaderna. En stor del gör dessutom detta varje dag eller någon gång i veckan. Det är unga större skillnader mellan tjejer och killar. Med en definition som även inkluderar internet som arena har 91 procent (92 procent av tjejerna och 89 procent av killarna) utövat minst en av kulturaktiviteterna under året – från de traditionella konstformerna, via slöjd till att göra gatukonst och att lägga upp egengjorda texter och bilder på nätet. Omvänt är det alltså mindre än 10 procent av de unga som inte har utövat kultur i någon form under året.

Fördjupning kring

kulturutövare med kulturidentitet

Förutom att skapa en översiktlig bild av ungas kulturutövande är det viktigt att kunna titta lite närmare på unga som kan sägas vara kulturutövare med kulturidentitet. Dessa är de som ägnar sig åt musik, dans, bild, skrivande, teater eller slöjd på sin fritid och ser denna aktivitet som betydelsefull. Utifrån dessa kriterier är 34 procent av unga i åldern 13–25 år kulturutövare, vilket motsvarar omkring 525 000 individer. Dessa unga kallas fortsättningsvis ”unga kulturutövare med kulturidentitet”.

När kulturutövare med kulturidentitet används som avgränsning är skillnaderna i andelen utövare avseende kön betydligt mindre än om man utgår från andra avgränsningar av gruppen kulturutövare. Bland tjejer är andelen utövare 36 procent och bland killar 31 procent (motsvarande 274 000 respektive 251 000 individer). Det framgår att musik är den aktivitet som den största andelen kulturutövare med kulturidentitet uppger som sin egen kulturaktivitet. Drygt 10 procent av de unga kulturutövarna uppger en annan aktivi-

tet än någon av de fem konstformerna respektive slöjd. En större andel tjejer anger dans och skrivande medan en större andel killar anger musik, slöjd samt annat som sin egen aktivitet.

Kulturutövandet minskar

något med ökad ålder

Bland unga är andelen kulturutövare lägre efter gymnasieåldern (20–25 år) än under skolåren (13–19 år). Förändringarna är tydligare bland tjejerna än bland killarna. Resultatet kan vara en indikation på att unga med stigande ålder, och i synnerhet tjejer, inte upplever sig ha tillgång till arenor för sitt kulturutövande. En sådan slutsats ligger väl i linje med de slutsatser som Ungdomsstyrelsen drog i *Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid* (Ungdomsstyrelsen 2006) där det konstaterades att offentliga insatser för att främja ungas kultur tenderar att inte uppmärksamma unga i de övre åldersspannen.

Födelse-land, boendeort

och geografins betydelse

Det är svårt att utifrån materialet dra tydliga slutsatser kring skillnader mellan utrikes och inrikes födda i andel kulturutövare med kulturidentitet. Oavsett om vi gör en sådan analys eller analyser som istället utgår från samtliga unga får vi resultat som indikerar att utövandet är ungefär lika omfattande bland alla killar oavsett födelse-land och bakgrund. Skillnaden mellan olika grupper tjejer tycks istället vara större där tjejer födda i Sverige och med svensk bakgrund är kulturutövare i betydligt större utsträckning än tjejer födda utrikes och med utländsk bakgrund. Dock har dessa skillnader inte kunnat säkerställas statistiskt. Analysen visar att det är av betydelse hur länge unga har varit bosatta på sin nuvarande boendeort. Om man ser till tjejer och killar var för sig framträder ett intressant mönster. Bland killa-

rna ökar andelen kulturutövare relativt blygsamt med bosättningstid medan ökningen bland tjejer är stor. Det visar sig också att ökningen av andel kulturutövare med bosättningsstid är statistiskt signifikant bland tjejerna men inte bland killarna. Det kan ses som att förankring i sociala sammanhang är viktigare för tjejer när det gäller kulturutövande än det är för killar.

Det har inte heller varit möjligt att statistiskt säkerställa en skillnad i utövande mellan socioekonomiskt utsatta områden och övriga landet. Analyserna indikerar att det finns skillnader i förutsättningar för kulturutövande mellan olika orter och boendesammanhang. Faktorer som avstånd och tillgång till transporter kan vara en förklaring. En större andel av unga i storstadsregionerna är kulturutövare med kulturidentitet (37 procent) jämfört med i mindre städer och kommuner (30 procent). Inom de förstnämnda områdena är det inga väsentliga skillnader mellan könen, medan det bland tjejer i mindre städer och kommuner är 36 procent som är kulturutövare med kulturidentitet, jämfört med 24 procent av killarna. Ungdomsstyrelsens besök i regioner och kommuner ger för handen att en möjlig delförklaring kan vara mer könsstereotypa och traditionella val av fritidsaktiviteter bland tjejer och killar i mindre kommuner än i storstadsregioner.

En hög andel kulturutövare bland homo- och bisexuella

Ungdomsstyrelsen har tidigare uppmärksammat en mycket utsatt hälsosituation för unga homosexuella, bisexuella och transpersoner. Detta kan bland annat kopplas samman med diskriminerande sammanhang. Därför har även sexualitet använts som bakgrundsfaktor i studien. Bland personer med homo- och bisexuell läggning finns en högre andel kulturutövare med kulturidentitet än bland övriga. Skillnaderna ligger i att homo- och bisex-

uella tjejer i högre grad är kulturutövare (49 procent) i jämförelse med heterosexuella tjejer (35 procent). Inga betydande skillnader finns bland killarna.

Kulturutövande bland unga med funktionsnedsättning

Att fullt ut undersöka levnadsvillkoren för unga med funktionsnedsättning inom kulturområdet skulle kräva en separat utredning. Genom en enkät kan endast delar av området belysas, inte minst då det av olika skäl kan innebära problem att delta i en telefonintervjuundersökning. Analysen antyder dock vissa tendenser. Bland unga med funktionsnedsättning är 38 procent kulturutövare, medan motsvarande andel bland övriga unga är 34 procent.

Enkätsvaren visar att det bland tjejer med funktionsnedsättning är 44 procent som är kulturutövare jämfört med 36 procent bland tjejer utan funktionsnedsättning, bland killarna är det 28 procent av dem med funktionsnedsättning och 32 procent av dem utan som är kulturutövare. Skillnaden i kulturutövande mellan tjejer med och utan funktionsnedsättning är statistiskt signifikant på 90-procents säkerhetsnivå.

Dock bör det understrykas att det statistiska underlaget är litet och att det finns risk för ett högre bortfall bland unga med funktionsnedsättning som gör att utövandet bland personer med funktionsnedsättning överskattas. Ett sådant skevt bortfall skulle dock inte förklara den redovisade skillnaden mellan tjejer och killar med funktionsnedsättning. Ungdomsstyrelsen (2006) har tidigare uppmärksammat behov av att på ett bättre sätt arbeta kring tillgänglighetsfrågor kopplat till fritidsverksamheter.

Föräldrarnas utbildningsbakgrund viktig för kulturutövandet

Barn till högutbildade är i större utsträckning kulturutövare med kulturidentitet än barn till föräldrar med kortare utbildning. När vi även tar hänsyn till kön så visar det sig att sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och de ungas kulturutövande återfinns både bland tjejerna och bland killarna. Skillnaderna i kulturutövande utifrån föräldrarnas utbildningsnivå är statistiskt säkerställda.

Många saknar uppmuntran hemifrån

För många former av kultur saknar unga uppmuntran från sin familj. Omkring två tredjedelar eller mer av hela ungdomsgruppen, 13–25 år, upplever att de inte har fått uppmuntran hemifrån för att skapa bilder, skriva, sjunga, dansa, spela teater eller ägna sig åt slöjd och hantverk. Undantaget är att spela instrument där drygt hälften har fått någon form av uppmuntran. Detta kan jämföras med att drygt två tredjedelar av samtliga unga uppger att de har blivit uppmuntrade att idrotta väldigt mycket eller ganska mycket av sina föräldrar. Uppmuntran hemifrån att utöva kultur är i de flesta fall betydligt vanligare bland tjejer än bland killar. Denna skillnad mellan könen framträder inte för idrott och det verkar därmed finnas starkare könsstereotypa strukturer bakom vuxnas uppmuntran inom kulturområdet än inom idrotten.

Uppmuntran från föräldrar av stor betydelse för kulturutövandet

Studien visar att det finns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och uppmuntran till kulturutövande. Bland de som får uppmuntran hemifrån är andelen kulturutövare med kulturidentitet högre. Detta visar på föräldrarnas viktiga roll. Det kan även kopplas samman med den kompensatoriska roll offentligfinansierade arenor på fritiden kan spela för de som inte får denna

uppmuntran. I detta sammanhang kan även skolans roll lyftas fram. Detta inte minst då många unga är aktiva inom bild och skrivande som kanske i högre grad fångas upp av skolan än av aktörer på fritidens arena. Annan inspiration, exempelvis genom den omfattande statliga satsningen Skapande skola, kan också vara sådant som påverkar ungas sätt att ta del av och utöva kultur.

Viktiga pedagoger för unga kulturutövare

Vi har ställt frågor kring vem som varit den mest betydelsefulla pedagogen för unga kulturutövare med kulturidentitet. Det enskilt vanligaste svaret var en lärare eller ledare (29 procent). Detta visar på betydelsen av personer inom organiserad verksamhet. Näst störst andel uppger att de i stort sett har lärt sig själva (21 procent). Även föräldrar och kompisar framträder som viktiga pedagoger för många (18 respektive 14 procent). Av de som har angivit att en lärare eller ledare har varit den viktigaste pedagogen anger en stor del antingen pedagoger inom musik- och kulturskolan eller inom grund- och gymnasieskolan.

Kulturutövandet inom olika arenor

Analysen av arenor utgår från unga med kulturidentitet. Området är svårundersökt, då unga både kan delta på arenor som har stöd från olika offentliga och icke-offentliga aktörer. De uppfattar inte heller alltid vilken typ av aktör som ligger bakom arenan. För att få en bild av exempelvis betydelsen av musik- och kulturskolorna och studieförbunden behöver analysen göras i relation till befintlig verksamhetsstatistik. Sådant statistik visar att det fanns 191 000 deltagare i musik- och kulturskolornas ämneskurser under 2009. Siffran omfattar deltagare i samtliga åldrar och SMOK:s bedömning är att majoriteten av dessa är yngre än 13 år. I övre tonåren och upp till 25 års ålder är andelarna i förhållande till alla deltagare små.

I studiecirkel med kulturinriktning fanns det 175 400 deltagare i åldern 13–24 år under 2010. Många unga var också aktiva i det som kallas *annan folkbildningsverksamhet*, denna bedrivs i friare former än studiecirkel.

Kulturutövande i hemmet är omfattande

Väldigt många unga med kulturidentitet utövar kultur i hemmet. Det kan på ett sätt ses som positivt att stora andelar finner former för sina egna kulturella uttryck utanför de offentliga strukturerna. Men det innebär också en risk att de som inte får uppmuntran hemifrån inte heller får tillgång till kultur. Alla unga har rätt till kultur, men alla har inte tillgång till kultur. Den dominerande sfären för ungas kulturutövande är alltså hemmet. Ungas kulturutövande är därmed i mycket stor utsträckning hembaserat och självorganiserat.

Betydelsefulla arenor för ungas kulturutövande

Utöver hemmet är musik- och kulturskolor, föreningar, studieförbund, fritidsgårdar och religiösa samfund och mötesplatser arenor som unga kulturutövare vänder sig till. Det finns flera svårigheter att undersöka på detta område, inte minst då stöd från studieförbund och studiecirkel kan vara en del av arbetet inom flera av dessa arenor.

Ungdomsstyrelsens besök i regioner, landsting och kommuner understryker betydelsen av fritidsgårdar, ungdomens hus och liknande för ungas kulturaktiviteter, något som inte har uppmärksamats i tillräcklig utsträckning tidigare. Även studieförbundsverksamhet och bibliotek framträdde som betydelsefulla arenor vid några av besöken. Biblioteken är centrala kulturinstitutioner i kommunerna. Det har dock varit svårt att belysa bibliotekens roll för ungas kulturutövande. Uppföljningar av bibliotekens verksamheter för unga på deras fritid saknas. Dock vet vi att de ofta utgör viktiga samlingsplatser för andra aktör-

ers kulturverksamheter. Det är tydligt att det både på landstingsnivå och i kommuner många gånger pågår ett arbete med småskaliga arrangörsstipendier för att hitta nya former för att stödja ungas kulturutövande som inte passar in i traditionella organisationsstrukturer.

Arenor, konstformer och åldrar

Sett till vilka konstformer unga med kulturidentitet föredrar är det tydligt att skriva är något som unga framförallt gör i hemmet. Detta gäller även bild. Det är inte så vanligt att detta sker på de offentligt finansierade arenorna i jämförelse med teater, slöjd och musik. Vilka arenor som unga är aktiva inom varierar också delvis med ålder. Musik- och kulturskola, privatlektioner i hemmet, fritidsgårdar eller ungdomens hus samt kompisutövande i hemmet är vanligare bland de yngre i ungdomsgruppen.

Unga önskar mer tid för kultur

Trots att unga kulturutövare med kulturidentitet i hög grad är aktiva är det ändå något fler än hälften som vill lägga ned mer tid på sin kulturaktivitet. Detta är något vanligare bland tjejerna där andelen är 59 procent, att jämföra med 48 procent bland killarna. Det är 43 procent som är nöjda med den tid de lägger ned. Endast 3 procent anger att de vill lägga ned mindre tid.

Kulturutövande kan också ställas i relation till konsumtion av kultur. Analysen visar att unga kulturutövare med kulturidentitet generellt tar del av olika kulturyttringar. Det gäller allt från att gå på konserter eller spelningar till att lyssna på ljudböcker. Tendensen gäller både tjejer och killar, samtidigt som tjejer i många fall är kulturkonsumenter i högre grad än killar. Mot denna bakgrund framstår kulturutövandets betydelse i ungas liv som stor.

Analysen visar att unga kulturutövare med kulturidentitet, i jämförelse med övriga unga, i högre grad tar del av olika kulturarrangemang. Det kan både vara så att besök på exempelvis dansföreställningar och konstmuseum leder till ett ökat intresse att själv utöva, men också att unga kulturutövare överlag är mer intresserade av kultur i olika former eller att deras kulturutövande bidrar till att även ta del av ett utbud.

Tjejernas yrkesambitioner avtar med ålder

Genomgången av verksamhetsstatistik visar att tjejer är kulturutövare i större utsträckning än killar, men att det händer något med stigande ålder. Vi vet att 62 procent av deltagarna i landets musik- och kulturskolor var tjejer och att 38 procent var killar vid de senaste undersökningarna. En stor del av dessa deltagare var yngre än 13 år. Detta kan jämföras med könsfördelningen inom studiecirkelklar med kulturinriktning bland unga i åldern 13–24 år 2010. Där är förhållandet det omvända då 36 procent var tjejer och 64 procent var killar. Tjejer är överlag aktiva inom folkbildningsområdet, men detta väcker ändå frågan om i vilken mån tjejer hittar fram till studiecirkelverksamheten och det motsatta, i vilken mån studieförbunden hittar fram till kulturintresserade tjejer.

Detta kan ställas i relation till enkätsvaren från unga kulturutövare med kulturidentitet. Frågor har ställts om i vilken mån de önskar att kulturaktiviteten ska bli deras yrke, om de övar mycket för att bli bättre samt om de tycker att det är viktigt att utveckla en egen stil med sin kulturaktivitet. Detta är viktiga delar för en framtida yrkeskarriär och att instämna helt i dessa påståenden har betecknats som ”investering i yrkesdröm”. Tjejers investering i en yrkesdröm avtar med ökad ålder. Andelen killar som investerar i en yrkesdröm är 23 respektive 21 procent i åldern 19–22 år och 23–25 år, motsvarande nivå bland tjejerna är

7 procent i båda åldersgrupperna. Minskningen bland tjejerna samt skillnaderna mellan könen i åldern 19–25 år är statistiskt säkerställda. Detta sker i fasen då unga på ett tydligare sätt möter arbetsmarknaden. Inställningen till de aktuella frågorna kan handla om egna intressen och prioriteringar, men också vara ett uttryck för vilka attityder och strukturer tjejer och killar möter på vägen, och i vilken mån de blir uppmuntrade och upplever det som möjligt att välja en karriär med kulturinriktning.

Omfattande självskattad utveckling – särskilt för hälsa

Mycket stora andelar unga upplever att de till följd av det egna kulturutövandet förbättrat sitt självförtroende, utvecklat sin förmåga till empati, fått nya vänner, en bättre hälsa samt bättre skolresultat. Denna positiva självskattning gäller både tjejer och killar. De upplevda positiva konsekvenserna av kulturutövandet är särskilt starka när det gäller hälsa. Detta tyder på att unga själva tilldelar sitt kulturutövande stor betydelse på flera områden som gäller personlig utveckling.

Analysen visar dock att det inte går att fastställa att unga kulturutövare med kulturidentitet skulle ha bättre hälsa än övriga unga. Här behövs ytterligare forskning. Inte heller framkommer några betydande skillnader mellan kulturutövare med kulturidentitet och övriga vad gäller skolresultat och vänskap.

Social mobilitet

Kulturutövandets samhällspolitiska betydelser analyseras. Dock finns här skäl att betona kultur-egenvärde och att kultur inte ska reduceras till att bara vara något som används för att uppnå olika mål.

Kulturutövandets eventuella betydelse för social mobilitet undersöks genom ungas utbildningsval. En fråga är om unga kulturutövare med kulturidentitet i större utsträckning än andra planerar för högre utbildning. Att föräldrarnas utbildningsbakgrund spelar roll vet vi sedan tidigare. Dock visar analysen att killar med föräldrar som har gymnasial utbildning, eller eftergymnasial utbildning kortare än 3 år, i större utsträckning planerar för högre utbildning om de är kulturutövare med kulturidentitet än om de inte är det. Skillnaden är statistiskt säkerställd. Bland tjejer är skillnaden signifikant bland barn till föräldrar där minst en av dem har högst en gymnasiebakgrund. Detta indikerar att kulturutövandet kan bidra till social mobilitet.

Kulturutövande och samhällspolitiska betydelser

Analysen visar att kulturutövare med kulturidentitet i större utsträckning är positiva till mångfald i betydelsen att de tycker att det är berikande att människor från olika kulturer bor i Sverige. Detta tycker 81 procent av unga med kulturidentitet och 69 procent av de övriga. Kulturutövarna är också i större utsträckning intresserade av samhällsfrågor och politik och uppger i högre grad tillit till andra människor. Skillnaden mellan könen inom båda grupperna är som störst när det gäller inställningen till att människor från olika kulturer bor i Sverige. Sammantaget indikerar analysen att kulturutövande kan sättas i samband med flera eftersträvarvärda samhällspolitiska mål. Det kan vara så att kulturutövandet bidrar till dessa samhällspolitiskt relevanta frågor.

Kultur- och idrottsutövande svåra att jämföra

Undersökningen visar att både idrottsutövandet och kulturutövandet är omfattande bland unga oavsett sätt att räkna. Däremot är det svårt att göra en fullt ut rättvisande jämförelse mellan dessa aktiviteter. Det kan noteras att föreningsidrottandet minskar relativt kraftigt bland unga efter 18-årsåldern. Kulturutövandet är mer omfattande än föreningsidrottande bland unga i åldern 19–25 år. Dock är andelen unga som är idrottare eller motionärer högre i samtliga åldersindelningar i jämförelse med både föreningsidrottande och kulturutövande. Viktigt att tänka på är att vi här inte talar om helt olika individer. Betydande delar av de unga som ägnar sig åt kulturutövande på sin fritid är också idrottsutövare.

Offentlig medelstillsättning till ungas kulturutövande

Utifrån nuvarande uppföljningssystem är det inte möjligt att se hur stor del av medelstillsättning från kulturpolitiken som når unga i åldern 13–25 år. Om vi vänder blicken mot ungas kulturutövande på fritiden blir bilden än mer komplex. Det statliga stödet till ungas kulturutövande rymmer inte enbart inom kulturpolitiken utan även inom politiken för det civila samhället, det vill säga folkbildningen, föreningslivet och ungdomspolitikerna. Regionalt och lokalt är politiken än mer vittförgrenad och det finns stora skillnader kring organisering av politiken och av dess innehåll.

Det finns en rad utmaningar när ungas kulturutövande ska beskrivas genom den statistik som produceras av myndigheter och andra centrala aktörer. En utmaning är att identifiera vad som avses med kultur samt vad som avses med unga. Ytterligare exempel på utmaningar är att ta fram åldersklassificeringar som stämmer överens inom hela fältet av offentliga aktörer.

I uppdraget ingick att jämföra medelstildelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter. Ur ett jämställdhetsperspektiv ser vi att killar får större del av stödet inom idrotten eftersom fler killar ägnar sig åt föreningsidrottande. Även inom kulturområdet får förmodligen killar större andelar av stödet eftersom killar utövar de verksamheter som sammantaget får de största andelarna av det offentliga stödet.

För att kunna göra en rättvis jämförelse måste man ha tagit ställning till att de offentliga insatserna för unga genom åren har utvecklats till ett komplext, svåröverskådligt och ibland motsägelsefullt politiskt och administrativt system, ett system som idag står inför nya utmaningar. Brisande information och oklar ansvarsfördelning gör det svårt att med exakthet bedöma i vilken utsträckning, och på vilka sätt, ungas kultur stöds av det offentliga. Mycket tyder på att merparten av stödet till kultur för och av barn och unga går till kultur för de yngre barnen, snarare än till unga på det sätt som unga definieras inom den nationella ungdomspolitikerna.

Ungdomsstyrelsen utgår i beskrivningen från de officiella sammanställningar som finns av de medel som fördelas till kultur respektive till idrott. Sammanställningarna av den offentliga medelstildelningen till barns och ungas kultur visar att den övervägande delen av kulturmedlen inte går till ungas eget utövande och att den största posten i redovisningarna som kan knytas till kulturutövande på fritiden avser de kommunala stöden till musik- och kulturskolorna.

I dessa jämförande sammanställningar finns inte kostnaderna för studieförbundens verksamheter med, vilka vid sidan av kulturskolorna är de största offentligt stödda arenorna för ungas kulturutövande. Anledningen till att de saknas är att uppföljningen av vilka medel som går till ungas utö-

vande inom studieförbunden är komplicerad att genomföra. Vidare saknas kostnaderna för arenorna för kultur i form av kommunal öppen ungdomsverksamhet i sammanställningarna. De öppna verksamheternas roll för kulturutövande tenderar att underskattas, inte minst eftersom de i allmänhet inte förstås som arenor för kultur. Sammanställningen av finansieringen tydliggör att staten är en stor finansör av ungas kulturutövande genom sitt stöd till folkbildningen. Men detta stöd har en svag koppling till kulturpolitiken eftersom den på nationell nivå tillhör utbildningspolitiken. Det offentliga stödet till idrotten går, till skillnad från stödet till kulturen, företrädesvis till barns och ungas eget utövande oavsett om det handlar om det nationella, regionala eller lokala stödet. Det offentliga stödet till idrotten går till föreningsidrotten och når inte fram till andra som ägnar sig åt idrott och motion.

En grov jämförelse av medelstildelningen mellan kultur och idrott visar att kultur för barn och unga får en större tilldelning än idrotten. En jämförelse mellan medelstildelningen för aktiviteter på fritiden låter sig inte göras. Därför går det inte heller att jämföra medelstildelningen relaterat till individ eller deltagartillfälle.

Det finns stora skillnader i könsfördelningen inom de olika aktiviteterna. I uppdraget ingår att synliggöra tjejers fritidsaktiviteter. Slöjd och hantverk, bildskapande och skrivande är aktiviteter inom vilka tjejer dominerar. Det är viktigt i relation till att de största offentligt finansierade arenorna för kulturutövande är musik- och kulturskolor, studieförbund och öppna mötesplatser för unga. På dessa arenor dominerar musiken stort och i de öppna verksamheterna och inom studieförbunden är killarna fler. Detta betyder att utbudet på de offentligt finansierade arenorna inte motsvarar de aktiviteter som unga själva ägnar sig åt

men också att man kan hävda att unga tjejers kulturutövande inte prioriteras i offentlig medelstildelning. Däremot motsvarar de i något större utsträckning de kulturutövandeformer som unga utövare med kulturidentitet föredrar.

Samverkansmodellen

Vid tiden för Ungdomsstyrelsens arbete med utredningen genomförs en reform i den nationella kulturpolitiken som kan förväntas få betydelse för den statliga medelstildelningen till den regionala nivån, den så kallade samverkansmodellen. I denna modell avses att staten ska samverka med den regionala nivån kring satsningar och prioriteringar.

Vid de många studiebesök som genomfördes under utredningsarbetet var det ett entydigt intryck att man lyfte fram att processerna kring samverkansmodellen hade initierat ett fördjupat samtal inom regionerna om målen med kulturpolitiska satsningar.

Kultur är ett frivilligt åtagande på den regionala nivån och detta avspeglas i skillnader i inriktningen på arbetet med kultur för unga. Gemensamt är dock skrivningar om att man prioriterar barn och unga. Gemensamt är också att grupperna barn respektive unga inte definieras. Vidare lyser i allmänhet formuleringar om ungas kulturutövande på fritiden med sin frånvaro. Däremot lyfts kulturutövandeaktiviteter som kan hänföras till skolan fram mer regelmässigt. Det går inte att utläsa att man identifierat behov som är relaterade till ojämnlighet mellan könen.

foto: Matton

Förslag

Ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt möjligheter till uppföljning

I denna utredning belyser vi ungas kulturutövande utifrån flera perspektiv: befintlig statistik, systemet för offentlig medelstilldelning och en omfattande enkät till unga. Detta ger sammantaget en mer utförlig bild av det aktuella området än vad som tidigare har funnits att tillgå. Genomgången pekar ut att en rad kunskapsluckor återstår att fylla om man ska kunna beskriva ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande mer ingående. Detta gäller inte minst om man ska följa utvecklingen över tid.

Kunskapsluckor och kunskapsbehov

Kunskapsluckor finns avseende relationen mellan offentligt kulturutbud och ungas kulturvanor. Andra luckor finns rörande det icke offentliga kulturutbudet, inte minst på internet. Vi vet tämligen lite om överlappningen mellan gamla och nya former av kulturutövande. Denna kunskapsbrist handlar inte främst om bristande statistik kring användande av exempelvis olika digitala arenor för kulturutövande. Det ligger i att kulturutövandet i sig har förändras med nyare former av uttrycks sätt.

Vi vet relativt lite om hur nya former av kulturutövande finner sin plats inom etablerade organisationsformer som får offentligt stöd, och i vilken utsträckning de får stöd? För att få svar på de

frågorna krävs kvalitativa studier av hur olika verksamheter och organisationsformer samverkar med varandra och på vilka sätt de skiljer sig åt.

En avgörande fråga är vilket behov av kunskap som finns för att kunna beskriva och analysera ungas levnadsvillkor relaterat till deras kulturutövande, samt att få en helhetsbild av de offentliga insatserna för ungas kultur. En löpande tråd genom kartläggningen av den offentliga medelstilldelningen, och andra delar av utredningen, har varit att många aktörer på nationell, regional och kommunal nivå har politiska mål eller prioriteringar som rör barn och unga. Det är tydligt att det utifrån dagens kunskapsläge många gånger är svårt att fullt ut följa upp sådana målsättningar, exempelvis i relation till medelstilldelning. Uppföljning inom kulturområdet måste också förhålla sig till det övergripande målet att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället (prop. 2009/10:3). Omfattande administrativa kontrollsystem kan ibland stå i motsättning till möjligheten att stödja exempelvis verksamheter i det civila samhället. Samtidigt går det inte att nog betona vikten av att de medel som används också kommer medborgarna till del på ett sätt som bidrar till utvecklingen inom relevanta politikområden.

Uppföljning utifrån en helhetssyn

Utredningen visar på områdets komplexa karaktär, inte minst för organisering och offentlig medelstillsdelning. Därför kan kunskapsbehovet endast fyllas om analyserna görs utifrån ett brett perspektiv som utgår från en helhetsbild av det politiska och administrativa systemet för politiken som rör ungas kulturutövande. Verksamheterna har inte samma mål, man definierar kultur på olika sätt, man har olika målgrupper och man räknar inte kvalitet efter samma skalor. Detta behöver inte vara ett problem, men visar den kontrast som finns mellan det övergripande målet att på ett rättvist sätt nå ut till så många unga som möjligt och det mål som handlar om kvantitet och konstnärligt kvalitativa målsättningar som i allmänhet nås efter att experter på området bedömt kvaliteten.

Det finns en tydlig kontrast mellan de verksamheter som leds av professionella som musik- och kulturskolor och deltagardrivna aktiviteter i studieförbund, ungdomsorganisationer, frivilliga nätverk eller kommunala öppna verksamheter som fritids- och ungdomsgårdar. En ytterligare kontrast finns redan inom den statliga kulturpolitikens utgångspunkt i kulturens egenvärde och insikten om kulturens och kreativitetens betydelse inom andra samhällsområden, att kulturutövande kan användas för att uppnå olika mål som ligger utanför kulturens egenvärde.

Ovan skisserade utmaningar innebär att ungas levnadsvillkor relaterade till kultur inte åskådliggörs om övergripande uppföljningar görs utifrån respektive politikområdes olika mål, utan det behöver göras utifrån en helhetssyn.

Vad ska följas upp och hur?

I Ungdomsstyrelsens uppdrag ingår att lämna förslag kring hur tillgänglig statistik ska kunna sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungas levnadsvillkor relaterat till kulturutövande samt hur denna statistik ska kunna följas upp.

Den delen av uppdraget diskuteras i detta avsnitt där vi för en mer detaljerad diskussion om vad som ska följas upp och hur. Vi diskuterar också vilka aktörer som bör vara involverade i en framtida uppföljning av ungas kulturutövande.

I förslaget kring vad som ska följas upp ingår statistik kring omfattning och inriktning av ungas kulturutövande. Den delas upp i verksamhets- och deltagarstatistik samt särskilda undersökningar. Därefter ges förslag kring statistik som rör offentlig medelstillsdelning till ungas kulturutövande.

Vilka unga?

Den nationella kulturpolitiken ska särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur, och på regional och lokal nivå finns ofta särskilda prioriteringar formulerade kring dessa grupper. Ungdomspolitikerna omfattar personer i åldern 13–25 år, vilket också är utgångspunkten för den senaste kulturpropositionen (prop. 2009/10:3). En av de stora brister som vi har identifierat är att statistiken inte möjliggör en belysning av ungas utövande. Därför kan inte heller jämförelser göras mellan olika grupper av unga – exempelvis tjejer och killar. En övergripande slutsats är att det kulturutövande som unga i åldern 13–25 år står för inte syns i återrapporteringar och uppföljningar av olika verksamheter. Olika studier visar också att unga inte prioriteras i offentliga satsningarna på kultur.

I allmänhet preciseras inte vad som avses med barn och unga och ofta är det åldersgruppen 0 till 18 år som belyses. Det finns flera exempel på att det sätts likhetstecken mellan målgruppen barn och unga och personer upp till 18 år. Vi menar att statistik på området i högre grad än idag bör utgå från barn respektive unga, åldersgrupperna 0–18 år respektive 13–25 år, om det ska vara möjligt att följa upp målsättningar inom olika politikområden och på olika politiska nivåer. Det kan också finnas behov av att göra särskilda analyser kring skillnader inom dessa åldersspann.

En majoritet av de landsting, regioner och kommuner som besvarat vår enkät ser behov av satsningar på åldersgruppen 13–25 år. De nuvarande otydliga definitioner som används för att katego-

risera barn och unga är otillfredsställande som utgångspunkt för analyser som ska ligga till grund för formuleringar av politiska prioriteringar och uppföljningar av desamma. Den statistik som framställs bör vara relevant för mål inom de politikområden som rör ungas eget kulturutövande.

Som en konsekvens av ovanstående slutsatser bör sammanställningar framöver spegla situationen för barn i åldern 0–18 år och unga i åldern 13–25 år, och eventuellt nedbrutet på mindre åldersspann för att ge en rättvisande bild av ungas villkor och politikens eventuella effekter över tid. För att göra det tekniskt möjligt att analysera de båda grupperna var för sig, och mot bakgrund av att villkoren för unga i skol- och gymnasieåldern och äldre unga kan vara av betydelse på området, kan statistiken med fördel vara indelad i åtminstone tre åldersspann: 0–12 år, 13–18 år samt 19–25 år. För att fullt ut kunna analysera hur olika befolkningsgrupper tar del av, och utövar kultur, kan undersökningar och statistik också behövas för befolkningen som helhet. Det ger möjlighet att jämföra ungas vanor med äldres.

Kön bör vara en variabel som redovisas regelmässigt i alla analyser om inte särskilda skäl föreligger för att inte göra det. Det måste vara möjligt att synliggöra eventuella skillnader mellan killar och tjejer. Avslutningsvis bör påpekas att tolkning av statistik rörande kön måste göras med normkritisk medvetenhet för att undvika stereotyper kring könsidentitet.

Befintlig statistik och datainsamling inom kulturområdet behöver förbättras så att gruppen 13–25-åringar alltid synliggörs.

Förslag: Tydlig åldersindelning och fokus på gruppen 13–25 år

I all framtida uppföljning av ungas kulturutövande ska situationen för åldersgruppen 13–25 år tydligt belysas. Uppföljningen bör delas in i följande åldersgrupper: 0–12 år, 13–18 år samt 19–25 år. All uppföljning ska också redovisas uppdelat på kön för att synliggöra skillnader mellan tjejer och killar.

Vilka aktiviteter ska följas upp?

Det som Ungdomsstyrelsen menar behöver följas upp är dels uppgifter om ungas eget kulturutövande, dels statistik om deltagande och verksamheter.

När det gäller ungas eget kulturutövande är det relevant att följa upp i vilken utsträckning unga ägnar sig åt de klassiska konstformer som identifieras i kulturpolitiken och även olika genrer inom respektive konstform. Då vi sett att en stor andel unga ägnar sig åt kulturella aktiviteter som inte ingår i dessa konstformer bör undersökningsramen breddas. Slöjd och hantverk, nycirkus och andra mer moderna kulturuttryck liksom aktiviteter inom och genom interaktiva medier bör inkluderas. Vidare är det relevant att försöka belysa kopplingen mellan ungas eget utövande och i vilken mån de tar del av kultur och hur detta ömsesidigt påverkar varandra, att hitta orsakssambanden.

När jämförelser görs med andra områden inom ungas fritid finns det en tendens att jämföra idrott med olika typer av kulturaktiviteter (Trondman & Lund 2008). Detta har inneburit att alla idrottsaktiviteter sammantaget jämförts mot enskilda kulturaktiviteter som dans och musik. Detta kan innebära att omfattningen av kulturaktiviteterna underskattas eftersom de inte redovisas i en gemensam kategori. Att summera alla kulturaktiviteter i en och samma kategori kan emellertid innebära en risk för att tjejers fritidsaktiviteter osynliggörs. Det är ett dilemma då en sammanslagning av olika kulturaktiviteter tydligare visar den totala omfattningen av kulturutövande. Kulturutövandet är i vissa avseenden ganska könsuppdelat och tjejer och killar

ägnar sig delvis åt olika konstformer och genrer. Med anledning av denna problematik menar Ungdomsstyrelsen att man fortsatt bör använda båda måtten och dels titta på formerna separat, dels sammanslagna. För att minska risken för att olika gruppers kulturutövande osynliggörs bör uppgifter om ungas kulturvanor samlas in på ett sådant sätt att olika aktiviteter kan redovisas var för sig.

När det gäller deltagarstatistik är det relevant att följa upp ungas deltagande i musik- och kulturskolor. Däremot behöver statistiken i större utsträckning än vad som är fallet idag vara likvärdig och möjliggöra jämförelser mellan olika kommuner. Denna statistik bör redovisas åldersindelad i enlighet med tidigare förslag samt uppdelat för tjejer respektive killar. Detsamma gäller den verksamhet som bedrivs inom folkbildningen och i form av studiecirkel. Det skulle också vara önskvärt om det var möjligt att få ytterligare information och kunskap om olika kommunala verksamheter som bidrar till ungas eget kulturutövande. Det handlar om bibliotek och deras verksamhet, öppen fritidsverksamhet samt system för att finansiera ungas egna aktiviteter, exempelvis satsningar på småskaliga arrangörsstipendier. Genom att utveckla verksamhetsstatistiken kan bättre uppföljningar göras. Det kan vara lämpligt att överväga om det ska tas fram gemensamma riktlinjer för insamlingen av statistiken.

Statistiken bör tas fram i en avvägning mellan behovet av uppgifter för att kunna fatta strategiska politiska beslut och utvärdera upprättade målsättningar samt i förhållande till kostnaderna för att ta fram uppgifterna och till ambitionen att stödja kultur

Förslag: Nytt fokus på uppföljning

Ungas eget kulturutövande ska följas upp kontinuerligt. Även ungas deltagande i olika kulturverksamheter bör följas över tid och på ett annat sätt än idag. De områden som ska inkluderas är ungas deltagande i studiecirkelverksamhet, i musik- och kulturskolor samt i kommunala verksamheter som öppna fritidsverksamheter och bibliotek samt finansiering genom småskaliga arrangörsstipendier.

som en fri och obunden kraft i samhället där alltför omfattande administrativa kontrollsystem kan verka hämmande.

Finansiering

En annan övergripande slutsats är att det är svårt att urskilja hur de ekonomiska prioriteringarna av ungas kultur ser ut eftersom redovisningarna inte generellt ger utrymme för att identifiera hur stora andelar som går till barn respektive unga. Vi vet att betydande offentliga medel satsas på kultur och särskilt på kultur för barn och unga. Under 2009 beräknades 22,8 miljarder kronor fördelas till kultur från statlig, regional och kommunal nivå. Det är svårt att med säkerhet urskilja hur stor del som går till kultur för och av unga. Det är samtidigt så att stora delar av de nationella offentliga medlen till ungas kulturutövande inte kommer från det kulturpolitiska området, utan istället genom folkbildningspolitiken och dess stöd till landets studieförbund.

Det är även svårt att urskilja hur mycket medel som går till barns och ungas kulturutövande på fritiden då det saknas en samlad bild av den offentliga medelstillelningen inom detta område. För att göra det möjligt att följa upp och prioritera genom budget bör en lämplig aktör få i uppgift att följa upp finansieringen av ungas kulturutövande.

Tidigare försök att beskriva området bygger på uppskattningar. Den uppskattning Kulturrådet gjort om att omkring 5,5 miljarder kronor gått i offentligt stöd till barns och ungas kultur har inte tagit hänsyn till medelstillelning till en rad viktiga arenor för ungas kulturutövande. En skattning kan inte enbart bygga på det som ryms inom

den explicita kulturpolitiken om den på ett rättvisande sätt ska beskriva villkoren för ungas kulturutövande. Även anslag och stöd till folkbildning och föreningsliv, öppna ungdomsverksamheter och olika former av dolda stöd som lokal- och anläggningsstöd måste tas med i beräkningen.

Det är nästintill omöjligt att utifrån tillgänglig statistik och uppgifter från nationella, regionala och lokala aktörer få en överskådlig bild av den offentliga medelstillelningen till ungas kultur och särskilt ungas kulturutövande på fritiden. Svårigheterna är särskilt tydliga för stöd till institutioner, men gäller även för stöd till övrigt professionellt förmedlat kulturutbud.

Sedan tidigare vet vi att huvuddelen av satsningarna på ungas kultur inte är riktade till kultur under den fria tiden. En stor utmaning ligger i att särskilja det offentligt stödda kulturutövande som unga bedriver inom ramen för grund- och gymnasieskolan från det kulturutövande som sker av fri vilja på fritiden. Det finns behov av statistik som åskådliggör ungas kulturutövande på fritiden i förhållande till kulturutbud och kultur i skolan.

En förutsättning för en mer detaljerad och exakt uppföljning av offentlig medelstillelning till ungas kulturutövande är en mer utvecklad verksamhetsstatistik. Det är inte möjligt att inom ramen för ett enskilt utredningsuppdrag, med fokus på att analysera ungas kulturutövande och dess betydelse, också framställa detaljerad verksamhetsstatistik. Genomgående i det statistiska material som presenteras kring medelstillelning till kulturen är att det saknas enhetliga åldersuppgifter. Att området i så hög grad baserar sig på uppskattningar talar för ett behov av utveck-

Förslag: Uppföljning av nationell, regional och kommunal kulturfinansiering

För att möjliggöra uppföljning av hur mål och prioriteringar får genomslag i verksamheten måste även finansieringen av kulturverksamhet följas upp. Det handlar om finansiering nationellt, regionalt och kommunalt.

lad statistik som gör det möjligt att följa upp politiska prioriteringar överlag där kultur för, av och med unga endast är en del. Behovet av mer detaljerade uppgifter måste vägas mot vilka resurser ett sådant arbete skulle ta i anspråk hos olika aktörer, olika aktörers autonomi och potentiella negativa effekter av ökade administrativa krav.

En förbättrad uppföljning ger möjlighet att fatta mer kunskapsbaserade politiska beslut och följa upp dem. De medel som anslås till att få fram förbättrade kunskapsunderlag bör ställas i relation till förväntade effekter av ett mer strategiskt arbete som den typen av underlag kan resultera i.

Hur ska uppföljningen gå till?

I Ungdomsstyrelsens uppdrag ingår även att föreslå hur ungas kulturutövande kan följas upp. Utifrån de slutsatser vi drar i denna utredning ser vi främst att detta bör ske genom en återkommande enkätundersökning till unga i kombination med förbättrad verksamhetsstatistik. Det bör också klargöras vilka aktörer som ska ta ansvar för uppföljningen.

Enkät

För att kunna ta del av ungas eget kulturutövande krävs att det görs särskilda undersökningar. Frågor om levnadsvanor kartläggs ofta, inte minst av praktiska och integritetsmässiga skäl, genom enkäter. Verksamhetsstatistik kan ge en bild av omfattningen av ungas kulturutövande inom olika arenor. Det behövs särskilda undersökningar för att kunna analysera frågor om vilken betydelse

unga tilldelar kulturaktiviteter, i vilken mån de är aktiva i olika fritidsaktiviteter, om de utövar kultur i organiserad form och hur detta samvarierar med olika bakgrundsförhållanden.

Ungdomsstyrelsens genomgång visar att flera av de större nationella undersökningar som berör ungas levnadsvillkor i begränsad utsträckning belyser ungas kulturutövande på fritiden. De undersökningar som genomförs idag innehåller i vissa fall trubbiga frågor och ger inte information på tillräckligt detaljerad nivå. Det är inte heller troligt att frågor med större detaljeringsgrad kan inarbetas i befintliga undersökningar.

Mot denna bakgrund föreslår Ungdomsstyrelsen att ungas kulturutövande undersöks genom återkommande enkätundersökningar. En samlad kunskap om ungas kulturutövande säkras och förstärks genom en nationell, representativ och återkommande insamling av uppgifter om ungas kulturutövande. Eftersom det inte är givet vad som ryms inom kulturbegreppet, och att även de frågor som vägleder analysen av enkätmaterial styr vad som kategoriseras som kultur, bör inte enkäten enbart fokusera på kultur i dess traditionella bemärkelse utan syfta till en bredare analys av ungas fritid. I uppföljning och analys av den nationella kulturpolitiken, men också av initiativ på regional och kommunal nivå, kan det vara intressant att få motsvarande information även kring äldre. En enkät som riktar sig till både unga och äldre kan därför övervägas.

Samtidigt finns en del metodologiska problem med enkäter. Svarsfrekvenserna för riksrepre-

Förslag: Återkommande uppdrag och enkätundersökningar

Ge Ungdomsstyrelsen och Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att utveckla en enkät kring ungas kulturutövande som ska genomföras kontinuerligt.

Ge Statistiska centralbyrån ett särskilt uppdrag att utveckla kostnadseffektiva metoder för att statistiskt kunna belysa ungas villkor genom enkätundersökningar.

sentativa undersökningar som rör unga sjunker på ett alarmerande sätt. Detta är en fråga som sträcker sig utöver frågan om ungas kulturutövande och handlar om samhällets förmåga att över huvud taget få en kvalificerad bild av ungas levnadsvillkor. Förutom behovet av att sammanställa kunskap finns ett behov av metodutveckling. Behovet är synnerligen relevant för möjligheten att bedriva en kunskapsbaserad ungdomspolitik.

De stora riksrepresentativa undersökningarna som Ungdomsstyrelsen genomför för att kartlägga ungas levnadsvillkor (Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät samt attityd- och värderingsstudier) har skapat viktiga underlag för en rad av de rapporter och analyser som myndigheten har presenterat. De har en funktion inom ungdomspolitiken som kan liknas vid den roll som Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) har för samtliga politikområden. Det är viktigt att säkra kvaliteten i dessa studier framöver. Flera aktörer som Ungdomsstyrelsen kommer i kontakt med efterlyser också en bättre genomgång av framkomliga metoder för att göra representativa undersökningar bland unga. Mot bakgrund av detta föreslås att en myndighet eller forskningsinstitution får i uppdrag att utveckla metoder för att nå fler unga i de enkätundersökningar som bidrar till underlag för den offentliga politiken. Möjligen finns internationella lärande exempel på detta område.

Myndigheter, forskarsamhället och andra aktörer är idag i behov av ett mer utvecklat och lättillgängligt underlag kring för- och nackdelar i val av olika metoder i riksrepresentativa studier rik-

tade till unga. Vilka betydande skillnader finns exempelvis mellan besöksintervjuer, pappersenkäter, enkäter via webben och telefonintervjuer? Ungdomsstyrelsen har i genomförandet av denna studie försökt att göra en övergripande bedömning på området, men ett mer utarbetat underlag vore önskvärt. Underlagen bör bland annat innehålla information om förväntad svarsfrekvens, kostnad och sekretessprövning för utlämnande av uppgifter.

Verksamhets- och deltagarstatistik

Det finns en del utvecklingsbehov när det gäller verksamhets- och deltagarstatistik. Det finns i många fall inte ett tydligt ansvar hos någon aktör att skapa en övergripande bild på området och det är ofta så att uppföljningen ser olika ut i olika kommuner. Ett exempel på det är verksamheten i landets musik- och kulturskolor som inte är särskilt väl kartlagd, trots att Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMoK) har gjort ansträngningar på området. Det finns främst kvantitativa beskrivningar av studieförbundens och andra ideella organisationers aktiviteter, och i viss utsträckning deras inriktning, medan vi vet betydligt mindre om graden av deltagande och hur aktiviteten går till.

I vilken utsträckning som kulturaktiviteter bedrivs i ungdomsorganisationer med bredare inriktning är oklart, och beror naturligtvis i stor utsträckning på hur man väljer att definiera begreppet kultur. Det som saknas är ofta kvalitativa undersökningar som skulle kunna säga någonting om vilken roll kulturen spelar i medborgarnas liv.

Förslag: Förbättra deltagarstatistiken och nya system för uppföljning

Förbättra deltagarstatistiken inom folkbildningen, musik- och kulturskolorna samt bibliotekens verksamhet kring kultur. Ta fram system för att följa upp i vilken utsträckning småskaliga arrangörsstipendier bidrar till ungas eget kulturutövande.

Ungdomsstyrelsens genomgång av verksamhetsstatistik visar att flickor är överrepresenterade inom musik- och kulturskolan, medan förhållandet är det omvända när det gäller medverkan i studiecirkel med kulturinriktning. Eftersom dessa två organisationsformer är så väsentliga för de offentliga satsningarna på ungas kulturutövande vore nationellt framtagen statistik om deras verksamhet, uppdelad på ålder och kön i enlighet med tidigare förslag, två potentiellt viktiga indikatorer på ungas levnadsvillkor relaterade till kultur. Statistiken borde om möjligt också vara utformad så att grupper som konstaterats ha mindre tillgång till kultur synliggörs. Den bör även vara utformad så att de olika kategorierna av kulturutövande är likadana från de olika verksamhetsformerna, liknande det Ungdomsstyrelsen gjort i kapitlet om befintlig statistik.

Vilka är de centrala aktörerna?

Det är flera myndigheter och aktörer som tar fram statistik kring ungas kulturutövande. Det är bland annat Kulturrådet, Folkbildningsrådet och SMOK. Även kommunerna genomför en mängd verksamheter som på olika sätt bidrar till ungas kulturutövande. En del kommuner producerar själva betydande kunskap på området. För att få en korrekt bild av hur ungas kulturutövande ser ut är det dock rimligt att kommuner rapporterar in uppgifter till en central aktör. Det är då viktigt att kommunerna rapporterar in likartade uppgifter. Statistiken bör utgå från de åldersgrupper som nämnts tidigare och kunna delas upp på kön. Statistiken borde samordnas av en aktör som tar ett samlat grepp kring uppföljningen av ungas kulturutövande.

Ungdomsstyrelsen bedömer att det borde vara Myndigheten för kulturanalys som får ett sådant uppdrag. Myndigheten ska då också återkommande ge en övergripande bild av barns och ungas kulturutövande på fritiden utifrån olika källor, i syfte att följa utvecklingen av barn och unga på nationell, regional och lokal nivå.

Det kan också vara av intresse att låta bidragsgivande myndigheter som Kulturrådet och Ungdomsstyrelsen göra en analys av hur bidragsströmmarna ser ut.

Förslag: Myndigheten för kulturanalys bör ha en samordnande roll samt ge ut årliga indikatorrapporter om ungas kulturutövande

Myndigheten för kulturanalys bör samordna statistik från kommuner, organisationer och olika statliga aktörer. De bör årligen rapportera indikatorer för ungas kulturutövande till Ungdomsstyrelsen, medan mer genomgripande analyser på området kan presenteras med något mindre frekvens.

foto: Matton

BILAGA

BLOM

DATA INTERNET SLÖJD FILMA FOTOGRAFERA WEBBKAMERA
KONSTMUSEUM TECKNA TRUMPET ORIENTALISK DANS
MÅLA DATAGRAFIK ANIMERA FIOL POESI

REGERINGSKANSLIET

Bilaga 2 till
regeringsbeslut
2009-12-21

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

*Gemensam beredning med S/SF-barn, Fi/BA, (IJJAM),
Ku/KV och Ku/MFI*

Riktlinjer för uppdraget att genomföra en analys av ungas kulturutövande

Syfte och mål

Syftet med uppdraget är att öka kunskaperna om ungas kulturutövande, belysa eventuella skillnader mellan unga kvinnors och unga mäns kulturutövande samt bättre synliggöra unga kvinnors fritidsaktiviteter.

Bakgrund

Meningsfulla kultur- och fritidsaktiviteter är viktiga för ungdomars möjligheter till avkoppling och för deras hälsa, personliga utveckling och förståelse av omvärlden. Alla barn och ungdomar ska ha möjlighet och rätt till kulturupplevelser oberoende av familjeförhållanden eller var man växer upp. Oavsett ålder, kön, eventuell funktionsnedsättning eller etnisk, socioekonomisk eller religiös bakgrund ska barn och unga kunna ta del av och utforska kultur och konstnärliga uttryck i olika former.

I studier av ungdomars fritidsaktiviteter redovisas ofta ungas idrottsutövande som en samlad kategori (t.ex. idrott), medan ungas kulturutövande redovisas som flera olika aktiviteter (t.ex. måla/rita, sjunga/spela osv.). Detta kan leda till att idrotten ser ut att engagera många fler ungdomar än vad kulturaktiviteter gör. Eftersom fler flickor och unga kvinnor än pojkar och unga män utövar kulturaktiviteter riskerar denna uppdelning att osynliggöra flickors fritidsaktiviteter.

Ungdomsstyrelsen har tidigare, på uppdrag av regeringen, genomfört en studie av ungdomars idrottsutövande (Unga och föreningsidrotten, Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:9). Den här studien av ungas kulturutövande syftar till att ge kompletterande kunskaper om ungdomars, särskilt unga kvinnors, fritidsaktiviteter.

Uppdraget

Ungdomsstyrelsen ska genomföra en analys av ungas kulturutövande. Analysen ska innehålla dels kvantitativa data rörande ungas

Bilaga 1

Regeringsbeslut: Riktlinjer för uppdraget

2

kulturutövande och dels kvalitativa beskrivningar av hur unga upplever betydelsen och konsekvenserna av sitt utövande.

Analysen ska särskilt lyfta fram eventuella skillnader i kulturutövande mellan unga kvinnor och unga män samt i deras tillgång till och upplevelse av kulturaktiviteter. Även den offentliga medelstillelningen till kulturverksamheter i förhållande till andra verksamheter för unga ska analyseras. Eventuella skillnader beroende på ålder, bostadsort, funktionsnedsättning samt mellan inrikes och utrikes födda ska belysas inom ramen för uppdraget.

Ungdomsstyrelsen ska även lämna förslag på hur tillgänglig statistik om ungdomars kulturutövande kan sammanställas för att ge en rättvisande bild av ungdomars levnadsvillkor inom området samt skapa möjligheter att följa upp utvecklingen av dessa.

Rapporteringen av uppdraget ska vara så utformad att den ger relevant kunskap om ungdomars kulturutövande för aktörer på såväl nationell som regional och lokal nivå.

Arbetsformer

Ungdomsstyrelsen ska i uppdragets genomförande samråda med Statens kulturråd, Medierådet, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd samt andra relevanta myndigheter och organisationer.

Avrapportering

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Integrations- och jämställdhetsdepartementet) i en rapport senast den 31 januari 2011.

Följande bilagor finns att ladda ner, utan kostnad, från Ungdomsstyrelsens webbplats:
www.ungdomsstyrelsen.se/narvarhur

Bilaga 2

Telefonenkät: Ungas kulturutövande

Bilaga 3

Enkät till regioner och landsting

Bilaga 4

Enkät till kommuner

REFERENSER

DUN

TEXTILTARBETE VÄVA FILMA FOTOGRAFERA SJUNGA FESTA
KLUBB KONSERT ROLLSPEL NYCIRKUS POESI SPEX
SPOKENWORD DANSA TEATER MUSIKAL SKRIVA BALETT
SAMBA TÄVLINGSDANSA SKRIVADAGBOK OPERA REVY

Referenser

Kapitel 1

Andersson, E., Larsson, M. & Lindgren, L. (2008). *Studiecirkel-deltagare 2008. En studie om deltagare i studieförbundens studiecirkelverksamhet*. Stockholm: Folkbildningsrådet.

Beckman, S. & Månsson, S. (2008). *Kultursverige 2009. Problemanalys och statistik*. Linköping: Sörlins förlag.

Carlsson, U. (Red.) (2010). *Barn och unga i den digitala mediekulturen*. Göteborg: Göteborgs universitet och Nordicom.

Carlsson, U. & Facht, U. (2010). *Mediesverige 2010. Statistik och analys*. Göteborg: Göteborgs universitet & Nordicom Sverige.

Direktiv 2010:64 *Kommittédirektiv. Bildande av Statens medieråd*. Stockholm: Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

Direktiv 2010:81 *Kommittédirektiv. Bildande av Myndigheten för kulturanalys*. Stockholm: Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

Europeiska kommissionen (2006). *The Europeans, culture and cultural values. Qualitative study in 27 european countries. Summary report*. Qualitative study Eurobarometer.

Europeiska kommissionen (2007a). *Young Europeans. A survey among young people aged between 15–30 in the European Union. Analytical report*. Flash Eurobarometer 202. Bryssel: Europeiska kommissionen.

Europeiska kommissionen (2007b). *European Cultural Values. Special Eurobarometer 278*. Bryssel: Europeiska kommissionen.

Europeiska kommissionen (2008). *Access of Young People to Culture. Final report*. EACEA/2008/01. Mallorca: Interarts.

Europeiska kommissionen (2009). *EU Youth Report*. Brussels, 27 April 2009 SEC (2009) 549 final. Bryssel: Europeiska kommissionen.

Europeiska rådet (2009). *Council resolution of 27 November 2009 on a renewed framework for European cooperation in the youth field (2010–2018)*. Bryssel: Europeiska rådet.

Eurostat (2007). *Cultural statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eurostat (2009). *Youth in Europe. A statistical portrait 2009 edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2009). *Riktlinjer för uppdraget att genomföra en analys av ungas kulturutövande 2009-12-21*. Stockholm: Regeringskansliet.

Kulturdepartementet (2010). *Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Nämnden för hemslöjdsfrågor 2010-12-16*.

KU2010/1396/KV *En analysmyndighet på kulturområdet*. Stockholm: Regeringskansliet, Kulturdepartementet.

Nilsson, Å. (2009). Den nationella SOM-undersökningen 2008. I S. Holmberg & L. Weibull (Red.). *Svensk höst. Trettiofyra kapitel och politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet.

Nämnden för hemslöjdsfrågor (2011). *Årsredovisning 2010*. Stockholm: Nämnden för hemslöjdsfrågor.

Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*. Stockholm: Regeringskansliet.

Regeringens skrivelse 2009/10:53 *En strategi för ungdomspolitik*. Stockholm: Regeringskansliet.

SCB (2005–2010). *”Hälsa på lika villkor”*. Tekniska rapporter för folkhälsoenkäterna 2005–2010. Örebro: Statistiska centralbyrån.

SCB (2009). *Barns fritid. Levnadsförhållanden rapport 116*. Örebro: SCB.

SCB (2010a). *Bortfallsutvecklingen ULF 1975–2009*. Exceldokument. Örebro: SCB.

SCB (2010b). *Förändringar i Undersökningarna av levnadsförhållandena 2006–2008*. En studie av jämförbarheten över tid för välfärdsindikatorerna. Örebro: SCB.

SCB (2010c). *Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF) 2009*. Örebro: Statistiska centralbyrån.

SFS 1993:335 Lag (1993:335) om Barnombudsmannen.

SFS 2010:1923 Förordning (2010:1923) med instruktion för Statens medieråd.

SOM-institutet (2009). *Svensk scenkonst 2009*. Göteborg: SOM-institutet.

SOM-institutet (2010). *Kulturanalys i Sverige 1987–2009*. Göteborg: SOM-institutet.

SOU 2009:16 *Betänkande av Kulturutredningen. Grundanlys*. Stockholm: Fritzes.

Statens kulturråd (1998). *Barn och ungdomars kultur. Kulturen i siffror 1998:1*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd (2008). *Kulturen i siffror. Studieförbunden 2007*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd (2010a). *Barn och ungas kultur. Kulturen i siffror 2010:1*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd (2010b). *Kulturen i siffror. Studieförbundet 2008–2009*. Stockholm: Statens kulturråd.

Trondman, M. & Lund, A. (2009). Kan man idrotta kan man väl kultura – till kritiken av konstruktionen av statistiska kategorier. I S. Beckman & S. Månsson (Red.) *Kultursverige 2009 – Problemanalys och statistik*. Linköping: Linköpings universitet.

UNESCO (2009). *2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics*. Canada: UNESCO Institute for Statistics.

Ungdomsstyrelsen (2003). *De kallar oss unga – Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2003*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2006). *Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd – Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Ung idag 2010*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Utbildningsdepartementet (2010). *Riktlinjer för 2011 för Folkbildningsrådet avseende användningen av sjuttonde utgiftsområdets anslag 14:1 Bidrag till folkbildningen*.

Internet

Sveriges musik- och kulturstyrelseråd (SMoK): www.smok.se
Nulägesrapport 2008-2009 (2010-12-22).

Kapitel 2

Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Norge: Barne- og likestillingsdepartementet.

Bjursell, G. & Vahne Westerhäll, L. (Red.). (2008). *Kulturen och hälsan. Essäer om sambandet mellan kulturens yttringar och hälsans tillstånd*. Stockholm: Santérus.

Carlsson, U. (Red.) (2010). *Barn och unga i den digitala mediekulturen*. Göteborg: Göteborgs universitet och Nordicom.

Europeiska kommissionen (2007). *European Cultural Values. Special Eurobarometer 278*. Bryssel: Europeiska kommissionen.

Elofsson, S. (2010). *Ungdomars hälsa. Har kulturskolan samma positiva effekt på hälsan som idrottsförening?* Stockholm: Stockholms universitet.

Findal, O. (2010). *Unga svenskar och Internet 2009*. Stockholm: Stiftelsen för Internetinfrastruktur.

Folkhälsoinstitutet (2008a). *Syfte och bakgrund till frågorna i nationella folkhälsoenkäten*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Folkhälsoinstitutet (2008b). *Hälsa på lika villkor. Hälsa och livsvillkor bland personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Folkhälsoinstitutet (2009). *PM. Livsvillkor och hälsa bland unga homo- och bisexuella: Resultat från nationella folkhälsoenkäten*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2009). *Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Ungdomsstyrelsen*. Stockholm: Regeringskansliet.

Jenkins, H. (Ed.) (2006a). *Confronting the challenges of participatory culture: Education for the 21st century*. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation.

Jenkins H. (2006b). *Convergence Culture. Where the old and new media collide*. New York: University Press.

Kulturrådet (2008:6). *Nya kulturvanor: svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv 1976–2006*. Stockholm: Statens kulturråd.

Nilsson, Å. (2010). *Kulturvanor i Sverige 1987–2009*. Göteborg: SOM-institutet.

Nordicom-Sverige (2010). *Mediebarometer 2009*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Pernemalm, P. & Lindgren, M. (2011). *Ungdomar och integritet*. Stockholm: Datainspektionen.

Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*. Stockholm: Regeringskansliet.

Qvarsell, R. (2009). Blir man frisk av kultur? *Kultursverige 2009*. S. Beckman & S. Månsson (Red.). Linköping: Swecult.

Regeringens skrivelse 2009/10:53 *En strategi för ungdomspolitik*. Stockholm: Regeringskansliet.

Stenhag, S. (2010). *Betyget i matematik. Vad ger grundskolans matematikbetyg för information?* Uppsala: Uppsala universitet.

Tourangeau, R., Rips, L. J. & Rasinski, K. A. (2000). *The Psychology of Survey Response*. Cambridge: Cambridge University Press.

Trondman, M. & Lund, A. (2008). "Kan man idrotta kan man väl kultura – till kritiken av konstruktionen av statistiska kategorier". I S. Beckman & S. Månsson (Red.). *Kultursverige 2009. Problemanalys och statistik*. Linköping: Sörlins förlag.

Ungdomsstyrelsen (1998). *Fritid i skilda världar*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2005). *Unga och föreningsidrotten – En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2006). *Fokus06 – En analys av ungas kultur och fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga och nätverkskulturer – Mellan moralpanik och teknikromantik*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – Aktörerna, vägvalen och politiken?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009a). *Se mig – Unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009b). *Vägarna in Arbetet med unga i kommuner med lokala utvecklingsavtal*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010a). *Ung idag 2010*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010b). *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010c). *Hon, hen, han – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011a). *Öppna mötesplatser!* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Kapitel 3

Access of Young People to Culture (2010). Final Report, EACEA/2008/01 (OJ 2008/S 91-122802). Mallorca: Interarts Foundation.

Ahearne, J. (2009). Cultural policy explicit and implicit: a distinction and some uses. *International Journal of Cultural Policy*, 15:2, 141–153.

Anderson, C. (2007). *The Long Tail*. Svensk översättning. Stockholm: Bonnier Fakta.

Andersson, J., Agdur, J., Forkby, T. & Lindberg, H. (2010). *Inordnande eller utvidgande. Om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar*. Göteborg: Nätverket Kekes, FoU i Väst/GR.

Bang (2010). Temanummer *Nerdens återkomst*, nr 1.

Beckman, S. (1998). Vad skall staten med kulturarvet? I A. Alzén & J. Hedrén (Red.). *Kulturarvets natur*, s. 13–49. Stockholm: Stehag.

Beckman, S. & Månsson, S. (2009) (Red.). *Kultur Sverige 2009 – Problemanalys och statistik*. Linköping: Sörlins förlag.

Bennich-Björkman, L. (1991). *Statsstödda samhällskritiker*. Stockholm: Tiden.

Bjurström, E. (1997). *Högt och lågt. Smak och stil i ungdomskulturen*. Umeå: Borea.

Bjurström, E. (2006). Hur gammal är den nya ungdomspolitik? Om ungdomskultur, kronocentrism och det moderna ungdomspolitiska projektet. *Lokus* 2/06.

Blomgren, R. (1998). *Staten och filmen. Svensk filmpolitik 1909–1993*. Göteborg studies in politics Nr 56, Stockholm: Gidlunds förlag.

Blomgren, A-M. & Blomgren R. (2002). *Det ostyrbara pastoratet. Teaterpolitikens nätverk*. Forskningsrapport, Högskolan i Trollhättan Uddevalla 2002:03, Uddevalla: Institutionen för arbete, ekonomi och hälsa, Högskolan i Trollhättan Uddevalla.

Bourdieu, P. (2000). Konstens regler, Det litterära fältets uppkomst och struktur. *Moderna franska tänkare* Nr 31. Stockholm: Brutus Östlings förlag.

Carlsson, U. & Facht, U. (2010). *MedieSverige 2010*. Göteborg: Nordicom-Sverige.

Castells, M. (1996). *The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume I, The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.

Deschenes, S. & McDonald, M. (2003). *Negotiation: How Four Youth Organizations Create Learning Environments*. Report: ED482510. 35pp. Apr.

Eagleton, T. (2000). *The Idea of Culture*. Malden, Mass: Blackwell.

Essen, J. v. & Åberg P. (2009). *Folkrörelseanknytningar och marknadsrelationer. Studieförbunden och deras grundarorganisationer, medlemsorganisationer och samverkansorganisationer*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2009, Stockholm: Folkbildningsrådet.

European Parliament (2006) *Financing the arts and culture in the European Union*. IP/B/CULT/ST2005_104. Policy Department Structural and Cohesion Policies.

Falkner, C. (2007). *Datorspel- ande som bildning och kultur: En hermeneutisk studie av datorspel- ande*. Örebro: Örebro universitet.

Florida, R. (2006). *Den kreativa klassens framväxt*. Göteborg: Daidalos.

Forix (2006). *Förörternas riksdag: Ett projekt om hur ökad framtidstro växer fram bland ungdomar i Sveriges förorter och samarbeten över gränser blir verklighet*. Projektplan för Förörternas riksdag.

Forkby, T. (2008). Främjande mötesplatserkulturer. Att nå äldre ungdomar – olika metoder som lyckas. I *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Forkby, T. (2010). Ungdomsinflytande i ett historiskt perspektiv. I *Fokus 10 – En analys av ungas inflytande* (s. 26–37). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

- Frenander, A. (2005). *Kulturen som kulturpolitikens stora problem, Diskussionen om svensk kulturpolitik under 1900-talet*. Hedemora: Gidlunds.
- Gustavsson, B. (2009). *Utbildningens förändrade villkor. Nya perspektiv på kunskap, bildning och demokrati*. Stockholm: Liber.
- Gustavsson, L. (2002). *Den förtrollade zonen. Lekar med tid, rum och identitet under medeltidsveckan på Gotland*. Nora: Nya Doxa.
- Gustavsson, M. (2002). *Makt och konstsmak. Makt och motsättningar: den svenska konstmarknaden 1920–1960*. Stockholm: Ekonomisk-historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Haggren, K., Larsson, E., Nordwall, L. & Widing, G. (2008). *Deltagarkultur*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Hast, L. & Ossiansson E. (2010). Sociala medier – Myter och möjligheter. I U. Carlsson & U. Facht (Red.). *MedieSverige 2010*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Harding, T. (2007). *Nationalising Culture: The Reorganisation of National Culture in Swedish Cultural Policy 1970–2002*. Norrköping: Tema Kultur och Samhälle, Linköpings universitet.
- Harding, T. (2009a). Var finns den statliga kulturpolitiken? Inte bara på Kulturdepartementet. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift* 2009 nr 2.
- Harding, T. (2009b). Kan man lära ungdomar demokrati? Statlig ungdomspolitik och frivilliga organisationer. I T. Harding, T. & J. Fornäs (Red.). *Kulturellt: Reflektioner i Erling Bjurströms anda*. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Harding, T. (2010). *How to Establish a Swedish Study Association: Bureaucratization of Popular Mass Movement Adult Education in Sweden*. Paper framlagt vid European Society of Research on the Education of Adults (ESREA) konferens i Norrköping 2010.
- Harrell-Levy, M. K. & Kerpelman, J. L. (2010). Identity Process and Transformative Pedagogy: Teachers as Agents of Identity Formation. *Identity*, 10(2), 76–91.
- Hemmungs Wirtén, E. (2004). *No Trespassing. Authorship, Intellectual Property Rights, and the Boundaries of Globalization*. Toronto: University of Toronto Press.
- Hemmungs Wirtén, E. (2008). *Terms of Use. Negotiating the Jungle of the Intellectual Commons*. Toronto: University of Toronto Press.
- Hillström, M. (2006). *Ansvar för kulturarvet. Studier i det kulturhistoriska museiväsendets formering med särskild inriktning på Nordiska museets etablering 1872–1919*. Norrköping: Tema Kultur och Samhälle, Linköpings universitet.
- Hultman, A., Westerling, A. & Wrigstad, T. (2008). Behind the Façade of A Nice Evening With the Family. In M. Montola & J. Steenros (Eds.). *Playground Worlds: Creating and Evaluating Experiences of Role-Playing Games*. Helsinki: Ropecon.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2009). Integrations- och jämställdhetsdepartementets årsredovisning 2009.
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2009). *Regleringsbrev för budgetåret 2010 avseende Ungdomsstyrelsen*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2010). *Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Ungdomsstyrelsen*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture*. New York: New York University Press.
- Jensen, C. & Trägårdh, B. (2010). *Ungdomspolitik – en regional angelägenhet*. Göteborg FoU i Väst/GR.
- Johannisson, J. (2006). *Det lokala möter världen. Kulturpolitiskt förändringsarbete i 1990-talets Göteborg*. Göteborg: Valfrid.
- Johannisson, J. (2010). *Förändringar i kulturpolitikens geografi. Kulturpolitisk forskning #1*. Stockholm: Statens kulturråd.
- Johansson, T. (2007). Ny ungdom? Reflektioner kring utveckling, identitet och självständighet. I *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Koljonen J. (2008). The Dragon Was the Least of It: Dragonbane and Larp as Ephemera and Ruin. In M. Montola & J. Steenros (Eds.). *Playground Worlds: Creating and Evaluating Experiences of Role-Playing Games*. Helsingfors: Solmukohta.
- Lagergren, L. (2008). Öppen fritidsverksamhet – en kulturpolitisk relik? I S. Beckman & S. Månsson (Red.). *KulturSverige 2009*. Norrköping: SweCult, Linköpings universitet.
- Larsson, E. (Red.). (2010). *Playing Reality. Articles on Live Action Role-Playing*. Stockholm: Interacting Arts & Knutpunkt, The Scandinavian Conference on Live Action Role-Playing.
- Lave, J. & Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Loureiro, A. & Bettencourt, T. (2010). Building Knowledge in the Virtual World – Influence of Real Life Relationships. *Journal of Virtual Worlds Research*, Volume 2, Number 5.
- Mahoney, J. L. Stattin, H. & Lord, H. (2004). Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behavior development: Selection influences and the moderating role of anti-social peers. *International Journal of Behavioral Development*, 28(6), 553–560.
- Malmö stad (2007). Plan för barn- och ungdomskulturen i Malmö. Malmö Stad: Kulturförvaltningen.
- Malmö stad (2010). Plan för Malmöskulturen 2011–2012. Malmö stad: Kulturnämnden.
- Montola, M. & Steenos, J. (Eds.). (2010). *Playground Worlds: Creating and Evaluating Experiences of Role-Playing Games*. Helsinki: Ropecon.
- Nielsén, T. (2010). System för kreativitet: Hultsfredsfestivalens framgångshistoria full av misslyckanden. I L. Lindeborg & L. Lindkvist (Red.). *Kulturens kraft för regional utveckling*. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, Å. (2008). *SOM. Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007*. SOM-rapport 2008:13. Göteborg: SOM-institutet.
- Norberg Hansen, C & Lagergren, L. (2010). *Stapelbädden och sex andra mötesplatser för Malmös unga. En studie av Malmö stads satsning på "Mötesplatser för unga" 2007–2010*. Malmö: Malmö högskola.
- Nordisk kulturfond (2006). *28 frågor och svar om nordisk Kulturfonds bidragsverksamhet. Statistik över Nordisk Kulturfonds stötte till projekter 2003–2005*. Nordisk kulturfonds sekretariat: Köpenhamn.
- Nordisk kulturfond (2007). *Årsstatistik för 2007*. Nordisk kulturfonds sekretariat: Köpenhamn.
- Nordisk kulturfond (2009). *Nordisk kulturfonds årsberetning 2009*. Nordisk kulturfonds sekretariat: Köpenhamn.
- Olson, H-E. (1982). *Från hemgård till ungdomsgård – en studie i den svenska hemgårdsrörelsens historia*. Stockholm: Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar (RSFH).
- Olson, H-E. (1992). *Staten och ungdomens fritid. Kontroll eller autonomi?* Stockholm: Arkiv.
- Proposition 1974:28 *Kungl. Maj: ts proposition angående den statliga kulturpolitiken*.
- Proposition 2009/10:3 *Tid för kultur*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Proposition 2010/11:1 *Budgetpropositionen för 2011* Stockholm: Regeringskansliet.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Riksidrottsförbundet (2005). *Idrotten vill*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- SCB (2010). www.scb.se, inhämtat 2010-10-01.
- Sernhede, O. (2009). Territoriell stigmatisering, ungas informella lärande och skolan i det post-industriella samhället. *Utbildning & Demokrati*, 18(1), 7–32.
- Skocpol, T. (2003). *Diminished Democracy: from membership to management in American Civic Life*. New York: Norman.
- SOU 1972:66 *Ny Kulturpolitik*. Betänkande av Kulturrådet.
- SOU 1995:85 *Kulturpolitikens inriktning*. Kulturutredningens slutbetänkande.
- SOU 2000:1 *En uthållig demokrati! Politik och folkstyrelse för 2000-talet*. Demokratiutredningens slutbetänkande.
- SOU 2006:45 *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen*. Betänkande av kommittén Aktionsgruppen för barnkultur. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:45 Bilaga "Det ser lite olika ut..." – En kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet: *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2008:59 *Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2007:66 *Rörelser i tiden*. Folkrorelseutredningens slutbetänkande.
- SOU 2009:16 *Betänkande av kulturutredningen*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2009:29 *Fritid på egna villkor*. Betänkande av Utredningen om vissa frågor om bidrag till ungdomsorganisationer m.m.
- SOU 2010:11 *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*. Delbetänkande av Kultursamverkansutredningen. Stockholm: Fritzes.
- Statens kulturråd (2008a). *Studieförbunden 2007*. Kulturen i siffror 2008:2. Stockholm: Statens kulturråd.
- Statens kulturråd (2008b). *Kulturens finansiering 2007*. Kulturen i siffror 2008:7. Stockholm: Statens kulturråd.
- Statens kulturråd (2010a). *Barns och ungas kultur*. Kulturen i siffror 2010:1. Stockholm: Statens kulturråd.
- Statens kulturråd (2010b). *Kulturens icke offentliga finansiering*. Kulturen i siffror 2010:4. Stockholm: Statens kulturråd.
- Statens kulturråd (2010c). *Kulturvanor i Sverige 1987–2009*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd (2010d). *Kulturens finansiering 2008–2009. Kulturen i siffror 2010: 7*. Stockholm: Statens kulturråd.

Statens kulturråd & Riksantikvarieämbetet (2008). *Stöd till svenska projekt 2008 inom EU:s ramprogram kultur 2007–2013*. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet: Stockholm.

Statens kulturråd & Riksantikvarieämbetet (2009). *Stöd till projekt med svensk medverkan inom EU:s ramprogram kultur 2009*. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet: Stockholm.

Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska filminstitutet (2008). *Pengar till kultur. En introduktion till europeiska och nordiska stöd för kultur, medie- och kulturarvssektorn*. Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska filminstitutet: Stockholm.

Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska filminstitutet (2009). *Stöd från EU:s strukturfonder till svenska projekt med kulturanknytning 2009*. Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet & Svenska filminstitutet: Stockholm.

Statens kulturråd & Sveriges Kommuner och Landsting (2010). *Kultur- och fritidsbudget i ekonomiska kristider. Enkätstudie om budgeten 2010 för kommuner och landsting*. Stockholm: Kulturrådet och Sveriges Kommuner och Landsting.

Stockholms läns landsting (2009). *Uppföljning av kulturstöd 2008*. Kulturförvaltningen Stockholm läns landsting, Tjänsteutlåtande, KUN 2009/48.

Stockholms stad (2009). *Verksamhetsplan Kulturförvaltningen*. Stockholm: Kulturförvaltningen. Dnr. 1.1/5180/2009.

Stockholms stad (2010). *Kultur i ögonhöjd – för, med och av barn och unga. Strategisk plan för barn- och ungdomskultur i Stockholm 2009–2012*. (Beslutad i kommunfullmäktige 2009-04-20).

Svedberg, L., Essen, J. v. & Jegermalm, M. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: Insatser i och utanför föreningslivet*. Ersta Sköndal högskola, Arbetsrapportserie 68. Stockholm: Enheten för forskning om det civila samhället, Ersta Sköndal högskola.

Svenska kommunförbundet (2003).

Svenska kommunförbundet (2004). *Föreningspolitik och föreningsstöd*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.

Sveriges kommuner och Landsting (2010). *Regionalisering. På väg mot ett starkare Kultursverige – Samverkansmodellen 2010*.

Swedner, G. & Swedner, H. (1995). *Pionjärer i socialt arbete – om Jane Addams och hemgården Hull House* (1. uppl. ed.). Stockholm: Liber utbildning.

Tillväxtverket (2009). *Ökat entreprenörskap och utvecklat företagande genom kultur-, kulturarvs- och idrottsprojekt*. Stockholm: Tillväxtverket.

Trondman, M. (2003). *Kloka möten. Om den praktiska konsten att bemöta barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.

Ungdomsstyrelsen (2006). *Fokus 06 – En analys av ungas kultur och fritid*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2008). *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009). *Ung idag 2009 En beskrivning av ungdomars villkor*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Vogel, J., Amnå, E., Munck, I., Häll, L., Hjern, M. & Johansson S-E. (2003). *Föreningslivet i Sverige: Valfärd, Socialt kapital, Demokrati-skola, Levnadsförhållanden*. Rapport nr 98. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Wennerholm, L. (2010). *Utvärdering av Kulturexpressen*. Malmö stad: Kulturförvaltningen.

Werner, A. (2009). *Smittsam: En kulturstudie av musikbruk bland tonårstjejer*. Umeå: H:ström – Text & kultur.

Internet

Örebro kommun 2004. *Fritidsgårdarnas uppdrag*. Örebro: Örebro kommun.

Örebro kommun 2010, PM Kultur & Medborgarförvaltningen, Sammanställning av beslutade projekt inom stödformen "Ung peng".

Avsiktsförklaringar

Samtliga avsiktsförklaringar finns att hämta på:

www.kulturradet.se/sv/verksamhet/Modell-for-kultur-samverkan/Regionala-dialoger/ (2011-01-21)

Avsiktsförklaring för samverkan Jämtland

Avsiktsförklaring för samverkan Dalarna

Avsiktsförklaring för samverkan Gotland

Avsiktsförklaring för samverkan Norrbotten

Avsiktsförklaring för samverkan Region Skåne

Avsiktsförklaring för samverkan Västerbotten

Avsiktsförklaring för samverkan Västra Götaland

Avsiktsförklaring för samverkan Östergötland

Kulturplaner

Västra Götalandsregionen
2010: www.vgregion.se
Underlag till regional kulturplan 2011-2012:
www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Kultur/kultursekr/underlag%20till%20regional%20kulturplan%20101022.pdf (2011-01-21).

Region Halland 2010:
www.regionhalland.se
Hallands kulturplan 2011–2013:
www.regionhalland.se/PageFiles/6195/hallands-kulturplan-2010-12-15.pdf (2011-01-21)

Region Gotland 2010:
www.gotland.se
Regional kulturplan 2011–2013, Region Gotland: www.gotland.se/imcms/53677 (2011-01-21)

Region Skåne 2010:
www.skane.se *Regional kulturplan för Skåne 2011-2012:*

www.skane.se/Public/Kultur/Kulturpolitik%20i%20samspel/Reginal_kulturplan_for_Skane_2011-2012.pdf (2011-01-21).

Norrbottnens läns landsting
2010: www.nll.se *Kulturplan 2011–2013 Norrbotten:*
www.nll.se/upload/IB/ku/stku/kulturplaner/kulturplan.pdf
(2011-01-21).

Övrigt

Allmänna arvsfonden:
www.arvsfonden.se

Boverket: www.boverket.se

Kulturdepartementet:
Samverkansmodellen,
www.regeringen.se/sb/d/14028
(2011-01-21).'

Popkollo: www.popkollo.se

Region Skåne: www.skane.se/templates/Page.aspx?id=137507
(2011-01-21).

Riksidrottsförbundet: *Årsredovisning 2009,* www.rf.se/ImageVault/Images/id_3048/ImageVaultHandler.aspx

Statens kulturråd:
www.kulturradet.se (2010-10-01).

Statens kulturråd: *Redovisning av regeringsuppdrag (KU2010/961/KV) om förberedande insatser med anledning av en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet,* www.kulturradet.se/Documents/Nyheter/%c3%85terrapportering%20av%20regeringsuppdrag.pdf
(2011-01-21).

Statens kulturråd: *Samverkansmodellen,* www.kulturradet.se/sv/verksamhet/Modell-for-kultursamverkan/ (2011-01-21).

Stockholms läns bildningsförbund: *Folkbildningsstatistik för 2009,* www.lansbildningstockholm.org/Pages/infomaterial/Folkbildningsstatistik%202009.pdf
Sveriges Kommuner och Landsting: www.skl.se

Sveriges Musik- och Kulturskoleråd: *Nulägesrapport 2008-2009,* www.smok.se/sites/smok.se/files/pages/Nulagesrapport_2008-2009.pdf

Kapitel 4

Direktiv 2010:64 *Bildande av Statens medieråd.* Stockholm: Regeringskansliet.

Direktiv 2010:81 *Bildande av Myndigheten för kulturanalys.* Stockholm: Regeringskansliet.

Proposition 2009/10:3. *Tid för kultur.* Stockholm: Regeringskansliet.

Trondman, M. & Lund, A. (2008). Kan man idrotta kan man väl kultura – till kritiken av konstruktionen av statistiska kategorier. I S. Beckman & S. Månsson (Red.). *Kultursverige 2009 – Problemanalys och statistik.* Linköping: Linköpings universitet.

Ungdomsstyrelsen (2006). *Fokus06 – En analys av ungas kultur och fritid.* Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

NOTER

SPEGEL

FILMA FOTOGRAFERA BILDER WEBBKAMERA FESTA KLUBB
NYCIRKUS MOTOSCYKEL GATUKONST POESI DANSA
BALETT TEATER MUSIKAL KONSTMUSEUM SPELA OCH SJUNGA
PIANO SALSA ORIENTALISK DANS TÄVLINGSDANSA

Noter

Kapitel 1

¹ Kulturrådet presenterar mer ingående statistik om studieförbunden i en rapport inom skriftserien: Studieförbunden 2008–2009 (2010b).

² Sedan 2004 redovisar Kulturrådet deltagare i studieförbunden efter ålder och verksamhetsform.

³ Folkbildningsrådet har tre medlemmar, Sveriges Kommuner och Landsting, Folkbildningsförbundet och Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation. Folkbildningsrådet har till uppgift att för medlemmarnas räkning göra det som regering och riksdag kräver för att statsbidrag ska ges till den verksamhet som bedrivs av studieförbund och folkhögskolor. Folkbildningsrådet ansvarar också för de uppgifter som medlemmarna gett organisationen i uppdrag att handlägga.

⁴ Folkbildningsrådet tar också fram andra typer av material som belyser folkbildningsverksamheten, till exempel deltagarundersökningar kring lärandet i studiecirklar (se Andersson, Larsson & Lindgren 2008).

Kapitel 2

¹ Att andelarna i några enstaka fall inte enbart är en "negation" av andelen som uppgivit att de kulturutövat under året är att de få som svarat "vet ej" ingår i underlaget för uträkningen.

² Bland alla oavsett kön är andelen kulturutövare i åldern 13–19 år, 38 procent och i åldern 20–25 år, 31 procent, skillnaden är statistiskt signifikant. Bland tjejer är andelen kulturutövare i åldern 13–19 år, 44 procent och bland 20–25-åringar, 31 procent, skillnaden är statistiskt signifikant. Bland killar är andelen kulturutövare i åldern 13–19 år, 33 procent jämfört med 33 procent bland 20–25-åringar, dock är detta inte statistiskt signifikant.

³ Även om skillnaden framstår som stor är den inte statistiskt signifikant beroende på att antalet svarspersoner som är utrikes födda är begränsat till 159 personer.

⁴ Bland killarna är, med den alternativa kulturutövande-avgränsningen, 65 procent av de utrikes födda kulturutövare jämfört med 60 procent av de inrikes födda. Skillnaden är inte statistiskt signifikant.

⁵ Se vidare i *Syfte och bakgrund till frågorna i nationella folkhälsoenkäten* (Folkhälsoinstitutet 2008a). I denna visas en viss problematik i användandet av denna definition, men utifrån Ungdomsstyrelsens metod för insamling av svar till vår enkät bedömdes inte Folkhälsoinstitutets utökade frågebatteri fungera i en telefonintervjusituation.

⁶ Definitionen av funktionsnedsatta spelar stor roll för hur stor andel funktionsnedsatta som kan identifieras genom enkäten. Andelen funktionsnedsatta är lägre än den andel som identifierats i Folkhälsoinstitutets nationella folkhälsoenkät. Folkhälsoinstitutet har utifrån sin enkät identifierat att en andel om något mer än 11 procent av befolkningen i åldern 16–29 år är funktionsnedsatta. Skillnaderna kan antas bero på dels olika frågor, dels att olika åldersgrupper undersökts där andelen funktionsnedsatta ökar med åldern på de svarande. Hälsa på lika villkor, Hälsa och livsvillkor bland personer med funktionsnedsättning (Folkhälsoinstitutet 2008b). Ungdomsstyrelsen har identifierat gruppen funktionsnedsatta genom frågorna 36a och 36b (bilaga 2).

⁷ Andelarna kan jämföras med de andelar Folkhälsoinstitutet presenterat i sin PM där andelarna bisexuella i gruppen 16–24 år ligger mellan 2,2 och 5,6 procent

och andelarna homosexuella i åldersgruppen 16–24 år ligger mellan 0,5 och 0,7 procent (Folkhälsoinstitutet 2009).

⁸ Skillnaden är signifikant på 90 procents säkerhetsnivå.

⁹ Skillnaden i kulturutövande mellan homo-/bisexuella killar och heterosexuella killar är inte statistiskt signifikant. Skillnaden mellan homo-/bisexuella tjejer och heterosexuella tjejer är signifikant på 90 procents säkerhetsnivå.

¹⁰ Frågorna i enkäten som mäter utövandet av slöjd och hantverk specificerar former: textilarbete, tillverkning av smycken, keramikarbete, snickeri samt annat slöjdarbete.

¹¹ I den breda avgränsningen av kulturutövande ingår alla unga som under det senaste året minst en gång i veckan sysslat med bild, musik, skrivande, dans, teater, hantverk/slöjd samt: 1) styling av motorfordon, 2) lajv, 3) poesi/textuppläsning, 4) discjockey, 4) grafitti, 6) standup-komik, 7) flashmob, 7) cirkus/nycirkus, 8) lagt upp egna filmer/bilder på internet, 9) lagt upp egna texter på internet, 10) gjort egen musik på datorn, 11) lagt ut egen musik på internet.

Kapitel 3

¹ Det ska dock påpekas att inte heller besöksfrekvens är något bra mått på användningen av bibliotekens tjänster. Kulturrådet menar till exempel att minskningen kan sättas i samband med att tillgången till bibliotekskataloger över internet har gjort många besök onödiga (Statens kulturråd 2008). Ett annat tänkbart samband är att unga kring 2000 besökte bibliotek för att få tillgång till datorer, något som inte heller är nödvändigt för lika många när tillgången till datorer i hemmet ökat.

² Sidan 267 med hänvisning till Svenska kommunförbund 2003.

³ Sidan 151.

⁴ En studie av musikbruk bland tonårstjejer i en svensk miljöprogramsförort.

⁵ Popkollo är en kulturverksamhet som bland annat syftar till att stimulera tjejers utövande av rockmusik. Pop-kollon drivs av ideella föreningar som är medlemmar i Riksorganisationen Popkollo.

⁶ Med region avses Skåne och Västra Götaland. Dessa regioner ska inte förväxlas med de regionförbund till vilka landstingen i vissa fall delegerat vissa frågor. Det var 22 landsting och regioner som svarade på enkäten. Örebro läns landsting har delat ansvar för kulturfrågorna mellan landstinget och Regionförbundet. Från Örebro har ett svar från respektive organisation kommit in. Liknande uppdelningar finns även i andra landsting, men dessa har valt vem som skulle svara. I den statistik som redovisas har det svar som inkommit från Regionförbundet Örebro analyserats, eftersom de svaren berör flera av de frågeställningar som utreds av Ungdomsstyrelsen. I den kvalitativa uppföljningen av den regionala nivån i Örebro studeras dock både landstinget och regionförbundet.

⁷ Uppföljning av kulturstöd 2008, Kulturförvaltningen Stockholms läns landsting, Tjänsteutlåtande, KUN 2009/48.

⁸ Uppgift från Kulturrådet 2011-02-10.

⁹ Uppgifterna till rapporten är hämtade från statistiska rapporter samt från andra myndigheter och organisationer, exempelvis Folkbildningsrådet, Medierådet samt Sveriges musik- och kulturskoleråd.

¹⁰ Uppgifterna kommer dels från Keks brukarenkät 2010 som bygger på enkätsvar från cirka 3 500 unga i åldersgruppen 13–19 år, dels från Keks digitala loggbok för tiden 2010-09-01 till 2011-03-18.

¹¹ Enligt uppgift från Allmänna arvsfonden 2011-03-15.

¹² Summan för landstingens och regionernas finansiering av folkbildningen 2009 är 919 364 tkr, i denna siffra är dock ungdomsorganisationer och folkhögskolor inkluderade, se tabell 5 i Kulturrens finansiering 2008–2009 (Statens kulturråd 2010d).

¹³ Uppgift från Folkbildningsrådet 2008-03-11.

¹⁴ www.lansbildningstockholm.org/Pages/infomaterial/Folkbildningsstatistik%202009.pdf

¹⁵ Uppgift från SMoK 2011-02-04.

¹⁶ Denna siffra är exklusive viss offentlig medelstildelning som tillkommer i form av intäkter från samarbete med skolan, vilket inte innefattar kulturutövande på fritiden. Enligt uppgift från Håkan Sandh, SMoK (e-post 2011-02-04).

¹⁷ Uppgift från SMoK 2011-02-06.

¹⁸ Enligt underlag från SMoK.

¹⁹ Uppgift från SMoK 2011-02-07.

²⁰ Läs mer om vinstdelningssystemet i kapitel 5 i Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten, SOU 2008:59.

²¹ Läs mer om idrott för unga i Riksidrottsförbundets publikation: Idrotten vill. http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_2473/ImageVaultHandler.aspx

²² En fortsättning på satsningen Handslaget som pågick 2004–2007. Mer läsning om Handslaget samt Idrottslyftet finns på Riksidrottsförbundets webbplats: <http://www.rf.se/Vi-arbetar-med/Idrottslyftet/Handslaget/>

²³ <http://www.rf.se/RFdistrikt/Smaland/Aktuellprojekt/Idrottslyftetmerochfler/Fordelningavmedel/>

²⁴ Mer läsning om hur de statliga medlen fördelas finns i Riksidrottsförbundets årsredovisning, www.rf.se.

²⁵ Läs vidare om de olika stödformerna i Föreningspolitik och föreningsstöd, Svenska Kommunförbundet 2004.

²⁶ I denna summa saknas det immateriella stödet.

²⁷ Uppgift från Riksidrottsförbundet 2011-02-21.

²⁸ På kommunal nivå ökar kulturbudgeten i 3 av 10 kommuner medan fritidsbudgeten ökar i 4 av 10 kommuner.

²⁹ Trots lågkonjunkturen 2009 ökade dessutom fritidsbudgeten med 10 procent eller i var sjunde kommun under denna tidsperiod.

³⁰ Uppskattningar från tidigare uträkningar tenderar att inte vara samstämmiga, men indikerar ändå att summan till idrotten landar på denna nivå.

³¹ www.regeringen.se/sb/d/14028

³² www.kulturradet.se/sv/verksamhet/Modell-for-kultursamverkan/

³³ www.regeringen.se/sb/d/14028

³⁴ Ytterligare elva landsting planerar att gå med under 2011.

³⁵ www.regeringen.se/sb/d/14028

³⁶ Professionell teater-, dans- och musikverksamhet, regional museiverksamhet, konst- och kulturfrämjande verksamhet, regional arkivverksamhet, filmkulturell verksamhet med särskild inriktning mot barn och unga, hemslojdsfrämjande verksamhet samt regional biblioteksverksamhet.

³⁷ Skapande skola finansieras via bidrag från Kulturrådet men inte via den bidragsfördelning som äger rum inom samverkanmodellen.

³⁸ Bidrag till nationella minoriteters språk och kultur fördelas inte inom samverkanmodellen utan via Kulturrådet.

³⁹ www.skane.se/Public/Kultur/Kulturpolitik%20i%20samspel/Reginal_kulturplan_for_Skane_2011-2012.pdf

NÄR • VAR • HUR om ungas kultur

En analys av ungas kulturutövande på fritiden

Många unga ägnar sig åt kultur på sin fritid. Det finns dock skillnader beroende på en rad bakgrundsfaktorer som kön, boende, sexuell läggning och sociala förhållanden. Vem som börjar utöva kultur och på vilka arenor är fortfarande inte jämlikt. Ungdomsstyrelsen har på regeringens uppdrag analyserat ungas kulturutövande på fritiden och ungas upplevelser av det i rapporten *När var hur – om ungas kultur*. Vi har även belyst finansieringen av ungas kulturutövande samt gett förslag på hur ungas kulturutövande kan analyseras framåt.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

106 47 Stockholm Tel 08-598 191 90 Fax 08-598 191 91 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 978-91-85933-41-9 ISSN 1651-2855